HIPPOCRATIS

MAGNI

ΟΡΚΟϹ,

SIVE

JUSJURANDUM.

Recensitum, & libro commentario illustratum,

Ex Bibliotheca — Fuliensium S.ti Bernardi —

JOANNE HENRICO

MEIBOMIO.

Parisiensis

LUGDUNI BATAVORUM,

Ex Officina IACOBI LAUWIICKII.

cIↄ Iↄ c XLIII.

MAGNIFICIS, NOBILIBUS,
AMPLISSIMIS VIRIS,

D. CHRISTOPHORO GEHRDES/
I. V. D.

D. HENRICO VVEDEMHOVIO,

D. OTTONI BROKES/

D. ANTONIO COLERO, I. V. D.

CONSULIBUS;

TOTIQUE

ORDINI SENATORIO,

REIP. LUBECENSIS;

DOMINIS ET AMICIS MEIS HONORANDIS,

S. P. D.

NNI hodie ſunt ſeptendecim,& quod excurrit, Conſules Ampliſſiſimi, Senatores graviſſimi, quum illuſtris Guelforum Academia Jubileum ſuum, ſive diem natalem quinquageſimum auſpicatura, metu

grassantis militis, hostiliumque direptionum, repente dissipari cœpit, coetusque Scholasticus, & Collegæ fere omnes in loca tuta se recipere, donec tempestas illa aut sedaret, aut Deus meliorque fortuna benigniore vultu communis patriæ res adspectarent. Mihi in trepidatione illa non licebat esse tam felici, ut cum cæteris statim fuga me periculo subducerem. Exspectandus erat nutus Serenissimi Principis, FRID-HULDERICI, cujus vices commodum sustinebam, magistratumque Scholasticum tempore turbatissimo, ut poteram, administrabam. Habita tamen licentia, ut me quoque cum meis in locum tutiorem reciperem, Suerinum diverti, ad socerum meum, V. CL. IOANNEM OBERBERGIUM, Consiliarium & Procancellarium Megapolitanum. Verum, quum & ibi mox omnia turbare viderentur, nec tempestas desævire, novus hospes Vestræ Reipublicæ accessi; certus animi fortunam in ea periclitari, & quid de me porro fata decernerent, præstolari. Vix pedem intra urbem posui, & undique mox clara mihi signa benivolentiæ & adfectus singularis adfulsere, nec saltem à civium præcipuis, sed maxime à

me à vobis, qui ad clavum sedendo non nisi rectam statuebatis Reip. navem. Nec vero amore tantum ac benivolentia venientem excepistis, hærentem fovistis; sed biennio nondum elapso, nihil tale cogitantem, ad capessendum locum Medici Reip. Ordinarij, ultro invitastis, & luculentiori quidem stipendio, quam ante cuiquam alij obtuleratis. Neque nunc etiam cessat me fovere vestra ista benivolentia, non tam merito meo, quod sentio quam sit exiguum, quam benefico animi mihi bene cupientis impulsu. Igitur rationem mihi rerum mearum ineunti, & occasionem quærenti, qua observantiam ergaVos meam possem contestari, Ælij Aristidis Sophistæ illud occurrit, quo dicebat: *Templa DIs esse consecranda, Viros eximios librorum dedicatione honorandos*. Quod sequuturus, quum nihil aliud esset ad manum, IUSJURANDUM HIPPOCRATIS, libro commentario illustratum, vestro nomini, ô eximij virorum, inscribere & dedicare animus impulit. Exiguum id scio esse munus, & nullam partem favoris demerendi, aut gratiæ exsolvendæ: pignus tamen erit, & debitæ in vos observantiæ ac cul-

tus, publicum & ſincerum monumentum. Accipite igitur id Conſules Senatoreſque magni, & inprimis Tu, CHRISTOPHORE GEHRDESI, qui caput hodie es, & agmen ducis ſanctioris Conſilij, & fere unus ex primis favitoribus mihi ſuperas, & ut diu ſuperſis, precor. De tuis virtutibus non meæ eſt jurisdictionis, nec hujus loci, ſententiam ferre. Gaudent omnes, & credunt, TE Superûm favore huic Reip. in id reſervatum, ut novus Atlas fulcias ejus cælum, periculoſo hoc tempore, quo fatalis calamitas, & vis major, toti Romano Imperio incumbit. DEUS OPT. MAX. Te, Collegas, Senatoreſque ad unum omnes, Reip. bono ſalvos incolumeſque ſervet, ut ſalutaribus ei conſilijs in civilium bellorum his flammis præeſſe, & ſartam tectam in poſteros feliciter transferre poſſitis. LUBECÆ proprid. KAL. Martias. ANNO CIↃ IↃ C XLIII.

Magnif. Nobil. Amplit.

Veſtræ

addictiſſimus

JOAN. HENRICUS MEIBOMIUS.

BENI-

BENIVOLO LECTORI S.

SAnctissimum Hippocratis *Iusjurandum, benivole Lector, mihi quidem dignum semper visum fuit pleniori aliqua enarratione, è qua Medicinam facturus discere posset, quis in artis exercitio esse deberet. Prægnans siquidem est materiarum, & multa paucis includit, quæ à nemine hactenus pro rei necessitate fuerunt explicata. Nam quæ* Theodorus Zuingerus, Ioannes Heurnius, Ioannes Obsopœus, Petrus Memmius, Franciscus Ranchinus, *Viri Clarissimi, in id notarunt, in universum pauca admodum sunt, & concisa. Quæ vero* Henricus Monantholius *in idem scripsisse, Præfat. in Mechanica Aristotel. commeminit, aut superiori seculo* Blasius Hollerius, *& non ita pridem* Franciscus de Franciscis *commentati sunt, nec videri huc usque à me, nec investigari potuere. Operæ igitur precium me facturum putavi, si laborem eum mihi sumerem, à quo & fructus in plures manare, & mihi tædium leniri posset, quod ex continuis fere perambulationibus ægrotorum, in populosa urbe, animo obrepit. Nec tamen plane adcuratum quid, numerisque omnibus absolutum exspectaveris, sed tale, cui nihil aliud temporis à me potuit impendi, quam occupationibus, quas dixi, & quarum multitudine distringor, fas erat suffurari. Quod si cui prolixior fuisse fors videbor, quam res postulaverit, is sciat non* Notas *in Iusjurandum, me*

con-

conscripsisse, sed Commentarium, *aut potius* Discursus. *Sciat nunquam nimis inculcari cuiquam id posse, quod in vita sequi debeat. Si cui etiam nimius fuisse videar in Etymologiis, aut aliis minutiis, cum eo non magnopere contendam. Nec tamen id feci sine exemplo summorum Scriptorum, Platonis, Aristotelis, Philosophorum Principum; Varronis, Ciceronis, Romanorum illius doctissimi, hujus eloquentissimi: cum quibus hac equidem in re malim errare, quam cum eo, qui ista reprehenderit, bene sentire. Hoc vero semper cavi, ne quid à quoquam sumerem, cujus non simul adscriberem nomen; ne quem laude sua videar intervertisse. Tu boni ista,* Lector, *consule, &, si faveris, alia propediem à me exspecta, ubi vitam mihi prorogarit Deus. Vale.*

I'nno-

ΙΠΠΟΚRΑΤΟΥC

ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

ΟRΚΟC.

HIPPOCRATIS

MAGNI

JUSJURANDVM.

Ὄμνυμι Ἀπόλλωνα ἰητρὸν. καὶ Ἀσκληπιὸν. καὶ Ὑγείαν. καὶ Πανάκειαν. καὶ Θεοὺς πάντας, καὶ πάσας, ἵστορας ποιεύμενος, ἐπιτελέα ποιήσειν, κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν ἐμὴν, ὅρκον τόνδε, καὶ ξυγγραφὴν τήνδε. ἡγήσασθαί μὲν τὸν διδάξαντά με τὴν τέχνην ταύτην, ἴσα γενέτῃσιν ἐμοῖσιν, καὶ βίου κοινώσασθαι· καὶ χρεῶν χρηΐζοντι μετάδοσιν ποιήσασθαι· καὶ τὸ γένος τὸ ἐξ ἑωυτοῦ ἀδελφοῖς ἴσον ἐπικρίνειν ἄρρεσι· καὶ διδάξειν τὴν τέχνην ταύτην, ἢν χρηΐζωσι μανθάνειν, ἄνευ μισθοῦ

PEr Apollinem Medicum, & Æsculapium, Hygeiamq; & Panaceiam, & Deos Deasque omnes jurejurando adfirmo, in testimonium eos citans, me, quantum judicio & viribus valuero, jusjurandum hoc, atque hanc ex scripto sponsionem, plene observaturum. Præceptorem quidem, qui me hanc artem edocuit, Parentum loco habiturum, eique alimenta impertiturum; & ad usum necessaria subministraturum; ejusque posteros pro germanis fratribus reputaturum. Eosdem insuper, si hanc artem addiscere volent, absque mercede

& syngrapha edocturum. Præceptionum quoque, & auditionum, totiusque reliquæ disciplinæ, cum meos, & ejus, qui me edocuit, liberos participes facturum, quique præterea, nomen suum professi, in legem medicam jurarint: aliorum vero neminem. Victus quoque rationem, quantum viribus & judicio valuero, salutarem præscripturum: ab omni vero noxa & injuria vindicaturum. Neque precibus adductus, cuiquam medicamentum mortiferum propinabo; neque ejus rei auctor ero. Pariter neque mulieri pessum ad foetus corruptionem subjiciam. Sed castam & ab omni scelere puram, tum artem, tum vitam meam præstabo. Neque vero calculo laborantes secabo, sed magistris, ejus rei peritis, id muneris permittam. In quascunque autem ædes ingressus fuero, ad ægrotantium ingrediar salutem, alienus ab omni injuria voluntaria, & corruptela, cum alia, tum præsertim rei veneriæ, in corporibus mulierum, aut virorum, sive liberorum, sive servorum. Quæ vero inter curandum, aut etiam medicinam minime faciens, in communi hominum vita, vel videro, vel audiero, quæ in vulgus efferri non decet, ea arcana esse ratus, silebo. Hoc igitur jusjurandum

καὶ ξυγγραφῆς. Παραγγελίης τε, καὶ ἀκροήσιος, καὶ τῆς λοιπῆς ἁπάσης μαθήσιος μετάδοσιν ποιήσασθαι, υἱοῖσί τε ἐμοῖσι, καὶ τοῖσι τοῦ ἐμὲ διδάξαντος, καὶ μαθηταῖσι συγγεγραμμένοις τε, καὶ ὡρκισμένοις νόμῳ ἰητρικῷ· ἄλλῳ δὲ οὐδενί. Διαιτήμασί τε χρήσομαι ἐπ' ὠφελείῃ καμνόντων, κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν ἐμήν· ἐπὶ δηλήσει δὲ καὶ ἀδικίῃ εἴρξειν. Οὐ δώσω δὲ οὐδὲ φάρμακον οὐδενὶ αἰτηθεὶς θανάσιμον. οὐδὲ ὑφηγήσομαι ξυμβουλίην τοιήνδε· Ὁμοίως δὲ οὐδὲ γυναικὶ πεσὸν φθόριον δώσω. ἁγνῶς δὲ καὶ ὁσίως διατηρήσω βίον τὸν ἐμὸν, καὶ τέχνην τὴν ἐμήν. Οὐ τεμέω δὲ οὐδὲ μὴν λιθιῶντας· ἐκχωρήσω δὲ ἐργάτῃσιν ἀνδράσι πρήξιος τῆσδε. Εἰς οἰκίας δὲ ὁκόσας ἂν ἐσίω, ἐσελεύσομαι ἐπ' ὠφελείῃ καμνόντων, ἐκτὸς ἐὼν πάσης ἀδικίης ἑκουσίης, καὶ φθορίης, τῆς δὲ ἄλλης, καὶ τῶν ἀφροδισίων ἔργων, ἐπί τε γυναικείων σωμάτων, καὶ ἀνδρῴων, ἐλευθέρων τε καὶ δούλων. ἃ δ' ἂν ἐν θεραπείῃ ἢ ἴδω, ἢ ἀκούσω, ἢ καὶ ἄνευ θεραπείης κατὰ βίον ἀνθρώπων, ἃ μὴ χρή ποτε ἐκλαλέεσθαι ἔξω, σιγήσομαι, ἄρρητα ἡγεύμενος εἶναι τὰ τοιαῦτα. Ὅρκον οὖν μοι τόνδε ἐπι-

τελέα

τελέα ποιέοντι, καὶ μὴ ξυγχέοντι, εἴη ἐπαύρασθαι καὶ βίου, καὶ τέχνης, δοξαζομένῳ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις, εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον· παραβαίνοντι δὲ καὶ ἐπιορκοῦντι, τἀναντία τουτέων.

ΤΕ΄ΛΟΣ.

si religiose observem, nec violem, prospero successu tam in arte, quam vita mea fruar, & gloriam immortalem ubivis gentium consequar. Quod si idem transgrediar, & peierem, istis contraria mihi obveniant.

FINIS.

Idem

JUSJURANDUM,

Latinis verſibus expreſſum,

A

SCÆVOLA SAMMARTHANO,

SILVARUM LIB. I.

E per ego hîc, Phœbe ô, Medicæ pater artis & auctor,
Teque per hîc juro, non inficiande parenti,
Aſclepi, & geminas, dulciſſima nomina, natas,
Hygeiam Panacenque, Deosque Deasque per omnes,
Quos testes appello, fore, ut, dum vita manebit,
Quæ nunc conceptis ſtatuo promittere verbis,
Illa ſequar vigil, & ſervem indefeſſus ad unguem,
Promiſſique fidem res ut jurata ſequatur.

Qui me hanc inſtituit puerum præceptor ad artem,
Ille mihi patris inſtar erit: non ſegnius illum
Uſque colam ac ipſos, qui me genuere, parentes.
Illum ego fortunas comitem complectar in omnes;
Illi, cum ſors dura feret, miſeratus, egeno
Succurram totis opibus, tota arte juvabo.
Nec minus & fratrum inſtar erunt, quos pectore toto
Certus amem, firmoque mihi quos fœdere jungam,
Tum nati illorum, tum qui naſcentur ab illis.
Quorum ſi quis erit, pulchro qui incenſus amore
Virtutis, noſtras animum convertat ad artes,
Hunc ego gratuito, & nulla mercede docendum,
Suſcipiam. quin & quovis genitore creati,

Omnia

Omnia me discent omnes præcepta magistro;
Omnibus unus ero ductor; Phœbeia princeps
Castra sequar, duce me vestigia figere discent:
Si modo militiæ dederint sua nomina nostra.
At Sacris, Thymbrae, tuis quicunque teneri
Abnuerint, procul hinc illos, procul esse jubebo.
Omnibus hoc unum studiis, operaque fideli
Curabo, ut victus ratio quæcunque salubris,
Nec producendæ fuerit male congrua vitæ,
Hanc ego præscribam bonus, & contraria damnem:
Ut, quantum potero, maneant me vindice tuti
Mortales, fatique furens injuria cedat.
Non ego, vel pretio, vel iniqua petentis amici
Adducar precibus, cuiquam ut lethale propinem
Pharmacon, aut alius quisquam me auctore propinet.
Nec vero mulier, temerati damna pudoris
Si qua sit, abjecto cupiat quæ extinguere fœtu,
Huic ego subjiciam pessos, animamque latentem,
Conscius, & nondum viventia membra necabo.
Faxo mihi sceleris purissima vita nefandi
Semper eat, castique decus sine labe pudoris,
Nec mihi sanctum ullo vitietur crimine munus.
Vesica inclusus misere quos calculus angit,
Haud ego sustineam crudeli excidere ferro.
Ecquis enim furor est, qua sanas vulnera dextra,
Hac eadem miseris membris infligere vulnus,
Sævumque infando sanare dolore dolorem,
Et lethum ut fugias, aliunde accersere lethum?
Scilicet has verset cadens operarius artes,

Durum hominum genus, & pietate insigne cruenta.
Me quacunque domus venientem exceperit, omni
Viderit hoc cura satagentem, ut, quæ ægra jacebant
Membra, toro dulci arte levem, mentesque dolore
Oppressas recreem verbis solatus amicis.
Femina virve fuat, nullo discrimine habebo,
An domini, an servi: neque amor me cæcus habendi
Interea, aut Veneris coget male-sana libido.
Sive vacem officio, seu quidvis moliar unquam,
In vita si forte hominum quid videro, quod sit
Celandum, celabo libens, linguamque fideli
Corripiam freno, nec grata silentia rumpam:
Nec secus, atque meæ fidei commissa, tenebo
Arcana, & tacito sub pectore clausa recondam.
Sic mihi divini faveat bona Numinis aura,
Sic fortuna meis accedat prospera rebus,
Quæque mihi merces suscepti optata laboris,
Laude vehar, vigeatque meum per secula nomen;
Ut me nulla dies violantem hæc viderit unquam:
Sin minus, & vano perjuria turpia mendax
Ore loquar, dubiique ferant hæc irrita venti,
Nulla mihi ex animo succedant vota, sed atrox
Me miserum sævis merset Fortuna procellis,
Tristiaque invisæ capiant me tædia vitæ.

VARIÆ

VARIÆ LECTIONES IN TEXTU Græco Jurisjurandi.

Υγείαν) al. Υγίαν.
Καὶ Θεοὺς πάντας καὶ πάσας) al. καὶ Θεοὺς πάντας τε καὶ πάσας. item, Θεούς τε πάντας καὶ πάσας.
Ποιεύμενος) al. ποιούμενος.
Ἐπιτελέα) al. ἐπιτελὲς.
Ἡγήσασθαι) al. ἡγήσεσθαι.
Ἴσα) al. ἴσα καὶ.
κοινώσασθαι) al. κοινώσεσθαι.
ποιήσασθαι) al. ποιήσεσθαι.
ἀπο-κρίν. ἐπικρίνειν) al. ἐπικρινέειν.
ἐπὶ) al. ἐπὶ.
Παραγγελίης) al. παρακλήσιος.
Ποιήσασθαι) al. ποιήσεσθαι.
Χρήσομαι) al. Χρήσασθαι.
Εἴρξειν) al. εἴρξω.
Φθορίης) al. Φθορῆς. item, πλάνης.
ἀνδρώων) al. ἀνδρείων. item, ἀνδρῶν.
ἐν θεραπείη) al. ἐν θεραπηΐη. item, ἐν θεραπίη.
θεραπείης) al. θεραπηΐης. item, θεραπίης.
ἐκκαλέεσθαι) al. ἐκλαλέεσθαι.
οὖν) al. μὲν οὖν.
βίου) al. βίον.
τέχνης) al. τέχνην.
ἀνθρώποις) al. ἀνθρώποισιν.

GLOS-

G L O S S Æ

Ab Illustrissimo

J O S E P H O   S C A L I G E R O

in vetustissimis Reginæ Galliarum codicibus repertæ,

Et Cl.

JOANNI HEURNIO, communicatæ, quas Glossarum, aut Excerptorum Scaligeri nomine aliquotiens citamus.

Ἴστορας, μάρτυρας. ἐπιτελέα, ἐντελῆ, ἀψευδῆ. ξυγγραφὴν, συμφωνίαν. μετάδοσιν, κοινωνίαν. εἴρξειν, ἐμποδίσειν. εἰσίω, ἐσέλθω. φθορίης, βλάβης. ξυγχέοντι, παραβαίνοντι. ἐπαυρέσθαι, ἐπαπολαῦσαι. ἴσα καὶ γεννέτησιν, γεννεῦσιν, ἢ συγγεννέσιν. οὕτως Ἀττικῶς λεγόντων· ὡς καὶ Φιλήμων ἐν Κόλακι φησίν· Ἀλλ' οὐδὲ γεννητὴν δύναμαι εὑρεῖν, οὐδένα τῶν τοσούτων, καὶ ἀπείλημμαι μόνος. Καὶ Ῥίνθος ἐν τῷ περὶ τῆς Ἀττικῆς συνηθείας φησίν· Οἱ μὲν οὖν ἐκ τῆς αὐτῆς φυλῆς, φυλέται λέγονται· οἱ δὲ ἐκ τῆς αὐτῆς φρατρίας, φράτορες. οἱ δὲ ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους, γεννῆται.

IN

IN HIPPOCRATIS MAGNI ΟΡΚΟΝ, SIVE JVSJVRANDVM, Commentarius.

CAPVT PRIMVM.

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ

SVMMARIA.

1. *Auctoris intentio.* 2. *De auctore libri an quaerendum.* 3. *Hippocrates multi.* 4. *Cujus Hippocratis filij ut fatui traducantur.* 5. *Cardanus notatus.* 6. *Hippocrates professione medici.* 7. *Hippocrates Magnus.* 8. *Hujus Genealogia.* 9. *A Reineccio & Henningesio dissensum.* 10. *Hippocratis Magni laus.* 11. *An ejus sit Jusjurandum.* 12. *An idem Galeno notum.* 13. *Galeni commentarius in Jusjurandum supposititius.* 14. *Galenum videri agnovisse Jusjurandum.* 15. *Auctor Commentarii in Aphorismos Hippocratis, Oribasio adscripti.* 16. *Testimonium de Jurejurando*

Scribonii Largi. 17. *Sorani Ephesii.* 18. *Erotiani.* 19. *D. Hieronymi, & Greg. Nazianzeni.* 20. *Theod. Prisciani.* 21. *Suidæ.* 22. *Arabum.* 23. *Hippocrates Jurisjurandi auctor.* 24. *Quibus illud præscriptum?* 25. *& quam ob caussam.*

Nū. 1.
VSJVRANDVM, cui antiquitas Hippocratis nomen præscripsit, plenum succo & sanguine sinceræ integritatis, & pietatis, quæ in Ethnicum cadere queat, non fucatæ, in omnium versatur ore & manibus. Hoc enarraturus, ante quam circum ipsum ingrediar, paullum ad carceres subsistere, & de Auctore quædam præfari, ac quis fuerit, qui illud discipulis sectatoribusque præscripserit, adcuratius paullo inquirere,
2. operæ pretium esse duxi. Quanquam enim nescius non sim, Senecam Philosophum lib. de brevit. vitæ. cap. XIV. dicere, eorum esse de libri auctore agere, qui *litterarum inutilium studiis detinentur, & operose nihil agunt.* Tamen neque hoc sum nescius, è Stoicis ipsum fuisse, qui adfectus exsuisse videri volebant. Ego vel eam ob caussam de auctore quærendum censeo, quod valde hoc faciat ad Lectorum adfectus conciliandos, quos tam varie concitari experientia testis est, ut illorum sæpe, quibus minus favent, etiam recte dicta aut scripta fastidiant. *Et sunt non nulli*, inquit, Polybius lib. III. *qui non tam scripta ab auctore, quam ipsum amplectuntur auctorem*; ac sæpe, ut Seneca ipsus ait, Epist. XII. *non quid dicatur æstimant,*
3. *sed à quo.* Extitisse autem Hippocratis nomine plurimos, non ignorare poterit, qui veterum auctorum scripta vel obiter inspexerit. Nam & *Mathematicum* hoc nomine fuisse, & quadraturæ circuli inveniendæ impendisse operam, Aristoteles lib. VII. Eudemior. cap. XIV. & Elench. Sophist. lib. 1. cap. X. & Plutarchus in Solone, sunt auctores: atque *alium* Atheniensium in bello Peloponnesiaco Ducem Thucydides Hist. lib. IV. &

IV. & Pausanias in Laconicis & Boeoticis: *alium*, Lacedæmoniorum in Chalcedone præfectum, Plutarchus in Alcibiade: *alium*, Xenodici filium, Capyos fratrem, ex Thebanorum Regum familia, Scholiastes Pindari: *alium*, Apollodori filium, Phasonis fratrem, Plato in Protagora: *alium*, Smyndiritis Sybaritæ patrem, Herodotus lib. VI. & Athenæus Dipnosoph. lib. XII. inculcant. Livius lib. XXXIV. *alium* meminit, qui Syracusis prætor, & Annibalis fuerit partium: *alium* in Stratonis Lampsaceni testamento fit mentio, apud Laërtium lib. V. *alius* qui Mindaro Lacedæmoniorum Duci fuerit ab epistolis, apud Xenophontem in Paralipom. lib. I. *Hippocratem Aramiteum*, cujus filius Atyanas in Olympijs periodo vicerit, memorat Phlegon Trallianus in Olympicis, apud Photium. Cod. XCVII. *Duos alios*, patrem & filium, quorum hic in Siciliæ urbe Gela tyrannidem occuparit, habent Herodotus lib. VII. Thucydides lib. VI. & Pindari Scholiastes in Pythijs: quibus accedat, quem *Pisistrati Atheniensis patrem* faciunt Herodotus lib. I. Demosthenes in Orat. contra Midiam, & Plutarchus in Solone. Adde *Megaclis filium*, Alcmæonidem, ex Herodoto lib. VI.
& Pindari Scholiaste: *atque illum* cujus filios, ut fatuos tra- 4.
ducunt Eupolis, Comicus antiquus, apud Suidam in τοῖς Ἱπποκράτους, & Aristophanes in Nubibus act. III. sc. III. quorum Galenus quoque meminit lib. quod animi mores seq. temper. corp. & tres fuisse notat Scholiastes Aristophanis;
Telesippum, Demophontem & Periclem. Unde fallitur Hier. 5.
Cardanus, qui in procem. Comm. in Aph. Thessalum & Draconem, Hippoc. Magni filios, Medicos celeberrimos, & ἐπιφανεστάτους, ut vocat Soranus in Hipp. vita: seu πάνυ κομψοὺς ut nominat Plato lib. III. de Repub. eos fuisse sibi persuadet, quos Comici in scenis traduxerint. Præter autem Hippocrates jam memoratos, Hippocratem Jonicum, quem Medicum fuisse conjicio, nominat Erotianus Lexico, in τελειοφυέας: *& septem* alios, ejusdem professionis, uniusque & ejusdem fa-

6. miliæ, genere Coos, & scriptis editis celebres, recenset Sui-
7. das. Ex ultima hac Hippocratum Pleiade, qui secundo fuit loco, omnium clarissimus, reliquos longo intervallo post se reliquit, atque ut Lucretius de Epicuro, lib. III. loquitur,

——— *ingenio superavit, & omnes*
Præstrinxit; stellas exortus ut æthereus Sol:

ut *Divini* etiam, & *Magni* cognomen apud posteros invenerit. Ortus is fuit ex illustri & regia *Asclepiadarum* familia, si paternam respicias prosapiam; sin maternam, *Heraclidas* generis agnovit auctores; decimusque nonus fuit ab Æsculapio, ut Soranus in vita Hipp. ex Eratosthene, Pherecyde, Apollodoro & Ario Tharsensi computat; vel decimus octavus, si
8. Pæto in Epist. ad Artaxerx. Pers. Reg. fides arbitranda. Schema nobilissimæ familiæ, ex probatissimis auctoribus collectum, Cl. Reinerus Reineccius noster, Histor. Juliæ part. I. regno XXVI. & Hieron. Henningesius in Tabb. Genealog. exhibuerunt, quod non uno in loco auctum, demerendæ gratiæ eorum, qui antiquitatis sunt amantes, subjungo.

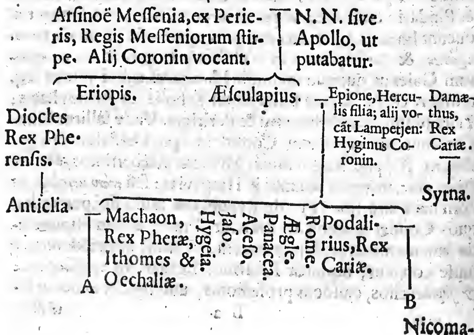

A

Nicomachus I. Rex Pherēsis, scripsit in Medicina.	Gorgasus, Rex Pherensis.	Alexanor, in Sicyonia divinos honores meritus.	Sphyrus Argis templum Æsculapio dedicavit.	Polemocrates; huic Argis honores habiti post mortem.

Ex Nicomachi Regis posteris, quorum series ignoratur, post Iↄcc. fere annos originem duxit Aristotelis pater, Nicomachus.

* * *

Hermias, Aternensium Tyrannus. — Pythias.

Nicomachus II. Amyntæ II. Regis Macedoniæ Medicus.

Phæstias, ex Æsclepiadis orta.

Aristoteles, natus anno I. Olymp. xcix. — Herpylis. — Arimneste. Arimnestus.

N. N. vel Nicanor. — Pithyas. — Nicomachus III.

Erasistratus Iuliates, Seleuci Regis Medicus.

NB. Cl. Reineccius, & Henningesius, Aristoteli ex Pythiade filium adscribunt Nicanorem, & testem citant Laërtium in Arist. vita. Ex Laërtio tamen hujus nihil nobis constat. Meminit enim

B

Hippolochus.
|
Sostratus I.
|
Dardanus.
|
Crisamis I.
|
Cleomyttades I.
|
Theodorus I.
|
Sostratus II.
|
Gisamis II. Rex.
|
Cleomyttades II.
|
Theodorus II.
9.

Aristoteles Nicanoris apud Laërtium, non ut filij, sed ut futuri generi, cui filiam Pythiadem destinarit. Hoc vero & Joan. Grammaricus testatur, Aristotelem cavisse testamento, ut filia Nicanori Acharnensi elocaretur. Ex Nicanore autem hoc, & Pythiade, ut puto, natus fuit Erasistratus. Alij tamen plures Pythiadem habuisse maritos scribunt, ut Metrodorum, ex quo natus sit Aristoteles II & Proclem, ex Demarathi Regis Lacedæmoniorum familia; cui Proclem & Demarathum fuerit enixa.

Sostratus III.
|
Nebrus, ὁ διασημότατος τῶν Ἀσκληπιαδῶν, ut vocat Stephanus
Cous.

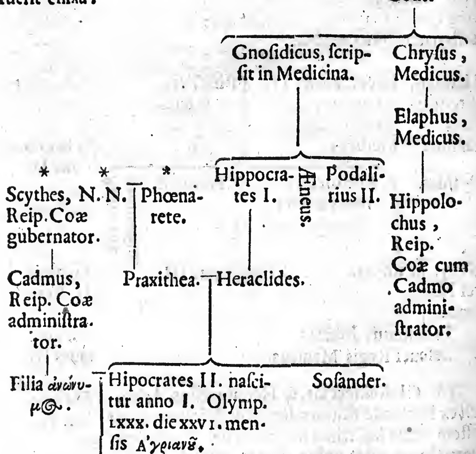

Thessa-

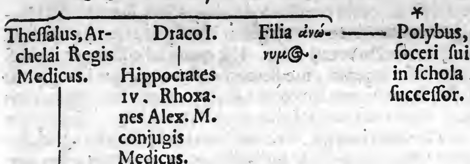

Gorgias. Hipporates III. Draco II.

Draco III. Rhoxanes Medicus.

Celebrantur præterea ex *Asclepiadarum* familia non pauci alii, quorum tamen cum superioribus connexionem in cognationis serie ignoramus; ex quibus subsequentes notavimus.

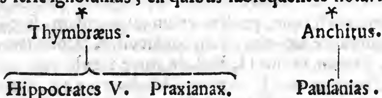

Hippocrates VI.

Neque excludendi sunt ab eadem familia, quos Dioscorides in præfat. libb. de re medica, & Epiphanius Cyprius Panarij, sive de Hæresib lib I. in pr. recensent, *Julius Bassus*, *Niceratus*, *Petronius*, *Niger*, *Diodotus*: neque *Xenophon Claudij* Imp. Medicus, cujus Tacitus lib. XII. Annal. meminit: aut *Praxagoras*, quem τὸν ἀπ' Ἀσκληπιοῦ Galenus, lib. I. Meth. Med. cap. III. Jo. Tzetzes vero in Chiliad Coum vocat, & ab ipso Hippocrate, una cum filijs artem ait edoctum: vel *Critodemus* Alexandri M. Medicus castrensis, τὸ γένος τῶν Ἀσκληπιαδῶν, ut Arrianus lib. VI. testatur, de quibus omnibus & singulis in

Vitis

10 Vitis Mediçorum cum Deo pluribus acturi sumus. Ad Hippocratem revertamur, Magnum illum, sive etiam Secundum, ut avi respectu vocari solet. Hic quum felicissimo & divinissimo esset ingenio, medicinam rudem, quæque id temporis instar fœtus recens concepti habebat, primis fere lineamentis tantum adumbrata, felicius omnibus excoluit, primusque in artis formam redegit, sive, ut Pœtus in Epist. ad Regem Artaxerx. ait, *ex parvis ac vulgaribus initijs in magnam artem provexit.* Medendi insuper præcepta, scriptis accuratis comprehensa, posteris reliquit; *quod multos cuperet esse medicos, qui servare possent*, ut SC. Atheniense de ipso loquitur. Fuitq; Scriptorum ejus tanta ab omni ævo auctoritas, ut fidem ipsorum, perpetua experientiæ comprobatione firmatam, etiamnum oraculi instar omnes καταπαζώμεθα (ut Suidæ verbis utar, in voce Ἱπποκρ.) ὡς θεοῦ φωνὰς, καὶ οὐκ ἀνθρωπίνου προελθούσας ἐκ στόματος·
11 *veneremur ut Dei voces, neque ex humano ore progressas.* Interea itaque Hippocratis scripta, præsens etiam jusjurandum, sive ὅρκος, communiter hactenus referri consuevit. A Jacobo tamen Segarra, Comm. in lib. II. Gal. de natur. facult. cap. III. Io. Baptista Silvatico, Controvers. Med. LXXXII. Garsia Carrero, Comm. in libb. Gal. de loc. adf. disp. LXXVI. cap. IIX. Hieron. Mercuriali, in princ. prælect. Patavin. nonnullisque alijs, natalium eidem controversia movetur. Legitimum enim Hippocratis Magni fœtum negant, ea potissimum de caussa, quod nec à Galeno, nec alio quopiam veterum scriptorum, hoc nomine citetur, aut mentio ejus fiat. Ego vero à communi opinione nullus discedo, tum λέξεως ratione, quæ ab Hippocratica non abit, tum argumentis non parvi momenti alijs, quæ me moveant, inductus. Primo enim, jusjurandum hoc, si Hippocratis Magni non sit, antiquissimi tamen esse scriptoris, nec ipsi negant, qui vulgatæ opinioni adversantur. Et Mercurialis quidem, etsi ab Hippocrate editum non credit; vero simile tamen esse concedit, ab Hippocrate

ore

ore vel scripto auditoribus propositum, & ab his exceptum, alijs per manus deinde traditum, atque ea ratione, ut pleraque alia rara, ad nos pervenisse, & pro germano nunc fœtu passim censeri. Hippocratis vero Magni esse, an Galenus meninerit, 12
non certo liquet, quum ex scriptis ejus plura perierint, nec ad nostram ætatem pervenerint. Extat quidem *Galeno* adscriptus 13
Commentarius in Iusjurandum Hippocratis, quem *Ioannitius*, sive *Hunein*, Medicus Syrus, ex Græco Arabicè vertisse dicitur, & Notis illustrasse, cujus etiam fragmentum nobis nuper dedit vir longiore vita dignissimus, Ioan. Elichmannus, in Resp. de vitæ termino, ad Orientalium Doctorum mentem. Verum Commentatorem istum, quantum quidem ex fragmento ipso colligi datur, Galenum non esse, vel juramento contendere paratus sum. Quæ enim ibi adferuntur de Æsculapij sublatione ad Angelos in columna ignea, ac parte ejus mortali à Deo τρισμεγίστῳ igne perdita, partisque immortalis adsumptione, animæque elevatione in cœlum, minime Galeni doctrinam aut λέξιν sapiunt. Neque enim tam religiose is loqui amat de Deo, nec Angelos ullibi nominat, de animæ vero substantia maxime est dubius, ut & eam se interdum ajat ignorare, interdum temperamentum esse, aut temperamento inservire adfirmet, interdum temperamentum esse neget. Si quis tamen, misso pseudo-Galenico hoc Commentario, exactius perpen- 14
derit locum illum, qui est lib. x. de simpl. med. facult. in princ. facile in eam mecum deveniet suspicionem, Galenum in Hippocratis Jusjurandum quasi digito ibi intendisse. Ut enim nihil religiosius in ὅρκῳ suo ejurat Hippocrates, quam veneni exhibitionem, & abortus procurationem, tanquam ea, quæ artem vitamque sanctam contaminent: ita Galenus medicamenta ἀγώγιμα & παθοποιὰ seu θανάσιμα, hoc est, *abortum mortemque conciliantia*, exhibere aut alios docere, summum scelus, injuriam & impietatem esse censet, ut ex Hippocratis Iurejurando etiam verba quædam mutuasse videri queat. Locum in-

B tegrum

15 tegrum inſpicere & conſiderare Lector poterit. Eſto tamen, Galenus jurisjurandi Hippocratici non meminerit, meminere tamen alij, inter quos forte agmen ducere poſſet *Auctor Commentariorum in Aphoriſmos Hippocratis*, quæ *Oribaſio* vulgo tribuuntur; qui ſtatim in veſtibulo ſui operis Hippocrati Aphoriſmorum Auctori, etiam τὸν ὅρκον adſcribit. Vetuſtiorem autem Commentatorem illum non Oribaſio tantum, ſed etiam Galeno, immo vetuſtiſſimum fuiſſe, ex eo conijcere quis poſſet, quod monente *Evergete*, ſe ſcripſiſſe notat. Qui quidem, ſi Ptolomæus eſſet Evergetes, Ptolomæi Philadelphi F. Rex Ægypti, floruiſſet ſane ante natum Salvatorem annis CCXLV. ante Galenum fere quattuor ſeculis. Verum quum in dubium hic multa vocari poſſe videam, nihil nunc quidem decerno; ad-
16 curatius de eo alibi acturus. Itaque ſuccenturiatum ipſi do *Scribonium Largum*, Galeno citra dubium antiquiorem. Verba ejus in hanc rem ſunt in Epiſtola præliminari ad C. Iulium Calliſtum. *Hippocrates*, inquit, *conditor noſtræ profeſſionis, initia diſciplinæ ab jurejurando tradidit: in quo ſanctum eſt, ne prægnanti quidem medicamentum, quo conceptum excutitur, aut detur, aut commonſtretur à quoquam Medico*. Ubi primum notari oportet, *Hippocratem* à Scribonio vocari *conditorem medicæ profeſſionis*, ne quis alium intelligi putet, quam Magnum illum, quem Medicinam in artis formam redegiſſe diximus. Quemadmodum alias quoque ubicunque ſimpliciter Hippocratis nomen apud rei medicæ ſcriptores uſurpatum legimus, non de alio quam Magno illo intelligi ſolet. Exprimuntur deinde ipſa jurisjurandi Hippocratici verba, ne de alio ὅρκῳ, quam præſenti, loquutus videri queat. Neque obſtat, quod Epiſtola illa Scribonij, in nonnullis libris Corn. Celſi nomen ſibi præſcribat. Neminem enim cum Marſilio Cagnato Variar. Lect. lib. III. cap. XIV. fore arbitror, qui vel unam tantum Celſi pagellam legerit, cui non Scribonij potius, quam Celſi epiſtola ea videatur. Accedit, quod in fine Scriboniani operis Calliſti iterum

fiat

fiat mentio, cui epiſtola ipſa inſcribitur. Argumento enim hoc
eſt, unum eundemq; eſſe & operis, & præfixæ epiſtolæ auċto-
rem, & uni eidemq; & librum & epiſtolam eſſe inſcriptam. Sit
tamen Celſi epiſtola, & erit tanto antiquior. Celſus enim D.
Auguſti ævo vixit, quod vel ex Columella liquet, qui ſub Ti-
berio floruit, & Celſi, ut ſuperioris non ſemel meminit. At
Scribonius, ut pluribus docet Cagnatus, vixit ſub Claudio
Imp. circa annum à nato Salvatore quinquageſimum, integro
fere ſeculo ante Galenum, qui ſub Trajano & Hadriano pri-
mum effloruit, & Scribonium ſæpe citat in libris de compos.
medicam. κτ̄ τόπους, & alibi. Nam quod Caſpar Barthius vir
eruditiſſimus, & amicus olim noſter, Advers. lib. xxxix. cap.
xvi. ex Scribonio Siburium, aut Deſignatianum, paulloque
ſuperiorem Marcello tantum facit, qui circa annum cccc. vi-
xit, in eo fruſtra eſt, & pluribus rem totam in Vitis Medico-
rum diſputabimus. Scribonio accedat *Soranus Epheſius*, junior 17
ille, ut puto, qui, Suida atteſtante, vitas & ſectas Medicorum
conſcripſit, ſenioris Sorani, quem Trajani & Adriani Impp.
ætas florentem vidit, ni fallor, gentilis, & Galeno jam ſenectu-
tutem agente nobilis. Is in vita Hippocratis, quæ ex ejus de
Vitis opere ſola ſuperat, ἀφθόνως, inquit, σὺν ἐπιτηδείους ἐδί-
δασκε τὴν τέχνην μετὰ προσήκοντος ὍΡΚΟΥ. hoc eſt: *Candide &
liberaliter Hippocrates ſtudioſos artem docuit, debito interveniente*
Iurejurando. Quod quidem jusjurandum nemo aliud
fuiſſe, quam præſens hoc noſtrum, credo adfirmabit. *Erotia-* 18
num præterea adde, quem nonnulli Neronis ævo vixiſſe vo-
lunt, Marſilius vero Cagnatus, operis laudati lib. ii. cap.
xxiix. Galeno recentiorem facit; qui in proœm. Lexici Hip-
pocratici, ubi catalogum recenſet librorum, quos vere Hip-
pocratis dici adſeverat, τοῦ ὅρκου expreſſe meminit, & cum Le-
ge, libro de Arte, & de Veteri Medicina, ad artis præcepta per-
tinere ait. Non dicam nunc, *Divum* quoque *Hieronymum*, Ga- 19
leno ducentis tantum annis poſteriorem (ut qui imperante

Conſtante, Imp. Conſtantini M. filio, anno CCCXLII. in lucem prodijt) & D. Gregorium Nazianzenum, Hieronymo σύγχρονον, Iusjurandum Hippocrati tribuere. *Hippocrates*, inquit Hieronymus, Epiſt. III. ad Heliodorum, *adjurat diſcipulos ſuos, antequam doceat, & in verba jurare compellit; extorquetque ſacramento ſilentium; ſermonem, inceſſum, habitum, moreſque præſcribit*. Nazianzenus vero eandem ob cauſſam Hippocra-
20 tem *Adjuratorem* vocat, Orat. funebri Cæſarij fratris. Neque aliter ſenſit Medicus ille, ex Methodicorum Secta, ſive *Octavius* eſt *Horatianus*, ſeu potius *Theodorus Priſcianus*, quem ſub Theodoſio, aut Gratiano Impp. floruiſſe, inde liquet, quod præceptorem laudet Vindicianum, Valentiniani Imp. ἀρχιατρὸν, qui circa annum CCCLX. in vivis fuit. Verba, quæ huc faciunt, ſunt lib. IV. Gynæciorum ad Victoriam, cap. VI. *Abortivum nulli dare fas eſt: Vt enim Hippocratis atteſtatur oratio, tam diri reatus conſcientia Medicorum innocens officium non decet maculari*. Quæ verba quidem niſi ad præſens Iusjurandum referas, haud ſcio, quo in loco alio in eam ſententiam ab Hippocrate
21 ſimile quid fuerit prolatum. Quibus omnibus accedat *Suidas*, qui ſub Friderico II. Imp. circa annum CIↃ. CCL. floruit, &
22 inter Hippocratis libros τὸν ὅρκον primo loco recenſuit. Conſimilis demum & *Arabum* fuit opinio, ex Græcis hauſta, Iusjurandum nempe non alius quam Hippocratis eſſe fœtum, quod vel ex *Avenzoare* oſtendo, qui ſeculo integro Suida ſuperior, ſub Friderico I. ſeu Barbaroſſa vixit. Is lib. II. Theiſir. tract. I. cap. V. *quilibet*, inquit, *Medicus tenetur obſervare præcepta Hippocratis: quæ ſunt, quod Medicus non debet diſcipulum docere, niſi prius jurare ipſum faciat, ne utatur medicinis mortiferis, vel venenoſis ullo modo*. Nec recentior forte fuerit Avenzoare Arabs ille, quem, mentito Galeni nomine, in præſens Iusjurandum commentatum, paullo ante dixi: ſed videantur in hanc rem quædam etiam apud Ioan. Obſopœum. in præf. opuſc. quorund. Hipp. quæ ſeparatim edidit; Ioh Heurnium, in princ.

Comm. in ὅρκον Ioh. Raphaëlem Moxium, lib. 11. meth. med. morb. ac gravid. per venæ sect. cap. xv. & Franc. Ranchinum. Comm. ad Jusjurandum Hipp. Itaque apud me quidem cer- 23
tum est, ὅρκον non alterius esse auctoris, quam Hippocratis Magni, qui præ cæteris, ut dixi, Medicinam excoluit, & princeps in artis formam redegit: quique vere est magnus ille hujus disciplinæ Oceanus, ut Homeri versibus ex Iliad. φ, utar,

Ἐξ οὗπερ πάντες ποταμοὶ, καὶ πᾶσα θάλασσα,
Καὶ πᾶσαι κρῆναι, καὶ φρείατα μακρὰ νάουσι.

Ex quo sane omnes primum fluvij, & mare totum,
Fonticulique omnes surgunt, puteique profundi.

Quibus autem, & cui fini Jusjurandum hoc auctor præscri- 24
pserit, haud difficile est conjectare. Norat sapientissimus senex medicinam rem sacram esse, quam non nisi initiatis tradi, nec ab alijs quam pietatem professis tractari optortebat. Quum vero duplex haberet discipulorum genus, aliud tironum, & qui primum arti animum adplicare gestiebant; aliud eorum, qui in eadem jam progressus fecerant, & vel exercere eam, vel profiteri, ac docere alios cogitabant. Illi nomina sua scribæ medico dare, & juramento se obstringere cogebantur; quod νόμον ἰητρικὸν Hippocrates vocat, ut infra cap. XII. docebimus. Ab his vero, artem jam exercituris, in qua multa occurrunt non aliis revelanda, quamque pie tractari par erat, silentium, pietatem, atque id genus alia stipulabatur. Faciebat au- 25
tem hoc, ut tanto arctius eos constringeret, interveniente Numinis attestatione, & invocatione in jurantis pœnam, si fallerent ac pejerarent. Nam ut Ulpianus Rhetor ait, in enarrat. Demosth. contra Midiam. πιστότεροι οἱ ὅρκοι τῶν ἁπλῶς λεγομένων· *Plus jurijurando fidei habetur, quam simplici adsertioni.* Ut propterea, dicente Cicerone lib. III. de Offic. *Nullum vinculum ad adstringendam fidem majores arctius esse voluerint*: quod

hoc nempe fit ὕςατόν τι ἐν ἀνθρώποις, καὶ ἐχυρώτατον τῆς εἰς ἀλλήλους πίςεως τι καὶ ἀληθείας ἐνέχυρον· *Vltimum inter homines, & firmissimum, & fidei mutuæ & veritatis pignus*, ut est apud Procopium, Persicor. lib. II.

CAPVT SECVNDUM.

Ο῞ΡΚΟΣ.]

SUMMARIA.

1. Ὅρκος, ὅρκιον. 2. Ὅρκου *etymologia diversa*. 3. *Iusjurandum, jurandum*. 4. *Iuppiter* ὅρκιος. 5. *Erynnies, perjurii vindices*. 6. *Iuppiter* ἐπώμοτος. 7. *Dius Fidius*. 8. *Sacramentum*. 9. *Sacramenti etymon*. 10. *Iuramen*. 12. *Valla notatus, & Panormitanus*. 12. *Dejurium*. 13. *Voculæ* De *significatio in compositione diversa* 14. *Iusjurandum quid?* 15. *Aristoteles explicatus*. 16. *Religio*. 17. *Obstringi & exsolvi religione*. 18. *Mynsingeri scrupulus*. 19. *Sub affirmatione negatio aliquando inclusa*. 20. *Aristoteles illustratus*. 21. *Franc. Philelphus laudatus*. 22. *Iuramentum* ἔπακτον, ἐπώμοτον, καθώμοτον, ἀπώμοτον. 23. *Iuramentum abnutivum, adnutivum*. 24. *Iuramentorum apud ICtos differentiæ*. 25. Ὅρκος *Hippocratis ad quam differentiam referendus?*

1. QUOD communiter Græci ὅρκον, Iones ὅρκιον dicunt, id Latini *Iusjurandum, jurandum, juramen, ju-*
2. *ramentum, sacramentum, dejurium* adpellant. Ὅρκον quidem Eustathius refert veteres censuisse dictum ἀπὸ τοῦ ὅρου, seu *limite*, quod ὁρίζωσίν τι ὁμολογητικῶς ὀμνύοντες· *determinent aliquid qui definitive jurant*. Ipse vero ἀπὸ τοῦ εἴργειν, quod est *cogere*, derivat; aut quia is qui jurat, καθείργνυταί πως οἷς ὁμολογεῖ· *cohercetur quasi, aut compellitur ad ea præstanda, quæ jurando adfirmat*. Alij ἀπὸ τοῦ ἀρκεῖν deducunt, id est, *sufficere*, quod liti-

litibus finiendis sufficiat, *maximumque sit earum expediendarum remedium*, ut Gajus I C. vocat, L. 1. D. de jurejur. & sit πάσης ἀντιλογίας πέρας ἐς βεβαίωσιν· *finis omnis controversiæ ad certitudinem*, ut cum D. Paullo loquar, ex Epist. ad Hebræos cap. VI. sive ἀπὸ τοῦ ἀρκεῖν, quod est βοηθεῖν, *juvare*, ut notat Auctor Etymologici. ὥσπερ γὰρ βοηθήματι αὐτῷ χρῶνται οἱ ἀδικούμενοι, inquit: *Pro remedio eo utuntur, qui injuriosi sunt in alios.* Jo. Guiliel. Stuckius lib de sacrific. Gentil. pag. XCI. ὅρκον dici putat, quasi *orcum*, quod iurisjurandi violatores ad orcum sint detrudendi, qua opinione ut abundet per nos licet. Latinis *jusjurandum* dictum alij volunt, quod *justum jurare* oportet. At Apuleio lib. de Deo Socr. jusjurandum est quasi *Iovis jurandum*, cujus originationis testem laudat Ennium. Exstat hujus versus in hanc rem apud Ciceronem lib. III. de Officijs. 3.

Fides alma, apta pennis, jurandum Jovis.

cui Turnebus Adversar. lib. VI. cap. XVII. & Lipsius lib. I. Elector. cap. XIIX. addunt alium Nævij.

Ius sacratum, Iovis jurandum sagmine.

Nam simpliciter etiam *jurandum* pro jurejurando veteres dixisse, ex Tacito colligimus, qui eadem voce usus est Annal. lib. IV. *Tanta contentione, ut & jurando obstringeret è Repub. id esse.* Quemadmodum & Ammianus Marcellinus lib. XVI. *Id se nec sperare, nec adipisci velle, jurando affirmans.* lib. XVII. *Iurandi execratione restituere universos promisit.* lib. XXIII. *Trajanus fertur aliquoties jurando dicta consuevisse firmare.* Et Ælius Spartianus in Ælio Vero. *Vt suæ satisfaceret & voluptati, & jurando.* Cæternm jusjurandum quasi Iovisjurandum dixerunt, quod per attestationem summi numinis, quod Iovem suum esse gentilitas credebat, jurandum censerent. Atque ex hoc Iovis defluxit epitheton, ut ὅρκιος seu *jurator*, diceretur, aut etiam ἐφόρκιος, quod nominis habet Hesychius in Lexico. Per eum Hippolytus jurat apud Euripidem: 4.

Νῦν

Νῦν δ' ὁρκιόν σοι Ζῆνα, & πέδον χθονὸς,
Ὄμνυμι·
Per Horcium tibi Iovem, & terræ solum,
Dejuro.

& Neoptolemus apud Sophoclem Philoctete.

—— Ζῆνα δ' ὅρκιον καλῶ.
—— *Jovem Horcium testem voco.*

Τοῖς ὅρκοις enim ipsum præsidere voluerunt, & perjuria vin-
5. dicare; quanquam horum vindictam Hesiodus, ἐν ἔργοις, Erynnibus transcribat, easque ὅρκου πινυμένας, seu *perjurij vindices* vocet: quæ Homero etiam Iliad. τ. sunt,

—— —— αἵθ' ὑπὸ γαῖαν
Ἀνθρώπους τίνυνται, ὅτις κ' ἐπίορκον ὀμόσσῃ·
—— —— *quæ tellure sub ima*
Castigant meritis hominum perjuria pœnis.

6. Sophocles non alio sensu in Trachinijs Jovem vocat ἐπώμοτον, seu ὅρκου ἐγγυητὴν, sive *sponsorem*, ut explicat Suidas, aut τοῦ ὅρκου ἔφορον, seu *præsidem*, ut habet Scholiastes Thucydidis Hist. lib.
7. I. videturque idem fuisse, quem Romani vocabant Δία Πίστιον, & *Dium Fidium*, cui easdem etiam partes resignabant. Erat olim Iovis Horcij signum in Olympiæ curia, specie maxime formidanda, utraque manu fulmen tenens, ante cujus pedes tabula visebatur ænea, cum incisis elegis, quibus à perjurio deterrebantur homines, ut auctor est Pausanias in Eliacis prior.
8. Iusjurandum vero alio etiam nomine *sacramentum* dici monuimus, & testis est Cicero lib. III. Offic. quo sensu Horatius *perfidum sacramentum* pro *perjurio* sumpsit, lib. II. Carm. Ode
9. XVII. Derivat autem sacramentum Varro lib. IV. de L. L. à *sacro*, quasi *sacræ rei*, ut ait, *arctissimum vinculum, non profanandum.* Et juxta Owenum Epigr. lib. II. Ep CXXX.

Sacramenta vocant sacra juramenta Latini.

10 Ex eodem vero fonte & *juramen*, qua voce usus est Guntherus in Ligurino, lib. III. & IIX. & *juramentum* suas derivationes fortiun-

sortiuntur. Ita enim Isidorus lib. different. quem Barthius citat Adversar. lib. XXXII. cap. I. & MS. penes se habuit: *Iura antiquitus ad res divinas pertinebant, unde juramentum est, velut sacramentum.* Ineptit enim Laur. Valla, dum lib. VI. Elegant. 11
cap. XXXVII. juramentum *à jure manente* deducit; nec minus ipso Panormitanus, in rubr. tit. de jurejur. qui *juris* quasi *astringimentū* dici voluit. Demum vero jusjurandum etiam *dejurium* 12
vocabatur, à *dejero*, quod est, *valde juro*. Quanquam enim 13
τὸ de in quibusdam, quicum componitur, minuendi vim habeat, tamen in plurimis etiam significationem vocis intendit, ut pluribus ostendere possem, nisi facere id jam pridem occupassent viri doctissimi, Io. Bernartius Notis ad Statium lib. I. Thebaid. & Achilleid. Frid. Taubmanus Notis ad Plauti Epidic. act. I. sc. I. Christ. Becmanus in Origin. L. L. in voce pleo. & Sam. Dresemius Notis ad Ios. Iscani lib. I. de bello Troj. Ad nostram mentem hoc sensu loquitur Plautus Casina act. III. sc. IV.

Per omnes Deos & Deas dejuravit.

& Rudente act V. sc. II.

Dejura te mihi argentum dare.

Item Apuleius lib. IX. Metam. *Idque dejerans confirmat per omnia divina numina.* & lib. X. *Dejerant utrique, nullam se prorsus fraudem, nullam denique surreptionem factitasse.* Apud Agellium quoque Noct. Att. lib. VII. cap. XIIX. *Dejurio vinctum esse*, est, *jurejurando obligatum teneri.* Sed videamus quid sit jusju- 14
randum. Scio enim hoc varie disputari apud ICtos, & ab alijs *invocationem divinam* aut *obtestationem* dici, ab alijs etiam per *contractum*, ab alijs item aliter definiri. Nobis pro nostro instituto sufficere poterit ea jurisjurandi definitio, quæ est apud Aristotelem, lib. Rhetor. ad Alexand. cap. XIIX. & omnia complecti videtur, quæ ad naturam jurisjurandi pertinere putantur. Ait autem Philosophus, ὅρκον εἶναι μετὰ θείας παραλήψεως φάσιν ἀναπόδεικτον. *Iusjurandum esse cum veneratione divina*

15 *adsertionem, quæ demonstratione non indigeat.* Paullo aliter eam
effert, & quasi explicat, Clemens Alexandrinus Stromat. lib.
VII. & juramentum ait esse ὁμολογίαν καθοριστικὴν μετὰ προσπαρα-
λήψεως θείας. *adsertionem definitivam cum divina venera-
tione.* Nec aliud vult Ciceronis illa definitio, quæ est lib. III.
de Offic. quod fit *adfirmatio religiosa, Deo adhibito teste.* Est
nempe jusjurandum φάσις, sive ὁμολογία *adsertio* aut *adfir-
matio* de re aliqua, eam videlicet ita habere, vel non habere,
ita præstitum iri, vel non iri. Neque tamen simplex tantum est
adsertio, sed ut recte addit Cicero, *religiosa*, aut ut Clemens
& Aristoteles, μετὰ θείας προσπαραλήψεως, *cum divina vene-
ratione*, ut quæ fiat interveniente numinis supremi, fal-
sam contestationem vindicantis, invocatione. Unde Philo lib.
de Decalogo, *jusjurandum* vocat *testimonium Dei de rebus dubiis:*
& lib. de Special. leg. *in re ambigua Dei testis citationem.* Et
Simplicius Comm. in Epicteti Enchirid. cap. XLIV. ait, jusju-
randum μάρτυρα τὸν Θεὸν καλεῖν, καὶ μεσίτην αὐτὸν, καὶ ἐγγυητὴν ἐφ'
οἷς λέγει, ποιεῖσθαι. *Deum citare testem & sequestrum, ac sponsorem*
16 *facere eorum quæ dicuntur.* Ea caussa etiam Paullus IC. jusjuran-
dum *religionem* dixit L. XXIV. D. de juram. idque ut Lactantius
quidem lib. IV. cap. XXIV. voluit, *quod jurejurando mens juran-
tis ligetur & religetur:* seu potius, *quod juramentum jurantem re-
ligione obstringat*, hoc est, *conscientiæ scrupulum moveat*, ob nu-
17 minis contestationem adhibitam. Erat enim *religione obstrin-
gi*, nihil aliud Romanis, quam *conscientiæ metu terreri:* quem-
admodum vicissim *religione exsolvi* dicebatur is, *cui metus iste
adimeretur*, ut pluribus docet Budæus in annotat. prior. in
Pandect. Originationes alias aliorum, videre Lector poterit
apud Stuckium, lib. de sacrific. Gentil. in pr. quas non tran-
scribo. Sunt tamen qui definitiones laudatas sugillent, vel
ea de caussa, quod generis loco sola adfirmatio sit posita, quum
tamen tam super rei negatione, quam adfirmatione, juramen-
tum exigi & præstari soleat, ex L. III. §. III. D. de Jur. &

L. V.

L. V. Cod. de jurejur. atque inde juramentum aliud *adfirmativum* aliud *negativum* ICtis dicatur. Sane hic scrupulus Cl. 18
Mynsingerum nostrum impulisse videtur, ut Comm. ad §. xi.
Instit. de action. juramentum per adfirmationem & negationem simul definierit. Facile tamen fuerit litem hanc compo- 19
nere. Adfirmatio enim, ut in prolatis definitionibus sumitur,
implicitam sibi habet negationem, eademque ratione hic usurpatur, qua in *pacti* definitione verba *dandi* & *faciendi*; quæ non
ea tantum ibi notant, quæ dantur aut fiunt, sed & quæ non dantur, vel non fiunt, ut docet Wesembecius in paratitl. D. de pact.
num. 11. De adfirmationis vocabulo rem ita habere, vel ex hac
ipsa formula jurisjurandi Hippocratici, quam sub manibus habemus, liquere possit. In ejus namque exordio, jurans spondet vel adfirmat, se omnia observaturum & facturum, quæ sit
promissurus; quæ sane adfirmatio est. Ast ubi ad specialiora
devenitur, adfirmative primum adserit, sanctimoniam vitæ se
velle servare, præceptores venerari, &c. mox negative iterum
promittit, non exhibiturum se medicamentum mortiferum
aut abortionis, &c. nihilominus utrasque adsertiones, & per
adfirmationem & negationem factas, ad eandem & primam
illam adfirmationem generalem reducere oportet. Quare et- 20
jam Aristoteles, quasi istam dubitationem suborituram prævi-
derit, ubi de adfirmatione proprie loquitur, & uti ea simpliciter negationi opponitur (ut in libris de interpretatione) semper vocabulo καταφάσεως ad *adfirmationem* significandam utitur, quemadmodum per ἀπόφασιν *negationem* intelligit. Iuramentum autem simpliciter φάσιν, sive *adsertionem* dicit, ac
si sub una eademque voce, & κατάφασιν & ἀπόφασιν comprehensam, aut intellectam vellet. Quod forte & doctissimus in- 21
terpres advertit, Fr. Philelphus, atque idcirco φάσιν non *adfirmationem* dicere voluit, sed *dictionem*, ut & *negans* & *adfirmans*
sub ea adsumi posset. Adi, si placet Setserum tract. de juram.
quem, dum hæc commentaremur, nostræ sententiæ adstipulan-

tem invenimus, lib. I. cap. I. num. x. De differentiis vero juramentorum aliquid addere, vel eam ob caussam operæ pretium puto, ut constet ad quam speciem Hippocraticum referri
22 debeat. Invenio autem apud veteres, juramentorum tres potissimum differentias fuisse in usu, à Suida, in voce ἔπακτος notatas. Aliud nempe ipsis fuisse ἔπακτον, aliud ἐπώμοτον, aliud καλώμοτον, ubi tamen pro ἐπωμότῳ Auctor Etymologici, & Harpocration in Lexico, substituunt ἀπώμοτον. Quæ species ut inter se differant, non ita liquet. Juramentum ἔπακτον quidem ab Isocrate, in parænesi ad Demonic. exponi videtur *jusjurandum delatum, & ab alio impactum, non sponte susceptum.* Unde à Suida quasi ἀλλαχόθεν ἐπιφερόμενον, καὶ μὴ αὐθαίρετον, ἀλλ᾽ ἐφ᾽ ὃν ἕτερος ἄγει, *ab alio delatum, nec ultroneum, sed ad quod alius cogit*, vocatur. At mox ab alijs Suidas id dici ait: ὃν ἄν τις αὐτὸς ἑκὼν ἑαυτῷ ἐπάγηται, τουτέστιν αἱρεῖται· *Quod quis ipsemet sua sponte sibi offert, & ultro recipit.* Ἐπώμοτον vero ὅρκον, Æmylius Portus, Notis ad Suidam, ait esse, *quo quis se, vel alium jurejurando astringit:* Καλώμοτον, *quod quis contra se, vel alium jurat.* Ab omnibus his differt ὅρκος ἀπώμοτος, quem Hesychius vult esse, *quando accusatus juramento negat fieri posse, ut se judicio sistat, & adversarius contra jurat.* Suidas tamen (in τὴν ἱερὴν κεφαλὴν) formulam ἀπωμότου ὅρκου esse putat, qua juratur, μὰ τὸν Δί᾽ οὔ· at
23 καλωμότου formulam, ναὶ μὰ τὸν Δία. Quo sensu Ioan. Meursius, ex Glossis veteribus τὸ καλώμοτον Latine dicit *Adnutivum*, τὸ ἀπώμοτον *Abnutivum*. Quicquid sit; si omnes differentias excutias, nullam reperies ad quam rectius Iusjurandum Hippocratis referri queat, præter eam, quæ ἐπώμοτος appellatur. In eo enim Hippocrates Medicum futurum in verba jurisjurandi concepta adstringit, & jurans ipse sciens volensque & animo deliberato, eadem in se recipit; sancteque omnia sine dolo aut fraude ser-
24 vaturum promittit. Apud ICtos hodie aliter & varie juramentorum differentias constitui videmus, dum aliud *juramentum in lite* dicunt, aliud *extra litem*; quorum hoc quidem vel *confirma-*

firmatorium ipsis vicissim est, vel *promissorium*; ad quod rursus *fidelitatis* & *adsecurationis* juramenta referunt: illud vero esse ajunt vel *injiciendæ religionis* caussa; vel *controversiæ finiendæ*, & in varias vicissim differentias subdividunt. Quas, quia nostro instituto parum faciunt, pluribus non attingo. Hoc saltim monuisse sufficiat, Hippocraticum jusjurandum, si omnes differentiæ istæ excutiantur, ad nullum aliud quam id, quod *extra litem & promissorium* vocant, referri posse. Hoc enim ICtis est illud, *quod ad fidem sancte adstringendam præstatur, & in quo fides verbis conceptis in futurum tempus religiose promittitur*, cui fini Hippocraticus ὅρκος ab Auctore olim discipulis præscriptus.

CAPUT TERTIUM.

Ὄμνυμι Ἀπόλλωνα.]

SUMMARIA.

1. *Jurisjurandi Hippocratici tres partes.* 2. Τοῦ ὀμνύειν ἔτυμον. 3. ὅρκον διδόναι. 4. *jusjurandum dare.* 5. *dicere.* 6. *facere.* 7. *patrare.* 8. ὀμνύειν ὅρκον, *pleonasmus.* 9. ὁρκωμοσία, ὁρκωμοτεῖν. 10. *Pleonasmi Græcis familiares.* 11. *Attestatio Numinum in jurejurando Hippocratico,* 12. *Caussa multitudinis Deorum apud Gentiles.* 13. *Caussa alia.* 14 *Macrobii sententia de DIS veterum plurimis.* 15. *Item Philippi Cluverii.* 16. *Sententia & propositum Auctoris.*

PRælibatis hisce ad jusjurandum ipsum progredimur, quod tribus potissimum partibus absolvi pridem nos docuit Cl. Zuingerus, in Tabulis ad Hipp. 1.
In priori, tum forma, tum materia jurisjurandi proponitur. Etenim & DI Medici, & in universum simul omnes, in testimonium citantur, atque omnia subscripta κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν, seu *pro posse ac nosse*, sancte servanda promittuntur.

In altera, articuli ipsi plenius enarrantur, qui à Medico Asclepiadeo, sive origine & nativitate talis sit, sive adoptione & instituto, requiruntur, ipsumque servare convenit. Tertiam absolvit *κατάρα*, seu *imprecatio*, qua juraturi, si jusjurandum servent, felicia quævis, sin fallant, diras capiti suo, & contraria omnia imprecantur. In singulis partibus explicandis ductum Hippocratis & textum sequemur. Inquit igitur, Ὄμνυμι Ἀπόλλωνα, *Iuro Apollinem*. Ὅρκον Græcis esse id, quod *jusjurandum*, mo-
2. nuimus. Ὀμνύναι vero, ὀμνύειν, & ὀμνύσθαι, Latinis est, *juramentum præstare*, seu *jurare*. Voces Græcas ab Hebræo *Amen*, quod est *verum dixit*, *adfirmavit*, deducunt Io. Guil. Stuckius, de sacrif. Gentil. pag. XCI. & Paullus Cypræus de jure Connub. part. I. cap. XIV. §. XXV. summ. II. Auctor Etymologici ab ὁμοῦ καὶ νεύειν, vel ἀπὸ τοῦ ὄμμα νεύειν derivat, quod jurantes iis, quæ jurant, oculis annuant. Sunt qui ἀπὸ τοῦ ὀμνύειν esse putent Latinum *omen*, & *ominari*; quod jurantes vel sibi,
3. vel aliis, bene maleve ominentur. Græci alias ἀντὶ τοῦ ὀμνύειν dixere ὅρκον διδόναι. Homerus Iliad. τ. ἔμπης δέ τοι ὅρκια δώσω. Xenophon Hellespont. lib. I. ὅρκους ἔλαβον καὶ ἔδοσαν.
4. & alij alibi. Nec alio modo Latinis dictum est, *jusjurandum dare*. Plautus Amphitr. act. III. sc. II.

Mane, tuo arbitratu jusjurandum dabo.

Mostellaria act. V. sc. I.

Quin jusjurandum pollicitus est dare, si vellem, mihi.

& Terentius Adelphis act. II. sc. II.

—— —— Dabitur jusjurandum, esse te
Indignum injuria.

5. Cæsari idem est, *sacramentum dicere*, lib. I. de bello civili. *Milites Domitianos sacramentum apud se dicere jubet.* qua loqu-
6 tione & Horatius utitur lib. II. Carm. Ode XVI. Seneca, si MSS exemplaribus fides arbitranda, dixit *juramentum facere*, lib. II. de Clement. cap. I. *O vocem in concionem omnium mortalium mittendam! in cujus verba principes regesque juramentum faci-*

faciant. In fœdere Tulli Hostilij, cum Albanis percusso, apud 7.
Livium, lib. I. dicitur *jusjurandum patrari.* Vocabulo autem
ὀμνύειν Græci nunc solo utuntur, nunc cum vocula ὅρκος
conjuncto, & eleganti pleonasmo ὀμνύειν ὅρκον dicunt, seu *jurare* 8.
juramentum. Ita Homerus Iliad. α.

—— Καὶ ἐπὶ μέγαν ὅρκον ὀμοῦμαι.

& Odyss. δ.

—— ὤμοσα καρτερὸν ὅρκον.

& sæpe alibi. Hesiodus quoque ἔργων α.

—— ἐπὶ δ' ὅρκον ὀμεῖται.

quem loquendi modum passim deinde usupant alij. Sunt 9.
vero qui utramque voculam in unam coalescere sinunt, &
ὁρκωμόσιον & ὁρκωμοσίαν *jusjurandum* dicunt, & ὁρκωμοτεῖν
jurejurando jurare. Exempla sunt apud Platonem in Phædro, D. Paullum in Epist. ad Hebr. cap. VII. Sophoclem in
Antigone, &c. Similes autem pleonasmo isti sunt alij, tam 10
apnd Græcos quam Latinos, non minus elegantes. Nam eadem loquendi formula Euripides, Iphigenia in Aulide, ait ὄνειδος ἐξονειδίζειν, *probrum exprobrare*: Homerus Iliad. λ. χρεῖος ὀφείλειν, *debitum debere*; Antiphanes apud Athenæum Dipnos. lib. IV. ζῆν βίον, *vitam vivere*; Isocrates alicubi ἀσθενεῖν νόσον, *ægrotare morbo*; Horatius lib. III. Ode XIX. & lib. I. Epist. XVI. *pugnata bella*; & Epodon Ode I. *militari bellum*; Seneca in consolat. ad Marciam, *agere opus*. Nec alio loquendi modo Hippocrates in hoc ipso ὅρκῳ utitur, quando χρεῶν
χρηΐζοντα vocat eum, qui *rebus ad usum necessarijs indigeat.* Sed 11
pergamus ad alia. Nos qui veræ religioni nomen dedimus, sacris litteris edocti, per unius veri vivique Dei nomen, atque in eo uno soloque, si necessitas ferat, jurandum scimus. At Hippocrates, Vir animi quidem devoti, & numinis, quod esse noverat, colentissimus; quia tamen, quodnam id esset, ignorabat, pro ævi superstitione per Deos, quos plurimos gentilitas agnoscebat, & novos sibi subinde fingebat, ὅρκον suum, cætera sanctis-

ſanctiſſimum, concepit conſcripſitque. Nominat in primis Apollinem & Æſculapium, atque hujus filias, præſides Medicinæ præſtiteſque habitos, quos non Deos nos ſcimus, ſed homines fuiſſe. Quia vero arte medica atque ope, dum in vivis fuere, plurimis mortalium operam ſuam in morbis demulcendis aut averruncandis commodarunt, tractu temporis ob bene merita divinos honores, & creſcente ſuperſtitione, numinis
12 cultum ſunt conſequuti. Non alia enim ex cauſſa Deorum illa gentilium multiformis multitudo maximam partem originem traxit, quam quod eos, qui rudi adhuc ævo, vel uſum aliquem rerum prius ignotarum alijs commonſtarent, aut artis alicujus jacerent primordia, aut meritis ſingularibus plurimos ſibi devincirent, tanquam quibus ſupra alios aliquid deberetur, ſummis honoribus mactarent, & ſuperſtitioſe colerent, tandem etiam, præſertim ab obitu, pro DIIS adorarent. Tangit id Plinius nat. hiſt. lib. II. cap. VII. verbis elegantibus, quæ adſcribo: *Deus eſt mortali juvare mortalem, & hæc ad æternam gloriam via. hac proceres iere Romani: hac nunc cœleſti paſſu cum liberis ſuis vadit maximus omnis ævi Rector, Veſpaſianus Auguſtus, feſſis rebus ſubveniens. Hic eſt vetuſtiſſimus referendi bene merentibus gratiam mos, ut tales numinibus adſcribantur.* Et Cicero lib. I. de Nat. Deor. *Suſcepit vita omnium, conſuetudoque communis, ut beneficijs excellentes viros in cœlum fama ac voluntas tolleret. Hinc Hercules, hinc Caſtor, hinc Æſculapius, hinc Liber.* Et lib II. de Legg. *Divos*, ait, *& eos qui cœleſtes ſemper habiti ſunt, colunto, & illos, quos merita in cœlum vocaverint, Herculem, Liberum, Æſculapium, Caſtorem, Pollucem, Quirinum.* De quibus vere & Horatius Carm. lib. III. Ode III.

Hac arte Pollux, & vagus Hercules
Innixus, arces attigit igneas, &c.
Hac te merentem, Bacche Pater, tuæ
Vexere tigres, indocili jugum
Collo trahentes: hac Quirinus
Martis equis Acheronta fugit.

Nec

Nec dissimulat Chrysostomus ad cap. xii. Epist. ii. ad Corinth. *εἰδωλολατρεῖαι*, inquit, *τὴν ἀρχὴν ἐκράτησαν, τῶν ἀνθρώπων ὑπὲρ τὴν ἀξίαν θαυμαζομένων· Idolorum cultus obtinuerunt, quum homines supra meritum in admirationem venirent.* Adi etiam si placet Lactantium lib 1. cap. iix. Minucium Felicem in Octavio, Cyprianum de Idol. vanit. Primæ huic occasioni tam multiformium Deorum, accedebat mox altera, qua credere vix poterant homines, artem aliquam, quæ mortalium usui esset necessaria, summaque utilitate & excellentia se commendaret, ab hominibus potuisse investigari. Deorum potius munus esse censebat, è cœlo demissum, eamq; ob caussam aut primos inventores Deorum numero adscribere, aut cuilibet arti peculiarem, qui ei præesset, ejusve inventionem sibi vindicaret, Deum effingere satagebant. Iste igitur bene merendi de mortalium genere conatus; iste res præclaras Dis inventoribus adscribendi, Deosque artibus præstituendi mos; Apollinem quoque & Æsculapium, Hygeian & Panaceian cœlo olim sacravit, & Deos Deasque fecit, ut Hippocrates eos omnes, tanquam medicæ artis inventores, patronos ac tutelares, in discipulorum adjuratione voluerit invocari. Nec tamen sum nescius Macrobium Saturn. lib. 1. cap. xvii & xx. hæc aliter explicare, & contendere, per Apollinem, Æsculapium, Hygeiamque nihil aliud voluisse veteres significare, quam Solem aut Lunam. Rem totam uberius tractat. Phil. Cluverius German. antiq. lib. 1. cap. xxv. & seqq. & prolixius demonstrat, priscos omnes Deum unum summumque omnium conditorem, ex avita majorum traditione non quidem ignorasse, ut Deum tamen non coluisse, atque ad creaturas, Solem Lunamque potissimum, qui magis in oculos incurrebant, se convertisse, & utrumque sidus, alijs subinde appellationibus nominantes, divino cultu prosequutos. Cui sententiæ, ut non prorsus refragor, ita heic tamen loci de Apolline Medico, cæterisque, quos nominat Hippocrates, paullo plenius quæ de ipsis, qua tales

13 (margin, beside "Cyprianum de Idol. vanit. Primæ huic occasioni tam multi-")
14 (margin, beside "pulorum adjuratione voluerit invocari. Nec tamen sum ne-")
15 (margin, beside "Lunam. Rem totam uberius tractat. Phil. Cluverius German.")
16 (margin, beside "vino cultu prosequutos. Cui sententiæ, ut non prorsus refra-")

habiti fuere, auctores ſcriptis conſignarant, quæque in rem præſentem, ac jurijurando Hippocratis illuſtrando, facere aliquid poſſe videbantur, operæ pretium duxi adnotare.

CAPUT QVARTUM.

Ἀπόλλωνα ἰητρὸν.]

SUMMARIA.

1. Apollines quattuor, vel ſex. 2. Tertius inter eos, medicinæ inventor. 3. Ab eo medicina ars Apollinea. 4. & Phœbæa. 5. Apollinis nomen unde? 6. item Phœbi. 7. Apollo Medicus. 8. Apollo Paan. 9. ars paonia. 10. Paan hymnus. 11. Apollo ἀκέσιος. 12. cognomina & epitheta varia alia. 13. ejus in morbis invocatio. 14. Apollini ſacrum apud Athenienſes Gymnaſium. 15. Eidem ſacer numerus ſeptenarius. 16. Apollini divinandi munus tributum. 17. Prognoſis medica. 18. Ἀπολλώνια templa Apollinis. 19. Apollinis medici ſimulachrum. 20. quur imberbi facie pingatur? 21. apud Syros vero barbata? 22. quid additi ſerpentes notent? 23. item arcus? 24. & lyra? 24. quur Gratiis comitatus? 25. medicus χαρίεις, ſeu gratioſus.

1. Pollines, ſi Ciceroni credimus, lib. III. de Natura Deor. *quattuor* fuere. *Primus* Athenarum antiquus cuſtos, Vulcano natus; *alter*, Corybantis filius, in Creta editus; *Tertius*, Jove & Latona prognatus; *Quartus*, Arcas, quem Arcades, quod leges ipſis dederit, *Nomium*, & *Nomionem* vocarunt. Hunc Clemens Alexandrinus in Protreptico, ex Ariſtotele Sileni filium facit; & ex eodem Ariſtotele addit *quinctum*, natione Lybin, Ammone genitum; & ex Didymo Grammatico *ſextum*, Magnetis ἔκγονον.

2. Qui tamen tertius in his eſt, atque alio nomine *Phœbus* appellatur, is eſſe ſemper olim habitus fuit, qui primus omnium, aut

aut certe inter primos Musicen, Poësin, & Medicinam excoluerit. De Medicinæ inventione ipse apud Ovidium lib. I. Metam. fab. XIII. gloriatur:

Inventum medicina meum est, opiferque per orbem
Dicor, & herbarum est subjecta potentia nobis.

Hoc sensu Q. Serenus, cui Sammonici cognomen vulgus tribuit, lib. de re med. in rem præsentem ipsum invocat:

Phœbe salutiferum, quod pangimus, assere carmen,
Inventumque tuum prompto comitare favore.

Ovidius *medicæ opis repertorem* nominat, lib. I. de remed. Amor. Horatio in Carmine Seculari est,

Qui salutari levat arte fessos
Corporis artus.

Pindaro in Pythijs, Ode IV.

Ὁ βαρειᾶν νόσων
Ἀκέσματ᾽ ἄνδρεσσι ϗ
Γυναιξὶ νέμει.
Qui gravium morborum
Remedia viris &
Mulieribus præstat.

Hunc στρύχνον μανικὸν, seu δωρύχνιον herbam invenisse, & Æsculapio traditam, à se *Apollinarem* dixisse, auctor est Apuleius ille, cujus de virtutibus herbarũ exstat libellus, cap. XXII. 3.
Ab eodem Ovidius lib. III. Trist. El. III. medicinam *artem* vocat *Apollineam*:

Nullus, Apollinea qui levet arte malum, est. 4.

Et lib. III. Fastor. *Phœbæam*.

Vos quoque, Phœbæa morbos qui pellitis arte.

quæ Nonno Dionys. lib. XXVII. XXIX. & sæpe alibi, est φοιβὰς τέχνη. Callimachus in Hymno Apoll. Apollinē ait esse, ex quo

Ἰατροὶ δεδάασιν ἀνάβλησιν θανάτοιο.
Addiscunt medici properantem sistere mortem.

Ipse Hippocrates Epist. ad Philopoem. Apollinem artis me-

dicæ *πατέρα* vocat. Dictum autem Ἀπόλλωνα voluit Eusebius
5 lib. III. de præp. Evang. cap. I: ὡς ἀπελαύνοντα, ἢ ἀπαλλάττοντα τὰς νόσους, *tanquam abigentem, aut pellentem morbos.* Auctor Etymologici ἀπὸ τοῦ ἀπολύειν τοὺς ἀνθρώπους τῶν κακῶν deducit, *quod homines à malis liberet*, sive *morbis.* Latinis dictus creditur ab *apellendo*, apud Macrobium Saturnal. lib. I. cap. XVII. quod mala morbosque aspelleret. Ea etiam caussa peculiari epitheto Atheniensibus, ut auctor est Pausanias in Atticis, ἀλεξίκακος, seu *malorum depulsor*, salutabatur; qui Sophocli, in Oedipo Tyranno, est ἀλεξίμορος, Aristophani in Pluto, act. II. sc. III. & act. IV. sc. III. ἀποτρόπαιος, Euripidi in Hercule fur. ἀπότροπος: Latinè *Averruncum* dixeris. Huic Athenienses ab oraculo Dodonæo bovem immolare jussos, te-
6. stis est Demosthenes Orat. advers. Midiam. *Phœbi* nomen παρὰ τὸ φῶς & βίος sunt qui deducant: à *lumine* videlicet &
7. *vita*, ut φοῖβος sit, quasi φώβιος, seu *lux vitæ.* Hippocrates in præsenti jurejurando Apollinem ἰητρὸν, sive *medicum* invocat, de quo cognomine etiam est apud Livium, Lib. XL. ab arte, quam olim professus, cujusque postea patrocinium ipsi credebatur commissum. Eoque respectu in sacris Romanis Apollini acclamabatur à Vestalibus, *Apollo Medice, Apollo Pæan*,
8. ut est apud Macrobium laudato loco. *Pæan* vero idem, aut *Pæon*, ob eadem artis officia dicebatur, ἀπὸ τοῦ παύειν τὰς ἀνίας, sive à *sedandis doloribus*, quo sensu ab Orpheo in hymnis dici-
9. tur κακὰ παύων, *mala leniens.* Hinc medicina dicta *ars pæonia*; hinc inditum *Pæoniæ* herbæ ab inventore nomen, & *medicamenta pæonia* vocata, quæ essent *salutaria.* Nec dubitavit Clemens Alexandrinus lib. I. Pædag. cap. VI. salutarem baptismum, quo abluimur à peccatis, vocare φάρμακον παιώνιον· quemadmodum idem etiam paullo ante, cap. II. τὸν λόγον τοῦ πατρὸς vocarat μόνον ἀνθρωπίνων ἰατρὸν ἀρρωστημάτων παιώνιον· *unicum humanarum ægritudinum medicum pæonium*, seu *salutarem.*
10 Παιὰν vero dictus est etiam hymnus ἐπὶ παύσει λοιμοῦ, sive

pesti

pesti sedandæ cantari solitus, ut meminit Scholiastes Aristophanis in Pluto. Qui vero Latinis erat *Apollo Medicus*, is Eleis 11
dicebatur ἀκέσι@, ut in poster. Eliacis commeminit Pausanias: Euripidi Andromacha, ἀκέςωρ· ἀπὸ τοῦ ἀκέσασθαι, quod est ἰάσασθαι, *sanare*: unde ἄκεσις, ἴασις, *sanatio*; ἀκέσματα, ἰάματα, *medicamenta*; ἀκέςης & ἀκέςωρ, ἰατρὸς, *Medicus*, apud Suidam & Pollucem lib. IV. cap. XXV. Idem Apollo Nonno in 12
Dionysiacis, est ἀκεσίμβροτ@, ἀπὸ τοῦ ἀκέσαι βροτοῖς, sive *ab hominum sanatione*. Orpheo in hymnis, quemadmodum & Sophocli in Oedipo Tyranno, ἰήι@ audit, seu *sanator*, ἀπὸ τοῦ ἰᾶσθαι, & σωτὴρ, ἀπὸ τοῦ σώζειν, quasi *servator*; Euripidi in Rheso σωτήρι@: cui ex oraculo sacra ab Atheniensibus facta, auctor est Demosthenes, Orat. advers. Macaratum. Plinius *Sosianum* vocare videtur, lib. XXXVI. cap. V. Apud Homerum Iliad. *υ*. λαοσσόος, à *populo servando* cluet; qui Arcadibus in Lycæo, & monte Cotylio, apud Pausaniam in Atticis ἐπικούριος erat, sive *auxiliator*. Milesiis & Deliis idem erat οὔλιος, apud Strabonem lib. XIV. qui id nominis deducit ab οὔλειν, quod esse ait ὑγιαίνειν, unde & οὐλὴ, *cicatrix*. Et οὔλιον interpretatur, ὑγιαστικὸν, παιωνικὸν, ἰατικὸν, *salutiferum*, *medicum & sanatorem*. Huic Theseum immolasse, quum in Cretam ad Minoem duceretur, auctor est is, quem aliquotiens iam diximus, Macrobius, qui & Deum *Sospitalem* appellat, à *sospitando*, sive sospitatis humanæ procuratione. In Epigrammatis Græcis lib I. βιοδώτης, & *vitæ dator* indigitatur: item νηπενθὴς, ἠπιόχειρ & ῥυσιπόνος, *à leniendis doloribus & laboribus in morbis*: Nonno Dionys XXIX. & XL. ὀδυνήφατος, atque ἴδμων τέχνης λυσιπόνου. Apollinem porro hunc Medicum sanitatem sibi dari precantes 13
invocabant, cum acclamatione ἰὴ Παιὰν, ἰὴ Παιὰν, *sana Pæan, sana Pæan*. Qua intentione apud Plautum, Mercat. act. IV. sc. I. eidem supplicat Dorippa:

Apollo quæso te, ut des pacem propitius,

Salutem & Sanitatem nostræ familiæ,
Meoque ut parcas gnato: parce propitius.

Hoc frequens postmodum fuisse inscriptiones testantur antiquæ, cum solenni formula, pro *salute sua* aut *aliorum*. Talis illa, quæ Legiuni exstat, opido Insubrum.

SACRUM
NUMINI
APOLLINIS
L. NÆVIVS
SECUNDINUS
PRO. SALUTE. SVORUM
T. V. M. V.
V. S. L. M.

14 Eidem Apollini Medico Athenienses *Gymnasium* dedicarunt, quod ab eo, cui sanitatem acceptam ferebant, vires quoque ad certamina suppeditari persuasum habebant, ut est apud Plu-
15 tarchum in Sympos. lib. IIX. cap. IV. Eidem *numerus septenarius* sacer erat, non tantum, quod septima mensis die natus ferebatur; quod tradit Hesiodus in Theogon. Proclus in Timæum Platonis, lib. III. & Plutarchus loco dicto, cap. I. sed quod, ut Censorinus lib. de die natali, cap. XIV. ait, morbos animi Musica & numeris lenire ac sanare consueverit; seu potius, quod septenarius numerus decretorius sit in Medicina, & tum secundum annorum septenarios ætas mutetur, tum dies septenarii morbos judicent, quod uti apud Medicos vulgatissimum est, ita vide præter eos, ipsisque adde, doctissimum Io.
16 Meursium, lib. de Denario Pythagor. cap. IX. *Divinationem* insuper Apollini tribuebant, qua non præsentia tantum sciret, sed & præterita in memoriam sibi revocaret, & futura prospiceret.

——— Novit namque omnia vates,
Quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur,

Ut Virgilius ait lib. IV. Georg. ſive, ut ante ipſum Homerus Iliad. *α*.

Ἤδη γὰρ τά τ' ἐόντα, τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα·

De hoc nempe gloriatur Apollo ipſe, apud Ovidium Metam. lib. I. fab. XIII.

—— *Per me quod eritque, fuitque,*
Eſtque, patet.

Hinc epitheta *fatidici*, *veridici* apud Poëtas. Hoc monere vult Arabs ille Commentator in Jusiurandum, cuius ab initio meminimus, quando Æſculapium ait *fingi filium Apollinis*, *quod medicus opus habeat divinatione, nec deceat deſtitui eum cognitione rerum quæ contingunt in futuro:* hoc eſt, *præcognitione medica*, ut Arabem explicat Ioannitius Syrus in Notis. Immo Hippocrates ipſe, Epiſt. ad Philopoem. Ἰητρικὴ, inquit, καὶ *μαντικὴ πάνυ ξυγγενέες εἰσὶν· ἐπειδὴ καὶ τῶν δύο τεχνέων πατὴρ εἷς Ἀπόλλων, ἐοῦσας καὶ ἐσομένας νούσους προαγορεύων, καὶ νοσέοντας, καὶ νοσήσοντας ἰώμενος.* *Medicina & divinatio magnam inter ſe cognationem habent: quandoquidem duarum artium unus eſt Apollo, qui & præſentes & futuros morbos prædicebat, & ægrotantes atque ægrotaturos curabat.* Reſpexere enim veteres hoc ipſo ad *prognoſin medicam*, ſive *πρόνοιαν*, ut vocat Hippocrates, in princ. Prognoſt. additque per eam, ex collatione omnis generis ſignorum ad invicem, *τά τε παρέοντα, καὶ τὰ προγεγονότα, καὶ τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι*, in morbis intelligi, morborumque eventus præſagiri poſſe. Prognoſis nempe medica eſt, quæ doctum medicum ſecernit ab indocto, facitque ut res ægrotantium magis agnoſcere credatur, majoreque cum fiducia homines ſeſe ipſi ſuoſque committere audeant. Ea munitus medicus, dum futura ut præſentia intuetur, non plus quam præſtare potis ſit, promittet, & quod rei palmarium eſt, nunquam in agendo aberrabit, nec cum vulgo animum dejiciet, ſi inſtante criſi omnia in corpore perturbentur, nec ea die, qua criſin futuram proſpicit, generoſo utetur auxilio, aut aliud quid circa ægrotos aget, ob quod reprehendi queat.

queat. Itaque & vulgi calumnias evitabit, si omnia prædixerit, ac tum sibi, tum arti auctoritatem conciliabit, admirabilemque omnibus se reddet, quod non una vice Galenus se fecisse gloriatur, lib. de præcognit. ad Posthumum. Sed ad Apollinem.

18 Ejus templa vulgo dicebantur Ἀπολλώνια, quorum passim plurima habebat, novis subinde cognominibus, locorum ratione, in quibus erant erecta, honoratus, ut *Amazonius*, *Ægyptius*, *Lycius*, *Pataræus*, *Parrhasius*, *Thymbræus*, *Delius*, vocaretur. Celebratissimum tamen omnium fuit *Delphicum templum*, de quo inter alia prodidit Pausanias, in Phocicis, Hippocratem æneum hominis sceleton in ipso dedicasse; seu μίμημα κατερρυηκότος ἤδη τὰς σάρκας, καὶ τὰ ὀστᾶ ὑπολειπομένου μόνα· *effigiem hominis, cui diuturniore morbo carne consumpta, sola superessent ossa.* De templo vero, quod in *Co* insula habuit, Dion meminit lib. I. quod in eo, ad aram ipsius, morbi morborumque medelæ ad sanitatis redintegrationem examinari consueverant, & morbi genus & symptomata describi. Fuit in eodem jus vetustum asyli, quod firmari sibi Coi à Tiberio Imp. rogarunt, ad annum Urbis DLXXVI, ut apud Tacitum est, Annal. lib. III. *Romæ* Apollini Medico grassante pestilentia pro valetudine populi Romani templum votum, & ædem à M. Fulvio locatam, meminit Livius lib. IV. &, XL Quin & à *Celtis*, quorum magna pars fuerunt Germani veteres, majoresque nostri, Apollinem cultum, similiterque opinionem de ipso habitam, quod mor-

19 bos depelleret, auctor est Cæsar, belli Gall. Comm. VI. Extat Apollinis Medici simulachrum marmoreum Romæ in hortis Pontificis secretis, loco quem *Belvedere* vocant; excellens arti-

20 ficis Græci opus. Visitur ibi *Apollo* facie juvenili & *imberbis*, sinistra fragmentum tehens arcus, clune altero ad saxum reclinis, ad cujus dextrum latus serpens ab imo sursum adrepit. Facies juvenilis est, & imberbis, quod Medicinæ beneficio perpetuam juventutem agere, & eandem hominibus quoque procurare, & floridam semper vigentemque corporis habitudinem elargiri

elargiri creditus fuerit, sive quod facies illa optimam sanitatem, corporisque robur denotet, Medicusque id agere etiam in semetipso moneatur, ut commoda sit habitudine, & ex Hippocratis consilio, lib. de Medico. εὔχρως, & εὔσαρκος, *boni coloris, bonæque habitudinis*, quod alios curare vix posse putetur, qui ipse invalitudini sit obnoxius, sed subinde Menandri illud audire cogatur:

Ἄλλων ἰατρὸς, αὐτὸς ἕλκεσι βρύων.
Aliis medens, & ipsus ulceribus scatens.

Lucianus tamen in dial. de Dea Syria, morem apud Syros fuisse tradit, ut *Apollo barbatus* pingeretur, quod illi prudentiam respicerent, quæ in Medico requiritur, & fere non nisi ætate adquiritur. 21
Prudentiam eam & *serpens* additus notat; nisi malis veteres censuisse, medicinæ beneficio quasi revirescere homines, atque in vigore conservari, non secus ac serpentes solent, deposita quotannis pelle, & senectutis veluti exuvijs. Ex serpentum vero genere, licet *Dracones* præcipue Æsculapio fuerint sacri, tamen & Apollini eos dicatos, & in Epiro sacros fuisse, auctor est Ælianus de animal. lib. XI. cap. 11. & Draconis specie Apollinem apparere solitum, ex Suetonio discimus, qui in Octavio, cap. XCIV. Augustum Imp. Apollinis filium ex eo creditum scribit, quod Atia mater ejus, quum in Apollinis templo obdormivisset, à Dracone irrepente compressa fuerit, & Draconis veluti depicti maculam corpori impressam, toto deinceps vitæ tempore gestarit. Caussam, quur Dracones Apollini sacri fuerint, dicam mox in Æsculapio. 22
Arcum sinistra tenet, tum ob jaculandi peritiam, qua excelluisse fertur, & Pythonem serpentem interfecisse; tum vero quod puniturus homines, vi sua, veluti sagittis, pestem noxiis immittat, unde apud Homerum Iliad. α. 23

Τόξ' ὤμοισιν ἔχων, ἀμφηρεφέα τε φαρέτρην;
Arcum humeris gestans, circumtectamque pharetram:

item ἀργυρότοξος, & ἑκήβολος. & ἑκατηβελέτης, ab arcu, & jaculandi peritia adpelletur. Ita autem pestem Græcis ad Trojam immisisse ob Chrysen sacerdotem suum ab Agamemnone contumelia affectum, fabulatur idem Poëta. Lydij hanc ob caussam Apollinem λοίμιον, seu *pestilentialem* coluerunt, sublata pestilentia sic nuncupatum. Eundem Siculi ad Pachynum promontorium eximia religione venerabantur & *Libystinum* vocabant, quod Lybes Siciliam invasuros, peste immissa, ad unum pene omnes necasset, ut Macrobius refert, loco sæpius adducto. Hinc adclamationes invocantium solennes, ut hostes feriret, ἵε Παιάν, ἵε Παιάν, *feri Apollo*, *feri Pæan*. Huc respicit Archilochus apud eundem Macrobium:

Ἄναξ Ἄπολλον, καὶ σὺ τοὺς μὲν αἰτίους
Σήμαινε, καὶ σφᾶς ὄλλυ' ὥσπερ ὀλλύεις.
Tu vero nunc, Rex ô Apollo, noxios
Ostende, eosque perde, perdere ut soles.

Vocabant autem ab Apolline percussos, aut morbis inustos, ἀπολλωνοβλήτους. Cæterum sinistra arcum tenet, non dextra, quod promptior crederetur ad bonos juvandum, quam
24 malis nocendum, teste eodem Macrobio. Alias & *Lyra* eidem adpingi solebat, sive ob Musices & carminis inventionem: aut forte, quia Musica etiam ad morborum curationes facere posse videretur, quod Medicorum olim plurimi & præstantissimi, Democritus, Pythagoras, Theophrastus, Cælius Aurelianus, adfirmarunt, nec sacris litteris adversatur, ut docte ostendit
25 Balduinus Ronsseus Epist. Med. xv. In Delo vero simulachro ipsius additæ conspiciebantur *Gratiæ*, quas Χάριτας Græci dicebant, citharam, tibias & fistulam manibus tenentes; sive ad
26 eandem Musices & carminis inventionem notandam; sive quod Medicum oporteat esse *gratiosum*, quem Hippocrates lib. de elegant. Aristoteles lib. I. Eth. cap. ult. & Archidamus apud Plutarchum in Apophthegm. Lacon. χαρίεντα, & χάρισι ἀλαλιμμένον, hoc est, *gratiosum & gratijs delibutum*; Theocritus

critus Idyl. XXIIX. χαρίτων ἱμεροφώνων ἱερὸν φυτὸν, seu *Gratiarum suaveloquentium sacrum germen*, vocarunt. Verum, quos proprie medicos χαρίεντας veteres dixerint, alibi ex professo docuimus.

CAPVT QVINCTVM.

καὶ Ἀσκληπιὸν.]

SUMMARIA.

1. Æsculapii Ciceroni tres. 2. Æsculapius Hippocratis. 3. Hujus mater Coronis, Phlegyæ F. 4. vel potius Arsinoë Messenia. 5. quæ primum Coronis dicta. 6. Pater incertus. 7. Sed Apollo creditus. 8. Sacerdotum Apollinis fraudes. 9. Medicina olim Regum Principumque propria. 10. Æsculapius recens natus expositus. 11. Ejus nominis etymon varium. 12. Præceptores. 13. In factitanda medicina solertia. 14. laudes & præconia. 15. uxor & liberi. 16. fulmine ictus creditus. 17. de quo dubitatur. 18. quando divinis honoribus coli cœptus. 19. Ἀσκληπιεῖα. 20. Templa Æsculapii plurima. 21. Templi Romæ condendi occasio. 22. ἐγκοίμησις, seu incubatio. 23. Æsculapius quur barbatus? 24. & apud Phliasios imberbis? 25. ejus baculus nodosus. 26. Draco illi quur additus? 27. & canis? 28. Æsculapio capra immolari solita. 29. & gallinæ nigris rostris & pedibus, digitisque imparibus. 30. & gallus. 31. Æsculapii simulacbrum. 32. cur pectore nudum, corpore reliquo tecto. 33. Vestitus medicus apud antiquos. 34. Æsculapius palliatus. 35. Item coronatus, & pileatus. 36. In Æsculapium hymnus. 37. Quur per Pæonem, Deorum Medicum, jusjurandum non conceperit Hippocrates?

QVem Ἀσκληπιὸν Græci dicunt, Latini *Æsculapium* vocant. Eo nomine tres olim fuisse Cicero est auctor, lib. III. de Nat. Deor. primum Apollinis filium; alterum secundi Mercurij fratrem; tertium Arsippo & Arsinoë prognatum. Quis vero horum is sit, quem testem hic 1 2

hic invocat Hippocrates, ut Medicinæ præstitem & parentem
alterum, non ita facile fuerit determinare. Qui tamen Apol-
linis audit filius, communiter is esse putatur, quem Medicinæ
præesse fabulosa voluit gentilitas. Itaque de ipso, quæ pro-
3 dita invenimus, paucis delibabimus. Et sunt primo, inter
quos Homerus Hymno in Æsculap. Pausanias in Corinth.
Diod. Siculus lib. IV. cap. IX. Apollonius Argonaut. lib IV.
Hyginus fab. XIV. XCVII. CCII. & CCLI. qui illum *Coronide*,
Phlegyæ bellatoris acerrimi filia, editum putant, & quidem
4 Epidauri, ut Pausanias narrat. Alii matrem ipsi fuisse conten-
dunt *Arsinoen Messeniam*, ex regia Perieris, Regis Messenio-
rum, stirpe genus ducentem, adeoque Perieris ex Leucippo
filio neptem. In posteriorem hanc opinionem potius, quam
in priorem inclino, cum Cl. Reinero Reineccio, Histor. Iul.
part. I. regno XXVI. quod Auctores fere omnes Æsculapium
non *Epidaurium*, sed *Messenium* fuisse testentur, inter quos
Tranquillus de Viris illust. Lactantius divinar. Institut. lib. I.
cap. XX. Aristides apud Scholiasten Pindari, Pythior. Ode III.
pluresque alij. Indicio maxime est, quod partem Messenes,
Ithomen & Oechaliam, Euryto olim regnatam, Homerus
Iliad. β. Æsculapij filijs paruisse tradat: Pausanias etiam, in
Messeniacis, Messenes regnum penes Nestorem totum fuisse
aiat, exceptis ijs populis quibus Æsculapij filij imperarint.
Non aliunde autem imperium illud ad ipsos devolutum credi-
mus, quam ab Æsculapij ex materna stirpe progenitoribus,
præcipue quum ipse non arma tractarit, sed medicinam, pa-
5 trem vero, ut mox dicemus, habuerit incertum. Cui addi
potest, quod Scholiastes Pindari, loco adducto, ex Aristide
notat, Arsinoen, dum virgo esset, Coronidis nomine appel-
latam, quod procul dubio opinioni alteri de Coronide, Phle-
gyæ filia, ansam præbuit. Atque ita de Coronide Messenia
sentire Asclepiadem, Poëtam antiquum, idem Scholiastes
Græcus Pindari notat, qui sequens ejus distichon recitat, in
quo

quo Æſculapio etiam ſoror tribuitur *Eriopis*:

Ἡ δ' ἔτεκεν Μεγάροις Ἀσκληπιὸν, ὄρχαμον ἀνδρῶν,
Φοίβῳ ὑποδμηθεῖσα, ἐϋπλόκαμόν τ' Ἐριῶπιν.

Rex hominum Megaris fuit hac Æſclepius ortus,
(Dum Phœbo miſcetur amore) & pulchra Eriopis.

Mater igitur Æſculapij Arſinoë fuerit Meſſenia; de patre vero res eſt incertiſſima. Nam ſtupro illam compreſſam ſcriptores ad unum quidem omnes teſtantur: at ſtupratoris mentionem non aliter faciunt, quam quod Apollini Deo flagitium fabuloſe adſcribant. Ipſum tamen hominem vilem atque ignobilem fuiſſe, regium puellæ genus vix admittit. Itaque quod Apolline progenitus credebatur, Cyrillus lib. VI. contra Julian. ſacerdotes Apollinis id facinus patraſſe conjecit. Reineccius noſter, loco laudato, cui iterum facile adſenſero, à quopiam ex optimatibus compreſſam mavult, procurantibus tamen flagitium ſacerdotibus, Apollinemque patrem, ut culpæ auctor eſſet honeſtior, adſerentibus. Ea enim fraude olim complures, qua virgines, qua matronas illaqueatas, virginitatem & pudicitiam poſuiſſe, exemplis aliquot Reineccius ibi probat. Quibus addi poteſt quod Æſchines Epiſt. x. de Cymone refert, qui Callirhoën ſub ſpecie Scamandri fl. ſtupravit: & de Rhea à Marte compreſſa Prudentius ait, lib. I. contra Symmachum:

6
7
8

Crediderim generoſæ aliquem ſtirpis, ſed eundem,
Moribus infamem, compreſſa virgine per vim,
Se dixiſſe Deum, ne ſtuprum numinis ullus
Obÿcere auderet turpi miſeræve puellæ.

Quam fraudem etiam Semele metuens, apud Ovidium Metam. lib. III. fab. VI. Jovi ſe ſollicitanti non immerito reponit,

——— ——— multos
Nomine Divorum thalamos iniiſſe pudicos.

Fieri tamen etiam potuit, ut ſtupratori forte nomen Apollinis eſſet, atque iiſdem ille ſtudijs occuparetur, quorum Apollo præſes fingebatur. Medicina enim illo ævo fere non niſi intra 9

Regum Principumque palatia colebatur, ut ex Æliano hist.
10 anim lib. II. cap. XIIX. alijſque plurimis ſatis liquet. Cæterum Pauſanias in Corinth. Æſculapium recens editum à matre expoſitum ſcribit, atque à cane cuſtoditum, à capra enutritum: Areſthanam vero paſtorem, quum & illum, & hanc, ſæpius à grege abeſſe adverteret, atque eos quæſitum aliquando iret, puellum reperiſſe, à quo, quum propius acceſſiſſet, cœleſtis flamma effulſerit. Ut fabulæ fides conſtaret, non defuere, qui nomen Æſculapij à voculis Hebræis *Ez* & *Keleph*, ſive *Eſch* & *Keleph* derivarent: apud quos *Ez capram*, *Eſch ignem*,
11 *Keleph canem* ſignificat. Alij vero, ut eſt in Etymologico, & apud Euſtathium, Homeri interpretem, & Tzetzen Chiliad. VII. cap. XCVII. nomen id Græcæ originis eſſe rati, Ἀσκληπιὸν dictum putarunt, quaſi μὴ ἐῶντα τὰ σκέλη ἐσκληκέναι, *non ſinentem oſſa areſcere, aut reſiccari*; ἢ ὡς ȣ̓ σκέλλεσθαι ἐῶντα καὶ θνήσκειν τοὺς ἀνθρώπους, non *ſinentem interire homines ac mori*; aut, ut Phurnutus ait, ἀπὸ τοῦ ἐσλῆσθαι, καὶ ἀναβάλλεσθαι, τὴν κατὰ τὸν θάνατον γινομένην ἀπόκλησιν, *ab excludendo & repellendo factum per mortem interitum*; aut ἀπὸ τοῦ ἀσκελῆ φυλάσσειν τὰ νοσήματα, ut vult Suidas in Ἀσκληπιάδαι· *quod corpora integra ſervaret & ſalva*: aut denique παρὰ τὸ ἀσκεῖν ἠπίως τὰς νόσους, *quod leniter tractaret morbos*: ſive, ut Mercurialis legit, lib. IV. de re Gymnaſt. cap. VII. παρὰ τὸ ἠπίως ἀσκεῖν τοὺς νοσοῦντας; *quod leniter exerceret ægrotos*. A *leniendo* certe Lycophroni in Caſſandra ἤπιος, *mitis*, Orpheo in hymn. ἠπιοδώτης, *donans mitia*, ſeu *mitigator* audit. Atque ad hanc originationem reſpexit Cælius Aurelianus, in præf. lib. I. Tardar. paſſion. ubi ait: *Græci Aſclepium nomen ſumpſiſſe dixerunt, quod dura curando primus ſuperaverit vitia*: hoc eſt, quod τὰ σκληρὰ vitia, ſeu *difficiles morbos*, primus ſuperaverit, ſive *mitigaverit*, atque ἤπια reddiderit. Male autem heic loci τὸ *nomen* Barthius Adverſar. lib. XII. cap. XXV. in *numen* convertendum cenſet. Neque enim Cælius agit de Æſculapij adſumptione in Deorum numerum, ſed

ſed denominis apud Græcos etymo: quod notaſſe etiam vidi Cl. Thomam Reineſium Var. Lect. lib. III. Auctor tamen Etymologici, prius *Apium*, ſive ἤπιον vocatum commemorat, poſtquam vero *Aſclen* quendam, Epidauri tyrannum, ὀφθαλμιῶντα ſanaſſet, dictum fuiſſe *Æſculapium*. Galenus 12
lib. I. meth med. cap. I. Auctor introduct. cap. I. & communiter plerique, ſub Apolline patre Medicinam didiciſſe volunt. At Cyrillus ab Ægyptijs ſacerdotibus edoctum adſerit. Homerus Iliad. δ. Pindarus Nemeor. Ode. III. alijque, Chironem habuiſſe præceprorem notant. Et Pindarus quidem ait, ab Apolline traditum Chironi, διδάξαι πολυπήμονας ἀνθρώποισιν ἰᾶσθαι νόσους, *ut* ipſum *doceret multinocuos mortalium ſanare morbos*. Ex qua opinionum diverſitate hoc iterum colligo cum Reineccio, & proxime veritatem eſſe cenſeo, Æſculapium litteris primum, & Medicinæ rudimentis, apud Apollinis patris, ut credebatur, ſacerdotes imbutum; Chironem Centaurum deinde adjiſſe, præcipuorum Græciæ Principum, Herculis, Iaſonis, Achillis, in Medicina præceptorem, eiuſque ductu uberiorem artis cognitionem indeptum, in Aegyptum trajeciſſe, omnium artium primævam matrem, atque Api operam dediſſe, quem inter ſacerdotes illic principem, & naturalis Philoſophiæ maxime peritum fuiſſe, Cyrillus commemorat. Ex quo factum porro, ut in Græciam reverſus, artemque paſſim exercens, pro *Aegyptio*, aut *Memphitano*, ut Cyrillus ipſum vocat, haberetur: quod Scaligero patri etiam contra Pauſaniam placuiſſe video, Comm. in lib. II. Ariſt. de plantis. Argonauticæ inſuper expeditioni interfuiſſe, & cum Græcorum primoribus, qui ſimul omnes, ut alibi oſtendo, medicinam callebant, ad rapiendum *vellus aureum* profectum, auctor eſt ex Apollonio Rhodio Clemens Alexandrinus, Strom. lib. I. Aureum enim vellus nihil aliud fuiſſe, ſi Poëtarum nugæ ſeponantur, quam librum in membrana ſcriptum, quo auri faciundi ars contineretur, Suidas (in δέρας τὸ χρυσόμαλλον) putavit, & rationibus non nul-

lius

lius momenti conatus est stabilire Sennertus noster, lib. de
13 cons. & diss. Chym. cum Aristot. & Gal. cap. III. Cæterum Æsculapius *natura*, ut inquit Diod. Siculus lib. IV. cap. IX. *ingenioque præclarus, medicinæ opera impensa, plurima hominum valitudini utilia invenit.* Adeoque peritia artis excelluit, ut quamplurimos sanitatem desperantes liberarit à morbo, ac ea caussa creditus sit defunctorum nonnullis vitam restituisse.
14 Hinc Martiali lib. IX. Ep. XIIX. salutatur,

Latonæ venerandu' nepos; qui mitibus herbis
Parcarum exoret pensa, breveſque colos.

Et à Q. Sereno in procem. præcept. Medic.

—— potens artis, reduces qui tradere vitas
Norit, & in cœlum manes revocare sepultos.

Pindarus in Pyth. Ode III. vocat,

Τέκνον Ἀνωδυνίας
ἅμερον γυιαρκέος Ἀσκλαπιὸν
ἥρωα, παντοδαπῶν ἀλεκτῆρα νόσων·
Filium suavem Incolumitatis
membri-vegetæ, Æsculapium
heroëm, omnigenum averruncum morborum.

Homerus in Hymnis

Χάρμα μέγ' ἀνθρώποισι, κακῶν θελκτῆρ' ὀδυνάων·
Delicias hominum, depulsoremque malorum.

Ovidio lib. XV. Metam. fab. L. & LI. *Deus opifer* est, & *salutifer*; Statio Papinio lib. III. Silvar. Carm. IV. *Deus mitis, & maximus ægris auxiliator, & festinantia sistens fata.* Hippocrates Epist ad Philopoem. Θεὸν θεραπεύοντα vocarat: Aristophanes in Pluto, act. III. sc. I. πραῢν δ' ὑγιῆ, ὦ μέγα βροτοῖσι φέγγος. *Medicum benignum, & magnum mortalibus lumen.* Apud Arnobium lib. I. & VII. *custos* audit *sanitatis & præses*; *salutis dator, valetudinum pessimarum propulsator, prohibitor & extinctor.* Inter eos vero, quos graviter decumbentes restituit, & à mortuis resuscitare creditus est, Plinius lib. XXIX. cap. I. Tyndaridem

tridem recenset: Pausanias, in Corinthiacis, Hippolytum, Thesei filium, quem

——— *ad sidera rursus*
Ætheria, & superas cœli venisse sub auras,
Pæonijs revocatum herbis,

Virgilius quoque meminit, Æn. lib. VII. *Senem* quendam *pecuniosum* excitasse, Plato auctor est, lib. III. de Rep. De *Androgeone*, Minois filio (quem Hyginus tamen, in Ophiucho, *Glaucum* vocat) Propertius lib. II. Eleg. I. ait:

Et Deus exstinctum Cressis Epidaurius herbis
Restituit patrijs Androgeona focis.

Orpheus *Hymenæum*, Stesichorus *Capaneum* & *Lycurgum*, Epiphanius *Eurycleam*, alii alios resuscitatos meminere. Ob maximam vero illam in medendo felicitatem & experientiam, à Trismegisto apud Augustinum lib. IIX. de Civit. Dei cap. XXVI. *primus Medicinæ inventor* audit: & cui, ex oraculi testimonio apud Porphyrium lib. de Philos. respons.

——— *tota medendi*
Ars, cui sese omnis pariter sapientia debet.

Suidas *rei Medicæ auctæ* encomio celebrat; Plutarchus Sympos. lib IIX. quæst. XIV. ἰατρῶν ἡγεμόνα vocat; Lucianus in Tragopodagra πολυμαθῆ: Tertullianus Apolog. cap XXIII. *medicinarum demonstratorem*; Arnobius lib. I. *medicaminum repertorem*. Corn. Celsus in procem. lib. I. ait, ipsum *rudem & vulgarem scientiam paullo subtilius excoluisse, atque ideo in Deorum numerum receptum*: unde, ut Trismegisti verbis ex Augustino utar, *omnia hominibus infirmis adjumenta præstet numine nunc suo, quæ ante solebat medicinæ arte præbere*. Uxorem habuit *Epionem*, Herculis filiam, 15
ex qua filios suscepit duos, *Podalirium* & *Machaonem*, vel ex Homero satis notos; filias quinque, aut sex potius, *Hygeian*, *Panaceian*, *Iaso*, *Aceso*, *Aeglen & Romen*, de quibus mox quædam notamus. Fulmine ictum fere omnes notant, & quidem, ut Plato 16
voluit, loco adducto, quod divitem pecuniosum auro illectus

ex

ex lethali morbo restituerit. Nec aliter sentit Pindarus in Pythiis, Ode III. At Plinius lib. XXIX. cap. I. & Virgilius lib. VII. Æn. ob mortuos resuscitatos id contigisse ajunt:

Quod pater omnipotens, aliquem indignatus ab umbris
Mortalem infernis ad lumina surgere vitæ,
Ipse repertorem medicinæ talis & artis
Fulmine Phœbigenam ad Stygias detruserit undas.

Cyrillus ictum scribit, quod lucri cupidus fuerit, & consilijs turpibus obnoxius, omnem circumierit orbis regionem, studiumque omnibus venale prostituerit, ac tandem etiam Deum se nominarit, & mortuos resuscitari abs se posse credi voluerit. Ejusdem fuere sententiæ Eusebius lib. III. de præp. Evang. Tertullianus Apolog. cap. XIII. Septimius lib. XII. contra gentes: & Arnobius contra easdem, lib. IV. Homerus è contra, Iliad. δ. & κ. ἰητῆρα vocat ἀμύμονα, *medicum irreprehensibilem*.
17 Mihi suspectum etiam illud fit de fulminis ictu, ut facile credam rem totam ab ijs effictam, qui Æsculapium Deum credi quam maxime cupiebant. Fulmine enim icta, olim sacra erant omnia, ipsique fulguriti, DI censebanrur. Docet id Artemidorus Daldianus Oneirocrit. lib. II. cap. IIX. οὐδεὶς γὰρ κεραυνωθεὶς ἄτιμός ἐστιν. ὅθεν γε καὶ ὡς Θεὸς τιμᾶται. *Nemo enim fulguritus infamis est: itaque ut Deus colitur.* Ita Zoroastrum, fulmine ictum, vulgus tanquam amicum Dei, fulminis ad coelum vehiculo sublevatum adoravit, teste Clemente Romano in libris Anagnoseωn. Semelen a Naxiis propterea ante Bacchi ortum fulmine ictum credi, ut non ex mortali, sed duobus Diis prognatus, statim à natali immortalis naturæ consors fieret, auctor est Diodorus Siculus lib. V. cap. LII. & de Æsculapio Auctor Commentarii in Iusjurandum Hippocratis, Galeno adscripti, cuius ab initio meminimus, *vulgatum* ait *esse, quod sublatus sit ad Angelos in columna ignea: quodque partem ejus mortalem Deus fulmine icerit, partem vero mortis non capacem, ad se vocarit, animamque in cœlum elevarit.* Nec alio respiciunt Minucius

cius Felix in Octavio, & Cyprianus de Idolor. vanit. quando
Aesculapium, ut in Deum surgeret, fulminatum ajunt. Cæterum di- 18
vinis honoribus post Trojanum demũ bellum coli cœpisse, ex
eo colligit Theodoretus, serm. IIX. quod Hom. Iliad. ε. cura-
torem vulnerum Martis, nõ Aesculapium faciat, sed Pœonem.
At triginta octo annis, postquam apud Argivos regnasset Her-
cules, divinitatis honore cultum, ex Apollodori Chronologia
scribit Clemens Alexandr. Stromat. lib. II. Ex quo vero in 19
Deorum numerum receptus, sive ut de Claudio in Apoco-
locynth. ait Seneca, *Deus esse jussus est*, templa ipsi plurima ex-
strui cœpere, quæ Suidas in Ἀσκλήπιον, Plutarchus quæst. Rom.
LXXXVI. Pausanias in Atticis, & passim alibi, Ἀσκληπιεῖα,
Ἀσκληπεῖα, Ἀσληπίεια, & Ἀσκληπιεῖα vocant; qua formatione
Græci recentiores dixere Ἀποστολεῖον templũ Apostolo cuidam
sacrum, ut est in Menologio Græcorum: & Μιχαήλειον apud
Niceph. Callistum lib. VII. cap. ult. Divi Michaelis Archan-
geli templum. Victruvius *Aesculapium* latine dixit, in præfat. lib.
VII. quo sensu Latinis *Minervium* est, & *Dianium*, pro Mi-
nervæ Dianæve templis. Quanquam Ἀσκλήπεια etiam dice-
rentur certamina & festa in Æsculapii honorem instituta, ut
est apud Pollucem Onomast. lib. I. sect. I. cap. XXXII. Talia
fuerunt illa, quorum meminit Æschines in Orat. κατὰ κτησιφῶν-
τος, & illa quæ celebrabantur Smyrnæ & Epidauri, quæ ali-
quando Septimius Publius citharœdus vicit; ut patet ex Mar-
more, quod tertium est inter Arondeliana, quæ Cl. Io. Seldenus
nuper publicavit. Inter templa vero Æsculapii, primum nobi- 20
lissimumq; fuit *Epidaurium*, ad Epidaurum Peloponnesi oppi-
dum, à quo distabat V. M. passuum, *donis dives, quæ ægri reme-
diorum salutarium mercedem sacraverant Deo*, ut de ipso loquitur
Livius lib XLV. Alterum ab hoc fuit *Coum*, in Co insula, Hippo-
cratis patria, ἔνδοξον, καὶ πολλῶν ἀναθημάτων μεστὸν, *clarum, & mul-
tis donariis refertũ*. Celebratur & *Argivum*, quod Argis Sphyrus,
Machaonis filius, Æsculapii nepos, dedicavit. Aliud Sphyri

 frater,

frater, Alexanor, in Sicyoniam profectus, in Titane monte condidit. Nobile etiam ac dives *Siracusanum* fuit in Sicilia, Dionysii Tyranni direptionibus magis celebratum. Inter alia donaria in eo mensa erat aurea, quam cum auferre decrevisset Dionysius, morisque esset id temporis in convivijs sumpto cibo, *Boni Dæmonis*, sive *Genij* circumbibere *poculum*, & deinde mensas tollere; poculum Boni Dæmonis Æsculapio præbibit, & continuo auferri mensam iussit, referente Athenæo lib. xv. Memoratur præterea *Pergamenum*, in Pergamo, Asiæ opido, Galeni patria, quo religionem Archias, Aristhæchmi filius, convulsione membrorum sanatus, traduxit: *Ægæense*, quod temporibus Constantini M. funditus eversum, reditu omni Christianis adsignato, Cassiodorus refert in Hist. Tripart. & Historia Miscella lib. VII. *Carthaginense*, quod Appianus de bello Pun. ait, fuisse μάλιστα τῶν ἄλλων ἐμφανές τε καὶ πλούσιον, *præ cæteris nobile & dives*. Habuit vero & alia multa, de quibus videri, præter Pausaniam, possunt Strabo lib. IIX. Polybius Hist. lib. I. & in Eclogis lib. X. Plutarchus in Pompeio. Philostratus in Apollonio, Lucianus in Icaro Menippo, &c. De Ægæensi, Pergameno & Epidaurio etiam Q. Serenus meminit, quando Æsculapium compellans, ait;

Qui colis Aegeas, qui Pergama, quique Epidaurum:

statimque subdit;

Qui quondam, placidi tectus sub pelle draconis,
Tarpeias arces, atque inclyta tecta petisti.

21 Nam Romani serius Aesculapium colere cæperunt. Quum enim gravi pestilentia urbs laboraret, Q. Fabio Gurgite, & D. Iunio Bruto Scæva COSS. Anno V. C. CCCCLXI. & S. P. Q R. juberetur, consulto oraculo, librisque Sibyllinis, pesti expiandæ Æsculapium Epidauro accersere; triremem cum legatis, quorum princeps Q. Ogulnius, eo miserunt. Epidauriis, quod Deum suum inviti dimitterent, cunctantibus, draconem ferunt prodiisse, sive anguem ingentem, perq; mediam

mediam urbem ad Romanorum triremem perrexisse, atque in Ogulnii tabernaculo in gyrum circumvolutum se composuisse. Istum anguem Romani Æsculapium esse rati, cui dracones ac serpentes sacros sciebant, magna cum veneratione Romam advexerumt. Iamque triremis in Tiberi erat, prope insulam, quum anguis é navi in illam prosiluit,

—— & finem, specie cœleste resumpta,

Luctibus imposuit, venitque salutifer Vrbi;

ut Ovidii utar verbis, Metam. lib. xv. fab. LI. Id Romani conspicati, templum in insula novo Deo dedicarunt (hodie S. Johannis Colevitæ vocatur) ubi sub serpentis deinceps imagine coleretur. Meminere Livius lib. x. Cicero lib. III. de Nat. Deor. Florus Epit. Livii lib. XI. Valer. Maximus lib. I. cap. IIX. Orosius lib. III. cap. XXII. Aurel. Victor de Viris illustr. cap. XXIII. plurimique alii. In Æsculapii hoc templo 22
Romæ quemadmodum & in cæteris, incubare solebant ægroti, responsum super valitudine, & remedium, sive per somnium, sive vigilantes à Deo accepturi, quam *incubationem* Latini, Græci dicebant ἐγκοίμησιν. In eodem remedia monstrata, aut somniata, in tabulis notare, gratias publice agere, & vota solvere solebant, de quibus omnibus ac singulis alibi plenius egimus. Pingebatur autem *Aesculapius* in delubris ac templis *barba-* 23
tus. Hinc Luciano, in Iove Tragœdo, βαθυπώγων dicitur, καὶ *δασυγένειος, ingenti promissaque barba præditus*, & in Carmine Libero Epigr XXXVI. est.

Intonsa semper Aesculapio barba.

Hæc quum Epidaurio Æsculapio esset aurea magni ponderis, & Philosophicæ densitatis, Dionysius Tyrannus, cuius paullo ante memini, auferri eam jussit; quod adfirmaret, non convenire filium barbatum conspici, cujus Apollo pater esset imberbis, ut est apud Ciceronem lib. III. de Nat. Deor. Val. Maximum lib. I. cap. I. Lactantium lib. II. cap. IV. & Arnobium. lib. VI. Barbæ autem illa prolixitate, sunt qui ve-

teres innuisse velint, requiri in Medico multarum rerum usum & experientiam. Πολλῶν γὰρ ἔμπειρον δεῖ εἶναι ἰατρὸν, *multarum rerum usum habere oportet*, dicebat Hippocrates lib. de artic. ἡ δὲ πεῖρα σφαλερὴ, *experientia autem difficilis* lib. I. aph. I. ideoque non nisi longo tempore adquiri videtur, nec facile nisi in senem aut provectioris ætatis hominem cadere: qualem Apuleius Metam. lib. V. vocat *senectutis prolixæ beneficio multis experimentis instructum*. Itaque huc respiciunt Poëtæ quando Ducibus suis Medicos adiungunt senes; ut quando Æneæ apud Virgilium Æn. XII. præsto est *longævus Iapis*, Hannibali
24 apud Silium Italicum lib. V. *Synalus senior*. Phliasii tamen, ut Pausanias auctor est in Corinth. Æsculapium *imberbem* coluere: eodem forte respicientes, quo illi, qui Apollinem im-
25 berbem venerabantur, ut supra diximus. Præter barbam Aesculapio adpingebatur *baculus nodosus*. Ovidius lib. XV. Metam. fab. I. *agrestem* vocat, cui draco sive serpens circumvolvebatur. Apud Epidaurios vero, ut Pausanias refert, scipionem manu tenebat altera, altera caput draconis premens. Meminit utriusque, tum baculi, tum serpentis Apuleius Metam. lib. I. *Diceres*, inquit, *Dei baculo, quod ramulis semiamputatis nodosum gerit, serpentem lubricis amplexibus inhærere.* Baculo nodoso Festus lib.
26 IX. artis difficultatem notari auctor est. Anguem vero, sive serpentem, aut draconem, alii alias ob caussas additum censent. Plinius lib. XXIX. cap IV. id factum credit, quod multa serpenti remedia insint. Festus lib. IV. dracones Deo Medico sacros voluit, quod vigilantissimi ac perspicacissimi generis animalia existimentur; vigilantia autem maxime Medicum deceat. Ἀπὸ τοῦ δέρκειν enim dicti sunt dracones, hoc est, *à videndi acutate*: convenitque Medicos vigilantissimos & oculatissimos esse, ut mentis acie penitrare in morbis possint, & quasi oculis usurpare

—— —— τά τε ὄντα,
Ὅσσά τε πρόσθεν ἔην, ὅσσα τ' ἔσεσθαι ὕστερον αὖθις,

ut

ut loquitur Orpheus, ſive Onomacritus, de Proteo, in Hymno, aut ut Empedocles apud Ariſtotelem lib. I I. Metaph. cap. I V.

——— Πάνθ᾽ ὅσα τ᾽ ἦν, ὅσα τ᾽ ἐσθ᾽, ὅσα τ᾽ ἔσται ὀπίσσω:

Quæ fuerunt, quæ ſunt, & quæ ventura trahuntur:

qua de re etiam in Apolline diximus. Alia adhuc ſententia eſt Macrobii, Saturn. lib. I. cap. xx. & Scholiaſtis Ariſtoph. in Pluto, qui dracones ſimulachris Æſculapii & Salutis additos cenſuerunt, quod uterque Deus præſtare crederetur, ut hominum corpora infirmitatis pelle depoſita in priſtinum vigorem revireſcerent, non aliter ac draconum ſolent, ſingulis annis ſenectutis pelle exuta, quam nunc *ſenium*, nunc *ſenectutem* appellat Plinius, Græci *leberida*. Apud Epidaurios teſte 27
Pauſania in Corinth. ſimulachro Æſculapii etiam *canis ad pedes decumbens* adpingebatur, ſive itidem ad vigilantiam denotandam, huic animali peculiarem; ſive quod lingua canum ad ulcera ſananda plurimum valeat, ut nuper voluit doctiſs. M. Zuerius Boxhornius, Animadvers. ad Quæſt. Rom. Plutarchi; ſive quia infans à cane enutritus putabatur; quæ forte cauſ- 28
ſa etiam fuit, quur Pauſanias *capris* ipſi ſacra fieri voluerit. At Servius Comm. ad lib. I I. Georg. Virgilii, id ideo factum putavit, quod capra, Plinii teſtimonio, lib I I X. cap L. nunquam ſine febri eſſe feratur. Phocenſes tamen prope Tithoream quibuſvis hoſtiis, præterquam capellis Æſculapio ſacere conſueviſſe, teſtatur Pauſanias in Phocicis. Alexander ab 29
Alexandro Genial. dier. lib. I I I. cap. X I I. incertum ex quo auctore, refert in ſacrificiis Aeſculapio *gallinas* etiam oblatas, eaſque *non luteis roſtris aut pedibus*, ut quæ Plinio lib. x cap. I V I. minus puræ videntur, *ſed nigris digitiſque imparibus*. Et gallinas quidem ipſi immolatas putat Ioan. Pierius Valerianus, Hieroglyph. lib. X X I V. *quod ſalubritatis illæ ſint indicium; carnemque habeant leviſſimæ digeſtionis, ac proinde languentibus commodam:* ſive, ut Henricus Smetius ait, Miſcellan. lib. I. in princ.

— in-

—— *infirmo hæc volucris quia cocta cerebro*
Conferat, & lapsas renovent ea prandia vires.

Nigras vero ad hoc seligi solitas, ideo crediderim, quod nigri coloris animantia saniora & puriora judicarent. Hanc enim ob caussam Aristoteles lib. III. hist. an. cap. XXI. fuscarum mulierum, Rhases lib. ult. Contin. tract. II. cap CLXXII. & Mesue Tract. de simplic. cap. IX. caprarum nigrarum, Aëtius vero tetrab. I. serm. II. cap. LXXXIIX. universim brutorum animalium nigrorum lac quovis alio salubrius censuerunt. Digitos denique in iis impares maluisse putarem, quod *numero Deus impare gaudeat*, ut vult Virgilius in pharmaceutria: sive *ea superstitione*, ut inquit Censorinus lib. de die natali, cap. de annis Rom. *qua impar numerus, plenus & magis faustus habebatur:* sive, quod Plutarcho, in Numa, attestante, ex Pythagoræorum dogmate, DIs superis imparia, inferis paria jubebantur offerri.

30 Potissimum tamen *gallus* immolari Aesculapio solebat, sive ob huius etiam animalis vigilantiam; sive quod divinæ beneficentiæ, morborum omnium curatrici, diem, hoc est, vitæ lumen se debere veteres testarentur, quod Cælio Rhodiginio placet, Antiq. Lect. lib. XVI. cap. XII. Gallos vero gallinasque plurimas Æsculapio immolatas vel illud docet, quod Pierius Valerianus adfirmat, adhuc suo tempore magnam copiam pedum gallinaceorum Romæ fuisse effossam, juxta cippum, in quo Aesculapij statua steterat, loco qui hodie Vivarium, appellatur. Ex Æliano demum Histor. var. lib. V cap. XVII. colligo *passeres* etiam Aesculapio sacrari solitos. *Athenienses* enim *Atarben*, ut ait, *quod Æsculapio sacrum passerem*

31 *usque ad necem verberasset, morti adiudicarunt.* Visitur Romæ hodieque in ædibus Farnesianis Aesculapij statua è marmore. Ei pectus nudum, corpus reliquum toga tectum, barba densa & fruticosa, baculus in sinistra nodosus, cui ima parte serpens flexuose implicatur. Simile fere simulachrum fuit, quod idem habuit in Titane monte, cuius etiam ut Pausanias in

Co-

Corinth. refert, ſola ſe facies, manus atque imi pedes oſten-
debant: partes cæteræ lanea tunica alba & pallio velabantur.
De ſerpente, baculo & barba, quid ſibi velint, liquet. Deum 32
vero *pectore nudum* effictum arbitror, ut animi puritatem &
morum ſanctimoniam Medico colendam notaretur, corpus
vero toga amictum, ut, caſtitatis idem admoneretur, & εὐσχη-
μοσύνης, veſtituſque decori, qui, ut Hippocrates lib. de Ele-
gant. monet, *non tam ad ſuperfluam curioſitatem, quam optimam
exiſtimationem, & animi moderationem ſit comparatus; neque plus
iuſto ſumptuoſus, ut arrogantiam præ ſe ferat, neque nimium vilis, aut
ſordidus*, ut monet Galenus VI. Epid. ſect. IV. comm. IX.
Quali veſtitu Medicum uti debere, idem etiam Hippocrates,
lib. de Medico, præceperat. Ζητέεται γὰρ, inquit, ὁ νοσέων οὐ
καλλωπισμὸν, ἀλλὰ τὸ ξυμφέρον· *quærit enim æger, non quod
viſui arridet, ſed quod prodeſt.* Peculiarem autem olim *habitum* 33
fuiſſe *Medicorum*, multa me docent. Albricus Phlioſophus
lib. de Deor. imagin. ubi de Aeſculapio agit, *Eius imago*, in-
quit, *erat homo quidam cum barba valde prolixa, indutus habitu
Medici.* Eum Medici habitum Virgilius Aen. lib XII. & Sta-
tius Papinius Silvar. lib. I. vocant *Pæonium*, à Pœone Deorum
Medico. Fuit autem pallium, quale in ſtatua Aeſculapii ex- 34
preſſimus. Quod ſi Clementi Alexandrino credimus, Medici
eam ob cauſſam Aegyptiis dicti fuerunt παστοφόροι, ſeu *pallio-
lati*, aut *pallium geſtantes*, Stromat. lib. VI. ubi etiam pallium
moroſius ordinatum Aeſculapio tribuit, quod & Tertullianus
facit lib. de pallio, cap. IV. Medicinam enim facturi, aut opus
aliquod aggreſſuri, pallium retorquentes, ſe ſuccingebant,
ne cui id ipſis eſſet impedimento. Vnde Virgilius, loco quem
dixi, Iapidem Aeneam curaturum, introducit *retorto ſuccinctum
amictu*, & quidem, ut addit, *Pæonium in morem*, id eſt, *medicum.*
Statius etiam Papinius de Apolline & Aeſculapio, Rutilium
Gallum ſanaturis, ait:

—— *ritu ſe cingit uterque Pæonio.*

Ovidius lib. VII. Metam. fab. II. de Medea, medicinæ perita, & medicamina collectura, quibus Aesonem reiuvenescere faceret: *Egreditur tectis vestes induta recinctas.*

De Synalo, Annibalis Medico, Silius Italicus lib. V.

——— *intortos de more accinctus amictus.*

35 In Nummis antiquis, apud Angelum Abbatium tract. de viperis, Aesculapius non palliatus, tantum visitur; sed & *pileatus & coronatus*. Et Scholiastes quidem Aristophanis in Pluto, auctor est Aesculapium fere semper olim coronatum depingi solitum, quod debellator esset, victorque morborum. Coronam enim victoriæ indicinam esse & præmium, præsertim si fit è lauru. Quanquam Io. Pierius Valerianus Hieroglyph. lib. L. sub fin. Aesculapij caput laurea redimitum putet eam ob caussam, quod multorum lauri arbor sit remediorum. Pileus insigne libertatis est, tum privatæ, tum publicæ. Privatæ, ut quando servi olim libertate donati, dicebantur *ad pileum vocari*, & pileati sequebantur patronos. Publicæ, ut quando Cassius, Brutus, & coniurati, Cæsare interfecto pileum lanceæ imposuerunt, auctore Appiano lib. II. bellor. civil. aut mortuo Nerone plebs universa pileis caput tecta exultavit, ut est apud Aur. Victorem in Nerone. Regum etiam Aegypti & Aethiopiæ gestamen fuisse pileum notat Diodorus Siculus lib. IV. Et Lucianus in Toxari, πιλοφορικοὺς vocat τιμιωτέρους, & *honoratiores*. Vt hinc colligas per pileum artis medicinæ liberalitatem & eminentiam denotari. Sunt tamen qui Aesculapium ideo pileatum pingi arbitrentur, ut admoneremur, maxime eam partem corporis tegendam muniendamque, in qua mentis quasi sit sedes, animique & ra-

36 tionis habitaculum. Verum ut de Aesculapio finiamus, extat vetustus atque elegans, sive Orphei, sive Onomacriti, quod vult Clemens Alex. lib. I. Strom. & Philoponus Comm. ad lib. I. Arist. de an. aut alius antiqui auctoris, in Aesculapium hymnus, cuius partem, quia meretur, non pigrabor adscribere:

Ἰητὴρ

Ἰητὴρ πάντων, Ἀσκληπιὲ, δέσποτα Παιὰν,
Θέλγων ἀνθρώπων πολυαλγέα πήματα νούσων.
Ἠπιόδωρε, κραταιὲ, μόλοις κατάγων ὑγίειαν.
Καὶ παύων νούσων χαλεπὰς κῆρας θανάτοιο.
Αὐξιθαλὴς, κόρε, ἀπαλεξίκακ', ὀλβιόμοιρε,
Φοίβου Ἀπόλλωνος κρατερὸν θάλος ἀγλαότιμον.
Ἐχθρὲ νόσων, Ὑγίειαν ἔχων σύλλεκτρον ἀμεμφῆ.
Ἔλθε μάκαρ σωτὴρ, βιοτῆς τέλος ἐσθλὸν ὀπάζων.

hoc est, ut ad verbum Latine reddidi:

Qui sanas omnes, Asclepi, regie Paean,
Morborumque graves leniis mortalibus aestus,
Mitia dans, fortis venias, promusque salutis.
Vim validam sistens morborum & fata retardans.
Florens atque vigens, Deus averrunce, beate.
Eximium germen Phoebi genitoris, acerbus
Morbi hostis, Divam thalamo complexus Hygeian.
Sospes ades sancte, & vitae da fata secunda.

Aut si mavis legere illustrissimi Ios. Scaligeri interpretationem, versibus antiquis.

Cunctorum, Asclepi, Iuturne, salutifer, alme,
Morborum omnigenum mulcens contagia iniqua,
Mulciber excellens, ades huc comitatu' salute,
Mortiferae cohibens incendia pestilitatis;
Vesticipor, Verrunce, rei largitor opime,
Februi Apollineris viridans & honora propago,
Morbi perduellis, conjuxque Salutis amoenae;
Huc ades, ô sospes, aevi dans prospera fata.

Quaerat autem hic aliquis, quur Hippocrates, post Apollinem non Poeonis, 37

Πάντων ἰατρὸς τῶν ἐν οὐρανῷ Θεῶν,

ut Lucianus vocat in Tragopodagra; sed Aesculapij faciat mentionem? *An quod Apolline profecta Medicina Poeoni Deorum, Æsculapio hominum caussa concredita fuit? ut proinde non tam Poeonis,*

 quam

quam Aesculapii hic ratio fuerit habenda? quod putat Theod. Zuingerus in Tabulis ad hunc locum.

CAPUT SEXTUM.

Καὶ Ὑγείας, ἢ Πανάκειαν.]

SUMMARIA.

1. *Nominis Hygeiæ significatio triplex.* 2. *Sanitas apud Romanos.* 3. *in ὅρκῳ Hippocratis legendum ὑγία.* 4. *Æsculapii filii.* 5. *filiæ.* 6. *inter has Ῥώμη, seu Valentia.* 7. *Filiæ unde appellatæ.* 8. *omnes Medicinam doctæ, & professæ.* 9. *Æsculapius εὔπαις.* 10. *Fœminæ ad Medicinam admissæ.* 11. *Hygeiæ cultus & templa.* 12. *Salus apud Romanos.* 13. *Natalis Salutis, Porta Salutaris, Vicus Salutaris.* 14. *Hygeia cum Patre culta.* 15. *etiam sola.* 16. *Μετάνιπτρον Ὑγείας.* 17. *Salutis augurium.* 18. *Simulachrum Hygeiæ.* 19. *& habitus matronalis.* 20. *In eam hymnus Ariphronis.* 21. *& Orphei.* 22. *Meditrina & Meditrinalia.* 23. *Hygeia cum Minerva culta.* 24. *Minervæ cognomina.* 25. *Minerva Medica.* 26. *Minervæ in morbis supplicatum.* 27. *Minervæ draco sacer.* 28. *Guidus Pancirollus notatus.* 29. *à M. Zuerio Boxhornio dissensum.* 30. *Hygeia Orpheo Æsculapii uxor.* 31. *Panacea.* 32. *Nepenthes Helenæ.* 33. *Panacea herba.* 34. *Panacea Paraelsistarum.* 35. *Panaceæ cultus.* 36. *Quur duas tantum in jurejurando nominarit filias Æsculapii Hippocrates?* 37. *Quur filios ejusdem præterierit?*

1 Ὑγείας, sive Ὑγιείας vocabulum in triplici significatu usurpatum invenio. Communiter quidem pro *constitutione* sumitur *corporis viventis, ejusque partium secundum naturam, quæ actionibus edendis sufficiat*, ut Galeno definitur lib. de diff. morb. cap. 11. Deinde, ut Athenæus ait, Dipnos. lib. III. Ὑγίεια καλεῖται, ἡ διδομένη ἐν ταῖς θυσίαις μάζα. *Hygieiam appellant mazam, quæ in sacris dabatur degustanda*: sive ut Hesychius habet, & Auctor Etymologici; Ὑγίεια sunt ἄλφιτα οἴνῳ

καὶ

καὶ ἐλαίῳ πεφυραμένα. καὶ πᾶν τὸ ἐκ Θεοῦ φερόμενον, εἴτε μύρον, εἴτε θαλλός; *farinæ vino & oleo subacta: & quicquid è Deorum fanis asportatur, sive unguentum, sive oleæ ramus.* Moris enim erat apud veteres, ut qui Deorum templa adirent, domum aliquid referrent bonæ scævæ gratia, sive libi frustulum, sive unguenti quidpiam, aut frondem virentem; sive etiam libi aliquid degustarent; omne id valetudini conducere persuasi. Atque in sacris etiam Pop. Rom. *Sanitas* aliquando dabatur, 2
sed præmij loco: ritusque alius erat, de quo adi Plinium lib. XXVII. cap VII. Denique Ὑγεία sive Ὑγίεια filia est Æsculapij, unum olim ex tutelaribus Medicinæ numen, qua notatione id vocabulum ab Hippocrate hoc loco sumitur. Habent autem exemplaria quædam Ὑγείαν, alia Ὑγείην, Ego cum Obso- 3
pœo præfat. opusc. Hipp. legendum censuerim Ὑγίην. Id enim Ionica postulat dialectus, qua Hippocrates usus. Quanquam non nesciam Ælianum putare, Histor. Var. lib. IV. cap. XX. Hippocratem Dorice loquutum, in gratiam vero Democriti Ionica lingua suos conscripsisse libros. Sed nec aliter scriptum invenio apud Pausaniam in Atticis. Τοῦ δὲ Διοτρέφους πλησίον Θεῶν ἀγαλμά ἐστιν, Ὑγίας τε, ἣν Ἀσκληπιοῦ παῖδα εἶναι λέγουσιν, καὶ Ἀθηνᾶς; *Proxime ad Diotrephis statuam posita sunt Deorum signa, Hygiæ, quam Aesculapij filiam dicunt, & Minervæ.* Neque aliter habet inscriptio vetus, quam Albæ Iuliæ exstare ex Siglero notat Ianus Gruterus in Inscript.

ΚΥΡΙΩ. ΑCΚΛΗ
ΠΙΩ. ΚΑΙ. ΥΓΙΗ
ΘΕΟΙC. ΕΠΙΚΟΥΡΙΟΙC
ΜΑΡ. ΜΕΜΜ. ΛΟΝ
ΓΟS. ΒΕΝΕΦ. ΕΥΧΗC
ΧΑΡΙΝ. ΑΝΕΘΗΚΕΝ

Diximus autem cap. superiori, uxorem Æsculapio fuisse *Epionen*, Herculis filiam. Ex ea igitur filios suscepit duos, *Machaonem* 4

& *Podalirium*, qui Agamemnonem ad Troiam ſequuti, claſſem xxxII. navium eo adduxerunt,ut Homerus auctor eſt, Iliad.β. ſimul etiam arte medica commilitonibus ſuis opem ferentes, quod ex eodem Homero non uno in loco videre eſt,& Corn. Celſus. lib. I. confirmat. A bello vero Troiano Machaonis poſteri regnum Pherenſe tenuerunt, & Meſſenes partem: at Podalirius in Cariam profectus, *Cyrna* Damæthi Regis filia in uxorem ducta, inque Cariæ regnum adſcitus, idem in poſteros ſuos tranſmiſit. Filias Aeſculapius, ut communiter
5 numerantur, quinque habuit; *Aceſo* & *Aeglen*, ſolo nomine ex Suida notas; *Iaſo* Plinio memoratam lib. xxxv. cap. xI (neque enim *Iaſon* ibi intelligendus, quod putavit doctiſſimus Dalechampius in Annot) atque ara, Pauſaniæ in Attic. teſtimonio, apud Oropios honoratam; *Hygeiamque* & *Panaceiam*
6 vel præſenti Hippocratis ὅρκῳ celebratas. Quibus addo Ῥώμην, quæ Latinis eſt *Valentia*, à qua Romæ Vrbi nomen impoſitum voluit *Marinus*, ſive *Marianus*, Lupercaliorum vetus Poëta, cujus verſus apud Servium ad Eclog. I. Virg. leguntur, quos ita, Varro noſtri ſeculi, Salmaſius in Exercit. Plin. ad Solin. in pr. digerendos & concipiendos docet:

Roma ante Romulum fuit,
Et ab ea nomen Romulus
*Acquiſivit * * * **
Sed Diva flava & candida,
Roma Aeſculapi filia,
Novum nomen Latio facit.
Hanc conditricis nomine
Ab ipſo omnes Romam vocant.

7 Filiabus autem omnibus, quod Ariſtophanis Scholiaſtes in Pluto notat, ab artis officijs vel emolumentis Pater nomen indidit. Hygeia enim *Salus* eſt Latinis, ſive *Sanitas*: Aceſo & Iaſo dixeris *ſanatrices*; illa enim ab ἀκέσαι, hæc ab ἰᾶσθαι dicta eſt:

eſt: Aegle *ſplendorem* notat *corporis*, bonamque habitudinem ex
ſanitate profectam: Panaceia omnium morborum ſanationem
promittit. Rome ipſa, ſive Valentia, ***membrorum robur & ar-
tuum***, validaſque vires deſignat. Theod. tamen Zuingerus,
Tabulis in ὅρκον, Aeglen non ad habitudinem corporis bonam
refert; ſed *ad gloriam & exiſtimationem*, quæ Medicum inſequi-
tur & concomitatur. Lector judicet. Filias inſuper omnes, 8
non ſecus ac filios, artem docuit Aeſculapius, atque ita docuit,
ut non minus atque ipſe in ea excelluerint, ob inſignia etiam
in mortales merita numero tandem Deorum adſcriptæ, aris 9
ſtatuiſque fuerint honoratæ. Ea cauſſa Aeſculapius, apud Ari-
ſtophanem in Pluto, actu III. ſc. I. ob liberos doctrina arte-
que celebres, atque ut verbo dicam, patriſſantes, felici epi-
theto εὔπαις vocatur. Ἀναβοάζομαι, inquit Comicus, τὸν εὔ-
παιδα, καὶ μέγα βροτοῖς φέγγος Ἀσκληπιὸν; *Pulchriliberum ſo-
nabo, maximum mortalium lumen Aeſculapium*. Licebat enim 10
olim & fœminis exercere medicinam, quod & *Ocyrrhoën* Chi-
ronis filiam factitaſſe, & *Oenonem* Nympham, ex Ovidio con-
ſtat, Metam. lib. II. fab. XIII. & Epiſt. Heroid. de pluri miſ-
que aliis paſſim eſt in hiſtorijs. Ac tamenetſi, ut Hyginus nar-
rat, fab. CCLXXV. Athenienſes aliquando hoc abolitum vo-
luerint, decretoque caverint, ne mulier aut ſervus Medicinam
faceret; tamen neceſſitate coacti fuerunt permittere, ut ex fœ-
minis, quæ ingenuæ eſſent, ſaltim quoad parturientium affe-
ctus, aut ejus partis, qua ſunt fœminæ id quod ſunt, artem
medicam addiſcerent. Nos alibi pluribus hac de re pertracta-
vimus: revertamur ad Hygeiam. Eam ab Athenienſibus & 11
Megarenſibus Numinis cultu honoratam, Pauſanias auctor eſt
in Attic. ſub fin. Epidauri vero templum habuiſſe, & apud Co-
rinthios, Argivos, & in Titane monte, teſtis idem eſt in Co-
rinth. & apud Aegienſes eidem templum dedicatum ab Eury-
pylo, poſtquam ab inſaniæ morbo evaſiſſet, notat in Achaicis.
Romæ Saluti, quæ eadem cum Hygeia, ædes locata eſt, anno 12

V. C.

V. C. CCCCXLIX. à C. Junio Bubulco Prætore, quam idem Cos. bello Samnitum voverat, ut meminit Livius lib. IX. & X. Haut tamen scio, an ædes hæc eadem fuerit, cum Salutis templo, quod Onuphr. Panuinius in Descript. Vrb. Rom. cap. XIII. in Vrbis Regione VI. in monte Quirinali collocat, & S. Vitalis esse putatur, de quo Ovidius lib. I. Fastor.

Ianus adorandus, cumque hoc Concordia mitis;
Et Romana Salus, araque Pacis erit.

13 Quidquid sit, diem dedicationis templi Cicero lib. IV. ad Attic. Epist. I. *natalem Salutis* vocat. Festus Pompeius etiam *Portam Salutarem*, quod prope ædem Salutis esset, dictam scribit. *Vicum* vero *Salutarem*, ab eadem appellatum, in X. Vr-
14 bis regione collocat P. Victor lib. de Vrbis Reg. Habuit vero & aliud Romæ templum Hygeia, sive Salus, sed cum Patre Aesculapio ipsi commune, in quo iisdem uterque sacris colebatur: cuius reliquias Pomponius Lætus lib. de antiq. Urb. Rom. duos illos fornices esse putavit, qui Romæ prope templum D. Mariæ Novæ, ad finem fori Romani, in horto con-
15 spiciuntur, vetustate collapsi. Hygeiæ autem huic, nunc soli, nunc una cum Aesculapio Patre solenniter supplicabatur, additis formulis, *pro salute Dominorum, liberorum, suorumque omnium*, votaque solvebantur, ut inscriptiones superstites ostendunt, quarum exemplum unum aut alterum subscribo.

Albæ Iuliæ, teste Zamoscio in Analect. Antiq. Daciæ cap. VII.

AESCVLAPIO. ET. HYGIÆ
L. SEPT. NIGRINVS. PATRO
COLL. FABR. COL. APVL
PRO. SALVTE. SVA. ET
SVORVM. POSVIT

Ibidem.

Ibidem.

NVMINI. AES
CULAPI. ET. HY
GIAE. PRO. SA
LVTE. DO
MINOR. NN
AVG
ANTROCIVS
VERNA. IPSOR
EX. DISP. POS

Item in Transilvania, teste Wolffg. Lazio lib. XII. Comm. Reip. Rom. Cap. II.

HYGIAE
AVG
MIL. LEG. VI
VOTVM
SOLVIT

Et Adrionapoli, teste eodem.

ΖΩΣΙΜΟΣ. ΟΝΗΣΙΦΩΝΤΗΣ
ΚΑΙ. ΤΡΕΙΤΩΝΙΣ. ΥΠΕΡ. ΤΟΥ
ΥΙΟΥ. ΟΝΗΣΙΦΩΝΤΟΣ
ΑΣΚΛΗΠΙΩ. ΚΑΙ. ΥΓΕΙΑΙ.

Eidem porro Hygeiæ apud veteres moris erat à cœna pocu- 16
lum libare, quod *μετάνιπτρον*, sive *μετανίπτριδα ὑγείας* vocabant. Ita Polluci lib. VI. *μετάνιπτρις* poculum est, quod sumebant postquam lavissent; hoc enim est *μετὰ νίπτρον*, *post lavationem*: idque sacrum habebatur Hygeiæ, ut *cratera* Iovi Σωτῆρι, aut

 bono

bono Genio. Hinc Callias in Cyclopib. apud Athenæum lib. XI.

Καὶ δέξαι τὴν δὶ μετανιπτρίδα τῆς Ὑγιείας;
Accipe fis istam diæ metaniptrida Hygeiæ.

Et Philetærus in Æsculapio:

Ἐνέσεισε μεστὴν ἴσον ἴσῳ μετανιπτρίδα
Μεγάλην, ὑπειπὼν τῆς Ὑγείας τοὔνομα:
Quatiens repletam, par pari, metaniptrida,
Magnamque, Hygeiæ nomen eloquutus est.

Item Nicostratus in Anterosa, apud eundem lib. XV.

Μετανιπτρίδ' αὐτῷ τῆς Ὑγιείας ἔγχεον·
Divæ illi Hygeiæ infundito metaniptrida.

17 Augurij quoque speciem habebant Romani, quam *Salutis augurium* vocabant, Dion Ὑγιείας οἰώνισμα. Id observabatur in Æsculapii templo in Tyberis insula, & nefas erat fieri, quotiens fiebat, alia die, quam qua nullus exercitus ad bellum sit profectus, nullus hostis in aciem prodierit, aut pugna fuerit inita. Neque enim aliter purum augurium capi posse putabant. Explorabant autem hoc augurij genere, concedantne D I, ut populo vel Reipub. salus postuletur; quasi nefas esset eam prius, quam concedatur, petere, ut est apud Dionem lib. XXXVII. Hoc augurium post bella Syllana à Pompeio M. revocatum, auctor est idem Dio: iterum vero bellis civilibus intermissum restituit D. Augustus, teste Suetonio in Octav. cap. XXXI. & Dione lib. LI. post denuo intermissum annis XXV. renovavit Claud. Imp. ut Tacitus memorat Annal. lib. XII. Eruditissimus tamen Casaubonus Animadvers. ad Sueton. putat Dionem sine ratione Salutis augurium Græce Ὑγιείας οἰώνισμα appellasse; quod Salus hic sit non Ὑγίεια, sed Σωτηρία
18 ut ipsa etiam Dionis verba videntur insinuare. Simulachro insuper Hygeiæ sive Salutis, non secus atque Æsculapij, *serpentes* olim, aut *dracones* addi solitos, Macrobius refert, Saturn. lib. I. cap. XX. quod & ipsa præstare crederetur, ut hominum corpora,

pora, infirmitatis pelle deposita, in pristinum vigorem restituerentur, ut dracones adsolent; singulis annis senectam cum pelle exuentes. Quam ob caussam Proclus Lycius non immerito *ἀγλαόδωρον* Hygeiam appellat, seu *pulchridonam* aut *pulchra donantem*. Romæ in hortis Cardinalis Estensis marmoreum monstratur Hygeiæ simulachrum elegantissimum. In eo habitu matronali, stolam induta, & vitta caput revincta conspicitur, pede dextro lapidi innitens, dextra manu offam tenens in patera, eamque serpenti, brachio manuique sinistræ circumvoluto, libandam porrigens. Ubi de habitu matronali 19
& vitta notandum, ijs castitatem, modestiam & vitæ morumque integritatem ac sanctimoniam significari, quod de Æsculapij etiam toga monuimus. Neque aliter Hygeiæ habuit in Titane monte simulachrum, quod undiquaque velatum fuisse lacinijs vestis Babylonicæ, Pausanias in Corinth. testatur. Et simili fere semper habitu est in nummis, quorum duos habet Angelus Abbatius tract. de viperis. In quibus viperam dextra tenet; sinistra pateram. In Gordiani nummo serpenti pateram lambendam præbet. Subscribitur in omnibus simulachro, *SALUS AUGUSTA*. At in nonnullis Antonini nummis Hygeia in sella sedet, pro pedibus serpentem habens, qui partim in orbes se conspirat, partim per virgam illi obtentam flexuoso meatu subreptitat. Circumscriptio est: *SALUS ANTONINI AUG*. Exstat apud Athenæum lib. ult. *hymnus elegantissimus* sive *Paean*, ut ipse nominat; aut *ᾆσμα*, ut simpliciter vocat Max. Tyrius, in princ. Diatribæ XLI. Eum Hygeiæ olim inscripsit Ariphron Sicyonius: estque *jucundissimus & plenissimus Gratiarum*, J. Cæs. Scaligeri judicio, lib. I. Poët. cap. XLIV. dignusque omnino qui adscribatur: 20

ΥΓΙΕΙΑ πρεσβύστα μακάρων,
Μετὰ σοῦ ναίοιμι
Τὸ λειπόμενον βιοτᾶς.
Σὺ δέ μοι πρόφρων σύνοικος εἴης.

Εἰ γάρ τις ἢ πλούτου χάρις, ἢ τεκέων,
Τᾶς τ' εὐδαιμονος τ' ἀνθρώποις
Βασιληΐδος ἀρχᾶς, ἢ πόθων,
Οὓς κρυφίοις Ἀφροδίτας ἄρκυσι θηρεύομεν·
Ἢ εἴτις ἄλλα θεόθεν ἀνθρώποισι τέρψις,
Ἢ πόνων ἀμπνοὰ πέφανται·
Μετὰ σεῖο, μάκαιρα ΥΓΙΕΙΑ,
Τέθηλε πάντα, καὶ λάμπει χαρίτων ἔαρ,
Σέθεν δὲ χωρὶς οὔτις εὐδαίμων.

Latine hunc ita reddideris ad verbum:

O Dia Dearum, HYGEIA,
Fac tecum exigam,
Quod superat ævi,
Teque benivolam habeam mihi contubernalem.
Nam, si quid in divitijs est gratiæ, aut liberis,
Aut, quem beatum prædicant mortales,
Regio principatu, aut desiderijs,
Quæ clandestinis Veneris cassibus venamur:
Aut si qua alia divinitus hominibus voluptas,
Aut à laboribus est recreatio:
Tecum, ô Diva HYGEIA,
Illa omnia florent, Charitumque ver renidet,
At te seorsum nemo beatus.

21 Nec minus elegans in eandem exstat Orphei, aut Onomacriti hymnus, ex quo desumpsisse etiam aliqua videri queat Ariphron:

Ἱμερόεσσ', ἐρατή, πολυθάλμιε, παμβασίλεια,
Κλῦθι μάκαιρ' ΥΓΙΕΙΑ, φερόλβιε, μῆτερ ἁπάντων.
Ἐκ σέο γὰρ νοῦσοι μὲν ἀποφθινύθουσι βροτοῖσιν,
Πᾶς δὲ δόμος θάλλει, πολυγηθὴς εἵνεκα σεῖο,
Καὶ τέχναι βρίθουσι· ποθεῖ δέ σε κόσμος, ἄνασσα,
Μοῦνος δὲ στυγέει σ' ἀΐδης ψυχοφθόρος αἰεί·
Εὐθαλὴς, εὐκταιοτάτη, θνητῶν ἀνάπαυμα·

Σοῦ γὰρ ἄτερ πάντ' ἐστὶν ἀνωφελῆ ἀνθρώποισιν.
Οὔτε γὰρ ὀλβοδότης πλοῦτος γλυκερὸς θαλίῃσιν,
Οὔτε γέρων πολύμοχθος ἄτερ σέο γίνεται ἀνήρ.
Πάντων γὰρ κρατέεις μούνη, καὶ πᾶσιν ἀνάσσεις.
Ἀλλὰ θεὰ μόλε, μυστιπόλοις ἐπιτάρροθος αἰεί,
Ῥυομένη νούσων χαλεπῶν κακόποτμον ἀνίαν.

Eum nos Latinis versibus ita ad verbum transferre voluimus:

Suavis, amata, virens lætum, super omnia regnans,
Diva SALUS, opibus pollens, audi inclyta mater.
Tu morbos miseris prohibes mortalibus: omnes
Per te ædes florent, in te lætantur: amœnæ
Per te artes augent. Te reginam expetit orbis.
Te violens odit Pluto, cui funera curæ.
Exoptata, vigens, hominum prædulce levamen.
Te sine in humana prorsus nihil utile vita.
Divitiæ nec enim quidquam præstare potissunt
Te sine, nec cuiquam sine Te venit alba senectus.
Cunctos imperio premis una, & cuncta gubernas.
Tantum ades, & tibi devotis, Diva auxiliatrix,
Morborum gravium tristes defende labores.

Aut si hic quoque mavis divinum Scaligerum audire:

O fœcunda SALUS, & amabilis, omnibu' regnans,
Huc adsis Meditrina opulentifer, omniparensque.
Pestilitas ex te omnis abit mortalibus ægris,
Cuncta lepore tuo viridant vitulantia tecta,
Dædalaque ars; te mundu' cupit, perculsu' sua vi.
Tantum odit te DIS, vitai pessima finis.
O cupiunda, veges, solamen amabile rerum.
Te sine nulla seni usurpanda in fine senectæ
Gratia: sola omnes captas, sola omnibu' regnas.
Sed tu blanda tuis præsto adsis Diva Camillis,
Avertens pestes, morborumque agmina amara.

Cæterum de *Meditrina* Dea apud Romanos, an cum Salute, 22

aut Hygeia eadem fuerit, adfirmare non certo possum; sanitatis tamen eam præstitem fuisse, nullum dubium. Ejus sacra dicebantur *Meditrinalia*, & celebrabantur V. ID. IIXBR. Varro lib. v. de L L. *Meditrinalia dies dictus, à medendo, quod, ut Flaccus Flamen Martialis dicebat, hoc die solitum vinum novum & vetus libari, & degustari medicamenti caussa. Quod facere solent etiam nunc multi, cum dicunt: Novum vetus vinum bibo: novo veteri morbo medeor.* & Festus. *Meditrinalia dicta hac de caussa. Mos erat Latinis populis, quo die quis primum gustaret mustum, diceret ominis gratia: Vetus novum vinum bibo, veteri novo morbo medeor. A quibus verbis etiam Meditrinæ Deæ nomen cœptum, ejusque sacra Meditrinalia dicta.* De Minerva certum est, eam
23
cum *Hygeia* iisdem & communibus sacris coli consuevisse, cumque hac illam sanitati, ut numen tutelare præstitutam, atque ita, ut veteres loquebantur, Θεοὺς συννάους καὶ συμβώμους fuisse. Colligere hoc est ex Pausania, in Atticis, ubi ait: Τοῦ δὲ Διοτρέφους πλησίον Θεῶν ἀγάλματά ἐστιν, Ὑγίας τε, ἣν Ἀσκληπιοῦ παῖδα εἶναι λέγουσιν, καὶ Ἀθηνᾶς ἐπίκλησιν, καὶ ταύτης Ὑγιείας; *proxime ad Diotrephis statuam posita sunt Deorum signa, Hygiæ, quam Æsculapii filiam dicunt, & Minervæ, cui itidem Hygieiæ, id est Sospitæ, est cognomentum.* Et in Arcadicis. Ἱερὰ δὲ Ἀσκληπιοῦ τέ
24 ἐστι καὶ Ἀθηνᾶς. *Fana vero illis sunt Æsculapii & Minervæ.* Et Hygeiam Minervæ cognomentum esse notavit Suidas, in voce Ὑγίας Ἀθηνᾶς· & Auctor Etymologici. Atque huic Minervæ Hygeiæ, Aristides ait, ab Atheniensibus dedicatam aram. Ea autem fuit in Arce Athenis, ut meminit Plutarchus in vita Periclis, Atheniensium Principis. quem scribit apposuisse hoc titulo simulachrum, quum unus ex opificibus Parthenonis è tecto delapsus, remedio à Minerva in somnis indicato, à mortis discrimine fuisset ereptus. Cujus historiæ etiam meminit Plinius lib. XXII. cap. XVII. & remedium illud in somnis commonstratum tradit fuisse *Parthenium* herbam, id nominis ab inventrice παρθένῳ sortitam: cujus etiam, inventum idem

idem Plinius lib. XXIV. adfirmat fuisse *Argemonen* herbam. Cæterum Pausanias de Acharnis agens, ait βωμὸν apud hos quoque fuisse, sive aram, Minervæ Hygeiæ. Nec dubito eandem esse *Minervam Pæoniam*, à Pœone Medico aut à sanando dictam, cui statuam Athenis in porticu dedicatam, non longe à Piraica porta, & apud Oropios in templo Amphiarai aram positam, docet idem Pausanias: & meminit Plutarchus in Lycurgo, eidem extra urbem fuisse templum. Minervæ insuper Σωτείρας & Λαοσσόου meminit Hesychius: Ὀφθαλμίτιδος, & Ὀξυδερκοῦς, Pausanias in Corinthiacis & Laconicis: quæ Lycurgi oculo altero servato, & caligine ab oculis Diomedis pugnaturi absterfa, sic fuerunt appellatæ. Medicamenta insuper aliquot passim apud Medicos exstant Græcos, quæ &
Ἀθηνᾶς & Σωτείρας Ἀθηνᾶς inscriptiones præse ferunt. Romæ 25
etiam *Minervæ Medicæ* templum in quincta Urbis Regione
dedicatum Pub. Victor refert in Urbis Rom. Region. Addo 26
inscriptionem vetustam, quæ non longe à Trebia exstare dicitur, qua Minervæ ob restitutam sanitatem beneficio medicamentorum ejus, gratiæ aguntur. Eam habet Brissonius Formul. lib. 1. & Aldus Manutius in Ortograph.

MINERVÆ
MEMORI
COELIA. IVLIANA
INDVLGENTIA
MEDICINARVM
EIVS. INFIRMITATE
GRAVI. LIBERATA
D. P.

Quin & apud Athenienses Minervæ, non secus atque Æscu- 27
lapio & Hygeiæ, sacer erat draco, quod Comm. de Iside & Ozir.

Osir. docet Plutarchus. Hunc Arcis custodem dicebant, & placentis mellitis honorabant. Aristophanes Thesmophor. οἰκουρὸν ὄφιν vocat; & meminit ejusdem Hesychius in Lex. & Herodotus in Vrania. Nisi velis *Minervam Medicam* esse quam Cicero lib. III. de Nat. Deor. *Apollinis matrem* facit. Non
28 audio itaque hic Guidum Pancirollum, qui lib. de Region. Vrb. Rom. in Reg. VI. *Minervam Medicam* dictam suspicatur à veste sericia, sive peplo, quo erat induta; ac vestem sericiam à Medis Medicam dici, ex Cæl. Rhodiginio notat, Lect.
29 antiq. lib. X. cap. XVI. Nec facere possum cum eruditissimo Marco Zuerio Boxhornio, qui Quæst. Roman. I. vulgi licentia subinde factum putat, ut quæ numinis alterius propria erant, alteri attribuerentur. Id vero & Minervæ accidisse, atque ita vel per errorem in adducta Inscriptione eam præsidem Medicinæ dictam, vel Inscriptionem suppostitiam esse. Quanquam enim illud interdum fieri consuevisse facile concessero: faciunt tamen argumenta & auctoritates, quas adduxi, quo minus hac in re à semel concepta opinione recedere queam, & Medicinæ Præsidio Minervam exauctorare, nisi aliud edoctus
30 fuero. Verum de Hygeia nec illud prætereundum; omnes quidem eam filiam facere Æsculapij; Orpheum tamen in hymno, cuius partem præcedenti capite dedimus, eam Æscu-
31 lapij σύλλεκτρον & *contHoralem* indigetare. Altera porro filiarum Æsculapij, per quam discipulos adjurare Hippocrati placuit, est *Panaceia*. Dictam ita, quod omnibus mederi queat modo meminimus. Est enim à πᾶν & ἄκος. Unde πανακὲς dicitur, quod *ad omnia est salutare*. Strabo Geogr. lib. VI. de rivulo ex Calchantis & Podalirij sacellis in Daunia profluente. Ῥεῖ δ' ἐξ αὐτῶν ποτάμιον πανακὲς πρὸς τὰς τῶν θρεμμάτων νόσους; *Ex iis pro-*
32 *fluit rivus ad omnes cutis morbos salutaris*. Qua ratione & τὸ νηπενθὲς Helenæ, quod in vino Vlyssi exhibuit, Odyss. δ. ab Athenæo lib. V. πανακὲς vocatur: & emplastris antidotisque quibusdam *panaceja* nomen tributum legimus apud Galenum

lib.

lib. vii. κατὰ τόπους. cap. v. Aëtium tetrab. iv. serm. iii. cap.
xiii. & xiv. & Nic. Myrepsum sect. i. cap. ccxxiix. &
cccxliv. Apud Callimachum Hymno Apoll. comæ Apollinis
dicuntur stillare non λίπος, sed ipsam πανάκειαν. Quin & 33
herbæ sunt hoc nomine non paucæ, inter quas & illa, quam
Virgilius Æn. lib. xii. *odoriferam*: Lucanus Pharsal. lib. ix.
potentem vocat; *ipso nomine*, ut ait Plinius lib. xxv. cap. iv.
omnium morborum remedia promittens. Denum & Paracelsici hoc 34
seculo medicamentis suis operosioribus & πολυχρήστοις, cum-
primis universali illi, quo morbos ad unum omnes, nulla ha-
bita indicantium aut contraindicantium ratione, percurari
posse gloriantur, *panaceiæ* nomen tribuunt. Quale tamen
medicamentum an detur, videre Lector poterit, apud Cl.
Sennertum de Cons. & diss. Chym. cum Aristot. & Galen.
cap. xiix. Brunon. Seidelium lib. de morb. incurabil. sub
fin. Mich. Doringium de Medic. & Med. lib. i. part. ii.
sect. v. classe iii. cap. v. quæst. v. Mart. Rulandum in pro-
gymnasm. quæst. li. Io. Freitagium Noct. Med. cap. lxxii.
quum nostri non sit instituti eam rem nunc disputare. De 35
Panaceia vero, Æsculapij filia, vix plura habemus dicere,
quod solo fere nomine ex Suida, Plinio, & Hippocratis hoc
loco sit nota. Quamvis ex eo, quod Hippocrates per ipsam
discipulos suos adiurare voluit, liquere facile queat, eam &
sancte olim habitam, & in honore cum Hygeia sorore, si non
pari, non tamen nullo fuisse, iisdemque cerimoniis & ritibus
Deæ in morem cultam. Quemadmodum & Pausanias in
Atticis refert, apud Oropios ara eam cum Hygeia & Iaso
honoratam: quam postremam etiam comitem cum Panaceia
Parenti in curandis ægris facit Aristophanes in Pluto act.
iii. sc. ii. Quærat autem aliquis, quur divinus Senex dua- 36
rum hic tantum filiarum faciat mentionem, perque eas solas
discipulos adiuret? An quia illæ reliquis natu maiores? an
quia per istas, duas præcipuas medicæ artis partes ex fine de-

ſumptas, indicare voluit; per Hygeiam nempe ſanitatis integræ conſervationem, per Panaceiam amiſſæ reſtitutionem? Per reliquas enim emolumenta maxime atque utilitates,
37 quas ex medicina percipimus, intelligi videntur. Quur vero filiabus maluit, eam tribuere auctoritatem, quam filiis? An quod prolem maſculam ſuis ſibi virtutibus gloriam parare, ac cœlum meritis aperire, par eſſe putaret; illas vero in parentis gratiam, gratique animi teſtandi, ac poſteros ad ſimilem benemerenti gratitudinem præſtandam invitandi cauſſa mactare iſto honore voluerit? ut Petro Memmio viſum Comm. ad hunc locum. An vero, quod Theod. Zuingero in Tabulis ad Iusjur. Hippocrat. placuit, & qui illum ſequitur, Heurnio, Notis ad ὅρκον, quod per filios Æſculapij ipſoſmet artifices medicos ingenioſa exprimere voluit antiquitas: per filias vero ea, quæ in ipſis requirebantur officia, quæque conſequebantur ornamenta: quorum & adeptio & poſſeſſio Deorum benignitate obtineretur & confirmaretur.

CAPVT SEPTIMUM.

Καὶ θεοὺς πάντας, καὶ πάσας, ἵστορας ποιούμενος.]

SUMMARIA.

1. *Lectio in textu varia.* 2. *Hippocratis intentio.* 3. *Jurandi formula per Deos Deasque* συλλήβδην *omnes.* 4. *formulæ aliæ, ubi post aliquot primum nominatos deinceps jurabatur per omnes.* 5. *aliæ, per Deos Deaſque plurimas promiſcue teſtatas.* 6. DI *ἵστορες invocati.* 7. DI *μάρτυρες.* 8. *jurare* DIS *attendentibus.* 9. DIS *judicibus.* 10. ἐπικαλέειν & ἐπικαλεῖσθαι θεούς. 11. *D. Paulli jurandi formula.*

In

N quibusdam Editionibus hic legitur, Θεοὺς τε πάντας καὶ πάσας. Basileensis habet, καὶ Θεοὺς πάντας τε καὶ πάσας. Lectio ubique bona est, nec sine exemplo bonorum 1
auctorum; sensus idem. Invocatis autem nomina- 2
tim Apolline & Æsculapio, Hygeia & Panaceia, DIs Deabusque præsidibus Medicinæ, pro seculi more per Deos Deasque omnes cæteros una nunc opera discipulos Hippocrates adjurat, omnesque invocat testes & conscios. Atque id, tum ne præterire ailquem, aut cuipiam Deorum quid derogare videatur, homo devotus; tum ut jusjurandum tanto augustius & religiosius habeatur, majoremque juranti terrorem incutiat. Quî enim Deorum quenquam propitium se habiturum speret, aut in vindicando perjurio residem, si sciens volensque omnes fefellerit, fidemque jurisjurandi per universos datam violarit? Et fiebat id usitato solennique apud ueteres ritu. Ju- 3
raturi nempe, nunc συλλήβδην, atque uno complexu, nemine nominatim compellato, Deos Deasque jurando invocabant. Demosthenes orat. advers. Conon. ὀμνύω τοὺς Θεοὺς, τὰς Θεὰς, ἅπαντας καὶ πάσας. Longus sophista lib. iv. de amor. Daphn. & Chloës. κατὰ πάντων ὤμνυε Θεῶν. Plautus Casina, act. iii. sc: v.

Per omnes Deos & Deas deieravit.

Terentius Andria, act. iv. sc. ii.

Per omnes tibi adiuro Deos.

Apuleius Metam. lib. ix. *Idque deierans etiam confirmat per omnia divina numina.* Virgilius lib. vii. Æn.

——— ——— *Per sidera juro,*

Per superos & si qua fides tellure sub ima.

Alias vero, post insignium aliquot Deorum nomina contestata 4
per omnes universim jurabant, ut docet Servius ad lib. i. Georg. Virg. *Post specialem invocationem,* inquit, *transit Poëta ad generalitatem, ne quod numen prætereat. More Pontificum, per quos veteri ritu in omnibus sacris post speciales Deos, quos ad ipsum sacrum,*

quod fiebat, necesse erat invocari, generaliter omnia numina invocabantur. Exemplum est in hoc Hippocratis jurejurando; & luculentius aliud in fragmento fœderis in Creta reperto, quod est apud Gruterum in Inscription. pag. D V. Ὀμνύω τὰν Ἑστίαν, καὶ τὰν * ἀορᾶτελον * καλευι Δικταιον, καὶ Ἥραν, καὶ Ἀθηναῖαν Ὠλερίαν, καὶ Ἀθηναῖαν Πολιάδα, καὶ Ἀθηναῖαν Σαλμωνίαν, καὶ Ἀπόλλωνα Πύθιον, καὶ Λατὼ, καὶ Ἄρτεμιν, καὶ Ἄρεα καὶ Ἀφροδίταν, καὶ Κόρητας, καὶ Νύμφας, καὶ Κύρβαντας, καὶ Θεὼς πάντας καὶ πάσας; Per *Vestam juro, & * * * Dicteum, & Iunonem, & Minervam Oleriam, & Minervam Poliada, Minervamque Salmoniam, & Apollinem Pythium, & Latonam, & Dianam, & Martem, & Venerem, & Curetas, & Nymphas, & Corybantas, & Deos Deasque omnes.* Item aliud in Smyrnæorum & Magnetum fœdere, apud Ioan. Seldenum, in Marmor. Arondel. Ομνύω διὰ Γῆν, Ἥλιον, Ἄρη, Ἀθηνᾶν Ἀρειαν, καὶ τὴν Ταυροπόλον, καὶ τὴν Μητέρα, τὴν Σιπυλήνην, καὶ Ἀπόλλω τὸν ἐν Πάνδοις, καὶ τοὺς ἄλλους Θεοὺς πάντας καὶ πάσας. *Iuro per Terram, Solem, Martem, Minervam Martiam, Dianam, Matrem Sipylenem, Apollinem in Pandis, & reliquos Deos Deasque omnes.* Et in formula jurisjurandi, quo fœdus sanciverunt Hannibal & Xenophanes, Philippi Macedonum Regis Legatus, quæ est in Eclogis ex Polybij lib. VII. *Et est fœdus hoc ictum coram Iunone atque Apolline: coram Dea Carthaginensium, Hercule & Iolao: item coram Marte, Tritone, Neptuno: coram DIs expeditionis comitibus: Sole etiam, Luna & Tellure: coram fluviis, pratis & aquis: coram omnibus DIs qui Carthaginem imperio tenent: coram DIs universis qui Macedoniam & reliquam terram Græciam imperio suo obtinent: coram DIs omnibus præsidibus rei bellicæ, qui huic sanciendo fœderi præsentes intervenerint. Virgilius lib. XII.*

—— —— Terram, mare, sidera juro,
Latonæque genus duplex, Ianumque bifrontem,
Vimque Deum infernam, & diri sacraria Ditis.

Iuvenalis Sat. XII.

Per

Ter Solis radios, Tarpeiaque fulmina jurat,
Et Martis frameam, & Cirrhæi spicula vatis;
Ter calamos Venatricis pharetramque puellæ,
Perque tuum, Pater Ægæi Neptune, tridentem:
Addit & Herculeos arcus, hastamque Minervæ;
Quidquid habent telorum armamentaria cæli.

Euripides Medea:

Ὄμνυ πέδον γῆς, πατέρα θ' ἥλιον πατρὸς
Τοὐμοῦ, θεῶν τε συνθεὶς ἅπαν γένος;
Iura solum terræ, & Solem patrem patris
Mei, Dearumque insimul totum genus.

& paullo post:

Ὄμνυμι γαῖαν, ἡλίου τε φῶς λαμπρὸν,
Θεούς τε πάντας;
Dejuro terram & fulgidum Solis jubar,
Deosque cunctos.

Idem Cyclope:

Μὰ τὸν Ποσειδῶ, τὸν τεκόντα σ', ὦ κύκλωψ,
Μὰ τὸν μέγαν Τρίτωνα, καὶ τὸν Νηρέα,
Μὰ τὴν Καλυψώ, τάς τε Νηρέως κόρας,
Μὰ θ' ἱερὰ κύματ', ἰχθύων τε πᾶν γένος;
Non per tuum Patrem, ô Cyclops, Deum maris,
Magnumque per Tritona, perque Nereum,
Per & Calypso, filiasque Nerei,
Fluctus sacrosque, & omne piscium genus.

Sed pergit Hippocrates, & addit, ἵστορας ποιεύμενος. ἵστορας ποιεῖσθαι, Isocrati in Evagora, & alibi, est μάρτυρας ποιεῖν. ἵστορας enim, μάρτυρας explicant Schedæ Nobilissimi Ios. Scaligeri, ex MSS. Regiis excerptæ, quas Heurnius ab ipso habuit, & ad hunc locum exhibuit; & Hesychius in Lexico. Συνίστορας ὅρκων, dixit Philodemus Anthol. lib.VII. Vnde Hesychio συνίστωρ, μάρτυς. Pro ποιεύμενος, libri alij habent ποιούμενος; quanquam illud ut Ionicum, magis probem. So- 6

lenne autem & hoc juraturis erat, ut usitata formula Deos ἵστορας & μάρτυρας, *testes* & *conscios* jurisjurandi invocarent. Ita Atheniensium Ephebi, ut est apud Stobæum in Sermon. juramentum, quo se legibus convenientem vitam acturos jurabant, verbis solennibus finiebant: ΙϹΤΟΡΕϹ ΘΕΟΙ ΤΟΥΤΩΝ. Et sacramentum militare Epheborum Atheniensium apud Pollucem, l.b. IIX. cap. IX. hac formula claudebatur. Ἵστορες Θεοὶ, Ἄγραυλοι, Ἐνυάλιος, Ἄρης, Ζεὺς, Θαλλὼ, Αὐξὼ, Ἡγεμόνη. *Testes Dii sunto, Agrauli, Enyalus Mars, Iupiter, Nutritia Ter-*
7 *ra, Diana.* Homerus Iliad. α. invocatis DIs pluribus, addit: Ὑμεῖς μάρτυροι ἐστε. & Iliad. ξ. Νῶϊν ἅπαντες μάρτυροι ὦσ' ὑπένερθε Θεοί. *Numina sub terris sint testes.* Galenus lib. III. de Crisib cap. X. Ἴσασι Θεοὶ, καὶ κληθήτωσαν μάρτυρες; *Norunt hoc Di, vocatique sint testes.* Euripides Hippolyto:

> Τὴν τοξόδαμνον Ἄρτεμιν μαρτύρομαι;
> *Spiclis domantem testor Artemin feras.*

Item Supplicibus:

> Ζεὺς δ' ξυνίστωρ, οἱ τ' ἐν οὐρανῷ Θεοί;
> *Hoc Iupiter sit testis, & DI calites.*

Homerus Iliad. o. Odyss. ε. & hymno Apollinis:

> Ἴστω νῦν τάδε γαῖα, καὶ οὐρανὸς εὐρὺς ὕπερθεν,
> Καὶ τὸ κατειβόμενον Στυγὸς ὕδωρ;
> *Noverit hoc tellus, quodque est supra omnia, cœlum,*
> *Et Stygis infernalis aquæ.*

Virgil. Æn. lib. IX.

> —— *Cœlum hoc, & conscia sidera testor.*

& lib. XI.

> *Vos æterni ignes, & non violabile vestrum*
> *Numen testor.*

Item lib. XII.

> *Esto nunc Sol testis, & hæc mihi terra precanti;*
> *Et Pater omnipotens, & tu Saturnia Juno.*

8 Paullo alia est formula illa apud Plinium Secundum, Panegyr. Traiani:

Traiani: *Iurat in legem attendentibus DIS*; & apud Senecam 9
Rhetorem Controverſ. lib. VII. in præfat. *DI immortales rerum judices adeſte*. Plato lib. II. de L L. & Herodotus lib. III. dixerunt ἐπικαλέειν, & ἐπικαλεῖσθαι Θεοὺς: qua formula uſus eſt 10
etiam D. Paullus, Epiſt. II. ad Corinth cap. II. verſ. XIV. 11
Ἐγὼ ἢ μάρτυρα τὸν Θεὸν ἐπικαλοῦμαι, ἐπὶ τὴν ἐμὴν ψυχήν; *Ego Deum teſtem invoco, in animam meam*. Sed pergamus.

CAPUT OCTAVUM.

Ἐπιτελέα ποιήσειν, κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν ἐμὴν, ὅρκον τόνδε, καὶ ξυγγραφὴν τήνδε.]

SUMMARIA.

1. Ὅρκος τέλειος, & τελευτᾶν ὅρκον. 2. *Sacrificium perfectum*. 3. ἐπιτελέα ποιεῖν ὅρκον. 4. ξυγγραφή. 5. συμφωνία. 6. χειρόγραφον. 7. *Syngrapha, Syngraphus*. 8. *Stipulatio*. 9. *Stipulatio & Syngrapha differunt*. 10. *Mens Hippocratis*. 11. κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν. 12. εἰς δύναμιν, εἰς δυνατόν. 13. *pro noſſe ac poſſe*. 14. *Secundum intelligentiam*. 15. *Sincero ſtudio*. 16. Trewlich vndt mit beſtem fleiß. 17. παντὶ σθένει. 18. *Ratio & cauſſa dictarum formularum*.

Ὅρκος τέλειος veteribus dicebatur *jusjurandum perfectum*, quod omnibus obſervatis cerimonijs præſtitum erat: & τελευτᾶν τὸν ὅρκον, erat *jusjurandum religioſe præſtare* ſeu *perfecte*. Ita capio Homerum Iliad. ξ. & Hymno Apoll. 1

—— ὄμοσέν τε, τελεύτησέν τε τὸν ὅρκον.

Hoc ſenſu Virgilius *ſacrificium perfectum* vocat, quod rite peractiſque omnibus cerimonijs exſolvitur, quando Æn. lib. III. de Ænea ait, quod fuerit —— *perfecto lætus honore*; 2

nempe

nempe *ſacrificio*, quod honor eſt Deorum, ut explicat ibi Ser-
3 vius. At ἐπιτελέα ποιεῖν ὅρκον, ut modo loquitur Hippocrates,
non eſt, *ſolenniter præſtare jusjurandum*, ſed *ſancte ſervare*. Itaque
Gloſſæ Scaligeri, jam ante nobis laudatæ, ἐπιτελέα ὅρκον expli-
cant ἐντελῆ, ἀψευδῆ, hoc eſt, *verum, nec fallax jusjurandum*.
Eandemque ob cauſſam Nonnus Dionyſ. lib. XLVII. juramen-
tum amantium fallax, ἀτέλεστον vocat, ſimilique ratione apud
Herodotum lib. I. εὐχὴν ἐπιτελέσαι, non eſt, *votum dare*, ſed
4 *exſolvere*. Id Hippocratem velle, innuit vox adjecta ξυγγραφῆς,
ſive *ſponſionis ex ſcripto*, quam jurantes ſe ἐπιτελήσειν, hoc eſt,
ſervaturos pollicentur. Idemque adhuc manifeſtius liquet ex
ijs, quæ ſub finem τοῦ ὅρκου adduntur, ubi, qui jurejurando ſe
obſtringit, optima ſibi quæque τὸν ὅρκον ἐπιτελέα ποιέοντι, hoc eſt,
ſancte jusjurandum ſervanti, & viciſſim συγχέοντι καὶ παραβαίνοντι,
ſive *confundenti & tranſgredienti*, contraria omnia ab DIS im-
precatur. Eſt autem ξυγγραφή, ſive, ut communiter dicunt,
συγγραφή, ἀπὸ τοῦ συγγράφειν, quod inter alias notiones *ſcripto
cavere*, ſive *ſpondere* ſignificat: συγγραφὴ *ſponſio ex ſcripto*, ſive
per ſcriptum facta cautio, aut pactum. Demoſthenes aliubi:
ἐπειδὰν συγγραφὴν συγγράψωνται ναυτικήν. *ex quo ſtipulationem
nautica ex ſcripto caverint*. Vide Guil. Budæum in Comm. Lin-
5 guæ Græcæ. In Gloſſis Scaligeri συγγραφὴ exponitur συμ-
φωνία, *pactum*, à συμφωνέω *paciſcor*. Lexicon Græco-Lat. Cy-
rilli: σύμφωνον, *pactum, compactum, conventum, pactio*. Heſychio
6 συγγραφὴ eſt ἀσφάλεια, *ſecuritas, cautio*. Græci alio nomine
χειρόγραφον vocant; quod propria manu in fidem rei ſcribi ſo-
leat; idque Attici olim ſimpliciter χεῖρα vocabant; ut ex Hype-
ride notat Pollux, lib. II. cap. IV. & Suidas. Quanquam
Auſonius Popma de differ. verbor. lib. I. inter χειρόγραφον &
συγγραφὴν diſtinguat; & χειρόγραφον dicat eſſe *privatam ſcri-
pturam manu cujuſque ſubſcriptam*; συγγραφὴν vero, *quam ſimul
plures ſubſcripſerint*: ſive *quæ ex utrjuſque ſtipulatoris conſenſu facta
ſit, & ab utroque ſubſcripta & obſignata*, ut vult Iul. Cæſ. Scaliger
Comm.

Comm. in lib. II. Theophr. de cauſſ. plant. cap. XV. Sed vide etiam Gallicæ nobilitatis apicem Salmaſium, lib. de modo uſurar. cap. X. Vſu autem vocabulum συγγραφῆς Latinum factum eſt, ut *ſyngrapha* & *ſyngraphus* diceretetur; & utraque ter- 7
minatio non uno in loco apud Scriptores occurrit. Cicero de Aruſp. reſpons. *Alterum habeo Regem, ſi habuerit unde tibi ſolvat, quod ei per ſyngrapham credidiſti.* Plautus Aſinaria act. IV. ſc. I.

Age, iſtum oſtende, quem conſcripſiſti ſyngraphum;
Inter me, & amicam, & lenam.

Alio nomine Romanis, dicebatur *ſtipulatio*, de cujus vocis 8
originatione prolixe & curioſe agentem videas Goeddæum tract. de ſtipulat. cap. I. concluſ. I. Intereſt tamen inter ſtipu- 9
lationem & ſyngraphum, quod ſtipulatio ſit ſolis etiam verbis data promiſſio; ſyngraphus vero ſponſio, vel ſtipulatio ex ſcripto facta. Non contentus itaque Hippocrates futurum 10
Medicum adjurare, ſimul, ut ſyngrapha ſponderet, quod juraſſet, ipſum adigit, ut eo fortius ad promiſſa ſervanda conſtringat. Æque enim ut ex præſtito juramento; ita ex ſtipulatione conceptis verbis facta; & ſyngrapha data, obligatio naſcitur, & utroque modo etiam apud Romanos exigi ſolebat. Teſtis Suetonius in Iulio, cap. XXIV. *Cujus pacti non dubitavit à quibuſdam jusjurandum, atque etiam ſyngrapham exigere.* Et in Caligula cap. XII. *Deque ea re & jurejurando & chirographo cavit.* Et jam ante in Auguſto cap. XCIIX. *juſque jurandum & cautionem exegit à ſingulis.* Sed pergit Hippocrates, & addit, 11
κατὰ δύναμιν ϗ κρίσιν ἐμὴν; *quantum viribus & judicio valuero.* Ita Polybius lib. VI. ἐξορκίζουσιν, ἡμῖν πειθαρχήσειν, ϗ ποιήσειν τὸ προςαττόμενον ὑπὲρ τῶν ἀρχόντων, κατὰ δύναμιν; *Dejurant ſe nobis obedituros, & facturos quod imperatum fuerit ab Archontibus, quantum viribus valuerint.* In fœdere Smyrnæorum & Magnetum, apud Ioan. Seldenum, in Marmor. Arondel. eſt, κατὰ δύναμιν τὴν ἐμὴν, & κατὰ δύναμιν τὴν ἐμαυτοῦ. In fœdere Athenienſium cum Argivis apud Thucydidem lib. V. idem ex- 12
primi-

primitur per verba κατὰ τὸ δυνατὸν, & Græcis aliter etiam dici-
tur εἰς δύναμιν, εἰς δυνατὸν; *quantum fuerit possibile*: hoc est,
quantum vires animi & corporis, judiciumque humanum in
jurisjurandi observatione præstare poterunt. Solenni enim
formula jurantes omnia, in quæ jurando adiguntur, servaturos
se pollicentur, sed quantum viribus suis, judicioque valuerint,
13 sive *pro nosse & posse*, aut *juxta intelligentiam*, ut alias verba in
juramentis concipi solent. Ita juramentum fidelitatis, quod
Domino feudi præstat uasallus, lib. II. Feud tit. VII. in hæc
concipitur verba: *Si scivero, vel audiero de aliquo, qui velit ali-
quid contra te facere, PRO POSSE MEO, ut non fiat, impe-
dimentum præstabo* Item: *Contra eum, prout POTERO, auxilium
præstabo.* Item: *Meum tibi, SICVT POTERO, auxilium
præstabo.* Ita Carolus M. in juramento, quod Leoni III. Pon-
tifici anno IↃ. CCC. præstitit, omnia ad quæ se obstrinxerat,
servare velle promittit, *quatenus divino fultus fuerit adjutorio, prout
scierit, potueritque.* Formulæ similes aliæ videri possunt in
Constit. de pace Confluentina; in Clementina, de jurejur.
& cap. Tibi Domino. Distinct. LXIII. Pipinus, Galliæ Rex,
in Decretis cap. XVI. ut habentur in Constit. Imper. Tomo
14 III. judicibus præcipit, ut jurent, quod *secundum intelligentiam*
velint judicare. Aurelius Cassiodorus lib. II. Divinar. Lect.
15 cap. XXXI. Medicos hortatur, ut languentibus *sincero studio*
serviant: quod Ferdinandus. I. Imp. de iisdem agens in Re-
format. Politiæ, anno CIↃ. IↃ. LII. publicatæ, vernacula
16 lingna exprimit: Trewlich / vndt mit bestem fleiß. In fragmen-
to fœderis antiqui, apud I. Gruterum in Inscript. pag. IↃV.
17 est παντὶ σθένει, *omni ui & facultate.* Iure autem formulæ ejus-
18 cemodi in juramentis adduntur. *Quum* enim *tria requirantur
in agendo*, ut de formula Hippocratica ait Theod. Zuingerus,
in Tabb ad Hipp jusjur. *posse, scire, velle: voluntas reliquorum
veluti pedissequa est. Quum nemo sanæ mentis id velit, quod neque
possit, neque sciat; multi è contra possint & sciant, quod tamen nolunt.*

Eo

Eo ipso igitur, quod jurat quispiam, voluntatem suam explicat, non absolute tamen, sed humanitatis suæ memor κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν. *At scelere in arte medica se contaminant*, inquit Heurnius Comm. ad hunc locum, *qui, quum possint juvare, nolunt: & temeritate, quum volunt quæ præstare nequeunt*.

CAPUT NONUM.

Ἡγήσασθαι μὲν τὸν διδάξαντά με τὴν τέχνην ταύτην ἴσα γενέτῃσιν ἐμοῖσιν, καὶ βίου κοινώσασθαι, καὶ χρεῶν χρηΐζοντι μετάδοσιν ποιήσασθαι.]

SUMMARIA.

1. *Jurisjurandi pars secunda.* 2. *Lectio in textu varia.* 3. γενέται *qui?* 4. *Parentes honorandi.* 5. *post illos maxime Præceptores.* 6. *& merito.* 7. *Præceptorum honoratorum exempla.* 8. *Præceptoribus post Deos libandi mos.* 9. *Discipulorum in Præceptores impietas.* 10. *Parentes alendi.* 11. ἀντιθρεπτήρια, ἀντιπελαργήματα. 12. *Præceptores alendi.* 13. κοινώσαι βίου. 14. *Exhibere.* 15. *P. Memmius notatus.* 16. Βίος, πολύσημον. 17. Τὰ ἐπιτήδεια. 18. Χρεία, ἔνδεια. 19. *Siracidis locus à Goldasto explicatus.* 20. χρεῶν χρηΐζειν. 21. Μετάδοσιν ποιεῖσθαι. 22. *Exempla eorum qui Præceptoribus benefecerint.*

Vidimus primam hactenus Jurisjurandi Hippocratici partem, quæ Deorum contestationem continet, & juramenti sancte servandi stipulationem. Sequitur altera, qua conceptis verbis plenius proponuntur articuli, in quos servandos juraturi adiguntur. Quædam autem exemplaria, ut hoc primum moneamus, ἀντὶ τοῦ ἡγήσασθαι, habent ἡγήσεσθαι, ut sit futurum, pro aoristo: quemadmodum exemplaria eadē in consequentibus pro κοινώσασθαι & ποιήσασθαι, legunt κοινώσεσθαι, & ποιήσεσθαι, sensu non parum liquidiori; præ- 1

 sertim

ſertim quum & præcedentia & ſubſequentia in futuro efferantur. In Baſilienſi editione, quemadmodum & in Excerptis Scaligeri, ſcriptum quoque invenimus ἶσα καὶ γενέτῃσιν, copula interjecta; quæ tamen abundat, & nullo ſenſus detrimento abeſſe poteſt. Dicitur ἶσα γενέτῃσιν ἡγήσασθαι, ut apud Callimachum, hymno Dianæ ἶσον φαέεσσι φιλῆσαι, *oculorum inſtar diligere*, & apud Moſchum Eidyll. Megæra, ἶσον τίειν φαέεσσι, *oculorum inſtar obſervare*.
3 Sunt vero γενέται hic ijdem, qui γενετῆρες, *genitores* nempe, ſeu *parentes*. Heſychius quidem in Lexico, non tantum γενέταν notat eſſe πατέρα; ſed γενέτας etiam interpretatur τοὺς ἐκγόνους; quem is ſequitur, cujus pauca Scholia in hunc locum Joſ. Scaliger Heurnio communicavit, & γενέτας ait eſſe συγγενέας, ſive ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους, hoc eſt *cognatos*, idque exemplis inſuper ex Philebi Colace, & Rinthi lib. περὶ Ἀττικῆς συνηθείας, docet; ac propterea vocem γενέτῃσιν hoc loco interpretatur γονεῦσιν, ἢ συγγενέσιν, ac ſi æque cognati per ipſos, ac parentes, intelligi queant. Et poterit ſane vocis ſignificatio eſſe ambigua. Si tamen penitius paullo contextum verborum inſpiciamus, liquido patebit, Hippocratem per γενέτας hic non alios intelligere quam *parentes*. His etenim τὸν διδάξαντα, ſeu *præceptorem*, tanquam *alterum parentem* exæquat: & τοὺς ἐκγόνους, ſive ἐκγενέας τῶν γενέτων, *poſteros* nempe *parentum*, mox ſub ἀδελφοῖς ἄῤῥεσιν, ſive *fratribus maſculis* comprehendit, atque his viciſſim τὸ γένος ἐκ τοῦ διδάξαντος, hoc eſt *præceptoris poſteros* opponit, ac pari loco utroſque æſtimat. Primum vero hoc vult divinus Senex, Præceptores à diſcipulis non ſecus
4 ac parentes coli debere. *Sane*, ut Plutarchus ait lib. de fraterno amore: *hoc omnes dicunt, naturam, & quæ naturam ſervat legem, primum ac præcipuum ſecundum Deos honorem parentibus deſtinaſſe; neque quidquam gratius Dijs facere homines, quam ſi parentibus alumniſque ſuis, veteres ſuper novis fœneratas gratias, benigne & alacriter perſolvant: neque contra majus eſſe argumentum impietatis, quam*
5 *parentum deſpicatus & in eos injuriæ*. Quemadmodum autem

præ-

præceptores, qui quidem vere id nominis merentur, aut mereri allaborant, diſcipulos ſuos paterno amore proſequuntur, nec quidquam prætermittunt laboris, induſtriæ aut diligentiæ, quod ad uberiorem eorum informationem facere queat: ita viciſſim à diſcipulis bonæ frugi, piiſque, tanquam patres ac formatores animorum, omni obſervantia coli atque honorari merentur: adeoque tanto majori cum gratiarum actione, ac benefaciendi ſtudio; quanto majori dignitate animus corpus excellit, gravioreſque in illius efformatione præceptoribus curæ incumbunt. Χρὴ τοὺς μαθητευομένους, inquit Iſidorus Peluſiota, lib. II. Epiſt. XXVI. καὶ ὡς πατέρας φιλεῖν τοὺς ὄντως διδασκάλους, καὶ ὡς ἄρχοντας δεδοικέναι. *Diſcipuli veros magiſtros, & ut patres amare, & ut principes vereri debent.* A parentibus enim li- 6
beri vitam; at bene vivendi rationem, & alteram quaſi vitam, aut animi vitam, habent à præceptoribus. Itaque merito Iuvenalis Sat. VII. majores laudat, ipſorumque manibus bene precatur, quod ſingulari favore & veneratione præceptores æque ac parentes complectendos cenſuerint:

DI majorum umbris tenuem & ſine pondere terram,
Spiranteſque crocos, & in urna perpetuum ver,
Qui præceptorem ſancti voluere parentis
Eſſe loco.

Atque hoc eſt quod Quinctilianus Inſtit. Orat. lib. II. cap. X. cōmonefacit diſcipulos, *ut præceptores, non minus quam ipſa ament ſtudia, ac parentes eſſe, non corporum quidem, ſed mentium credant.* Seneca lib. VI. de benef. cap. XVI. de Pædagogo loquens, *Hic in me docendo,* inquit, *& laborem & tædium tulit, hortando bonam indolem erexit, & modo laudibus fecit animum, modo admonitionibus diſcuſſit deſidiam. Tum ingenium latens & pigrum injecta manu extraxit: nec quæ ſciebat, maligne diſpenſavit, quo diutius eſſet neceſſarius: ſed cupit, ſi poſſet, univerſa transfundere. Ingratus ſum niſi illum inter gratiſſimas neceſſitudines diligo.* Idem Pellæus juvenis, orbis terrarum ille ſubactor, & Magni inde nomen adeptus,

 inge-

ingenue fateri de præceptore suo nunquam erubuit: Ἀριστοτέλη, ut est apud Plutarchum in Alex. θαυμάζων, καὶ ἀγαπῶν οὐχ ἧττον τοῦ πατρὸς· ὡς δι' ἐκεῖνον μὲν ζῶν, διὰ τοῦτον δὲ καλῶς ζῶν. *Aristotelem suspiciens, atque amans non minus quam patrem: ut qui ab hoc haberet, quod viveret, ab illo vero quod bene viveret.* Neque idem ante ipsum ejus pater, Philippus Macedo ignoravit, quando apud Agellium Noct. Att. lib. IX. cap. III. in Epist. ad Alex. scribit, *se non tam DIS habere gratiam, quod Alexander sibi natus, quam quod Aristotelis ætate id contigerit: sperare enim se, Alexandrum, si ab Aristotele educetur atque erudiatur, dignum imperio successorem habiturum*: quod sciret verum esse Theognidis illud ἐν γνώμαις·

Φῦσαι καὶ θρέψαι ῥᾷον βροτὸν, ἢ φρένας ἐσθλὰς
Ἐνθέμεν.

Progenerasse hominem facile est; at mens bona multa
Inseritur cura.

7 Eodem respexerunt summi Imperatores, Reges, Principes, quotquot insigni quopiam honore præceptores fuerunt prosequuti. Nec enim aliam ob caussam Divus Augustus Sphærum Pædagogum suum publice sepelivit, ut auctor est Dio lib. XLIIX. aut M. Antoninus Philosophus præceptorum imagines aureas in Larario habuit, aut sepulchra additis hostijs & floribus honoravit, Cornelio vero Frontoni statuam in Senatu posuit & Proculum ad Proconsulatum evexit, ut Iul. Capitolinus, & ex Dione Xiphilinus, in ejus vita testantur. Idem certe Augustus, victoria potitus contra Antonium & Cleopatram, civibus Alexandrinis eo facilius ignovit, quod concivem haberent Areum, cujus ipse opera in Philosophia fuerat usus, ut est apud Dionem lib. LI. Quo facto Alexandrum M. est imitatus, qui in Præceptoris Aristotelis gratiam, ut Stagiræ, quibus is erat natus, à Philippo Patre eversæ, reædificarentur, permisit, quod referunt Plinius lib. VII. cap. XXIX. & Laërtius lib. V. in Arist. cujus etiam rei memoriam solenni quotannis festo, quod

Aristo-

Aristoteleia dicebatur, Stagiræ olim recoluerunt, ut auctor est Ammonius in Arist. vita. Achilles vero, Græcorum fortissimus, missum ad se Phœnicem præceptorem, ab Agamemnone Legatum, non honorifice tantum habuit, sed regni insuper dimidium obtulit, atque in dignitatis parilitatem, versu illo aureo apud Homerum Iliad. ι. invitavit:

Ἶσον ἐμοὶ βασίλευε, καὶ ἥμισυ μείρεο τιμῆς.

Mecum una regnes, parilem sortitus honorem.

Philosophorum etiam Princeps, quamquam à sententia Præceptoris libere sæpius discesserit, non obtrectationis aut invidiæ, sed veritatis studio, pietatem tamen suam, animique gratitudinem erga eundem eo declarare voluit, quod aram ipsi erexit, addita honoris plena inscriptione, quæ est in Epigramm. Græcis.

Βωμὸν Ἀριστοτέλης ἱδρύσατο τόνδε Πλάτωνος,
Ἀνδρὸς, ὃν οὐδ' αἰνεῖν τοῖσι κακοῖσι θέμις.

Hanc suo Aristoteles Platoni dedicat aram,
Quem nec, uti laudet, qui malus est, meruit.

Et notare operæ pretium est, quod Athenæus lib. x. refert, 8 consuetudinis apud Græcos fuisse, ut discipuli DIS primum, mox præceptoribus bene precati, libarent. Atque hic præceptores colendi & venerandi amor, quasi à natura bonæ mentis hominibus, & liberalis animi, insitus videtur, quum & *bruta naturæ suæ ductu pastoribus obtemperent, ut sequi eosdem, ac veluti colere observentur*, ut Dionysius Halicarnassæus in princ. Histor. loquitur: atque etiam *locus ille mutus*, verba sunt Ciceronis ex Orat. pro Plancio, *in quo educatus sis & doctus, subinde cum grata recordatione animo obversetur*. Quanquam non defuerint ab omni ævo discipuli, qui instar Plautini Pistocleri in Bacchid. 9 act. I. sc. II. minitarentur præceptoribus, atque Herculem imitari optarent, qui olim Lino præceptori plectro caput confregit, ut Ælianus habet Histor. Var. lib. III. cap. XXXII. aut Neronem, qui *Senecam familiarem præceptoremque, ad eligendæ*

mor-

mortis coegit arbitrium, ut ait Boëthius de consolat. Philos. lib.
III. prosa v. *cuique*, ut Taciti Annal. lib. xv. adscribam verba,
nihil aliud superfuit post matrem fratremque interfectum, quam
10 *ut præceptoris & educatoris necem adjiceret.* Præter honorem au-
tem, atque observantiam liberi parentibus alimoniam præstare
insuper debent, & ipsorum necessitatibus succurrere, quod
justum esse ait Lex II. C. de alend. lib. idque tum de jure
naturali, ut vult Bartolus in L. si quis à liberis. D. de liberis
agnos. tum jure gentium, quo Lycurgus sancijt, ut *liberi aut
alant parentes, aut vinciantur*; sive, ut Solonis lex voluit,
apud Laërtium lib. I. in Sol. *infamia notentur.* Cicero lib. IX.
ad Attic. Epist. IX. *parentes non alere*, ait, *esse nefarium.* Et Se-
neca Pater lib. I. Contr. I. de parente verba faciens, *Egone*; in-
quit, *fame morientem videam, per cujus cineres juraturus sum.*
11 Vocantur autem ea, quæ parentibus ita exhibentur, ἀντιθρεπτή-
ρια, & ἀντιπελαργήματα, quasi *renutritoria*, aut *retributoria* di-
cas. Homerus Iliad. δ. simpliciter θρεπτὰ, Hesiodus ἔργων α.
12 vocavit θρεπτήρια. Quum itaque Præceptores parentum vi-
cem discipulis præstent; hos quoque alimenta illis & necessa-
ria debere, æquum justumque censuit Hippocrates. Hoc vo-
lunt verba quibus adigit jurantes, ut promittant præceptorem
χρεῶν χρηΐζοντα κοινώσασθαι βίου, καὶ μετάδοσιν ποιήσασθαι: hoc est,
13 *alimentis sustentare, & necessarijs instruere, quibus indigeat.* Nam
quod Hippocrati hic est κοινώσειν βίου, id Xenophonti est κοινω-
14 νεῖν σιτοῦ καὶ ποτοῦ, Isocrati ἱκανὸν βίον παρέχειν; Latinis *exhibere*:
qui ea voce absolute utuntur pro *alere*, sive *alimenta præstare*,
ut passim ex Pandectis liquet apud ICtos; quo sensu etiam lo-
15 quutus est Iustinus in Epist. Trogi. Neque aliorsum trahenda
hic est vox βίος, quod Petrus Memmius ex ignoratione
16 πολυσημείας ejus fecit, Comm. ad hunc locum. Ejus enim ac-
ceptionem apud Græcos quinctuplicem esse Euripidis Scho-
liastes in Hecubam, & Philotheus Comm. I. in Aph. Hipp. I.
notavit; sextuplicem Io. Tzetzes, Comm. in Hesiodi ἔργων α.
sin-

singulasque fere vocabuli notiones exemplis uberius illustrarunt Paullus Leopardus, Emend. lib. xi. cap. iv. Iac. Nicolaus Loënsis, Miscellan. Epiphill. lib. vi. cap. iii. cum quibus confer Cl. Casaubonum Animadvers. ad Athenæum. lib. xv. cap. v. & Iustum Velsium in præf. Comm. in Tab. Cebetis, & adde ex Nicolao Damasceno lib. καθολικῆς ἱστορίας, sive de moribus gentium, βίον Homero etiam *arcum* significare; atque etiam Heraclito, ut notat Auctor Etymologici. Sane in hoc ipso Hippocratis ὅρκῳ vel triplicem βίου acceptionem observare est. Primo enim per βίον ἀνθρώπων, *communem hominum vitam* is intelligit, qua communiter invicem vitam ducimus: at ubi jurat, se vitam suam sancte servaturum; atque iterum sub finem, ubi jurisjurandi religionem servanti felicẽ vitam imprecatur, βίον accipit τὸν ἑνὸς ἑκάστου χρόνον τῆς ζωῆς (quæ verba sunt Tzetzis) *uniuscujusque nempe vitæ decursum*: hoc vero in loco βίος notat τὰς συντείνουσας πρὸς τὸ ζῆν τροφὰς, (ut iterum cum Tzetze loquar) sive *ea quæ ad vitam victumque sunt necessaria*. Hæc Græcis alias dicuntur τὰ ἐπιτήδεια: quæ Thucydidis Scholiastes lib. vi. explicat per τὰ βρώσιμα καὶ πόσιμα, sive *esculenta & potulenta*. 17

Latius Dion lib. xxxix. τὰ ἐπιτήδεια κεκτημένον αὐτάρκη, interpretatur, τὸ μήτε πεινῆν, μήτε διψῆν, ἢ ῥιγοῦν, ἢ καὶ ἄλλου ἄτοπον ὑπ' ἀπορίας ὑπομένοντα. Vult nempe ei, cui τὰ ἐπιτήδεια adfatim adsint, *neque famem propter penuriam, neque sitim, neque frigus, nec aliud quidquam incommodi pertimescendum*. Dicuntur & τὰ πρὸς τὸν βίον, aut κατὰ τὸν βίον, & καθ' ἡμέραν. Ita Euripides Electra, βίον καθ' ἡμέραν, vocat *victum quotidianum*. Lucianus ἄνδρας ἀβίους, *viros egenos atque inopes*; quos Herodotus in vita Homeri ἀπόρους, *rebus ad victum necessariis destitutos* dixerat. Exmpla alia hujus significati habet Tiraquellus de Nobil. cap. xxxi. num. ccclxvii. & Æmilius Portus Lexico Ionico. Error itaque est Petri Memmii, cujus mentionem modo feci, per βίον non victum, sed vitam simpliciter intelligere velle; quasi & hanc, si necessitas postulaverit, in præceptoris gratiam

discipulus profundere teneatur. Quanquam enim discipuli gratitudo tam late pateat, ut ad mortis etiam periculum pro præceptore subeundum extendi possit, tamen expresse id Hippocrates non adfirmat, nec commode eo verba textus detorqueri possunt. Nam quæ ad victum pertinent, recte quidem κοινωνεῖσθαι seu *communicari* possunt, & dicuntur; quod verba volunt: at vita profundi quidem pro alio, non vero eidem communicari recte dicetur. Porro χρεῶν χρηΐζειν, hoc in loco
18 est ἔνδειαν ἔχειν, sive *indigere*. Χρεία enim, χρέα & χρέω idem sunt, & ἔνδειαν significant Hesychio. Ἔνδεια vero eidem est πενία, πτωχεία, *paupertas*: & ἔνδειαν ἔχειν, idem quod χρείαν ἔχειν. Χρηΐζοντα quoque idem interpretatur ἐνδεόμενα, & χρεώδη, χρείαν ἔχοντα. Χρείας vero παρέχειν, est *necessaria suppeditare*, *in* ψηφίσματι Deliorum, quod est inter marmora Arondeliana, à Io. Sel-
19 deno publicata. Vnde & Clarissimus ICtus. Melchior Goldastus, Paradoxo de honore Medicorum, num. VI. id quod de Medico est apud Siracidem, Ecclesiast. cap. XXXIX, quo is jubet eum honorari πρὸς τὴν χρείαν αὐτοῦ, contra, quam hactenus non pauci alij explicarunt, idem esse vult, ac si diceretur, *pro necessitate ejus*, sive *ut necessitas ejus postulat*, atque *opus habet Medicum*, aut *indiget*: quo sensu Cicero lib. XIX. ad famil. Epist. IX. ad Tironem Libertum scribit: *Curioni misi, ut Medico honos haberetur, & sibi daret, quod opus esset.* Sed vide si lubet, Golda-
20 stum ipsum. De formula loquutionis, qua Hippocrates hic
21 utitur, dum ait χρεῶν χρηΐζειν, supra diximus cap. III. At μετάδοσιν ποιεῖσθαι, est *impertiri* & *communicare*, atque idem quod κοινόειν: & μετάδοσις, κοινωνία· *communicatio*, *participatio*, ut explicant Excerpta Scaligeri, non semel laudata. Quemadmodum enim Hippocrates præceptores vult honorari, & de victu iis prospici; ita si aliis quoque rebus indigeant, illis subveniendum censet, paupertatemque ipsorum pro facultate & viribus
22 sublevandam. Hoc Crito Atheniensis Socrati, cui in disciplinam se dederat, præstitit, ac nunquam ei quidquam ἐκ τῶν δεόντων,

hoc

hoc eſt, *ex iis quæ ad uſum ſunt neceſſaria*, deeſſe paſſus eſt, ut refert Laërtius lib. II. in Socr. & in Crit. Hoc C. Plinius Secundus præſtitit Fabio Quinctiliano, quem lib. II. Epiſt. XIV. præceptorem nominat; ejuſque filiæ, ut honeſtius, & ſecundum conditiones Nonij Celeris, cui deſtinata erat, elo caretur, L CIↃ. nummum in dotem obtulit, Plinio ipſo id atteſtante lib. VI. Epiſt. XXXII. Et Lucius Apuleius, quanquam non valde opulentus, tamen ſi Apologiæ ejus credimus, libere & animoſe in judicum conſeſſu, & auditorum frequentia, dicere non veretur: *Et amicorum pleriſque opem tuli, & magiſtris plurimis gratiam retuli, quorundam etiam filias dote auxi*: & addit rationem; *neque enim dubitaſſem equidem vel univerſum patrimonium impendere, ut adquirerem mihi quod majus eſt, contemptum patrimonij.*

CAPUT DECIMUM.

Καὶ τὸ γένος τὸ ἐξ ἑωυτέου ἀδελφοῖς ἴσον ἐπικρινέειν ἄῤῥεσι. Καὶ διδάξειν τὴν τέχνην, ἢν χρηΐζωσι μανθάνειν, ἄνευ μισθοῦ καὶ ξυγγραφῆς.]

SUMMARIA.

1. *Ingratitudinis vitium.* 2. *gratitudo Hippocratis.* 3. *Ariſtotelis.* 4. *Præceptorum liberis quare benefaciendum?* 5. Ἀδελφοῦ ἔτυμον. 6. Ἀδελφοὶ ἄῤῥενες. 7. *Fratrum diſcordia.* 8. ἄῤῥην *Græcis quid?* 9. *quid maſculum Latinis?* 10. *Hippocratis verborum ſenſus.* 11. *Diverſa in textu lectio.* 12. *Præceptorum liberi à diſcipulis docendi ſine mercede.* 13. *Salariatus ut doceat, an* δίδακτρον *exigere queat?* 14. μισθὸς & δίδακτρον *differunt.* 15. *Gratis docentium præceptorum exempla.* 16. *Præceptoris pauperioris, etiam ſalariati, ratio habenda.* 17. *Præceptori & Medico non rei meritum, ſed opera locata ſolvitur.* 18. *Sponte oblata à*

discipulis recipere Praeceptoribus licet. 19. *Moderatio in acceptandis premiis.* 20. *Jacobi Silvii avaritia.* 21. *Andr. Alciati error.*

1 Ravissime Seneca lib. I. de benef. cap. x. *Erunt homicidæ*, inquit, *Tyranni, adulteri, raptores, sacrilegi, proditores; infra omnia ista ingratus est, nisi quod ista omnia ab ingrato animo sunt, sine quo vix ullum magnum facinus accrevit*: nec falso P. Mimus in Trochaicis ait, *complecti* eum *maledicta cuncta, qui ingratum hominem*
2 *dixerit*. Divinus noster Senex, ut in præceptorem gratus esset, se parentis eum loco habiturum, ut in præcedentibus declaravimus, ac si opus haberet, de victu rebusque necessarijs ipsi provisurum, dejurarat. Vt prorsus omnem ingratitudinem, ut noxium crimen, abs sese procul amoveat, eadem nunc pietate posteros etiam præceptoris, sive ex ipso prognatos, se prosequuturum sancte promittit. *Noverat enim*, ut de ipso filius Thessalus Orat. ad Athenienſ. ait. *gratiam gratia remetiri, & non, veluti re aliqua empta, & ex manu in manum semel tradita, discedere*. Itaque ut præceptorem pro patre agnoscit, ita ex ipso prognatos in fratres adoptat; atque ut illi in indigentia se subventurum spondet, ita his, ne & ipsi indigeant, artem sincere se edocturum, idque sine vlla mercede, sola grati animi in præceptorem propensione ductus, pollicetur. Et hoc est, quod Petrus Aponensis in Conciliat. ait, diff. 11. digitum in jusjurandum hoc nostrum intendens: *Qui doctor fuerit, discipulos aptos ut filios diligat & pertractet: gratisque edoceat, indignosque abjiciat. Discipuli vero vice versa, doctorem ut patrem, & adhuc amplius diligant, & exaltent, & discant retributiones illi exhibendo condignas, ejusque filios ut fratres adstringant*
3 *dilectione*. Hoc modo, ut exemplo rem firmemus. Aristoteles, à parentum obitu à Proxeno Atarneo liberaliter educatus, educationis memor, Proxeni filium Nicanora οὐ μόνον, ut Ammonij verbis utar, ex vita Arist. ἀνέτρεψε, ϗ πάσῃ παιδείαν

ἐπαί-

ἐπαίδευσεν, ἀλλὰ καὶ υἱὸν αὐτὸν ἐποιήσατο: *non enutriit solum, omnesque disciplinas edocuit, sed in filium insuper adoptavit.* Vt vero
Hippocrates pollicitatione illa summam animi gratitudinem
in præceptorem declarat; ita eundem vicissim ad majorem in
erudiendis discipulis diligentiam præstandam invitat. Maxi- 4
ma namque cura merito est præceptorum, si liberos habeant,
de educatione ipsis & sustentatione, quantum licet prospicere:
maximoque rursus curarum onere levantur, & ad alia quævis
expeditissime indaganda accenduntur, si de educatione & in-
stitutione in disciplinis, quarum ope vitam sustentare possint,
non prospectum liberis tantum sciant, sed discipulos insuper,
ad hoc sincere ac sine mercede aut syngrapha præstandum,
jurisjurandi religione obligari: Nec contentus Divus Senex
posteros præceptoris fratres appellare, seu ἀδελφοὺς, addit
vocabulum ἄῤῥενας; quod ut non sine ratione ab ipso factum,
nemo negaverit; ita quid proprie ea voce voluerit, non satis
hactenus interpretes expediverunt. Equidem ejus primum
fui opinionis, ἀδελφοὺς simpliciter dictos, esse *uterinos fratres*,
qui eadem quidem matre editi, diversos tamen possint agnos-
cere parentes. Auctor enim Etymologici ita dici eos notavit 5
à particula α, quæ aliquando vicem ὁμοῦ sumitur, ut simul signi-
ficet, & à voce δελφὺς (Hippocrati δελφὴ est, lib. de steril.)
qua *uterus* notatur: ut sint quasi ὁμόδελφοι, & ex uno eodem-
que utero. At ἀδελφοὺς ἄῤῥενας arctiori vinculo invicem junctos, 6
eos esse censui, quos alio nomine Græci dicunt κασιγνήτους &
αὐτοκασιγνήτους. Hesychius, κασίγνητος, ἀδελφὸς ὁ κατ' ἀμφοτέ-
ρους τοὺς γονεῖς. αὐτοκασίγνητος, γνήσιος ἀδελφὸς, ἐξ ἀμφοτέρων
τῶν γονέων. Pollux αὐταδελφοὺς dici notat, lib. III. cap. II.
Marcellinus in vita Thucydidis ὁμοπατρίους καὶ ὁμομητρίους, ex
uno eodemque germine productos, sive matrem spectes, sive
patrem. Ac si esset hoc in loco ἀδελφοῖς ἴσον ἐπικρίνειν ἄῤῥεσιν,
id quod Terentius Andria act. I. sc. V. dicebat, *in fratris germani diligere loco*. Atque hoc etiam voluisse puto doctissimum

 Zuin-

Zuingerum Notis ad hunc loc. quando ait fratres intelligi ab eodem patre prognatos, artis futura columina, eoque Euripidem trahit, qui in Iphigen. in Tauris, & apud Stobæum lib. LXXV. ait:

Στύλοι γὰρ οἴκων παῖδές εἰσιν ἄρσενες,

Domus columnas esse liberos mares.

Quemadmodum autem fratribus germanis, quos natura tales creavit, idem velle convenit esse atque idem nolle, amorque mutuus & non fucatus: ita illis, qui animo inter se ac fide fratres germanos æmulantur, eodem nomine sese adinvicem jure suo meritoque adpellare licet. Recte enim Demea Terentianus, Adelph. act. V. sc. IV. ad Micionem fratrem, cui primo plane adversabatur, postquam in eandem uterque ivit sententiam, tum demum ajebat:

Nunc tu mihi es germanus pariter corpore & animo.

Neque alio sensu Cicero lib. II. de Finib. ait: L. *Cicero frater noster, cognatione patruelis, amore germanus.* Prorsus simili itaque ratione heic etiam loci arbitratus sum, Hippocratem præceptoris posteros fratrum germanorum loco habiturum adfirmare, hoc est, ea fide, eo animo atque amore se prosequuturum ipsos,
7 quo fratres germani invicem solent, aut saltim debent. Nam experientia sæpe docet, nimis vere scripsisse Plutarchum lib. de fraterno amore: *sicut Aristarchus dixerit, olim vix septem fuisse sapientes, nunc vero vix totidem, qui non sapientes se putent: ita se dicere, non tam rara olim fuisse fratrum odia, quam nunc sint amicitiæ.*
8 Verum si acceptionem vocis ἄῤῥεν⊙ paullo pressius contemplemur, ævique Hippocratis morem; aliud omnino quid ipsum voluisse, ac fratres ἄῤῥενας proprie non *germanos*, sed *generosos masculosque* interpretandos intelligemus. Ἄῤῥην enim non tantum *marem* Græcis, seu *masculum* significat, sed *hominem virilem*, *strenuum*, *generosum* ac *fortem*. Id docuit nos jam olim Plato in Cratylo, ubi Ἄρης, seu *Martem*, dictum vult Socrates, κατὰ τὸ ἄῤῥεν τι, καὶ κατὰ τὸ ἀνδρεῖον, hoc est, *ab eo quod mascu-*

masculum & forte est, seu virile. Hinc Epigrammatum Græc. lib. II. Antipater Thessalus Homerum vocat ἄρσενα, seu *virilem ac strenuum*. Euripides Oreste, φρένας ἄρσενας, vocat *animum fortem*; & Nonno Dionys. lib. XXXIV. χάρμη ἄρσην, est *pugna audax* & *fortis*. Latini, Græcos imitati, *masculum* simili modo pro *forti* usurparunt, quod testis est Nonius Marcellus cap. II. Varronem citans ex Satira ὄνος λύρας. & explicat Martianus Capella lib. VI. 9

Namque ita pulverea est, & agresti robore fortis,
Iure ut putetur mascula.

Ita apud Horatium est *rusticorum mascula militum proles*, lib. III. Carm. Ode VI. *mascula bilis* apud Persium Sat. V. *mascula fides, & charitas*, apud Paullinum ad Cytherium. Ita *mascula Sappho* apud Ausonium Eidyll. VI. Neque enim eos hic audio, qui de Sappho sequius quidpiam à Poëta ibi intelligi volunt, quum alibi maxime eam laudet & *Pierisin additam* dicat *sororem*, Epigram. XXXI. Hoc insuper sensu Horatius in Arte Poët. & Apuleius lib. III. Metam. *mares animos*, & idem Horatius lib. I. Epist. I. *mares Curios & Camillos*, pro *fortibus ac strenuis* dixit; Persius per *marem strepitum fidis Latinæ*, Sat. VI. intelligit *fortem, plenum*, qualis Pindari: Comicus Pœnulo, act. V. sc. V. *mares homines* opposuit *muliebrosis*, ut vocat, & *effeminatis*. Hoc denique sensu Hippocrates ἀδελφοὺς ἄῤῥενας hic vocat *fratres masculos*, hoc est, *viriles, fortes, strenuos, generosos*. Hoc sensu idem in Præception. ἰητρὸν ἠδελφισμένον vocat *medicum verum, perfectum*. Sed vide Theod. Zuingerum ibid. in Tabulis. Respexit autem Hippocrates ad ævi veteris morem, quo juvenes, qui virilem operam Rebuspub. navassent, strenuisque facinoribus nobilitati essent, publicis ac privatis ornabantur honoribus. Publice donabantur coronis; in conventibus, aliisque συσσιτίοις, cæteris præferebantur. Privatim vero Pater eum filium, qui tale fortitudinis publicum meruerat testimonium, etiam qui natu minor esset, aliis anteponebat; unde & tali gau- 10

debat

debat prærogativa, ut proximum à patre locum capesseret, ipsíq; ab universa familia proximus à patre honor tribueretur. Et de tali fratre, ejusdemque honore puto accipiendum illud Ecclesiastis, cap. x. vers. XXIII. *In medio fratrum rector illorum in honore est:* ut habet vulgata versio. Sebast. Castalio vertit: *Inter fratres, qui eis præest, honorabilis est.* Tremellius & Iunius; *Inter fratres, qui dux ipsorum est, honoratus est.* Vult itaque Hippocrates: Quicunque natus fuerit ex eo, à quo medicæ artis scientiam accepero, eum æquali amore atque honore prosequuturum me spondebo; quo amore atque honore non quilibet frater, ὁ τυχὼν, sed illi, qui insignem operam Reipubl. navarunt, & fortitudinis præmia reportarunt, adfici solent.

11 In cætero contextu videntur interpretes plerique pro *ἢν* quod editiones fere omnes habent, legisse *ἢν*, meliori prorsus sensu, quam si illud retineamus: quasi dicere voluerit Hippocrates se præceptoris posteros non *quam artem* illi; hoc enim præstare non poterat: sed *si artem*, quam nempe callebat, addiscere cupierint, eidemque animum adplicarint, edoctu-

12 rum. Addit insuper, se præceptoris liberos posterosque, sine mercede & syngrapha, ἄνευ μισθοῦ καὶ συγγραφῆς, docturum. Præceptoribus enim à discipulis merces solvebatur; quod Iuvenalis innuit Sat. VII. ubi de ingratis discipulis ait:

Scire volunt omnes, mercedem solvere nemo.

Quin iisdem, ut de mercede certiores essent, syngrapha caveri solitum, vel ex hoc Hippocratis loco manifestum fuerit. Merces ipsa Græcis antiquis à docendo proprie διδακτρον vocabatur, ut Varro habet lib. III. de re Rust. Recentioribus διδασκαλίκιον, ut est in Constit. Alexij Commeni, & notat Theod. Balsamon ad Concil. VI. Can XIX. Latinis *Minerval & Minervale*, à Minerva studiorum præside, cui olim etiam festum solenne in scholis celebrabatur, ut meminit Symmachus lib. V. cap. LXXXIII. Et Romæ quidem Minerval præceptoribus solvi solebat Quinquatribus, vel paullo ante: sicut Athenis

in

in χίων festo munera mercedemque Sophistis mittebant, qui vicissim id temporis familiares hospitaliter excipiebant, ut ex Eubulide Dialectico refert Athenæus lib x cap. XII. Cæte- 13
rum quia Hippocrates præceptoris liberos posterosque sine mercede & syngrapha se docturum promittit, quæritur an idem etiam ad discipulos cæteros traduci voluerit? & an Medicus, cumprimis qui conductus sit ut doceat, & salarium habeat ex publico, à discipulis exigere præmium pro opera debeat? Quo ad primum dico, Hippocratem præceptoris tantum posteris ex grato animo gratiam illam gratificasse, de discipulis cæteris, ut ut forte mercedem non sumpsit, quum & pecuniæ fuerit contemptor, & rebus omnibus ad vitam necessarijs cumulate se frui, ipsus in Epist. ad Hystanem, Hellesponti Præfectum, testetur; tamen ne à quoquam quid sumeret, nunquam se obstrinxit. Neque etiam, si textum pressius intueamur, δίδακτρον sumere vetat, aut Minerval, à discipulis quibusdam, sed μισθὸν. Μισθὸς enim λαμβάνειν, apud Pollucem lib IV. cap. VI. est πιπράσκειν τὰ μαθήματα, μισθαρνεῖν, ἀργυρολογεῖν, τὰ μαθήματα διατίθεσθαι, πωλεῖν, ἀποδίδοσθαι, ἀντικαταλλάττεσθαι πρὸς ἀργύριον, μισθῷ διδάσκειν· *Mercedes sumere, est disciplinas vendere, mercede servire, pecuniam colligere, disciplinas vendere, locare, argento permutare, mercede docere.* Quique hoc faciunt, eos idem Pollux vocat καπήλους, καπηλικοὺς, μεταβολέας, μισθάρνους; *caupones, tabernarios, propolas, mercede servientes.* Lucianus in Nigrino, eos vocat ἐπὶ μισθῷ φιλοσοφοῦντας, καὶ τὴν ἀρετὴν ὤνιον ὥσπερ ἐξ ἀγορᾶς προτιθέντας, *mercede pacta Philosophantes, virtutemque venalem, tanquam de foro proponentes*: Scholas eorum nominat ἐργαστήρια, καὶ καπηλεῖα, *ergastula & cauponas.* Unde aliud 14
longe esse videtur μισθὸν sumere, aliud δίδακτρον; si proprie vocabulis uti velimus, quæ sæpe alias confunduntur. Quod vero Medicum concernit salariatum ex publico, & in id præstitutum ut doceat, sciendum est, sive provisionem is habeat eam ob rem, sive præbendam, ut Canonum Doctores in hoc

passu loquuntur, non posse ipsum à discipulis exigere pretium, cujuscunque etiam consuetudinis prætextu, & *Simoniam committere*, quotiens quidpiam exigit, ut placuit Hostiensi, & Panormitano, cap. quia nonnullis. de Magistr. Maxime autem hoc ita se habet, si discipuli sint pauperes & egeni. Hos enim gratis doceri, vult textus, in cap. quoniam Ecclesia Dei. de Magistr. & gratis veterum nonnulli docuerunt. De Da-
15 miano Sophista enim auctor est Philostratus in vitis sophist. quod egenis mercedem dimiserit, ne pecuniaria inopia bona ingenia laterent. Taberij quoque Hieræ Grammatici ex Suetonij libro de Illust. Grammat. nota est honestas, qui Syllanis temporibus proscriptorum liberos gratis, & sine mercede ulla, in disciplinam recepit. Neque alio aliquando animo fuit Isocrates. Demosthenes enim, quum pauperior esset, quam ut CIↃ drachmas solveret, quantis Isocrates docebat, CC ipsi obtulit, rogans ut quinctam saltim partem se doceret. At Isocrates, *οὐ τεμαχίζομεν*, inquit, *τὴν πραγματείαν. ὥσπερ δὲ τοὺς καλοὺς ἰχθῦς ὅλους πωλοῦμεν, οὕτω κἀγώ σοι, εἰ βούλοιο μαθητεύειν, ὁλόκληρον ἀποδώσομεν τὴν τέχνην. Non in partes dissecamus disciplinam, ô Demosthenes; sed eorum more, qui bonos pisces integros vendunt, agimus: tibi, si discere animus est, totam traditurі artem.* De discipulis aliis vero ac ditioribus id ita demum obtinet, si provisio, ut loquuntur, talis sit, ut reditus docenti ad sustentationem honestam sint sufficientes, atque *ejus necessitas*, ut est in textu adducto, *relevetur*. Atque hanc Hippocratis etiam men-
16 tem fuisse liquido patet. Tametsi enim artes ad quæstum transferri nolit, atque *ab iis, qui mercede operam suam locant, scientias liberas in servitutem captivas duci*, in Epist. ad S. P. Q. Abderit. dicat: tamen secus res habet, si pauperior sit docens, nec proventus habeat sufficienter adsignatos. Talis enim, qui sit, ei, utpote *χρεῶν χρήζοντι* & necessarijs rebus indigenti, ut paullo ante loquebatur, se quovis modo subventurum jurejurando adfirmare non dubitat Hippocrates, ejusdemque necessitatem

esse

esse sublevandam, etiam Canon ait, in d. cap. quia non nullis. Ita Zeno olim quum fecisset vasculo cavum operculum, circumferebat pecuniam, ut Crates præceptor haberet promptum ac paratum necessarium victum, ut est apud Laërtium lib. VII. in vita Zenonis. Ita Masurium Sabinum ICtum, quod tenues facultates haberet, ab Auditoribus fuisse sustentatum, notat Andr. Alciatus Parerg. lib. IX. cap. IX. Neque hoc est *vendere scientiam invendibilem*, sed *locare operas suas*, ut ait Lex II. de orig. Iuris. Quare etiam præceptori, 17
qua præceptor est, non secus ac Medico, qua Medicus, non rei quam communicant, sed operæ, quam locant, pretium solvitur. *Salus* enim *hominis nullo beneficio pensatur*, inquit Amm. Marcellinus lib. XIV. & *doctrina pretio nummario æstimari non potest*, ut de civili sapientia dicebat Vlpianus, L. I. §. V. d. de extraord. cognit. Et eleganter Seneca lib. VI. de benef. cap. XXXIV. *Emis*, inquit, *à Medico rem inæstimabilem, vitam ac valetudinem bonam: à bonarum artium præceptore studia liberalia, & animi cultum. Itaque his non rei pretium, sed operæ solvitur, quod deserviunt; quod à rebus suis avocati nobis vacant, mercedem non meriti, sed occupationis suæ ferunt.* Præterea possunt Doctores 18
sponte oblata recipere à discipulis, eaque ratione aliquando à gratis discipulis plus ferunt, quam si de mercede cum iisdem fuerint pacti. Id obtigisse M. Antonio Gnifoni meminit Suetonius, lib. de illustr. Grammat. cap. VII. de quo ait, quod fuerit erga discipulos *comi facilique natura, nec unquam de mercedibus pactus, eoque plura ex liberalitate discentium consequutus.* Sunt enim quædam, quæ *licet inhoneste petantur, honeste tamen accipiuntur*, ait ICtus, in L. I. §. & quidem res. D. de var. & extraord. cognit. Observanda igitur & Medicis unice est moderatio illa, 19
quam Prudentibus & Advocatis ex publico, ut moris olim erat, salariatis, in acceptandis xeniis & donativis à clientibus præscripserunt Severus & Antoninus Impp. Verba rescripti in L. VI. §. VI. D. de offic. Procons. & Legati, sunt ista: *Quantum*

ad Xenia pertinet, audi quid sentimus, Vetus est proverbium οὔτι πάντα, οὔτι πάντοτε, οὔτι παρὰ πάντων. *neque omnia, neque semper, neque ab omnibus; Nam valde inhumanum est à nemine accipere: sed passim*
20 *vilissimum est; & omnia avarissimum.* Quæ si penitius aliquanto in animum demisisset Iacobus Silvius, Vir cætera magnæ eruditionis, & Medicinæ, sub renascentes ævo superiore litteras, instaurator non è vulgo, non tam male apud omnes audivisset. Collatitia enim merces, quam è lectionibus privatis paullo exigebat sordidius, gravem ipsi inussit avaritiæ notam. Nec defuerunt ex auditorum numero, qui inter funeris exequias hosce Buchanani iocosos in eum versiculos, ipsis templi valvis, quantumvis non pio in præceptorem exemplo, adfigerent:

Silvius hic situs est, gratis qui nil dedit unquam,
Mortuus &, gratis quod legis ista, dolet.

21 Testis est Scævola Sammarthanus Elogior lib. I. Ante vero, quam hinc abeamus, notanda nobis venit insignis hallucinatio Andreæ Alciati, ICti alias doctissimi, quam is ex Hippocratis hoc loco hausit, & erravit, Comm. ad L. Sanum mente. XXVII. D. de transact. num IV. & V. Postquam enim contractum ægroti cum Medico, officio Iudicis rescindendum dixerat, addit: *Tutarim autem Medicum quoque ipsum, ceu periurum puniri posse, cum in tirocinio artis, ex formula juramenti Hippocratis, hi jurent,* (nempe medici) *absque mercede & ullis pactionibus infirmis se curam adhibituros.* De pactione quidem Medici cum ægroto, res est in controversia, & nos alibi de ea rem expedivimus. De cætero, omnes appello, qui vel à limine Græcas litteras salutarunt, & Hippocratis jusjurandum obiter inspexerunt, an is tale quid vel somniarit. De discipulis enim saltim gratis instituendis ille agit, neque eos omnes sine mercede & pactione artem docendos statuit, sed præceptorum tantum liberos in grati animi contestationem, & meritorum compensationem. Infirmos vero sine mercede & pactione curandos, & medi-

medicum, qui contra fecerit, perjurum fieri; hoc illud est quod, tantum abest ut litteris hic consignarit Hippocrates, ut nec in mentem quidem ipsi venerit. Nec per consequentiam etiam id inde elici posse quisquam judicabit, nisi cui pepo pro capite obtigerit, aut mens laboret. Sed mitto hæc. Εὔηθες γάρ τι τοὺς εὐήθεις τῷ λόγῳ λίαν ἐξετάζειν, dicebat Philosophus lib III. de part. anim. cap. III.

CAPUT UNDECIMUM.

Παραγγελίης τε καὶ ἀκροήσιος, καὶ τῆς λοιπῆς μαθήσιος μετάδοσιν ποιήσασθαι.]

SUMMARIA.

1. *Lectio Hippocratis vulgatior adserta.* 2. παραγγελία. 3. ἀκρόασις. 4. *Priscorum mos excerpendi & colligendi.* 5. ἐκλογαὶ, παρεκβολαὶ, *excerpta.* 6. *Scriptorum genus priscis duplex.* 7. *Aristotelis exoterica & acroamatica.* 8. ἐξωτερικὰ *unde dicta?* 9. ἐγκύκλια. 10. *Vatablus, Montecatinus, Ramus, notati.* 11. *Sermones Pythagoricorum* μυστικοί. 12. *Democriti* χειροτόνητα. 13. *Heracliti opus* περὶ φύσεως. 14. *Darii ad Heraclitum Epistola.* 15. *Platonis scriptorum differentia.* 16. *& Pythagoræorum.* 17. *& Hippocratis.* 18. *Epidemiorum & Aphorismorum Hippocratis collatio.* 19. *quid* παραγγελία *&* ἀκρόασις *Hippocrati.* 20. *quid per* λοιπὴν ἁπάσην μάθησιν *velit.* 21. *Hippocrates ex Aristotele explicatus.* 22. *& Galeno.* 23. *Sensus verborum Hippocratis.*

PRo παραγγελίης Zuingerus hoc loco apud se legi 1
notat παρακλήσιος, quæ vox *hortationem* significat. Prius tamen vocabulum potius retinendum, ex iis quæ mox dicemus, manifestum erit. Est autem 2
παραγγελία à παραγγέλλειν, quod inter cætera *monere* significat, ut

ut παραγγελία *monitum* sit, aut *præceptum*. qua notione etiam παράγγελμα, quod idem est cum παραγγελία, ab Isocrate in Orat. ad Demonic. usurpatur, & ab Hippocrate ipso, lib. de Medico. Suidas in παράγγελμα, προσταγὴν vocat, *præceptum*.
3 Ἀκρόασις vero *auscultatio* est Latinis, & de discipulis potissimum dicitur, qui Præceptores docentes auscultant: quemadmodum ἀκρόασιν ποιεῖσθαι, Hippocrati in Præcept. est, *de re aliqua coram auditoribus disceptare*. Vult igitur hoc dicere Hippocrates, se discipulos suos participes facturum tum præceptionum medicarum, tum auscultationum, atque adeo artis universæ. Vt vero plenius intelligatur, quid in arte per *præceptiones*, & *auscultationes*, proprie sibi velit, res paullo altius fuerit
4 arcessenda. Sane ab omni pene ævo priscis in more positum fuit,

Floriferis ut apes in saltibus omnia libant,

omnia sic itidem hinc inde decerpere, resque plurimas, atque omnis generis colligere, ut notat Ioan. Heurnius in princ. Comm. ad Aph. Hipp. & Mars. Cagnatus Var. Lect. lib. II. cap VII. Id vero proprie ἐκλέγειν dicebant, ut docet Guil. Bu-
5 dæus in Comm. Græcæ Linguæ, in ἐκλέγω. Collectanea ipsa ἐκλογὰς adpellabant: Plinio Iuniori lib. III. Epist. v. sunt *Electa*. Auctor vitæ Thucydidis σημειώσεις videtur nominare: Breviator Athenæi παρεκβολάς. Seneca Epist. XXXIII. dixit *Excerpta*. Eadem porro Collectanea, qui collegerant, per ocium solebant digerere, singulaque in suum locum, & congenerem referre materiam, deque ipsis judicare, ac tandem discipulis tradere, aut in publicum emittere. Vt autem in Collectaneis istis alia erant sui natura vulgaria, alia sublimiora: ita illa etiam minus curiose tractabantur, hæc adcuratius elabora-
6 bantur, ac certius determinabantur. Unde duplex passim apud auctores priscos invenire est scriptionum genus, rerum tractandarum humilitate ac sublimitate, tractandique modo, immane quantum, discrepans. In priori genere vulgata tantum, obvia & usi-

& usitata, atque hinc inde collecta & excerpta pertractantur, neque id admodum accurate, sed παχυλῶς, atque ὡς ἐν τύπῳ, quod Philosophus dicere solebat, ut discentibus tantum & tironibus adnotata aut edita videantur. In cætero genere minime protrita, certo definita & recondita, atque subtilia magis, summa cum adcuratione tradebantur, eaque vulgo abstrusa, & solis doctioribus reservata. Hoc modo Aristoteles, ut est apud Agellium, Noct. Attic. lib. XX. cap. IV. scriptorum, quæ discipulis tradebat, duas habuit species. *Alia erant*, inquit Agellius, *quæ* 7
ἐξωτερικὰ, alia quæ ἀκροαματικὰ appellabat. Ἐξωτερικὰ dicebantur, quæ ad rhetoricas meditationes, facultatem argutiarum, civiliumque rerum notitiam conducebant: Ἀκροαματικὰ autem vocabantur, in quibus Philosophia remotior subtiliorque agitabatur, quæque ad naturæ contemplationes, disceptationesque dialecticas pertinebant. Et Acroamaticis quidem, ita pergit Agellius, *tempus dabat matutinum, nec ad ea quenquam temere admittebat, nisi quorum ante ingenium & eruditionis elementa, atque in discendo studium laboremque explorasset: Exoterica vesperi tradebat, eaque vulgo juvenibus dabat sine delectu.* Hinc Plutarchus, in Alexandro, Acroamatica τὰς ἀποῤῥήτους καὶ βαθυτέρας διδασκαλίας, sive *secretiores & profundiores disciplinas* vocat, atque alio nomine ἐποπτικὰ dici notat, quasi *minime protrita, recondita*, non nisi à paucis visa, & quæ non efferebantur in vulgus, sed solis μεμυημένοις seu *initiatis* & γνησίοις ἀκροαταῖς communicabantur. Simplicius, lib. I. de Cœlo, vocat σπουδαιότερα, sive *adcuratius conscripta*. At ἐξωτερικὰ Cicero lib. V. de Finib. *populariter scripta* interpretatur; Clemens Alexandrinus Strom. lib. V. κοινὰ vocat, & opponit ipsis ἐσωτερικά. Unde P. Mosellanus, Comm. ad Agellium, dici ea vult, quasi *præter auditum nota*, & citra auscultationem perceptibilia, voce à particula ἐξ & παρὰ τὰ ὦτα deducta. Themistius lib. IV. Physic. de tempore agens, τοὺς ἔξωθεν λόγους vocavit. Neque enim audiendus Ioan. Sepulveda, Notis ad Arist. lib. VII. Polit. cap. I. qui τὸ ἐξωτερικὸν interpretatur, *aliud*, aitque Aristotelem, quando libros 8

libros citat ἐξωτερικοὺς, intelligere *libros à re præsenti alios*, sive *alia de re scriptos*, quam de qua ibi agit. Contra eum vide doctissimum Obertum Giphanium, Comm. ad Arist. Polit.
9 lib. VII. cap. I. Alio nomine dicebantur ἐγκύκλια sive *vulgata*: quod, docente Suida, & Auctore Etymologici, ἐγκύκλιον sit, τὸ ἁπανταχοῦ καθολικὸν, *prorsus universale*, sive *passim obvium*: aut ut Simplicius lib. I. de Cœlo, explicat, τὸ πολλοῖς προτιθέμενον, quod *multis*, hoc est, *communiter & in vulgus proponitur*. Hinc Aristot. Oeconom. lib. II. in princ. ait, fructus Politicæ præstantissimos esse ex ijs, quæ fert proprietas cujusque regionis, mercatura, ludis, & demum ἀπὸ τῶν ἐγκυκλίων, hoc est, *ex rebus cotidianis & communibus*, ut recte transtulit Germaniæ ille Phœnix, Ioachimus Camerarius. Et idem Aristoteles lib. I. Meteor. cap. I acturum se ait de fulminum casu, vorticibus, accensis turbinibus, καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἐγκυκλίων, hoc est, *de ceteris, quæ communiter accidunt*. Ita enim vertendum omnino censeo, non *de circularibus*, ut contra apertam Philosophi sententiam
10 vertit Franc. Vatablus. Nec minus male Petrus Victorius, Hug. Montecatinus, & Petrus Ramus, apud Aristotelem lib. I. Polit. cap cap VII. τὰ ἐγκύκλια διακονήματα, verterunt *circularia munia*, & *in orbem redeuntia*: quæ rectius Perionius *munia sordida & vulgaria*; Dionys. Lambinus *usitata & vulgaria*; Sepulveda *vulgaria ministeria*, interpretati fuere. Eadem exoterica Aristoteles lib. de arte Poët. vocat λόγους ἐκδεδομένους, *sermones vulgatos*. Philoponus Comm. in Arist. lib. I. de an. & IV. Physic. exoterica ait, οὐ πρὸς τοὺς γνησίους ἀκροατὰς, ἀλλ' εἰς τὴν κοινὴν, καὶ τὴν τῶν πολλῶν ὠφέλειαν, *non ad legitimos auditores, sed ad communem multorumque utilitatem* scripta esse. Simplicius in procem. Phys. eadem ait, non ἄκρας ἀκριβείας φροντίζειν, ut acroamatica; & l. IV. Phys. dicit esse κοινὰ, καὶ δι' ἐνδόξων περαινόμενα, ἀλλὰ μὴ ἀποδεικτικὰ, μηδ' ἀκροαματικά. Proclus quo-
11 que lib v. Comm. in Parmenidem Plat. à Pythagoricis sermones quosdam ait vocari μυστικοὺς, sive *secretos* (acroamaticos intelli-

intelligimus,) alios *exotericos*: quorum illos Zeno ἀληθεῖς, ſeu *veros*; hos χρειώδεις, ſive *uſuales* vocarit. Quam vero rationem in ſcriptis ſuis obſervavit Ariſtoteles, eandem & antiquiorum Ariſtotele, & recentioꝝ plerique, non minus fuere amplexi.
Nam & aliquot ante ipſum ſeculis Democritus, quem Hippo- 12
crates noſter in Epiſt. ἄριστόν τε φύσεως καὶ κόσμου ἑρμηνευτὴν, *præſtantiſſimum naturæ & mundi interpretem*, compellat, eundem in ſcribendo morem ſervaſſe videtur, atque iccirco poſt multas animadverſiones, alijs abs ſe editis libris adjecit, quem τῶν χειροτονήτων, ſive *Electorum* vocavit, in quo non, ut in cæteris, communia & vernacula, ſed ſublimia, certoque definita, & determinata pertractaret. Quod opus, licet ad noſtram memoriam non pervenerit, à ſe tamen viſum lectumque meminit Victruvius, Architect. lib. IX. cap. III. ad quem vide Bernardinum Baldum lib. de verbor. Victruvianor. ſignificat. & nos in Vitis Medicorum, in Democrito. Atque huic ſimile 13
fuiſſe autumo Heracliti Epheſij opus, περὶ φύσεως, cujus ἀκρόασιν Darius Perſarum Rex deſideravit, ut ex ejus Epiſtola videre eſt, cujus verba quia ad hunc locum non parum faciunt ſubijciemus. *Edidiſti*, inquit, *ſermones de natura conſcriptos, intellectu* 14
& interpretatu difficiles. Adeo, ut etiam qui multum in Græcis literis profecerunt, & plurimum in meteororum conſideratione ſtudij & diligentiæ poſuerunt, tractatum illum non percipiant, qui tamen ſolidis rationibus à te conſcriptus eſt. Rex igitur Darius, Hyſtaſpis filius, te audire & ſecundum rationem à te informari cupit. Velociter ergo in conſpectum meum & aulam regiam pervenias. Hactenus Darius de Heraclito. Neque alium morem in ſcribendo ob- 15
ſervavit Plato, ſi Galeno credimus, lib. de facult. natur. in Subst.
princ. ubi alia ipſum vulgari modo ait tradidiſſe, alia ὀλιγίστοις ἀκροαταῖς καταμαθεῖν ἐπιστημονικοῖς λόγοις δυναμένοις, ſive, *pauciſſimis auditoribus, ſcientificos ſermones adſequi valentibus*. De 16
Pythagoræis idem teſtatur Clemens Alexandrinus, Strom. lib. V. vocatque diſcipulos ipſorum alios ἀκουσματικοὺς, alios

μαθηματικοὶ: quorum illos Jamblichus ait esse, *qui simpliciter audita credebant*, hos vero, *qui ad secretiorem doctrinam admissi, rationes simul rerum edocebantur.* Hipparchum vero Pythagoræum, quod Pythagoræ quædam paullo explicatius tradidisset, accusatum Scholaque ejectum narrat idem Clemens.

17 Quod si divini Senis nostri monumenta contueamur, idem in ijs advertemus. Scripsit hic quoque non eodem semper stylo, nec omnia ubique eadem cura, neque omnibus sine discrimine & delectu. Discentibus quippe quæ edidit, stylo descripsit explicato & fuso, atque ad doctrinæ perspicuitatem maxime apto, cujus generis sunt *libri de arte*, *de veteri medicina*, compluresq; alij. At quæ doctis & doctrina provectioribus scripsit, stylo brevi, & per summa quasi capita memoriæ caussa complexus est, ut sunt *Aphorismi*, *Coacæ prænotiones*, *Prognostica*, *li-*
18 *bri de Alimento*, *de Humoribus*, *Epidemiorum*. Quanquam in his vicissim, si recte advertas, non levis videatur esse differentia, ut clarius meridiana luce illi manifestum erit, qui *Epidemiorum* & *Aphorismorum* libros inter se contulerit. *In illis enim*, ut loquitur hac in re Marsilius Cagnatus, & Heurnius locis citatis, *præter cotidianas rerum observationes*, *nonnullasque rationes nondum digestas*, *nondum constitutas ac definitas*, *nihil fere notabat*; *in his vero*, *quos jam senior conscripsit*, *mature excogitatas*, *certas ac determinatas sententias colligebat*: sive, ut Duretus ait, Annotat. ad Holler. lib. I. de morb. int. cap. XLII, *in illis theoremata sunt particularia*, *quæ particulariter etiam ibi proferuntur*; *in his*
19 *omnia prolata sunt per simplicem emanationem*. Ex quibus omnibus facile nunc fuerit colligere, quid Hippocrati sit παραγγελία, quid ἀκρόασις. Per παραγγελίαν ea nempe intelligit scripta, quæ Aristoteles vocasset *exoterica*, & tironibus satis esse poterant: per ἀκρόασιν vero, quæ Aristoteli *acroamatica* dice-
20 rentur, & magis in arte versatis reservabantur. At per λοιπὴν ἅπασαν μάθησιν, seu *reliquam disciplinam totam*, recte Zuingerus & Heurnius heic loci intelligunt *exempla singularia*, *atque in ijs*

exerci-

exercitationem, quæ ἐγχειρήσει constat, in qua merito potissimum totius artis momentum collocamus. Recte enim Philosophus 21
lib. I. Metaphys. cap I. *Siquis*, inquit, *universale quidem cognoscat, quod autem sub eo particulare est, ignoret, sæpenumero errabit à sanando. Id enim magis sanabile est, quam singulare. Siquidem non hominem* (paullo ante dixerat) *nisi per accidens sanat, qui medetur, sed Calliam aut Socratem, aut alium quempiam, qui sic dicuntur, cui accidit homini esse.* Et disertius Galenus lib. IX. Meth. 22
Med. cap. IX. *Pro comperto habemus*, inquit, *non licere ullius artis scientiam nancisci, nisi & methodum quandam habueris per universalia vocata theoremata, & in particularibus exemplis te exercueris: quum neque fieri possit, ut sine multiplici in ægris exercitatione quod ex usu sit facias, nec sine universalium cognitione probe exercitatio procedat. Quippe quod in universalibus methodus, in particularibus exercitatio consistat.* Et lib. II. de loc. adf cap. IX. *Sola methodi cognitio, absque multimoda circa ipsam exercitatione, perfectos reddere discipulos nequit.* Sensus itaque verborum Hippocratis est: Se 23
tum παραγγελίας, sive *præceptionum generalium*, tum ἀκροάσεως, sive *accuratioris doctrinæ*, tum *exercitationis in particularibus*, atque adeo *totius artis* copiam discipulis suis facturum, & μετάδοσιν ποιήσεσθαι, ac sincere omnia traditurum. Hoc Isocrates, ut paullo ante monebamus, τέχνην ὁμόκληρον ἀποδοῦναι dixit, Ammonius in vita Aristot. πᾶσαν παιδείαν παιδεύειν, nec quidquam quod in rem faciat, invidiose celare. Confer Anutium Foësium in Oecon. Hippocratis, Guil. Budæum in Comm. linguæ Græcæ, Octavianum Ferrarium lib. de sermon. Exotericis, Franc. Patricium Discuss. Peripatet. Tomo I. lib. VI. & præ cæteris πάνυ Salmasium, Notis ad Simplicij Comm. in Enchirid. Epicteti.

CAPVT DVODECIMVM.

Υἱοῖσί τε ἐμοῖσι, καὶ τοῖσι τοῦ ἐμὲ διδάξαντος, καὶ μαθηταῖσι συγγεγραμμένοις τε καὶ ὡρκισμένοις νόμῳ ἰητρικῷ. ἄλλῳ δὲ οὐδενί.

SUMMARIA.

1. *Discipulorum Hippocratis differentia.* 2. *Medicinæ per Asclepiadas propagatio.* 3. ἰατρῶν παῖδες. 4. *Medicus ex Pæonis familia.* 5. *Discipuli* συγγεγραμμένοι. 6. ὡρκισμένοι. 7. Νόμος *vocabulum* πολύσημον. 8. *Vocabuli Legis acceptio apud Plautum.* 9. *Discipulorum Hippocratis duplex iuramentum.* 10. *Hippocrates non quosvis docere voluit.* 11. *Invidia è Medicina furcillanda.* 12. *Hippocrates invidiæ expers.* 13. *Res sacræ profanis non revelandæ.* 14. *Orgia & mysteria quid?* 15. *Artium solis initiatis tradendarum mos.* 16. *Mos Armeniorum.* 17. *Chaldæorum.* 18. *Hebræorum.* 19. *Druidarum.* 20. *Pythagoræorum & Platonicorum.* 21. *Brachmanum.* 22. *Liber clausus & apertus Doctorandorum.* 23. *Initiati, non initiati.* 24. *Hippocrati Lux à Villanovano.* 25. *Tralliano.* 26. *Medicinæ præcepta & remedia male vulgo revelantur.* 27. *& cum ægrotorum periculo.* 28. *Iuris Civilis translatio Germanica improbata.* 29. *Hippocrates vernacula sibi scripsit lingua, nec tamen omnibus, sed doctis.* 30. *Nec intelligitur nisi ex se ipso, & à Lectore in arte exercitato.* 31. *Caussa erroris Commentorum in Hippocratem.* 32. *Etiam Galeni ipsius.* 33. *Cratonis sententia.* 34. *Medicorum quorundam supinitas, & hinc pœnitentia aut pœna.* 35. *Nec Galenus omnibus scripsit, quæ edidit.* 36. *Nec ex Arabibus quidam, ut Haly Abbas.* 37. *& Averrhoes.* 38. *Rhasis sententia de aptis ad Medicinam.*

1 Vidimus ea, quorum se copiam Hippocrates discipulis facturum promisit. Nunc porro quinam hi sint, paullo pressius explanat. Primo igitur loco suos, secundo præceptoris filios ponit, tertio discipulos cæteros, artis mysteriis initiatos. De Præceptoris liberis, & grati-

gratitudine Hippocratis, in ejusdem posteros, quantum sat erat, paullo ante diximus; de descipulis initiatis mox quædam addemus. Filiis autem propriis merito primum locum defert, sive sanguinis propinquitatem spectes, & naturalem in eos propensionem, sive inveteratam Asclepiadarum consuetudinem. A primo enim Æsculapio, ut ex Galeno discimus, lib. 2
11. exercit. Anat. cap. 1, qui princeps medicam artem discipulos suos edocuit, ars eadem, instar possessionis divinæ, atque à Deo concessæ, quasi per manus à parentibus τοῖς ἐκγόνοις potissimum, sive liberis, aut ex eadem familia agnatis, velut hæreditario jure contradebatur, ut ipsa, tanquam communi symbolo uterentur, ut Aristides, apud Pindari Scholiasten in Nemeis, loquitur. Atque ea ratione factum est, ut artis Medicæ studium in una Asclepiadarum familia per annos plus mille floruerit, liberis semper parentum vestigiis insistentibus, & avitæ artis possessionem conservantibus. Eadem ratione 3
factum, ut qui medicinam hominibus facerent, ἰατρῶν παῖδες, *medicorum filij* dicerentur, Medicique multi vel propterea magni fierent, quod ex Asclepiadis ortum ducerent. Quod quidem in aliis etiam familiis legimus observatum. Nam & Ho- 4
merus ideo Medicum quemvis mortalibus aliis peritiorem censet, quod *ex Pæonis* sit *familia*, quem Deorum Medicum finxerat vetustas. Versus in hanc rem sunt Odyss. δ.

Ἰητρὸς ἢ ἕκαστος ἐπιστάμενος περὶ πάντων
Ἀνθρώπων. ἢ γὰρ Παιήονός ἐστι γενέθλης.
Vir Medicus multa ante alios virtute coruscat
Mortales: quianam genus ipso à Pæone ducit.

quos eosdem versus Anonymus Epigr. Græc. lib. 1. eodem sensu de Nicandro usurpavit. Ex quo vero Asclepiadæ artem cum aliis communicare cœperunt, ejusdem hæreditate ipsos paullatim excidisse fatetur Galenus. Vt opinari libeat cum ornamento amisso fortunam etiam familiæ postmodum exstinctam. Qui vero sint μαθηταὶ συγγεγραμμένοι seu *discipuli con-* 5

scripti, si ad verbum Latine dicere velis, Hippocrates ipse insinuat, dum eos coniungit cum τοῖς ὡρκισμένοις νόμῳ ἰητρικῷ, hoc est, *medico jurejurando obstrictis*. Sunt nempe illi, qui medicinæ nomina dederunt, juramentoque præstito inter artis cultores fuerunt adscripti. Ita Plutarcho in Romulo, Pyrrho, Quæstion. Rom. atque alibi πατέρες συγγεγραμμένοι, quos Latini *Patres* vocabant *conscriptos*, sunt qui in ordinem senatorium apud
6 Romanos erant allecti adscriptique. Ὡρκισμένους autem νόμῳ
7 ἰητρικῷ interpretatus sum, *qui in legem medicam jurarint*. Νόμος enim vocabulum πολύσημον est, & non tantum *legem* notat à magistratu latam, sed *præceptum* aliquando, sive *rationem* secundum quam aliquid fit. Ita νόμος ἐπιδήσιος apud Hippocratem in Mochlico, *præceptum* est, sive *ratio deligandi*. Apud Oppianum Cyneget. lib. III. vers. CLI. notat *consuetudinem*. Ægyptiis Νόμοι, si Diodoro Siculo credimus Biblioth. lib. I. cap. LXXIII, *certæ regionis* sunt *partes*, quarum singulis *Nomarcha* præest, sive *gubernator* aut *prætor*. Aliquando pro *modo Musico* accipitur, qualis apud Aristotelem sect. XIX. problem. XXXVII. est νόμος ὄρθιος & ὀξύς, *modus acutus* & *gravis*. de qua vocis significatione vide quæ prolixe & erudite disputat Ioan. Seldenus I C. Notis historicis ad Epochas Græcorum, in Commentario ad Marmora Arondeliana. Significationes alias videre est apud Auctorem Etymologici, Suidam, Foësium in Oecon. Hipp. Io. Gorrhæum in Definit. & Matth. Marti-
8 nium in lexico Etymol. At hoc in loco Hippocrati νόμος sumitur pro *conditione*, in quam aliquid promittitur, quo sensu etiam apud Latinos vocabulum *legis* usurpari solere, testem do Plautum in Asinar. act. I. sc. III. ubi ait:

Habeo unde istuc quod poscis dem: sed in leges meas
Dabo, ut scire possis, perpetuum annum hunc mihi ut serviat.

& ibid. act. IV. sc. I.

Age istum ostende, quem conscripsisti syngraphum,
Inter me, & amicam, & lenam: leges pellege.

Ibi

Ibi utrobique *leges* sunt *conditiones* & *pacta*, *in syngrapho comprehensa.* Ex Hippocratis autem his verbis recte colligit doctissimus Zuingerus, duplici juramento discipulos artis olim constringi solitos, quod ab initio etiam monuimus. De primo hic loquitur Hippocrates, quod statim ab initio tirones præstabant, quando nomina sua apud Præceptorem, aut Scribam medicum professi, interveniente juramento in numerum discipulorum recipiebantur, & συγγεγραμμένοι aut ὡρκισμένοι νόμῳ ἰητρικῷ dicebantur: Alterum erat præsens hic ὅρκος, *quo obstringebantur ij*, verba sunt Zuingeri, *qui artem medicam sub optimis præceptoribus hausissent, jamque ad artis professionem accingerentur, veluti è palæstra in campum, ex umbra in Solem, in mediam scilicet hominum vitam, ex literariis producendi pulveribus.* Quod tamen Hippocrates, præter discipulos jam recensitos, excludit omnes alios, atque ἄλλῳ οὐδενὶ, *nemini alij*, artis medicæ secreta revelare se velle jurat; id non eo sensu accipi oportet, quasi invidia ductus ita statuerit, à quo crimine longissime abfuit. Ἄφθονοι enim debent esse Musarum fores, & invidiæ expertes; & sibi etiam dictum id putent Medici, quod de Philosophis Theognis ἐν γνώμαις ait:

9 10 11

Χρὴ μουσῶν θεράποντα καὶ ἄγγελον, εἴτι περισσὸν
Εἰδείη σοφίης, οὐ φθονερὸν τελέθειν.
Ἀλλὰ τὰ μὲν μῶσθαι, τὰ δὲ δεικνύειν, ἄλλα δὲ ποιεῖν.
Τί σφιν χρήσηται μοῦνος ἐπιστάμενος;

Mysta atque interpres Musarum haud invidus esto,
Eximium si quid noverit in Sophia:
Verum alia inquirens, alia explicet, atque alia edat.
Quid prosit, solus omnia si teneat!

Et ἀλλότριον (ut in ἀλλ' οὐ θέμις, inquit Suidas) φιλοσόφων τὸ βασκαίνειν καὶ φθονεῖν. οἷς (προσήκει) τὸ κοινωνεῖν περὶ πάντων ἀφθόνως. *Alienum est à Philosophis celare disciplinas & invidere: quos omnia liberaliter communicare decet.* Quod Deorum etiam exemplo cuivis inculcat Phocylides in Nuthetico:

Μὴ φθονέης δ' ἀγαθῶν ἑτάροις, μὴ μῶμον ἀναψῇς.
Ἄφθονοι ἐρανίδαι καὶ ἐν ἀλλήλοις τελέθουσιν.
Invidus esse cave sociis, tibi ne mala dicant:
Ipsa etiam inter se invidia sine Numina degunt.

De Medicis vero eleganter simul & severe Scribonius Largus, in præf. operis sui, *Invidentiæ crimen*, inquit, *cum omnibus animantibus invisum esse debet, tum præcipue Medicis: in quibus nisi plenus misericordiæ & humanitatis animus est, secundum ipsius professionis voluntatem, omnibus DIS & hominibus invisi esse debent.* Et vehementius Alex. Benedictus Aphorism. lib. 1. cap. 1. *Remedia, naturæ munera, non ostendere, & in arcanis habere, non decet,*
12 *perfidiæ atque avaritiæ crimine manifesto.* Longe itaque alia mens fuit Hippocratis, medicinam nempe, ut rem sacram, non sane nulli, sed saltim nemini nisi initiato, & juramento ad fidem servandam constricto, communicari oportere: *non* discipulis *vagis*, ut hic ait Heurnius, *sed firmis, nec vulgo, quod experimenta captat, sine notatione caussæ morbificæ. Artis enim utrumque intererat,* tum ne promiscue omnibus ad ipsam iter pateret, tum ne ejus arcana lippis etiam ac tonsoribus communicarentur & vilescerent. Atque hac de caussa de Hippocrate Soranus in vita ipsius ait: quod ἀφθόνως quidem τοὺς ἐπιτηδείους ἐδίδαξε τὴν τέχνην, *candide & liberaliter artem studiosos edocuit*; verum, ut addit, μετὰ
13 προσήκοντος ὅρκου, *debito interveniente juramento.* Neque aliter seipsum explicat divinus vir, quando in lege ait: Τὰ δὲ ἱερὰ πρήγματα ἱεροῖσιν ἀνθρώποισι δείκνυται. Βεβήλοισι δ' οὐ θέμις, πρὶν ἢ τελεσθῶσιν ὀργίοισιν ἐπιστήμης. hoc est: *Res sacræ sacris hominibus demonstrantur: profanis vero id facere velle nefas est, prius quam scientiæ orgiis fuerint initiati.* Atque eodem respicit Valens Vettius, Anthologiῶn lib. VII. ubi juramento lectores adstringit, ne artis mysteria non initiatis prodant. Ἐντυγχάνοντας ὁρκίζω, inquit, ἐν ἀποκρύφοις ταῦτα ἔχειν, καὶ τοῖς ἀπαιδεύτοις, ἢ ἀμυήτοις μὴ μεταδιδόναι. *Omnes qui in hæc inciderint, adjuro, ut in reconditis habeant, nec indoctis aut profanis communicent.* Cæterum in Hippocratis

pocratis verbis ex lege adductis, notanda sunt, quorum meminit, ἐπιστήμης, seu *scientia orgia*. *Orgia* enim, quæ Erotianus in Lexico Hipp. & Auctor Etymologici interpretantur *mysteria*; licet proprie & primo de Liberi patris & Cereris sacris dicebantur, tamen deinde ad quævis alia significanda, quæ secreta haberi volebant veteres, fuerunt detorta. Ita Synesius Epist. CXLIII. dixit, φιλοσοφίας ὄργια; Cicero lib. I. de Orat. *dicendi mysteria*, Oppianus lib. IV. Cyneget. *artis venatoria scita*, vocat. 14

Αἰολα παντοίης ἐρατῆς μυστήρια τέχνης.

Omnigenæ & placitæ mysteria multimoda artis.

Epigramma vetus in Apuleium, Epigr. Græc. lib. V. per Λατινίδος ὄργια Μούσης, intelligit *Latini sermonis peculiarem & abstrusam elegantiam*. Nonnus Dionys. lib. IV. & XLI. *inventionem literarum*, quæ Cadmo ttibuitur, θεσπεσίης ὄργια τέχνης nominavit: lib. vero VII. ἀθηήτοιο ὄργια κόλπου, hoc est, *non videndi arcana sinus*, in Semele noviter vocat *partem illam, qua fœminæ id sunt quod sunt*, quam vix alius inter ὄργια sive mysteria, aut etiam res serias nominarit. Verum, ut redeamus, unde fuimus 15 digressi; mos ille disciplinas secretim habendi, & non nisi initiatis tradendi, nec in vulgus propalandi, ubivis gentium eruditis omnibus ab omni ævo fuit solennis. Veram enim & Philosophiam, atque etiam Theologiam, ut ait Clemens Alexandrinus, Strom. lib. V, sive scientiam quamcumque, non aliorum voluerunt esse, quam τῶν πλησιαζόντων πολλάκις αὐτοῖς, καὶ δοκιμασίαν δεδωκότων, κατά τε τὴν πίστιν, κατά τε τὸν βίον ἅπαντα. hoc est, *eorum qui sæpe cum ipsis conversarentur, suique dedissent experimentum, qua fidem, qua vitam totam*. Nempe ut caverent, ne incapaces rerum sublimium, & rude ac profanum vulgus, Philisophica scita, & religionem, risum jocumque putaret, & secreta indignis κοινοποιεῖσθαι ἀναίδην τὰ σοφίας ἀγαθὰ, μετὰ πολλῶν ἀγώνων πορισθέντα, *temere communicari sapientiæ bona, pluribus certaminibus parta*. Quod si Beroso credimus, jam olim *Noah* 16

libros suos *Armeniis*, *Ægyptiisque*, atque etiam *Etruscis* contra-
didit, quos non nisi Sacerdotes legerent, secretim asservarent,
17 neque ulli alii communicarent. Ab Armeniis mos idem ad
Chaldæos, *Persarum Magos*, atque *Indorum Brachmanas* defluxit.
18 Neque aliunde est *Hebræorum Cabbala*, quæ vox *acceptionem*
significat, quasi doctrina sit aliunde, vel per auditum, aut de
manu quasi in manum tradita ac recepta. Et *Esdra* lib. IV. Va-
ticinii cap. XV. à Deo jubetur, quæ ex ore ejus acceperat, *per-
fectis quædam palam facere, quædam sapientibus absconse tradere.*
19 Cæsar etiam Comm. de bello Gall. lib. v. de *Druidis*, Gallo-
rum Philosophis ac sacerdotibus refert, eos ideo nihil litteris
mandasse, ne disciplinæ in vulgus efferrentur: & Pomponius
Mela lib. III. cap. II. addit, eos discipulos clam docere
20 consuevisse. De Pythagoræis, Platonicis, Philosophisque
aliis ita Clemens Alexandrinus Strom. lib. v. *Non solum Py-
thagoræi, & Plato, multa occultabant; sed etiam Epicurei dicunt, quæ-
dam apud se esse arcana, & non permittere omnibus, ut ea scripta legant.
Quin & Stoici dicunt, à Zenone primum quædam esse conscripta, quæ
non facile permittunt legere discipulos, quorum non prius fuerit factum*
21 *ab ipsis periculum, an germane ac sincere philosophentur.* De hodi-
ernis Indorum *Brachmanibus* adfirmat Franc. Xaverius in Epist.
Iapon., quod *ludi rector* (ex antiqua procul dubio veterum
Brachmanum consuetudine) *hoc agat, ut quos habiturus est disci-
pulos, jurejurando compellat, nunquam se ea, quæ audituri sint, myste-*
22 *ria revelaturos.* Et hoc est, quod Andr. Alciatus, Parerg. lib.
IIX. cap. X, censet denotari per *librum clausum & apertum*, qui
hodie solenniter iis traduntur & exhibentur, quibus, præha-
bitis censuris, Doctoralia insignia ab Academiis, sive univer-
sitatibus, ut vocamus, conferuntur. Admoneri enim eos pu-
tat isto veluti symbolo, ut indignis libros claudant, nec secreta
& mystica revelent, doctis vero probisque viris eadem pan-
dant atque aperiant. Quanquam nescius non sim, hoc ab aliis
23 alio trahi. Vocabantur autem *non initiati* Græcis βέβηλοι,
ἀτι-

ἀτέλεστοι, ἀνόργιαστοι, ἀμύητοι & ἀμυστηρίαστοι; *initiati* vero μεμυημένοι, μυηθέντες, ὠργιασμένοι & τετελεσμένοι, qui libere ad secretiora admittebantur, quod notat Pollux Onomast. lib. 1. sect. 1. cap. XXXI. Cæterum ad uberiorem intellectum Hip- 24
pocratis facit locus Arnaldi Villanovani, qui est libro de simplic. *Tu audivisti*, inquit, *quid Hippocrates præcipit in Physicis, in quos docebat, quod secreta non pandant, quia redundant in vituperium Sapientum & infamiam. Quia si homo sit sapiens & investigans, bene veniet ad ista, & participabit nobiscum donum Philosophiæ. Si vero ipse non est dignus eo, nec investigans, nec intelligens, quicquid dicatur ei, perditur: immo dedecus est, talibus secreta pandere.* Qui- 25
bus adde locum alium ex Alexandri Tralliani lib. x. sub finem, ubi agit de remedio secreto ad colicam, quanquam superstitioso. Ἄτοπον ἐνόμισα, μὴ παραδοῦναι τηλικαύτην πρὸς τὸ πάθος δύναμιν. ἀλλὰ παρακαλῶ ὑμᾶς, μὴ πρὸς τοὺς τυχόντας ἐμφαίνειν τὰ τοιαῦτα. πρὸς δὲ τοὺς φιλαρέτους καὶ τὰ τοιαῦτα δυναμένους φυλάττειν, ὅθεν καὶ ὁ θειότατος Ἱπποκράτης παρεκελεύετο. *Absurdum putavi, tantum remedium non vobis tradere. Sed admoneo vos, ne quibuslibet ejusmodi ostendatis, sed virtutis studiosis, & qui ea possunt celare; quod etiam divinissimus Hippocrates preceptum dedit* Et respicit ad Hippocratis hoc juramentum Medicus ille apud Lucianum in Tragopodagra, ubi de remedio ad podagræ dolores agit, quod profari non audet.

Μύστης με σιγᾶν ὅρκος οὐκ ἐᾷ φράσαι,
Καὶ λοισθία θνῄσκοντος ἐντολὴ πατρός,
Ὅς ἔταξε κεύθειν φαρμάκου μέγα σθένος.

Tacere me dejurium cogit sacrum,
Morientis ultimumque mandatum patris,
Celare grandem vim jubentis pharmaci.

Μύστης enim ὅρκος hic, sanctissimum est præsens Hippocratis jusjurandum, quo artis secreta solis initiatis jubentur revelari. Erubescant itaque, quod non incommode hic monendum, 26
profanatores illi artis, &, Magni Zuingeri judicio, Comm. in

lib. Hipp. de vet. Medic. flagris digni, quotquot è Medicis remedia, aut medicamenta (καλὸν πῆμα, ut vocat Heurnius in Notis ad jusjur.) sive vilis lucelli, aut turpis adsentationis caussa, hominibus idiotis, aut scraptis aniculis communicant. Etenim & in sanctissimum hoc jusjurandum peccant, & Medicorum res eo devolvunt, ut ganeonibus, carnificibus, aniculis, agyrtis & cuivis ex infima populi fæce, tantum in arte fidei atque auctoritatis, & sæpe plus tribuatur, quam ijs qui in ejus præceptis vitam fere consumpserunt: & ansam præbent imperitis pro libitu in hominum corpora grassandi atque animas ægro-
27 tantium negotiandi. Licet enim recte medicamenta Herophilus, apud Galenum, οἷον περ θεῶν χεῖρας, seu *Deorum veluti manus* vocarit, lib. VI. de compos. med. κατὰ τόπους· tamen id de recto illorum usu intelligi oportet, ubi ab artis perito, atque ad artis præcepta, ac veram veteremque agendi methodum administrantur: quum temere & ab imperitis adhibita, id sint utentibus, quod gladius in manu furiosi. Erubescant qui medicinæ præcepta & remedia aut ipsi lingua vernacula conscribillant, aut bonorum medicorum labores in eam transferunt, in quos jure invehit Ant. Niger, lib. de Error. Medicinæ, errore IV. & Ioan. Freitagius Noct. Med. cap. XV. *Profanatione enim illa ac prostitutione & auctoritatem arti, & propter contemptum etiam efficaciam videntur suffurari*, inquit iterum Zuingerus, *& fenestram vulgo aperiunt ad omnem deceptionem, nequitiam,*
28 *omnisque generis latrocinia & injurias exercendas.* Et gravius profecto hi peccant, majorique cum periculo, quam illi, quos Udalricus Zasius traducit, in L. II. D. de Orig. Iur. Col. XVII. & XLIV. qui Jus civile, ac I.Ctorum quorundam scripta, vulgari lingua traducunt. Nec obstat, Hippocratem ipsum, veteresque alios, non peregrina olim, sed sua sibi vernacula lin-
29 gua omnia divulgasse. Etenim & ipse, & ad unum fere veteres omnes, ut capite præcedenti monuimus, non omnibus scripserunt, sed initiatis atque in arte provectis, scriptaque sua &

edi-

ediderunt, & non ediderunt. Ediderunt doctis & eruditis, non idiotis. Σφάλλεται μὲν ὁ ἄπειρος, inquit Clemens Alexandrinus Strom. lib. v, καὶ ἀμαθής· καταλαμβάνει δὲ ὁ γνωστικός. *Fal-* 30
litur quidem indoctus & imperitus: comprehendit vero qui est cognitione præditus. Nemo unquam Hippocratem recte intellexit, nisi per Hippocratem, hoc est, sola ejusdem ac sedula lectione, uniusque loci cum altero collatione, nullis interim præoccupatus interpretationibus,

Nullius addictus jurare in verba Magistri.

Nemo etiam plane ipsum adsequetur, nisi in artis operibus optime versatus: neque tum unquam resumet in manus, quin doctior evadat peritiorque. Prius tangit Prosper Martianus Vir eruditissimus, & qui olim Romæ multa benivolentiæ nobis documenta dedit, quique nuper adcuratissime omnium difficillima Hippocratis loca τοῖς ἰατρῶν παισὶν explanavit. Tan- 31
git, inquam, Præfat. in Annotat. suas ad Hippocr. dum caussam, quur multi docti viri, qui Commentaria in Hippocratem scripsere, veram auctoris sententiam non fuerint adsequuti, non tam referendam censet in negligentes exscriptores & textus corruptores, ut vulgo fit, quam quod plurima ejus viri dicta, non ex ipsius Hippocratis fundamentis, ut par erat, sed aut Galeni alteriusve Medici, aut Philosophi interpretationibus exponere conati fuerint. *Galenum* enim ait, & forte non sine 32
ratione, quod doctiorum etiam plurimi hodie non inficiantur, *doctrinam Hippocratis nomine potius, quam re vera insequutum esse, atque in ejus librorum censura magis, quam expositione laborasse; & quod gloriæ esset avidissimus, contradicendique studium connatum habuerit, ut nullum alium, ita nec Hippocratem irreprehensum reliquisse*. Certe I. C. Scaliger Galenum eandem ob caussam vocat *longe avidissimum carpendi se meliores*. Sed vide plenius de hoc dissserentem virum doctissimum, Thomam Reinesium, Variar. Lect. lib. I. cap. XII. De altero audiamus doctissimum Ioannem Cratonem, trium illum Impp. Archiatrum felicissi-

 mum,

mum, qui Epist. inter Scholtzianas CXIIX, *Lectio Hippocratis*,
inquit, *excellentem Physicum, & usu peritum Medicum requirit*. Et
paucis interjectis; *Sæpe totius sententiæ cognitio in unius vocabuli ex-
plicatione consistit*. Et disertius Epist. CLXIV. *Non parvo studio in
Hippocrate sum versatus, sed ut verissime dicam quod sentio, nulla
commentaria tam me in lectione ejus adjuvare potuerunt, quam ipsa
praxis. Hæc cum iis, qui nunc Hippocratem nobis illustrare student,
desit, quam frigide sæpe nos doceant, animadverto*. Atque hoc est,
quod doctissimus Hieron Mercurialis ait in Præfat. Lection.
Bononiens *eos, qui Hippocratem intelligunt, vere Medicos appel-*
34 *lari posse*. Et quamvis difficultas illa, ut verum fatear, Medico-
rum plerisque auctorem omnium maximum è manibus excu-
tiat: tandem tamen illi ipsi, Adrasteia puniente, aut errorem
suum fateri coguntur, & pœnitentia ducti, sero incipiunt sape-
re; aut sæpe non sine ignominia, aut conscientiæ exulceratione,
negligentiæ in artis exercitio dant pœnas. Similiter vero, ut
de Hippocrate dixi, res habet in scriptoribus aliis, qui sua sibi
35 vernacula lingua scripsere. Galenus, qui Asiatico dicendi
genere prolixe luxuriat, ex se quidem minus obscurus est, in
vestibulo tamen libri VII. de simpl. Medicam. facult. diserte
fatetur ipse, *neminem sua recte intellecturum, nisi in præcedentibus
non obiter, & velut aliud agendo, sed serio fuerit versatus; nec se scri-
psisse, nisi περὶ τὰ πρῶτα γεγυμνασμένοις*, sive *circa principia exercita-*
36 *tis*: Arabes idem passim de se suisque scriptis præfari solenne
habent. Haly in princ. Theoricæ, lecturum libros suos, ait,
37 *oportere esse perfectum, scientem omnes artes liberales*. Averrhoës
lib. I. Collectan cap II, *Scias*, inquit, *quod aliquis non potest
stare super finem hujus libri, nec intelligere partem ejus, nisi ille, qui
tantum legerit in logica, quod ad minus possit cognoscere modos trium
38 demonstrationum*. Et simpliciter Rhases Aphorism. lib. VI.
aph. V, *eum, qui ex scientia naturali, & Philosophia, non fuerit adlu-
tus, nec ex canonibus logicæ, nec ex horizontibus sapientiæ, dubitabilem*
ait *esse medicinæ*: hoc est, non æque aptum ad artis scita & de-

creta

creta percipienda & intelligenda. Sed desino hæc, & abrumpo. Lector, cui ita visum fuerit, post Zuingerum & Heurnium, etiam Petri Memmii Commentaria in hunc locum inspiciat.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

Διαιτήμασί τε χρήσομαι ἐπ' ὠφελείῃ καμνόντων, κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν ἐμήν. ἐπὶ δηλήσει δὲ καὶ ἀδικίῃ εἴρξειν.]

SUMMARIA.

1. Lectio in textu diversa. 2. ἐπ' ὠφελείῃ καμνόντων. 3. διαίτημα quid? 4. Διαίτης vocabulum æquivocum. 5. ejus originatio. 6. Diæta in ὅρκῳ quid notet? 7. ejus utilitas. 8. Dea Victa & Potua. 9. Paracelsi error, aut inscitia. 10. qui paucis refellitur. 11. & se ipsum refellit. 12. Hippocratis ætas. 13. κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν. 14. Ægrorum in diætis peccata. 15. Impostorum latebræ sub verbis illis, κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν. 16. Magistratus in hoc passu officium. 17. Veneficia in cibis. 18. δήλησις quid. 19 ἀδικία & ἁμάρτημα differunt. 20. εἴρξειν quid. 21. Hippocratis verborum sensus. 22. Fabius Calvus notatus.

Heodorus Zuingerus ἀντὶ τοῦ χρήσομαι, legi notat 1
χρήσασθαι, ut sit aoristus. Ego cum Obsopœo legendum prorsus censuerim χρήσεσθαι, ut sit temporis futuri, cæterisque verbis, quæ præcessere in eodem tempore, respondeat. Quod si quis pertinacius contenderit retinendum esse χρήσομαι, vocabulum εἴρξειν, quod mox sequitur, mutandum erit in εἴρξω, ut cum τῷ χρήσομαι, & quod sequitur, δώσω, conveniat. Ἐπ' ὠφελείῃ καμνόντων, est, *in la-* 2
borantium salutem, sive *in auxilium laborantium*, ut transtulisse videtur Scribonius Largus Epist. ad Iul. Callist. qua loquutione mox iterum utitur Hippocrates, ubi se in ædes omnes, ἐπ' ὠφε-

3 ὠφελείῃ καμνόντων, ingressurum jurat. Cæterum διαίτημα, quam vocem & alibi sæpe usurpat auctor, & non uno in loco Thucydides, idem est quod δίαιτα, victus nempe, sive vivendi ratio, modusque & lex quædam. Διαιτήμασι vero χρῆσθαι, est *victus ratione uti*, sive ipsus ea utaris, sive alii, ut Medicus, præ-
4 scribas; quo sensu Hippocrates eam phrasin heic effert. Olim tamen δίαιταν vocabulum tum apud Græcos tum Latinos æquivocum erat, nec victus tantum rationem; sed *cenaculum* insuper, sive *cenationem* notabat, hoc est, locum in quo cibus sumebatur, & *domicilium*. Pro cenaculo accipit Suetonius in Claudio cap. x. *In diætam, cui nomen est Hermæum, secesserat*: & aliquotiens Plinius Secundus lib. v. Epist. vi. & sæpe alibi; qua de re vide Fulvium Ursinum, Adpendice ad P. Ciacconii tract. de Triclinio. Thucydides Histor. lib. ii. ἱκανὴν δίαιταν, vocat *sedem*, sive *domicilium commodum* aut *sufficiens*, ut in eo habitare quis possit: similique notatione Herodoto lib. iii. δίαιταν ποιέεσθαι, est *diversari*, aut *domicilium deligere*. Dicta est δίαιτα ἀπὸ δαιτὸς, sive δαίτης, quæ voces *epulum* significant; ἀπὸ τοῦ δαίνυμι *epulor*, quod rursus est à δαίω *divido*, *partior*: quamvis Varro dictionem Latinam esse censuerit, dictam quod in
5 *dieta*, sive *cenaculo*, de die edere solebant. Cæterum apud Medicos, ut dixi, communiter victus rationem designat. Victus autem ratio, licet proprie de cibi potusq; regimine intelligatur, tamen recte Theod. Zuingerus & Franc. Ranchinus, Comm. ad jusjur Hipp., per diætam cæterarum etiam rerum, quas communiter non naturales vocamus, administrationem
6 heic loci notari censent. Eas etenim omnes jam olim hoc nomine venisse, testis est Galenus, tum lib. ad Thrasyb. cap. xxxv. & lib. art. Med. cap. lxxxiii. tum lib. iii. Epid. comm. iii. text. ix. ubi & otium, exercitationem, balneum, venerem, somnum, vigilias & alia eo refert; idemque ex Hippocrate ipso probare satagit Anutius Foësius in Oecon. Hipp.

De diæta autem, quod notatu quidem dignum ſit, veteres vix
quidquam ſcriptis mandaſſe, Hippocrates ait, lib. de vict. rat.
in morb. ac. ſect. I. text. VI. additque, magni fuiſſe momenti,
ſi id præſtitiſſent. In diæta enim rite ordinata, atque obſervata, 7
corporis atque animæ conſiſtit vinculum, vitæque ſuſtentaculum, in-
quit Memmius, Comm. in jusjur. & immane, quantum ad
bene medendum adferat emolumenti. Nec quiſquam rectius
id diſcat experiaturque, quam ij, quibus quotidie cum morbis
colluctandum. Congruente enim diæta, vires ægrotantis
conſervantur, augentur, facultas ipſa erigitur: at indebita
quæ ſit, vires diſſolvit, morbum auget, naturam proſternit.
Ac rem ita habere pulchre docet Hippocrates, lib. de vet. me-
dic. nec adfirmare dubitat Galenus, omnia alia remedia,
quantumvis generoſa, irrita eſſe, ſi vivendi ratio accommo-
data non acceſſerit, lib. de diff. feb. cap. ult. lib. de uſu the-
riacæ ad Pamphil. &. lib. XI. meth. med. cap. XV. Cui fini 8
etiam ne diæta male ſibi verteret, aut in ea peccaretur, Roma-
ni *Victam* & *Potuam*, peculiares diætæ Deas coluiſſe, teſtis eſt
Arnobius lib. III. contra gentes. Itaque merito hoc in loco
Hippocrates victus ratione ægris convenienti, quantum licu-
erit, uſurum ſe jurat, aut diſcipulos potius, ut id jurent, adigit;
qualiſque ea pro morborum ægri diverſitate ac differentia eſſe
debeat, cum paſſim alibi, tum præcipue lib. I. Aphoriſmor. &
lib. de vict. rat. in ac. adcurate docet. Repertus tamen fuit 9
noſtro ſeculo *Paracelſus*, qui quum ad principia artis convel-
lenda (de Chymiæ illius ſtudio nihil dico) πάντας πυρεπεμψά-
μενος, ϗ οἰμώζειν κελεύων, animum adjeciſſet, diætam quo-
que & inſuper habuit, & in morborum curatione, ut inuti-
lem, imo noxiam damnavit, Comm. ad Hipp. aph. ſect I.
Aph. V. quod remediis, ut putat, in morbum pugnare opor-
teat, morbuſq; diætæ beneficio abactus, diæta rurſus immutata
ſoleat reverti. Vnde ægrotos, quos curandos recipiebat, ſi
Oporino in Epiſt. de vita Parac. ad Wier. & Solenand. fides

arbitranda, nulla victus ratione præſcripta, aut obſervata, ſed
noctes dieſque cum ipſis potando, *pleno ventre*, ut aiebat, *curare*
10 gloriabatur. Verum ut paucis hæc refellamus, quemadmo-
dum negari nequit, remediis in morbum eſſe pugnandum:
ita victum quoque, ſive cibum potumque, ex remediorum
numero exterminare non licet. Nam & diæta, ſi adfectui
contraria præſcribatur, morbum oppugnat, & ſæpe nullo re-
medio alio interveniente expugnat. Quid potus abſtinentia
potuerit in Hydrope, exemplum docet Iulii Viatoris, equitis
Romani, cujus Plinius meminit lib. VII. cap. XIIX. & ru-
ſtici, quod habet Benivenius lib. de abd. rer. cauſſ. cap. XIII.
quodque his addit Heurnius lib. VII. aph. Comm. LIX.
Quin experientia oſtendit quotidiana, quantum cibus potuſ-
que inconvenienter ſumptus, aut qualis non debebat, fe-
bribus obſit, eaſque ex brevibus diuturnas, ex minimis maxi-
mas faciat, aut recidivam morbo principali nocentiorem in-
ducat. In arthritide vero bonam victus rationem dimidium
eſſe ſanationis, recte prorſus adſeruit Eraſtus Diſput. Antipa-
rac. Tomo IV. Quod vero Paracelſus diætam ex eo improba-
bat, quod morbus diæta mediante abactus, eadem immutata
recurrat, riſum meretur, quum id non fieri omnino non poſſit.
Neque enim unquam lautus erit, qui ſtatim à lavacro iterum
cœno ſe immergat: neque à morbis manebit immunis, qui
vix aliquo abacto, licentioſa vivendi ratione novam rurſus vel
eidem, aut aliis, materiam ſuffecerit. Si forte etiam fortuna
in uno alterove ægroto medicatio illa, citra diætæ obſervatio-
nem inſtituta, Paracelſo bene ceſſit, naturæ potius robori, aut
morbi vi imbecilliori id fuerit adſcribendum, & rectum ex er-
rore judicandum, quam ut univerſalem ex eo concluſionem
11 formare liceat. Itaq; ut ipſemet Paracelſus, ſive errorem ſuum
agnoſcens, ſive præ animi inconſtantia, atq; ebrioſitate parum
penſi habens quid loqueretur, alibi diætam magni feciſſe le-
gitur, cumprimis in iis, quos de morbis Tartareis conſcripſit

libris. Quemadmodum etiam lib. x. Archidox. varias ægritudines corporis ex inordinato vitæ regimine oboriri fatetur. Poterit lector plenius de his videre apud Mich. Doringium de medicina & med. lib. I. part. II. sect. v. class. III. cap. v. quæst. VII. Nos ad Hippocratem revertimur. Is igitur diæ- 12
tam non plurimi solum fecit, & scriptis illustravit, verum ejus etiam usu in semetipso tantum præstitit, ut integra & illibata sanitate vegetam attigerit senectam, ætatisque annum LXXX. vel ut alii volunt XC. alii CIV. alii vero CIX. Sorano in ipsius vita attestante, felici exemplo adimplerit. Sequitur in textu, 13
κατὰ δύναμιν ϗ κρίσιν ἐμὴν, pro *nosse ac posse meo*, de qua loquutionis formula supra egimus. Non vero citra rationem denuo eam heic inculcat Hippocrates. Nam diætam quidem ægris salutarem se præscripturum promittit, sed quantum ejus à se præstari queat. Neque enim si sponte, & contra medentis præscriptum, in diæta æger peccet, (quod Hephæstio faciebat, apud Plutarchum in vita Alex. & absente commodum Medico, victus tenuioris impatiens, gallo gallinaceo adeso, & ingenti vini frigefacti cratere educto, mortem sibi consciscebat) medico mortalitatis eventus debet imputari. Neque 14
etiam Medicus saltim sic comparare se debet, ut faciat, quæ facto sunt opus, sed & æger, & qui præsto sunt, dicebat Præceptor in princ. Aphorism. Itaque Innocentius III. Pontifex cap. tua nos. de homicid. Monachum, qui Chirurgiæ deditus mulieri tumorem in gutture ferro aperuerat, atque eidem, ne ante vulneris consolidationem vento se aut aëris injuriæ exponeret, injunxerat, postquam illa consilio contempto, mortem sibi aëris mutatione adscivisset, ab homicidio absolvit. Ab ægrotis enim, aut adstantibus, si quid delinquatur, medicus erit extra culpam; qui etiam, si prudens sit, ad ea, quæ extra suam sunt potentiam, nunquam se obligabit. Verum ista omnia, quod recte hic monuisse video P. Memmium, in Comm. hujus loci, de vero Medico, & artis perito

sunt accipienda, minime vero de spuriis, imperitis, artisque
15 propudiis & dehonestamentis. Hi namque sub Hippocratica illa phrasi κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν ἐμὴν, latebras quærunt & effugia, sive pessimis aliquando modis ægrotos exceperint, sive Orco etiam victimas demiserint; & sæpe plures, quam Achilles ille Homericus, Iliad. α.

Πολλὰς ἰφθίμους ψυχὰς ἄϊδι προΐαψεν.

Illustres animas multas sub Tartara mittens.

Nihil enim fere aliud circulatoribus istis in ore, quo scelera sua vel excusent, vel palliant, quam se omnia *pro nosse & posse*, & *quantum viribus animoque valuerint*, peregisse; artis omnis interim ignari, nec quidquam ex artis præscripto agere prompti parati. Neque aliud mantellum suis animarum nundinationibus quærunt putidæ anus, quam omnia ægri commodo se fecisse, bonoque animo; quod nostrates triobolariæ, suo
16 loquendi modo dicunt: Es ist gutt gemeinet gewesen. Verum hoc genus bipedum illud est, in quod Leges & Constitutiones Imperii animadverti jubent, Magistratusque officium flagitat, severe serioque inquirere, ac delinquentes sine discrimine ac respectu ad commeritas pœnas vocare, & cavere, ne delicta in Republ. maneant impunita, nec maleferiati & scelerosi grassatores liberis civium capitibus impune illudant. *Nec iniquum* enim *videtur, si infirmitas* (immo inscitia) *culpæ adnumeretur; quum adfectare quisquam non debeat, in quo intelligit, vel intelligere debet, infirmitatem suam alij periculosam futuram*, dicebat Gajus ICtus, l. 8. D. ad L. Aquil. Videtur autem inter illa hoc esse, quæ ut corrigantur, optanda potius, quam speranda cordati omnes judicant, & querulantnr. Cæterum non contentus Hippocrates sancte adfirmare, ægris salutarem victum se præscripturum; addit porro, se eosdem à victu contrario, qui perniciosus sit & noxius, adeoque ab omni in victu δηλήσει καὶ ἀδικίῃ εἴρξειν, hoc est, *ab omni nocumento injuriaque vo-*
17 *luntaria eosdem prohibiturum. Veneficium enim nullibi astutius fallit*, inquit

inquit hic Heurnius, *quam in cibis.* Livia Augustum ficubus medicatis, ne Agrippæ Imperium traderet, sustulisse credita fuit, ut Dio habet lib. LVI. & *boletis, optimo quidem cibo, sed immenso exemplo in crimen adducto*, Claudium Imp. uxor Agrippina sustulit, inquit Plinius, lib. XXII. cap. XXII. & tangit Suetonius in Claudio, cap. XLIV. & in Nerone, cap. XXXIII. Nero Imp. libertos divites & senes, olim adoptionis, mox dominationis suæ fautores atque rectores, veneno partim cibis, partim potionibus indito intercepit: & damnatorum liberos cum pædagogis & capsariis uno prandio aliquando pariter necavit, ut auctor Suetonius in Nerone, cap. XXXV. & XXXVII. L. Verus Imp. Faustinæ socrus dolo, adspersis veneno ostreis, exstinctus creditur, ut habet Iul. Capitolinus in Vero. Commodus Imp. Metylenum, præfectum prætorio, per ficus veneno interemit, teste Ælio Lampridio in Commodo. Emanuel Byzantii Imp. exercitum fere integrum Conradi III. delevit, gypsum contusum, & in farinæ speciem redactum triticeis commeatibus remiscens, & Byzantio in castra militi cibando submittens, ut refert Sabellicus lib. IV. Enneade IX. nec negat è Græcis ipsis Nicetas Choniates, Annal. lib. VII.
Exempla passim occurrent alibi alia. Est autem *δήλησις* à 18
δηλέω, noceo, lædo, & *nocumentum, damnum*, immo & *venenum* aliquando significat. Hesychius inter alia *κακουργίαν, λώβησιν, φθορὰν* interpretatur. Hinc *δηλητήριον, mortiferum.* Ἀδικία est
injuria & *noxa* quæ infertur, & quidem deliberato. Differunt 19
enim *ἀδικία* & *ἁμάρτημα*, sive *injuria*, & *delictum*, quod illa semper cum deliberatione fiat, hoc etiam ab errore: quum *ἀδικεῖν*, sit *consulto, & ex malitia peccare*, *ἁμαρτάνειν*, *lapsu quodam delinquere.* Τὸ γὰρ ἀδικεῖν, dicebat Philosophus lib. I. Rhetor. cap. X. ἐστὶ τὸ βλάπτειν ἑκόντα, παρὰ τὸν νόμον. *Injuria afficere, est sponte lædere, contra legem.* Et ibid. cap. XIII. τὸ ἀδικεῖν ὥρισται ἑκούσιον εἶναι. *Injuria afficere, definivimus spontaneum esse.* Utrumque jam ante etiam dixerat idem lib. V. Ethic. cap. XI. ac

præterea cap. XII. distinxerat inter ἀδικεῖν, & ἄδικα ποιεῖν, *injusta facere, & injuste*: quum illud casu fieri possit, hoc non fiat nisi ex προαιρέσεως, seu *præelectione*. Itaque Hippocrates paullo infra, ubi promittit, se in quascunque ædes ingrediatur, alienum futurum ab omni injuria, addit vocabulo ἀδικίης, epitheton ἑκουσίης ut vocis significatio plenius explicetur, atque id quod
20 implicite hic dicitur, ibi manifestius exprimatur. Vocabulum εἴρξειν, Glossæ Scaligeri explicant per ἐμποδίζειν, quod Hesychio est μαστιγῶσαι, & proprie significat *pedes implicare*, aut *obstaculum injicere*: quasi τὸ εἴρξειν, non simpliciter *prohibere* à mala diæta, aut *arcere*, sed *omni conamine impedire, atque aver-*
21 *tere*. Itaque verba textus commode ab interpretibus fere omnibus ad ægros referuntur, quos ὁ ὀμνύων ab omni in victu noxa & injuria se vindicaturum promittit. Et à δηλήσεως quidem eos vindicat, *si optimo cibo utatur, & videat ne victus monstri quid alat*, ut inquit Heurnius, *& ut philtra absint*. Ab ἀδικίῃ autem, si bono etiam cibo recte & suo tempore utatur. Nam & qui talis est, enecare potest, si indebito loco & tempore exhibeatur; ut si detur in vigore morbi acuti, ubi nihil erat dandum, aut pleuriticis, dum os madet à ptyalo, quod notat divinus Senex lib. de victu acut. in Princ. Quo in loco etiam, licet summis laudibus efferat decoctum hordei, si non loco & jure in usum veniat, idem summe noxium esse ait, & veneni modo interimere. Simili autem circumspectione uti convenit Medicum in exhibendis iis, quæ venerem stimulant, ac somnum inducunt, quibus improbos sæpe scelestе abuti con-
22 stat. Cæterum Fabius Calvus verba hæc jurisjurandi ad jurantem ipsum, quam ad ægros, referre maluit, quasi is, quo sanctius medicinam tractet, juret se ab omni sibi maleficio & malitia temperaturum, longeque omnem à se culpam amoturum; ac si verborum sensus ad dignitatem Medici & integritatem spectet. Quæ interpretatio licet inepta prorsus non sit, tamen repetitionem minus necessariam, & ab Hippocratis stilo

stilo alienam secum trahit. Quum enim in mox sequentibus præmeditato ejuretur omne maleficium, atque improbitas, quorsum attinebat idem hoc etiam in loco facere, ubi alia de re, & quidem de diæta agebatur.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

οὐ δώσω ᾗ ὐδὲ φάρμακον ὐδενὶ αἰτηθεὶς θανάσιμον· ὐδὲ ὑφηγήσομαι ξυμβυλίω τοίηνδε.]

SUMMARIA.

1. *Tres negationes apud Græcos summe negant.* 2. *φαρμάκυ etymon duplex.* 3. *& significatio duplex.* 4. *ut & medicamenti.* 5. *& veneni.* 6. *& virus.* 7. *φάρμακον θανάσιμον.* 8. *Medicus nec hosti det venenum.* 9. *Iul. Alexandrinus notatus.* 10. *& Iustus Velsius.* 11. *sed dubitanter.* 12. *Hippocrates an in hoc passu aliquando peccarit?* 13. *Romani venenorum fraudes nec in hostes probarunt.* 14. *Fabricij Cos. Romani memorabile exemplum.* 15. *M. Aquilii factum improbatum.* 16. *Eudemi & Xenophontis Medicorum scelera.* 17. *& Fridanci.* 18. *& Zedechiæ Iudæi.* 19. *& aliorum.* 20. *Servi pius dolus in Domitium.* 21. *& Medici apud Apuleium.* 22. *Consimilis Cleophanti pietas.* 23. *Medici occidentis pœna.* 24. *συμβυλίω ἡγήσασθαι, & ὑφηγεῖσθαι.* 25. *in conscientiam adhibere, aut sumi.* 26. *De venenis ut agendum Medico.* 27. *Veneficus quis?* 28. *Etiam venditio veneni prohibita.* 29. *Statii Annæi Medici factum improbatum.* 30. *An differant exhibere venenum, & dare ut exhibeatur.* 31. *Archigenes Medicus an peccarit in jusjurandum Hippocratis?* 32. *An liceat Medicis veneni vim & alexipharmaci in morti damnatis experiri?* 33. *Herophili carnificina.* 34. *& Carpi.* 35. *& Fioravanti.*

Vlgatum apud Græcos est, duas negationes non adfirmare, ut apud Latinos, sed vehementius negare; 1
& superfluum fuerit rei probandæ exempla proferre. At tribus negandi particulis copulatis intensius negari non adeo est frequens. Exemplum tamen est in præsentibus

tibus Hippocratis verbis, ubi ait, οὐ δώσω γὰρ οὐδὲ φάρμακον οὐδενὶ θανάσιμον; quas negationes omnes ſimul includens, Latine ſimpliciter efferes, *nemini prorſus dabo medicamentum mortiferum.* Simile exemplum aliud eſt lib. de arte: ἐγὼ δὲ οὐκ ἀποστερέω μὲν οὐδ' αὐτὸς τὴν τύχην ἔργου οὐδενός: *neque ego fortunam fraudo ulla efficacia.* Neque aliter Plato aliubi; οὐ δυνατὸν οὐδέποτε οὐδὲν τούτων πράττειν: *impoſſibile horum quidquam facere.* & Demoſthenes; οὐδέποτε οὐδὲν οὐ μὴ γένηται τῶν δεόντων: *nunquam quidquam fiat eorum quæ oportet.* Et occurrent exempla interdum apud alios alia. Guil. Budæus Attici idiomatis proprium id eſſe docuit,
2 in Comm. Ling. Græcæ. Cæterum τὸ τοῦ φαρμάκου nomen Suidas deducit ἀπὸ τοῦ φέρειν ἅμα ἄκος. Agellius lib. XII. cap. IX. vel ἀπὸ τοῦ φέρειν ἄκος, vel ἄχος, *quod vel medelam vel dolo-*
3 *rem adferat,* deducit, prout in bonam malamve partem accipias; quod Auctor Etymologici etiam monuit, & Euſtathius Iliad. δ. ubi ait, τὸ φάρμακον δὲ μέση λέξις, ἐπί τε μὴ ἀγαθοῦ λαμβανομένη, παρὰ τὸ φέρειν ἄχος, καὶ περὶ τοῦ ἀγαθοῦ, παρὰ τὸ φέρειν ἄκος, quemadmodum & τὸ φαρμάξαι, quod eſt *pharmacum exhibere,* ἀμφίβολον eſſe ait Pollux, lib. IV. cap. XXV. Etenim ſimpliciter pharmacum & ſine epitheto poſitum, non
4 ſecus ac *medicamenti* apud Latinos vocabulum, nunc medici-
5 nam aut remedium, nunc venenum notat. Quemadmodum ipſum etiam *veneni* vocabulum ambiguum eſt, ut propterea Cajus I C. in L. qui venenum. D. de verbor. ſignif. aiat: *Qui venenum dicit, adjicere debet, utrum malum, an bonum: quum & venenum aliud ſit bonum, aliud malum, non ſecus ac dolus alius bonus alius malus:* de qua re prolixius videri poteſt Ioan. Aloyſius Catalanus, tract. de Amneſtia. cap. XXXVII. & Scipio Gentilis
6 Parerg. lib. II. cap. XIV. Neque aliter quam medio modo ſe habet *virus* vocabulum. *Malum* enim *virus*, pro *veneno*, dixit Princeps Poëtarum, Georg. lib. I.

Ille malum virus ſerpentibus addidit atris.

quod in bonam partem pro *odoribus* usurpavit Statius Papinius, Silvar. lib. II.

——— Atque omne benigne
Virus, odoriferis Arabum quod crescit in hortis.

Hippocrates ut per pharmacum hoc in loco vere venenum 7
accipi sciremus, cum adjectione id vocavit θανάσιμον, sive *mortale*; quo epitheto etiam usus est Euripides in Jone, & Josephus Antiq. Judaic. lib. IV. cap. IIX. & Dioscorides sæpius. Nicephoro Calisto, & Herodiano, est δηλητήριον, seu *nocivum*; Homero Odyss. δ. ἀνδροφόνον, *occisorium*, & Odyss. κ. οὐλόμενον, *perniciosum*; Xenocrati apud Galenum lib. x. de simpl. medic. facult. in princ. παθοποιὸν, sive ut Galenus ipse explicat, θανάσιμον, *mortiferum*; Pollux lib. V. cap. XXVII. ὀλέθριον vocat, & φονικὸν, *perniciosum & occisorium*. Marcianus I C. L. III. §. ejusdem. D. ad L. Corn. de Sicar. Hyginus Fab. cxxx. & cxxxII. Scribonius Largus Epist. ad Iul. Callistum, Plinius lib. XXIIX. cap. IX. & Apulejus Celsus lib. de herbis cap. X. *medicamentum malum* vocant; L. Florus lib II. cap. XX. *impurum*. Lucius Apulejus Metam. lib. X. *peremptorium*. Eleganter autem totum hunc Hippocratis locum παραφράζει Scribonius,
loco laudato: *Ne hostibus quidem*, inquit, *malum medicamentum* 8
dabit, qui medicinæ sacramento legitime sit obstrictus: sed persequetur eos, cum res postulaverit, ut miles & civis bonus, omni modo. Quia Medicina non personis homines æstimat, verum æqualiter omnibus implorantibus auxilia sua succursuram se pollicetur, nullique unquam nocituram profitetur. Et paucis interjectis: *Scientia enim sanandi, non nocendi, est medicina: quæ nisi omni parte sua plene incumbat in auxilia laborantium, non præstat, quam pollicetur hominibus, misericordiam.* Neque alio respexit L. Apulejus, loco adducto, ubi de servo venenum comparante agit: *Quum venenum*, inquit, *peremptorium comparare, pessimus iste gestiret, nec meæ Sectæ crederem convenire, caussas ulli præbere mortis: nec exitio, sed saluti hominum, Medicinam quæsitam esse didicissem*, &c. Aut Seneca lib. IV. de

 bene-

benefic. cap. XXIIX. dum ait: *Medicina & sceleratis opem ministrat: & compositiones remediorum salutarium nemo suppressit, ne sanarentur indigni.*
9 Frustra itaque est Iul. Aleaxndrinus, qui hosti auxilium à Medico penitus omne denegandum censuit, quod putaret beneficentiam ab officio suo recedere, & maleficam evadere, si in hostes exerceretur. Ratiuncula enim hæc jampridem à Scribonio, iis, quæ adduximus, verbis confutata est; quum Medico quidem liceat, qua civis est bonus, re postulante, hostes persequi: qua Medicus vero, non personas æstimare, sed æqualiter cuivis imploranti auxilio suo succurrere, & ut ille ait:

Tros Rutulusve fuat, nullo discrimine habere.

10 Neque audiendus est Iustus Velsius, cujus in prosceniis Medicor. cap. IX. meminit Theodorus Zuingerus, qui *improbum hominem non curandum dictitabat, ne propter peccata immissum morbum tollendo, videatur Medicus ire θεομαχεῖν, removendo id, quod*
11 *Deus adesse volebat.* Quanquam ubi hoc Velsius statuerit, equidem nesciam; nam aliquot edidit opuscula. Ex Commentariis sane ejus in Tabulam Cebetis lib. IV. contrarium elicere me posse putem. Rhetorices enim finem ibi ait esse, dictione persuadere. Bona autem an mala sint, quæ persuadere conatur, quod ad artem pertinet, nihil putat interesse: quod ad hominis vero & civis officium, plurimum. Boni enim hominis & civis officium non esse, persuadere mala; bonum nihilominus Oratorem, qui id possit. *Accidit autem hoc,* inquit, *& in aliis artibus, & in ipsa statim Medicina. Nam bonum appellamus Medicum, qui quamplurimos & commodissime sanat. Sintne autem Græci illi, an Barbari, Græcorum hostes, quod ad artem pertinet, nihil interesse putamus.* Ex quo colligas non eam ipsius fuisse sententiam, quam putavit Zuingerus. Sed *quod dubium est sit in medio*, dicebat alicubi Suetonius. Medicus certe, improbo homini manum auxiliatricem adhibens, opus charitatis facit; ægrumque porro, si pius sit, hortabitur, ut vitam emendet, Deumque flagi-

flagitet, ut & medicamentis benedicat, & delicta resipiscenti condonet. Non est vero, ut Hippocratis exemplum huc tra- 12
hamus, qui ad Regem Persarum, maximis muneribus invitatus ire noluit; *ne* (ut ipsus ait, in Epist. ad Hysthanem Hellesponti Præfectum) *barbaros à morbis liberaret, qui Græcorum essent hostes*; patriam vero magnificis prætulit hostis pollicitationibus. Aliud enim omnino est patriam deserere, & pretio conductum ad hostem secedere; aliud unum aut alterum hostium, artis auxilium implorantem, salvis patriæ rebus, opera sua juvare. Venenorum vero in hostes fraudem, nec prisci 13
probarunt Romani. Id in vulgus etiam nota nos docet historia, quam habent Plutarchus in Pyrrho, & Apophtheg. Ælianus hist. var. lib. XII. cap. XXXIII. Val. Maximus lib. VI. cap. V. Agellius lib III. cap IIX. Aur. Victor. de Viris illustr. cap. XXXV. Eutropius lib. II. atque alii. Quum enim *Timochares* 14
Ambraciota, sive *Nicias*, aut *Cineas* quidam, Pyrrhi Regis Epirotarum vel familiaris, vel Medicus (nam variant utrobique Scriptores) C. Fabricio Cos. Rom. certo præmio polliceretur, se Pyrrhum veneno sublaturum; Fabricius per litteras monuit Pyrrhum, ut circumspecte ageret, sibique caveret à proximorum insidiis, ac salutem tutaretur. Se interim malle virtute & armis hostes suos quam veneno vincere. Et in M. Aqui- 15
lium, (qui Asiatici belli reliquias confecturus, mixtis veneno fontibus ad deditionem quarundam urbium, maturam sed infamem obtinuit victoriam) graviter Florus lib II. cap XX. invehit, quod *contra fas Deum, moresque majorum, medicaminibus impuris, in id tempus sacrosancta Romana arma violasset*. Nefarie vero 16
egerunt Medici, quotquot contra hoc jusjurandum crimine homicidii se polluerunt, nomenque cum sempiternæ infamiæ dedecore ad posteros transmiserunt. Ex iis *Eudemus* Liviæ, & *Xenophon* Claudii Imp. Medicus. De utroque testis Tacitus, & de Eudemo quidem lib IV. Annal. ait, ipsum à Livia Druso necem moliente *in conscientiam sumtum*. De Xeno-

phonte Annal. lib. XII. ubi de Agrippina agit, Claudii uxore, maritum veneno tollere satagente: *Provisam*, inquit, *jam sibi Xenophontis Medici conscientiam adhibet: ille enim, tanquam nisus evomentis adjuvaret, pinnam rapido veneno illitam faucibus ejus demisisse creditur: haut ignarus*, ita pergit Tacitus, *summa scelera incipi cum periculo, peragi cum praemio*. Consimilis horum fuit Zoës Augustæ Medicus, cujus illa scitu & opera Ioanni, Michaëlis Paplagonis Imp. fratri, venenum misceri curavit,
17 ut refert Cedrenus. Guntherum quoque Swartzeburgicum Caroli IV. Imp. instinctu *Fridancus* Medicus, Guntheri familiaris, potione venenata interemit, ut est apud Crancium Metropol. lib. IX. cap. XXIX. & Io. Cuspinianum in Cæsarib. Nec alio fato periit Sanctius Castellæ Rex, cognomento Crassus, & Grimoaldus Rex Longobardorum, quos à Medicis intoxicatos referunt Ritius Neapolitanus lib. II. de Reg. Hispan. & Paullus Warnefridus lib. V. de gestis Longobard. cap.
18 XXXIII. Carolum vero Calvum Franciæ Regem, Roma redeuntem, sive suæ, sive alienæ obsequens libidini, *Zedechias* Iudæus medicus veneno sustulit, ut est apud Sigebertum & Reginonem lib. II. quo modo etiam superiori seculo Bajazethem II. Turcarum Imp. filius Selymus Hammonis Iudæi
19 medici opera interfecit. Neque excludendi ex horum numero sunt Medicus ille Oppianici, & Pharmacopola circumforaneus, apud Ciceronem in Orat. pro A. Cluentio. Medicum enim, quod ejus opera Oppianicus pridem plures interemisset, *jam cognitum* Cicero vocat, *& sepe victorem*: pharmacopolam vero pactis L L S. quadringentis Oppianici socrum Dineam prima potione sustulisse narrat. Nec alter ille, apud Apuleium lib. X. de quo ait: *Medicum convenit quendam notæ perfidiæ, qui jam multarum palmarum spectatus præliis, magna dextræ suæ tropæa numerabat*. Nec Gabrina, cujus meminit Lud. Ariostus, Canto XXI. stanza LIX. alterius est farinæ:

Un-

Un Medico, inquit, *trovò d'inganni pieno,*
Sufficiente & atto à simil uopo;
Che sapea meglio uccider di veleno.
Che risanar gl'infermi di silopo.

Sive, ut Latine dicamus:

Medicum malignis repperit plenum dolis,
Aptum paratum, quodvis ut faceret scelus;
Qui rectius norat veneno tollere,
Quam debitis ægro mederi pharmacis.

Quanto vero omnibus istis religiosior Domitii ille Medicus? 20
de quo Seneca lib. III. de benefic. cap. XXIV. *Corfinium*, inquit, *Cæsar obsidebat: tenebatur inclusus Domitius. Imperavit medico, eidemque servo suo, ut sibi venenum daret. Quum tergiversantem videret, quid cunctaris? inquit, tanquam tua in potestate totum istud sit? mortem rogo armatus. tum ille promisit, & medicamentum innoxium bibendum illi dedit. Quo quum sopitus esset, accessit ad filium ejus. Iube me, inquit, adservari, dum ex eventu intelligis, an venenum patri tuo dederim. Vixit Domitius, & servatus à Cæsare est: prior tamen illum servus servaverat.* Meminit historiæ etiam Plinius lib. VII. cap. LIII & Plutarchus in Cæsare. Non alia 21
pietate fuit Senior ille apud Apuleium lib. X compertæ præ cæteris fidei Medicus, qui quum à novercæ cujusdam emancipato servo venenum privigno Patronæ occidendo rogaretur, somniferum dedit. *Quum venenum peremptorium*, inquit Medicus ipse, *comparare pessimus iste gestiret: nec meæ Sectæ crederem convenire, caussas ulli præbere mortis: nec exitio, sed saluti hominum Medicinam quæsitam esse didicissem: verens, ne si daturum me negassem, intempestiva repulsa viam sceleri subministrarem, & ab alio mercatus hic potionem, vel postremum gladio, vel quovis telo nefas inchoatum perficeret: dedi non venenum, sed somniferum mandragoræ illud, gravedinis compertæ famosum, & morti simillimi soporis efficax.*
Neque aliter animatus fuit *Cleophantus*, *Medicus quidem ignobilis, sed homo spectatus*, ut vocat Cicero in Orat. pro A. Cluen- 22
tio.

tio. Hujus servum sollicitarat C. Fabricius spe & pretio, ut Avito, quem Cleophantus curabat, venenum daret. Servus frugi & integer, rem omnem ad Cleophantum Dominum detulit, qui deinde Avitum, ut parerat, monuit, & incolumem
23 servavit. Tenetur autem Medicus, qui in his peccarit, lege Julia de Sicariis, & capitis fit damnas. *Homicidii enim crimen est in salute hominis peccare*, inquit Theodericus, Gotthorum Rex, apud Cassiodorum Variar. lib. VI. Epist. XIX. & *plus est hominem exstinguere veneno, quam occidere gladio*, ut habet rescriptum Antonini Imp. L. 1. Cod. de Malef. & Mathemat. Præsertim si id fiat à Medico, à quo salutem exspectas, & cujus *medicamenta veluti Deorum manus* esse debebant auxiliares. Hinc illa Caroli V. Imp. Constitutio in Ordin. Crimin. artic. CXXXIV. Hette ein artzt die todtung williglich gethan / so were er als ein fursetzlicher mör-
24 der zustraffen. Sed pergamus ad cætera contextus verba. Ξυμβουλίη, sive συμβουλίη, Latinis est *consilium*, ἀ συμβουλεύω, quod est *consulere, censere, auctorem esse*; ὑφηγεῖσθαι vero *commonstrare, ostendere, dare, suadere, hortari* aut *auctorem esse*, ut docuit nos pluribus Guil. Budæus in Comm. Ling. Græcæ. Ὁ χαριέστατος Medicorum, Heurnius, οὐδὲ ὑφηγήσομαι. interpretatur ἑτέροις οὐκ εἰσηγήσομαι, *aliis consilio meo non præibo*. Vt enim Plutarcho, in Pompeio, ὑφηγεῖσθαι ὁδὸν, est *commonstrare viam*: ita hoc in loco ὑφηγεῖσθαι συμβουλίαν, est *dare consilium, demonstrare*. Ita enim reddidisse etiam videtur Scribonius Largus, loco antelaudato, ubi de jurejurando hoc verba faciens, ait *in eo sanctum esse ne prægnanti medicamentum, quo conceptum excutitur, aut detur, aut demon-*
25 *stretur à quoquam medico*. Cum Tacito, Annal. lib. IV. & XII. ubi de Eudemo Liviæ, & Xenophonte Claudii Medico agit, *in conscientiam adhibere*, & *in conscientiam sumi*, & Annal: lib. II. *conscientiam sceleris*, & Hist. lib. I. *conscientiam facinoris*, dixeris. Cicero in Orat pro A. Cluent. *consilia & conscientiam facinorum*; Columella lib. I. de re rust, *conscientiam fraudis*; Minutius Felix Octavio. *conscientiam sceleris* vocavit. Non tantum enim Hip-

Hippocrates discipulos adigit ut jurent, se medicamentum mortiferum nemini daturos, sed neque, ut detur, alicui velle dare, ostendere, auctorem esse, conscire, aut consentire. Huc respicit Cassiodorus, loco quem dixi, quando ait: *Si homicidium facere nullo modo licet, nec interesse omnino conceditur, nec conscientiam perfundat omnis cruor.* Neque aliam ob caussam Galenus 26
lib. de medic. fac. parab. cap. XXVII. & Oribasius lib. de morbor. curat. cap LXIII. etiam de venenis fusius se acturos negant, quod prævideant male faciẽdi occasionem, quæ tractationi ei possit accedere, si qui male facere voluerint. Et lib. x. de simpl. med. fac. in princ. Galenus idem ait, *non minus odio habendos esse, qui venenis aliquid patrant, quam qui eorum usum docent, & scriptis produnt, immortali malitia se obligantes, dum arma pravis hominibus ad male agendum suppeditant.* Adde quæ Scribonius Largus habet libri sui cap. LXVII. Veneficus nempe non solum 27
is dicitur, & lege Cornelia de Sicariis tenetur, qui malo animo medicamentum alicui propinat, sed & ille, *qui hominis necandi caussa*, ut Marcianus I C. loquitur L. I. & III. D. ad L. Corn. de Sicar. *venenum confecerit, vendiderit, vel habuerit*; & pari loco habet Iuvenalis Sat. XIII.

—— *Artifices, mercatoremque veneni.*

Repetijt eadem Carolus V. Imp. in Ordinat. Crimin. artic. CXXX. etiam olim apud Israelitas lege cautum fuit, ne quis venenum lethale, aut in alios usus noxios paratum, penes se haberet; quod si quis habere deprehensus fuisset, morte mulctabatur, ut memoriæ prodidit Iosephus, Antiq. Iud. lib. IV. cap. IIX. quemadmodum & aconitum possidere, capitale fuisse, auctor est Theophrastus Hist. plantar. lib. IX. cap. XVI. *Venenum* 28
nempe *leges habere, emere, nosse denique vetant*, inquit Quinctilianus, declamat. XIII. & *pigmentarii*, ut iterum ait Marcianus, *si cui temere cicutam salamandram, aconitum, pityocampas, buprestin, mandragoras, cantharides, aut quid lustramenti dederint, pœna Legis Corneliæ tenentur.* Itaque nunquam Lex ea absolvisset Statium 29

An-

Annæum, amicitiæ fide & arte Medicinæ Senecæ probatum, si quis eum postulasset, quod *oranti patrono, ut provisum venenum, quo damnati publico Atheniensium judicio extinguerentur, promeret, id attulisset*, quæ verba sunt Taciti Annal. lib. xv. Nec enim dare debuerat, sed negare venenum; aut innoxio medicamento
30 substituto, orantem fallere. Vt enim dicebat Siciliæ Rex apud Nicetam, lib. I. Hist. Isaaci Ang. cap. III. Μηδὲν διαφέρει, τὸ φονεῦσαι, καὶ φόνου παρασχεῖν πρόφασιν. & Vlpianus L. xv. D. eod. *Nihil interest, occidat quis, an caussam mortis præbeat*; quod Canones etiam volunt, c. sicut dignum. de homicidio. Quanquam idem Vlpianus L. IX. in princ. D. ad L. Aquil. *multum interesse* ex Labeone IC. dicat; quod *is, qui malum medicamentum supposuit, aut eo unxit, occidat: qui vero dat, ut offeratur, caussam magis det, quam occidat, atque ideo hoc casu in factum actionem*
31 *dandam censeat*. Cæterum an ὑφηγεσίας etiam crimen subijsse dicemus, sive *conscientiæ*, aut *demonstrationis*, *Archigenem* Hadriani Imp. medicum? Xiphilinus in Epit. *Hermogenem* vocat. De eo enim Dion Cassius lib. LXIX. ait, quod Hadriano, vitæ pertæso, sub sinistra mamilla locum indicarit, qui deinde loco commonstrato, in extremo hydropis morbo servo se necandum obtulerit. Dico subijsse id crimen, si Imperatori talem locum in sui perniciem scire desideranti, scius volensque indicavit: purum vero esse secundum conscientiam, si vel longo ante tempore, vel per discursum, aut etiam propositi Imperatorii inscius, locum eundem illi commonstrarit. Nam ut Seneca dicebat Rhetor, Epit. l. III. controvers. IX. *etiam ubi remedium est mori, scelus est occidere*. Ac *licet iis, qui misere vivunt, mori beatum sit; Medico tamen nobili mortem inferre, aut docere, nefas*
32 *ducitur*, ait Aretæus lib. VI. cap. VI. Quæritur autem porro, an Medicus, quum vi jurisjurandi Hippocratici, omni veneni exhibitione ipsi sit interdictum, recte faciat, si ad mortem damnato venenum præbeat, sive veneni cujuspiam, sive antidoti

virium

virium experiundarum id fiat. Equidem recte facere ipsum puto, si eo fecerit fine, ut dexterius subveniri in posterum possit ægrotis aliis, qui venenum forte hauserint; si fecerit insuper non proprio collibitu, sed vel consentiente Magistratu, vel jubente, quod potius est, in pnblicæ salutis commodum. *Quæ enim Reipub. caussa fiunt, non sunt redarguenda*, inquit Paullus, L. quod Reipub. D. de jnjur. Ita Mithridates Ponti, & Attalus Pergami Rex, alexipharmacorum simplicium vires in hominibus morti damnatis periclitabantur, referente Galeno lib. de Antidotis cap. I. Iussu Clementis VII. Pontif. Max. Romæ, & Imperante Divo Rudolpho II. Pragæ, ut antidotorum famosorum vis probaretur, damnatis venena se præsente exhibita testatur And. Matthiolus. Comm. in lib. IV. Dioscor. cap. LXXIII. Anno CIƆ.IƆ.LXXX. Wolffgangus Comes Hohenloius, ut terræ sigillatæ Silesiacæ virtutes probaret, furi ad furcam damnato Mercurii sublimati drachmam semis, & ex intervallo duplum terræ sigillatæ in vino veteri Medicos exhibere jussit; fure post exantlata gravissima symptomata, & morti & furcæ se subducente, ut refert Andr. Berchtoldus Tract. de Terra sigillata. In Galliis, quum non pauci calculo laborarent, Sagittarium Modunensem, latrocinio infamem, & calculosum, morti adjudicatum, sibi dedi rogarunt Medici, & impetrarunt, ut ventre viventis resecto calculum, calculique locum, aliorum simul saluti inveniendæ perquirerent: qui mox calculo reperto & extracto, non tantum sanitati hominem restituerunt, sed sententia etiam Iudicii rescissa, supplicio capitali subtraxerunt, & ut magna pecuniæ summa donaretur, effecerunt. Meminerunt Historiæ Ambr. Paræus lib. XXIV. cap. XIX. Franc. Roussetus Tract. de partu Cæs. sect. III. cap. VII. & Io. Riolanus fil. Anatomicus celeberrimus, Anthropographiæ lib. I. cap. X. Verum enim hic est, quod Corn. Celsus ait, in præf. lib. I. *crudele non esse, hominum nocentium, & horum quoque*

paucorum suppliciis, remedia populis innocentibus seculorum omnium quæri. Neque hoc modo peccatur in salutem hominis, quod homicidii crimen paullo ante diximus. Damnati enim illi, jam tum servi erant pœnæ, antequam necarentur, *hominesque sacri*, hoc est, ut Festus explicat, *à populo judicati ob maleficium*, quibus occisis, ut lex habebat Tribunicia, reus parricidii damnari non poterat. Ne dicam mitius secum agi putare ipsos damnatos, si in carceris secretis veneno perire jubeantur, quam si in crucem aut furcam sublati, æque magnos sustineant cruciatus,
33 maioremque in omnium conspectu ignominiam: spe interim ipsos consolante, fieri etiam posse, ut exhibito simul cum veneno antidoto serventur, vitamque ex ipsis Orci faucibus, spolii instar secum asportent. Alia longe res esset, & maximum profecto conscientiæ scrupulum iniiceret, si quis *Herophilum* imitatus, aut *Iacobum Carpum*, aut empiricum illum Bononiensem, *Leonardum Fioravantum* horrendo ausu viventium corpora ferro aperiret, & in visceribus spirantium latentia, digitis oculisque crudelibus rimaretur. De Herophilo certe Corn. Celsus loco adducto refert, quod *nocentes homines, ex carcere acceptos, vivos inciderit, ut consideraret, etiam spiritu remanente, ea, quæ natura*
34 *ante clauserat.* De Carpo auctor est Gabriel Falloppius, lib. de morbo Gall. cap. LXXVI. *quum infensus esset Hispanis, geminos ex eis, laborantes morbo gallico cepisse, & vivos anatomicis administrationibus destinasse; eamque ob rem patria profligatum, Ferrariæ obiisse.*
35 Fioravantus ipse, lib. II. Chirurg. cap. IX. *non mortuos tantum, sed vivos in bello contra Mauros infideles se incidisse* gloriatur. Sed *carnificis* hoc munus est, aut *lanii*, ut Herophilum vocat Tertullianus lib. de an. cap. X. seu *medici latrocinantis*, quam vocem usurpat Celsus, loco dicto.

CAP.

CAPUT DECIMUM QUINCTUM.

Ὁμοίως ὀυδὲ γυναικὶ πεσσὸν φθόριον δώσω· ἁγνῶς δὲ καὶ ὁσίως διατηρήσω βίον τὸν ἐμὸν· καὶ τέχνην τὴν ἐμὴν, &c.]

SUMMARIA.

1. Πεσσοὶ & πεσσὰ communiter. 2. *Pessi & pessaria Medicis.* 3. πρόσθετα. 4. *ἐγκολπισμοὶ à pessariis differunt.* 5. πεσσάριον, βάλανος. 6. πεσσὸς φθόριος. 7. φάρμακα φθόρια. 8. *Eijcere.* 9. ἀμβλωτικά. 10. ἀγώγιμα. 11. *Poculum abortionis.* 12. *abortus.* 13. ἐκτρωσμὸς, ἔκρυσις, ἄμβλωσις. 14. ἔκρυσις *differt à ceteris.* 15. *abortus & aborsus differunt.* 16. *Fœminarum maximum munus, accipere & tueri conceptum.* 17. *Abortum provocare, summum scelus.* 18. *Hippocratis religiositas.* 19. *Sub pesso corruptorio etiam alia* φθόρια *comprehenduntur.* 20. *Hippocrates ex Scribonio explicatus.* 21. *Galenus Hippocrati* ὁμόψηφος. 22. *Excussi fœtus pœna in sacris litteris.* 23. *Ex Canonum jure.* 24. *Sixti V. Bulla.* 25. *Solonis & Lycurgi in abortionum auctores animadversio.* 26. *Iuris Civilis sanctiones variæ.* 27. *Valentiniani, Valentis, & Gratiani decretum.* 28. *Supponere pessum* φθόριον, *& dare ut supponatur, an differant?* 29. *Canonum sententia.* 30. *Conscientia ut consulendum?* 31. *Abortum quando procurandum non nulli putaverint?* 32. *Et quidem Hippocratis exemplo muniti.* 33. *& Exodi loco super distinctione fœtus formati à non formato.* 33. *quam Canones etiam recipiunt.* 35. *& Constitutiones Imperii.* 36. *Non sunt facienda mala, ut eveniant bona.* 37. *Parvitas uteri non est caussa, ob quam excuti debeat fœtus.* 38. *Fœminæ etiam parvæ sæpe sine periculo pariunt.* 39. *Vteri parvitatis an certa sint signa?* 40. *Angustia colli uteri non indicat fœtus corruptionem.* 41. *Fœminæ* ἄτρητοι, *imperforatæ.* 52. *Sectionis Cæsariæ in gravidis administratio.* 43. *Ob vesicam imbecillem non provocandus abortus.* 44. *nec ob morbum matris acutum.* 45. *Abortus per se periculosi:* 46 *& magis accedente morbo acuto.* 47. ἔκρυσις *in gravida non solicitanda.* 48. *Tertulliani de hoc sententia.* 49. *Historiam Hippocratis de Psaltria, ut quidam excusent?* 50. *liber de natura pueri an Hippocratis?* 51. *Exodi locus sub trutinam vocatus.* 52. *Græci interpretis*

pretis sententia. 53. *& Latini.* 54. *Græca translatio non authentica.* 55. *Textus Hebræus ad verbum redditus.* 56. *Rabbi Avenezra & Salomon notati.* 57. *Hebraici textus sensus.* 58. *Dionysii Richel, & aliorum sententia.* 59. *Fœtus quo tempore animetur.* 60. *an circa* xxx. *vel* xxxv. *diem?* 61. *Probabilius esse, citius fœtum animari.* 62. *Et quidem in ipsa statim conceptione.* 63. *Sixti V. Bulla laudata.* 64. *Disputationis conclusio,* 65. *Hippocratis sententia aurea.* 66. *à Zuingero explicata.* 67. *Zenonis Alexandrini laus.* 68. *& Daphni Ephesii.* 69. *& Iamblichi.*

1 Πεσσοὶ, & πεσσὰ, communiter Græcis dicebantur *calculi lusorii*, aliquando etiam ipse *calculorum ludus*; quod docent Hesychius, Eustathius, & Etymologici Auctor, vocemque deducunt ἀπὸ τῦ πεσεῖν, quod futurum est à πίπτειν, tanquam inter
2 jaciendum calculi decidant. At Medicis πεσσοὶ, quæ & πεσσάρια adpellant, remediorum sunt formulæ, in mulieribus intra uterum, partesque illas, qua sunt fæminæ, adhiberi solitæ. Atque ut ex Paullo Ægineta, lib. III. de re Med. cap. LXI. colligere licet, erant olim pessi lana pexa, vel aliud quidpiam, quod teres pyramidali figura, & in digiti humani formam effingebatur, excipiendis medicamentis, quæ, pro diversa intentione Medici, utero ad ejus adfectus necessum videbatur im-
3 mitti. Hippocrates in libris de morb. mul. & sæpe alibi, atque etiam Aristoteles lib. II. de gen. an. cap. IX. vocant alio nomine πρόσθετα, *suppositoria* nempe, aut *subdititia*; eodemque
4 sensu Dioscorides lib. I. cap. XV. & alibi, προσθέματα. Aliis ἐγκολπισμοὶ dicuntur, quod *intra pudoris sinum* applicentur. Quanquam Theod. Priscianus lib. III. Gynæc. cap. IV. distinguere videatur inter ἐγκολπισμὸν, & πεσσάριον. Ait enim; *Prius encolpismo uti convenit, & post matricis delavationem, ex eodem medicamento spissiore pessarium exhibere.* Ut ita *encolpismus* sit medicamentum liquidum, ac veluti clyster, qui utero colluendo immittatur; *pessarium* vero solidius, & tale, quale jam ex
5 Paullo descripsimus. Hoc à forma virilis fascini, aliis etiam

πεσσάριον, & πεσσαρίσκον nominari invenio. Cælius Aure-
lianus Chron. lib. IV. cap. VII. βαλάνους vocat, & βαλανισμοὺς.
Pessus vero φθόριος, sive *corruptorius*, ἀπὸ τοῦ φθείρειν dictus, ille 6
est, qui in gravidis tantum, nec alio fine adhibetur, quam ut
id, quod utero conceptum est, corrumpatur. Plutarchus lib. de 7
Fortuna, non pessos hosce tantum, sed quævis alia medicamen-
ta, quibus fœtus eijcitur, φάρμακα φθόρια vocat: Dioscorides
lib. II. cap. LXIII. atque idem Plutarchus loco adducto,
ἐκβόλια, quæ Latine dixeris *eiectoria*. Siquidem *eijcere*, Latinis 8
verbum est, quod abortum respicit. Unde in L. fornacarius.
ad L. Aquil. *Si mulier pugno, vel equa ictu à te percussa, ejecerit, &c.*
& Plinius lib. XIV. cap. XIIX. uvam in Ægypto, abortum
facientem vocat *ecbolimam*, sive ut alii legunt, *ecbolada*, ἀπὸ τοῦ
ἐκβάλλειν, eodem sensu; qua de re vide magnum Budæum, in
annot. prior. ad Pandect. Hippocrates lib. V. Epid. aph. LIII.
& lib. VII. aph. LXXXIII. ἀπόφθαρμα, vocat medicamen-
tum ejectorium; ἀπὸ τοῦ ἀποφθείρειν, quod est *disperdere*. Attici, 9
teste Galeno lib VI. Epid. I. comm. text. I. medicamenta ea-
dem appellabant ἀμβλωτικά; Suidas & Pollux lib. IV. cap.
XXVI. ἀμβλωθρίδια. Xenocrates apud Galenum lib X. de sim- 10
plic. medic. facult. in princ. ἀγώγιμα, hoc est, *subducentia*, vocis
significatione leniori magnitudinem sceleris extenuante. Paul-
lus I C. L. XXXIIX. §. qui abortionis. D. de pœnis, quod 11
sæpius per os adsumptis medicamentis & potionibus concep-
tus abigatur *poculum abortionis* vocavit, id quo fœtus perditur.
Est autem *abortio* ut Galenus lib. VI. Epid. comm. I. text. II. 12
definit, *imperfecta fœtuum emissio*, sive fœtus immaturi ante ju-
stum legitimumque terminum ejectio. Græcis dicitur ἔκτρωμα, 13
ἐκτρωσμὸς & ἔκρυσις: Hippocrati ἀποφθορά, seu *deperditio*. lib.
VI. Epid. sect. I. text. II. Atticis, teste Galeno in comm.
ἄμβλωσις; item ἀμβλύωσις & ἀμβλυωσμὸς, teste eodem in
explic. vocum obsolet. Hipp. Antiphoni apud Pollucem lib.
II. cap. II. ἄμβλωμα, ab ἀμβλίσκειν, ἀμβλώσκειν, ἀμβλυσκάνειν,

quæ idem quod φθεῖραι, ut tam apud Pollucem est, quam apud
14 Suidam. Ubi hoc tamen notandum, Hippocratem lib. de septim partu; & ex ipso Aristotelem, lib. VII. de nat. animal cap. III. ἔκρυσιν (quæ vox proprie *effluxionem* significat) eam tantum vocare conceptus ejectionem; quæ intra septimum fit diem; ἐκτρωσμὸν autem, & ἀμβλωσιν, illam quæ intra quadragesimum. Latini *abortionis*, *abortus* & *aborsus* vocabulis utuntur.
15 Distinguit tamen Nonius Marcellus inter *abortum* etiam, & *aborsum*: aborsumque dicit esse, qui primis fit mensibus, ubi conceptui factum est exordium; abortum vero, qui prope
16 tempus pariendi obvenit. Quemadmodum autem *maximum & præcipuum munus fœminarum est, accipere & tueri conceptum*, ut
17 inquit Ulpianus, in L. quæritur. D. de ædilit. Edict. ita summum scelus est abortui conciliando operam dare, sive mulier ipsa visceribus suis vim intulerit, sive alterius auxilio conceptum abegerit. Neq;enim ab homicidio abit, ubi vita adimitur ei, cui non nos, sed natura Deusque illam elargitur, unaque opera, ut Cicero ait, in Orat. pro A. Cluentio; *spes tollitur parentis, memoria nominis, subsidium generis, hæres familiæ, designatus Reipub. civis*; ipsi denique matri ex abortu periculum arcessitur manifestarium. Ne dicamus, qui Christiani sumus, de sanctissimo lavacro regenerationis, quo fœtus in peccato originali
18 conceptus, data opera privatur. Religiosior divinus fuit præceptor, quanquam Ethnicus, atque uti omnibus aliis in rebus pietatem semper ob oculos habuit, castamque & ab omni scelere puram, tum vitam, tum artem suam servare annixus fuit: ita hoc etiam in loco simpliciter, sine ulla circuitione, mu-
19 lieri *pessum corruptorium* subdere nefas putavit. Ac licet pessum tantum corruptorium nominet, nihilominus tamen medicamenta omnia alia, quæ conceptum abigunt sub illo sunt intelligenda. Quum enim non alius pessus hic ejuretur, quam qui sit φθόριος, seu *corruptorius*, neque id aliam ob caussam, quam quia corruptorius; facile liquet, una opera medicamenta etiam

omnia

omnia alia, quæ parilem vim ſortiuntur, ejurari. Unde Scribo- 20
nius Largus, Epiſt. ad Jul. Calliſtum. πεσσὸν φθόϱιον Hippocratis
interpretatur nõ *peſſum*, ſed *medicamentum quo conceptum excutitur*;
Theod. Priſcianus Gynæc. lib. III. cap. VI. ſimpliciter *abor-
tivum*. Præceptori ac Dictatori conſentanea ſenſiſſe Galenum 21
ex lib. de ſimpl. med. fac. in pr. ſatis liquet; ubi graviſſime in-
vehit in Xenocratem medicum, quod medicamenta, amorem,
aut odium, aut ſomnum inducentia, & abortifera temere con-
ſignarit atque evulgarit. Nam & ignominiæ id ipſi eſſe docet ac
dedecori, ac ſi exhibeat, hominem impiiſſimũ vocat, & ſummæ
malitiæ, omnique odio proſequendum. Nec defuerunt officio
ſuo illi, quibus incumbit operam dare, ne delicta maneant im-
punita, ſive ſacras litteras, ſive Canonum decreta conſulas, aut 22
legum civilium. Exodi enim cap. XXI. verſu XXII. *qui mulierem
percuſſerit prægnantem; ut egrediantur nati ejus, nec mors ſubſequatur,
puniendo, puniri jubetur, & dare judicibus; ſi vero mors ſubſequuta
fuerit, animam dare pro anima*; ut ſonant verba textus Hebræi,
de quo poſtmodum plura addemus. Canones vero, *qui abor-* 23
tum procurat, & ſterilitatis venena exhibet, homicidam eſſe, ajunt, *&
mortaliter peccare*. XXXII. quæſt. II. aliquando &c. ſi aliquis. de
homicidio. quo reſpectu in Synodo Conſtantinopolitana VI.
Can. XCIII. ſancitũ, τὰς τὰ ἀμβλωθρίδια διδούσας, ϗ τὰς δεχομένας,
τῷ τ̃ φονέων ἐπιτιμίῳ καθυποβάλλεσθαι; *tam eas quæ propinant, quam
quæ adſumunt abortiva, homicidarum pœnis ſubjiciendas*. Eoſdẽ Con-
cilium Ilerdenſe Can. II. *ſi pœnitentes ad Eccleſiæ manſuetudinem
redierint, omne vitæ tempus reliquum in fletu & humilitate tranſigere*
jubet. Sixtus vero V. Pontifex in Bulla quam IV. KAL. IX BR. 24
publicavit, Anno CIↃ. IↃ. XXCIIX. eoſdem ſimpliciter punien-
dos ſancijt, ut homicidas qui voluntariũ homicidium actu pa-
trarint. Ex Legumlatoribus & Jctis, Solonẽ olim, & Lycurgum, 25
in abortus auctores indicta pœna advertiſſe, teſtatur Auctor li-
bri Galeno adſcripti, an animal ſit, quod in utero contin. cap V.
In jure Romano nonnulli olim ſatis remiſſe id crimen punien- 26
dum

dum censuerunt. Vlpianus quidem L. IV. D. extraord. crimin. & L. si mulierem. D. ad L. Corn. de Sicar. *mulierem, si visceribus suis vim intulisse constiterit, quo partum abigeret, à Præside Provinciæ in exilium* saltim *exigendam* putavit: idque adhuc *temporale* tantum debere esse, Tryphonianus I C. voluit, L. XXXIX. D. de pœnis. *si factum fuerit à muliere post divortium prægnante, nec marito jam inimico filium parere cupiente*. Paullus vero L. XXXIIX. D. eod. severius animadvertendum ratus, abortionis poculum dantes, *licet dolo non faciant, tamen quia mali exempli res sit, honestiores in insulam amissa parte bonorum relegari, sin mulier aut homo*
27 *eo perierit, summo supplicio adfici decrevit*. Valentinianus vero, Valens & Gratianus A. A. A. *infantis necandi piaculum aggressos* simpliciter *supplicio capitali puniendos censuerunt*, ut est in L. pen. C. ad L. Corn. de Sicar. Cicero insuper, in Orat. pro A. Cluentio, & ex ipso Tryphonianus loc. cit. notarunt, *mulierem Milesiam, quod ab hæredibus secundis accepta pecunia partum sibi medica-*
28 *mentis ipsa abegisset, rei capitalis damnatam*. Et de *obstetrice* Vlpianus L. IX. in princ. D. ad L. Aquil. *si medicamentum dederit, & inde mulier perierit*, ex Labeone distinguit ut *si quidem suis manibus supposuit, sive pessum subdidit, videatur occidisse; sin dedit, ut mulier sibi offerret, in factum actionem esse dandam; quod hoc casu*
29 *caussam mortis potius præstiterit, quam occiderit*. Quam tamen distinctionem Canones vix admittent, nihilque interesse censebunt, sive pessum quis supposuerit ipse, sive supponendum dederit & suaserit. In Concilio enim Lateranensi, sub Innocentio III. simpliciter cautum fuit, *ne Medicus* (quod intellige de quovis etiam alio) *sub interminatione anathematis pro corporali salute ægroto aliquid vel suadeat saltim, quod in periculum animæ*
30 *cedat*. c. cum infirmitas XIII. de pœnitent. & remiss. Et licet de jure civili, & in foro contentioso, ubi agitur ad pœnam, interpretatio fieri possit in partem mitiorem, L. XLII. interpretatione. D. de pœnis. in foro tamen conscientiæ, ubi agitur

de

de placando Deo, & emendatione, quivis qui abortui quovis modo ansam præbuerit, homicidam se putare debet. Hoc passu enim *maxime eligenda est via tutior, atque in dubiis tenendum, quod existimamus certius*, c. juvenis de sponsal. & matrim *bonarumque est mentium, ibi culpam timere, ubi culpa non est*, c. ad ejus vero dist. v.
Quanquam vero hæc recte habeant, reperti tamen fuere ab 31
omni fere ævo, qui contrarium licere, certis effictis casibus, certisque adductis limitationibus, persuadere nobis fategerunt. Inter eos alij licitam voluere abortus concitationem, si mulier parva sit & tenella, nec partus laboribus suffectura; si uterus fœtæ sit parvus, qui fœtum ob parvitatem usque ad justum pariendi terminum continere nequeat; si collum uteri sit angustum, aut intra se condyloma habeat, aut ἐμβόλιόν τι, unde in partu possit periclitari; si vesica sit debilis, ut ex incumbente utero pleno timeatur ruptura; aut denique fœtus ex se sit moriturus, ut videre est apud Aëtium tetrab. IV. serm IV. cap. XVI. Theod. Priscianum lib. III. cap. IV. Moschionem de adf. mul. cap. XLII. Avicennam lib. III. fen. XXI. tract. II. cap. XII. & XVII. nec dissentiunt Rhases lib. IX. Contin. Halyabbas lib. IIX. Pract. cap. IIX. Recentiores addunt morbum acutum, si eo corripiatur prægnans, nec subveniri possit ægræ sine fœtus eiectione: inter quos Thomas Cornacchinus Tab. Medic. I. Mart. ARAKIA de morb. mul. lib. II. cap. IV. Anton. Guainerius lib. de ægritud. uteri cap. XXX. Alii cum Hippocrate & Aristotele inter effluxiones & abortum distinguentes, abortionem quidem procurare nefas esse, effluxiones autem prolicere licitum putarunt. Trahunt huc insuper 32
Hippocratem, qui lib. de nat. pueri, part. IV. psaltriæ compressæ consuluit, ut in terram desiliret, atque ita genituram eijceret. Nec longe ab his abeunt, qui ex loco Exodi XXI. 33
supra adducto, versionem sequuti septuaginta interpretum, ut vocant, elicere conantur, ἔμβρυον ἐξεικονισμένον, seu *fœtum formatum*, eijci non debere, conceptum vero nondum formatum,

nec anima rationali informatum, sine crimine ad salvandam
34 matrem elici posse. Hoc docent Canones, cap. sicut ex litterarum. de homicidio. XXXII. quæst. II. cap. quod vero & cap. Moyses. Hoc voluerunt Antoninus in Summa, part. III. tit. VII cap. II. §. II. Silv. Prieras, verbo Medicus. quæst.
35 IV. Navarrus in Manuali cap. XXV. num. LXII. atque alii. Nec delictum esse capitale volunt, Carolus V. Imp. Peinlicher halsgerichts ordnung art. CXXXIII. & Augustus Elector Sax. Ordinat part. IV. constit. IV. Quanquam autem speciose horum pleraque proferantur, tamen specie recti fallunt, & facile corruunt,
36 ubi ad veræ rationis trutinam expenduntur. Quia vero pene omnia hoc nituntur fundamento, licere fœtum ejicere, ut mater ab imminente periculo vindicetur; merito omnibus in genere Divi Paulli illud opponimus, ex Epist. ad Rom. cap. III. vers. IIX. *Non esse facienda mala, ut inde eveniant bona; quod talium damnatio*, ut addit Apostolus, *sit justa*. Valde enim fallitur Plutarchus, lib. de sera Num. vindicta, quando ait, in Medicina *τὸ χρήσιμον ᾧ δίκαιον εἶναι, quod utile sit, etiam justum esse.* Licet namque in iis forte, quæ Plutarchus ibi adducit, id locum habeat, dum ridiculum esse notat, si quis injuste fieri dicat, quod coxendicibus laborantibus inuratur pollex, aut jecinore vitiato venter incidatur circa umbilicum; tamen in iis quæ cum vitæ fiunt discrimine, & conscientias cauterio inurunt,
37 idem tentare minime licebit. Atque hoc posito facile fuerit ad argumenta adducta respondere. Nam quod primo de fæmina tenella, & uterum parvum sortita, adferebatur; satius esse, ut si conceperit, ante tempus conceptum excutiatur, quam in partu illa periculo exponatur: id tanti non est, ut abortum suadere debeat aut possit. Uteri quidem ob parvitatem abortum aliquando contingere, Hippocrates jam olim docuit, lib. I. de morb. mul. & lib. de superfœt. non tamen perpetuum id est, aut necessarium, sed contingens Experientia enim docet, sæpius fœminas tenellas, & debiles satis, hoc ævo, præsertim in

in magnatum familiis, duodecimo aut tertiodecimo anno nuptum locari, annoque vix evoluto fœtum vivum parere citra detrimentum. Vnde Aristoteles loco adducto, puellas parvas facile quidem abortire dixit, & in partu magis laborare, & earum plures obire, non tamen semper, neque omnes: quibus proinde optime consuluit oraculum Trozeenum, ne immaturæ nuberent. Si historias consulere velimus, exempla occurrent, quæ fidem pene omnem superent, multasque anno v. vi. 38
vii. iix. ix. x. peperisse aut parère solitas discemus, ex Plinio lib. vii. cap. ii. Arriano rer. Indic. cap. cLxxiv. Sigismundo Barone, Comm. rer. Moschovit. pag. civ. Alberico Rosate, in Indice, in verbo Matrimonium. Aloysio Cadamusto, Navigat. cap. Lxxv. Augerio Busbequio, Legat. Turc. Epist. iii. Jo. Schenckio, Observ. lib. iv. & aliis, ut pluribus docuimus in Disquisit. Medic. de utero gerent. iii. Quæ omnia docere poterunt, non impossibile esse, fœminam parvam, aut uteri parvi, parere sine periculo, & fere proportione correspondere utero magnitudinem fœtus, nec majus hunc sumere incrementum, quam uterus ambiens, ejusque capacitas, ipsi concedat, quod manifeste tradidit Aristoteles, sect. x. probl. xiv. cui adde, quæ docet Carsias Carrerus, Disp. med. ad Gal. de loc. adf. Lxxv. cap. iii. num. ix. Et quibus quæso 39
signis fœminam cognosces uterum habere parvum? Nulla enim auctores ab omni ævo consignarunt, nulla hactenus novimus. Nisi cum Lud. Mercato dicere velimus, parvi uteri signum, esse absentiam omnium signorum, quæ aliis adsignantur caussis, lib. iv. de adf. mul. cap. ii. Pone tamen fœminam esse tenellam, quam scias uterum habere parvum, & concepisse. Ea, quum & sine periculo possit parere, ut exempla docent, forte etiam periculum incurrere, annon rectius feceris, & melius consulueris conscientiæ, si totam rem naturæ committas, atque ea adhibeas remedia, quæ fœtum matremque confortare, uterum dilatare, ac partum suo tempore facili-

tare queant, quam si maximo conscientiæ vulnere vitam adimas fœtui, vitæque periculum una eademque opera accersas matri. Recte D. Ambrosius lib. de Offic. ut refertur in cap. denique. XIV. quæst. V. *Si alteri*, inquit, *subveniri non potest, nisi*
40 *alter lædatur, commodius est neutrum juvare.* Quod de angustia colli uteri, atque ei adnato tuberculo afferebatur, non majoris est ponderis. Angustia enim illa (sive à natura talis, sive à tuberculo) si magna fuerit in fœmina, non conceptum tantum impediet, sed omnem etiam cum viro congressum. Quale quid iis accidere solet, quæ vitio laborant, quod Arabes *Alraticam*,
41 interpretes *clausuram* vocant; fœminas vero eo laborantes Græci *ἀτρήτους*, seu *imperforatas*, Latini *concretas* adpellant. Solinus cap. IV. *conserto virginali*, Cicero lib. II. de Divinat. *obsignata vulva* natas dixit. Quo modo natam Corneliam Gracchorum matrem, auctor est Plinius lib. VI. cap. XVI. memineratque adfectus ejus jam pridem Aristoteles Hist. anim. lib. X. cap. IV. & lib. IV. de gen. anim. cap. IV. & nos in duabus puellulis eundem observavimus, & ministerio λιθοτόμου corrigendum curavimus. Sin parva fuerit angustia, ignorabitur fere, nihilque aliud eam consequetur, quam partus forte difficilior, quem, si caussam cognoscat Medicus, omnibus modis faciliorem reddere prudentiæ suæ industria adnitetur. At si non quidem magna sit angustia, talis tamen, quæ periculum in partu minetur, id facile mulieri innotescet ex molestia & difficultate, quam in venerio congressu percipiet, atque ideo opem implorabit Medici aut Chirurgi, qui eam, si necdum conceperit, periculo denunciato, jubebunt à congressu abstinere, donec debitis medicamentis impedimentum possit auferri: sin jam conceperit, intervallo gestationis operam dabunt, ut quovis modo ante instans partus tempus tuberculum exstirpetur, tanquam quod sui tantum amolitionem, non fœ-
42 tus deperditionem indicet: aut si contumax id nimium fuerit, & rebelle, omnemque Medici operam respuat, potius, quam ut abor-

abortum quis provocet, fœtus jam maturus & ad exitum
pronus, *sectione* illa extrahi curetur, quam *cæsariam* vocamus,
quamque citra periculum esse, si dextre administretur, ac fœ-
tum ea, matremque feliciter salvari, pluribus docuere, qua ra-
tionibus, qua exemplis, Franc. Roussetus. lib. de partu Cæsar.
& Casp. Bauhinus ibi in Adpend. Ob vesicam debilem, ne ab 43
incubitu & pondere uteri pleni rumpatur; aut si fœtum ex se
moriturum sciamus; Avicenna abortum provocare licitum pu-
tavit. At quænam utriusque, tum vesicæ adeo imbecillis, tum
fœtus morituri sunt τεκμήρια? Sane fœtum sæpe, quem mori-
turum ars ex signis conijciebat, adhibita auxilia Deo favente
sospitarunt. *Sanantur* enim *interdum ægritudines*, ut dicebat
Averrhoës lib. VII. Coll. cap. XXXI. *quibus nec Medicus, nec na-
tura videbantur ad curam sufficere*; Consimilique id modo fieri
putat, quo *aliquando in rebus naturalibus monstra*. Vesica insu-
per licet imbecillis, ex sua natura oneri prementi cedit, & pressa
subsidit, urinamque tantum sæpius deponit, quod plerisque
gravidis familiare esse novimus; & in non gravidis etiam usu
venire, si uterus tumore præter naturam correptus, vesicæ in-
cumbat, exemplo docet IC. Claudinus, Consult. Med. XVI.
Præterea fœtus moriturus non certum simul ponit matris in-
teritum: quum illo exstincto, hæc nihilominus salvari queat,
nec fas sit, ad interitum ambiguum præcavendum, abortum
concitare, ac certo periculo ambiguum prævertere. Multomi- 44
nus ob matrem morbo acuto laborantem abortivis utendum
fuerit, quum illa hoc modo non tam sæpe servetur, quam in
manifestarium periculum data veluti opera præcipitetur. Ne-
que enim Medicus ullus in artis operibus tam exercitatus est,
aut esse poterit, qui dum fœtum corrumpit, certo sibi habeat
polliceri, prægnantem superstitem mansuram. Fœtum siqui- 45
dem corrumpentia medicamenta, tam matri quam fœtui sunt
inimica, fœminæque fere semper in abortu plus laborant, quam
in tempestivo partu, si Hippocrati credimus, lib. I. de morb.

mul. Ita apud Ovidium lib. II. Amor. Eleg. XIV.

Dum labefactat onus gravidi temeraria ventris,
In dubio vitæ lassa Corinna jacet.

Et subest ratio: partus enim secundum naturam fit, & natura cooperante; abortus contra naturam, naturaque renitente, & fœtum, quantum in se est, salvum cupiente nec ante demittente, quam caussis, aut etiam medicaminibus corrumpentibus succumbat, cum periculo etiam matris. Siquidem

Sæpe suos utero quæ necat, ipsa perit.
Ipsa perit, ferturque rogo resoluta capillos;
Et meruit, clamant, qui modo cunque vident:

inquit iterum Ovidius, loco laudato, Eleg. XIV. Periitque eo modo Tesimi uxor apud Hippocratem, lib. V. Epid. aph. LIII & VII. Epid. aph. LXXXIII. quum ultro pharmacum corruptorium hausisset. Et non sine caussa Domitianum Imp. fratris filiæ, ut conceptum abigeret coactæ, caussam mortis exstitisse refert Suetonius in Domit. cap. XXII. ne alia exempla à Medicis petamus.
46 Præterea mulierem utero gerentem acuto morbo corripi, lethale pronunciavit Hippocrates, Sect. V. aph. XXX. & docuit exemplis duarum abortientium, lib. III. Epid. sect. II. hist. X. & XI. item uxoris Olympiadæ, lib. VII. Epidem. Galenus duplicem reddit rationem in comm. dicti aphor. quia nempe, metu abortus, nec venæ sectionem, nec purgationem in acutis prægnantium statim administrare, nec tenui victus ratione uti liceat. Quanto igitur, si præterea data opera concitetur abortus, res periculi plenior erit? quum Hippocrates loc. cit. aph. L. eas etiam fœminas, quæ febribus lenioribus gestationis tempore tentatæ abortiuntur, periclitari dicat. Unde si quis abortum per se periculosum concitare satagat, idque eo tempore, quo ob morbum acutum prægnans est in summo discrimine; quid aliud is aget, quam ut de industria, innocentis fœtus cæde patrata, matri insuper jam fatiscentem ereptum eat spiritum? Neque est quod dicas, fœtu ejecto debitis medica-

dicamentis expugnari poſſe acutiem morbi, matremque ſalva-
ri. Nam id virium deiectio, tum abortum conſequens, tum
morbum ipſum; tum puerperij fluxus ex abortu copioſus, mi-
nime omnium admittent. Sit tamen, qui ex voto ſibi ſucceſſiſſe
abortus provocationem; fœtuque exturbato matrem à morbo
vindicatam glorietur; *id rectum ex errore erit judicandum*, inquit
Rod. à Caſtro de morb. mul. lib. III. cap XXI. in Schol. quod
imitari non licet, nec prudentiæ Medici tribuendum eſt, ſed
mulierum robori, quod erratum medicantis valuit ſufferre. Ve- 47
rum & iis ſatisfacere oportet, qui diſtinctionem Hippocratis
& Ariſtotelis, inter effluxionem & abortum urgentes, ſi non
abortum, tamē effluxionem citra ſcelus procurari poſſe conten-
dunt, & Hippocratis de Pſaltria exemplo ſententiam ſuam ſta-
biliunt, quique eodem fere collimant, atque ex adducto Exodi
loco fœtum nondum formatum excuti ſalva conſcientia opi-
nantur. Sane diſtinctio inter effluxionem illa, atque abortum,
aut fœtum formatum, & non formatum, recte ſuas ob cauſſas
admittitur. Interim id, quod utero conceptum, etiam eo
tempore, quo effluxionis nomine adhuc cenſetur, vel nondum
formatum creditur, medicamentis aut quovis alio modo cor-
rumpere, non magis licet, quam abortum concitare. Siquidem
iſta omnia, ſi finem ſpectes cui fiunt, eodem prorſus tendunt.
Vt enim procurato abortu vita tollitur animātis: ita effluxione
prolecta ſpes vitæ & hominis præciditur, argum. L. ſi quis §. qui
abort. D. de pœnis. Et parum profecto intereſt, primis an po-
ſtremis menſibus occidas, præſentemve, aut mox affuturam ho-
minis animam perdas, & fœtum ſive anima rationali jam infor-
matum, ſive conceptum tantum, qui diſpoſitionem tamen ha-
beat, & potentiam proximam ad animam rationalē formamque
ultimam recipiendam, nefario abigas conatu. Qui Chriſtiani ſu-
mus, audiamus Tertullianum Apologetico. *Nobis homicidio ſemel
interdicto, etiam conceptum utero, dum adhuc ſanguis in hominem
delibatur, diſſolvere non licet. Homicidij feſtinatio eſt, prohibere naſci:*

nec

nec refert natam quis eripiat animam, an nascentem disturbet. Homo
49 *est, & qui est futurus, & fructus hominis jam in semine est.* Neque historia de Psaltria, cui saltum dicitur consuluisse Hippocrates, ut fœtum perderet, patrocinari huic sententiæ potest. Neque opus erat tam operose præceptorem excusare, ut fit à Mauritio Cordæo, lib. I. de morb. mul. com. III. text. III. Ioh. Matthæo, Quæst. Med. LXXXVII. Hier. Mercuriali, lib. I. de morb. mul. cap. II. Theod. Zuingero, Comm. in jusjur. Hipp. atque alijs. Homo fuit Hippocrates, & humani aliquid potuit pati; Ethnicus fuit, veræ religionis ignarus; nec factum ejus quodpiam, nisi ex se justum fuerit, pro exemplo
50 nobis obtrudi debet. Ego vero, nisi contrarium mihi demonstretur, libellum de natura pueri, in quo Psaltriæ historia habetur, genuinum Hippocratis fœtum esse vix ausim affirmare. Quanquam enim à Galeno lib. de sem. cap IV. ut Hippocraticus adducatur; tamen ab eodem lib. de fœt. format. cap. I. non tam Hippocratis quam Polybi nomine citatur. Andreas vero Cæsalpinus, vir doctissimus, Artis Medicæ lib. IIX. cap. I. Almæoni Crotoniatæ tribuendum censet, quod pullum in ovo nasci ex luteo, augeri ex albumine, in eo statuatur. Hanc enim sententiam Alcmæonis fuisse, Aristoteles testis est, lib. III. de gen. anim. cap. II. Stilus profecto maiestatem Hippocraticam non sapit, sed luxuriat, ut sæpe etiam ταυτολογεῖν videatur. *Tum ratiocinandi modus*, ut Theod. Zuingerus ait, Comm. ad hunc locum, *crebras ἀναλήψεις & anacephalæoses, repetitiones item, & collectiones ratiocinationum continens, longioribus digressionibus interiectis, ab ejusdem brevitate est alienus. Tum vero illud*, ut pergit Zuingerus, *quod longa admodum digressione Physicam disputationem de terræ calore & frigore interjicit, & si ἀπροσδιόνυσον non sit, ἐξώτερον tamen est.* Computatio insuper mensium in prægnantibus ex mensibus solaribus deducitur, quam fieri ex mensibus lunaribus oportere, solide ostenderat Hippocrates lib. de septim partu. Quin vel ipsa hæc historia, Hippocratis

juramento, vitæque, quanquam Ethnici, illibatæ, ac morum sanctimoniæ adversissima, fœtus adulterini suppositionem arguere suffecerit. Neque aliter præter Zuingerum, sensere non pauci, iique non ex vulgo Medici; Jo. Bapt. Silvaticus Controvers. medic. LXXXII. Horatius Augenius Epist. & Consult. medic. tomo I. lib. XII. cap. V. Franc. Ranchinus Comm. in Iusjur. Hipp. Lege V. quæst. I. quo etiam inclinat præceptor olim & amicus noster honorandus, Cæsar Cremoninus lib. de orig. & principatu membror. dict. XVII. Superest ut 51
Exodi locum consideremus, quo illi se tuentur, qui nondum animatum fœtum excutere, licere contendunt. Græca quidem versio, quam Septuaginta vocant, huc manifeste inclinat. *Ἐὰν δὲ μάχωνται δύο ἄνδρες, καὶ πατάξωσι γυναῖκα ἐν γαστρὶ ἔχουσαν, καὶ ἐξέλθῃ τὸ παιδίον αὐτὸ μὴ ἐξεικονισμένον, ἐπιζήμιον ζημιωθήσεται, καθ' ὅτι ἂν ἐπιβάλῃ ὁ ἀνὴρ τῆς γυναικὸς, καὶ δώσει μετ' ἀξιώματος. Ἐὰν δὲ ἐξεικονισμένον ᾖ δώσει ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς.* Latina versio vulgata, quæ inepte D. Hieronymo adscribitur, aliquantum variat: *Si rixati fuerint viri, & percusserit quis prægnantem, & abortivum quidem fecerit, sed ipsa (*mulier*) vixerit; subiacebit damno, quantum maritus mulieris expetierit, & arbitri judicaverint. Sin autem mors ejus fuerit subsequuta, reddet animam pro anima.* Græci nem- 52
pe interpretis sensus est; si fœtus abortu rejectus nondum fuerit animatus, percussorem ad postulationem mariti, & arbitrium Judicis; sin animatus, vita puniri debere. Quam interpretationem sequitur Theodoretus Quæst. XLIX. in Exod. & lib. de curandis affection. Græcor. qui est de natura hominis, serm. V. ut & Augustinus Tomo IV. Quæst. LXXX. At La- 53
tinus interpres percussorem ob concitatum abortum, nisi mulier ipsa pereat, arbitraria saltim pœena vult adfici; sin perierit, capitali. Verum Græca translatio (non auctoritate Philadelphi 54
Regis, ut creditum, sed Judæorum suadente utilitate conscripta, qui parum Hebraice sciebant, Græce vero loqui & scribere à Regibus cogebantur) mendosa admodum est, nec semper

ad Hebraici textus veritatem accedit, ut ex ipso Judæorum Thalmud Petrus Galatinus pluribus docet, lib. de Arcanis Cathol. verit. De Latina, diserte & libere Joan. Azorius Jesuita, Instit. Moral. lib. IIX. cap. III. *Multi*, inquit, *sunt, qui post Concilium Tridentinum scripsere, ut Vega, Sixtus Senensis, Andradius, Lindanus, Canus, & fatentur esse in vulgata Latina errores, non solum vitio Scriptorum, sed etiam ipsius Interpretis incuria, vel ignorantia*. Operæ igitur pretium fuerit textum Hebræum consulere, atque ad ejus veritatem, tanquam obrussam, versio-
55 nes examinare. Is autem, ut ad verbum rectissime verterunt Xantus Pagninus, Arias Montanus, Emanuel Tremellius, Franciscus Iunius, aliique Hebrææ linguæ peritissimi, ita habet: *Quum rixati fuerint viri, & percusserint mulierem utero gerentem, ut exeant nati ejus, & non fuerit mors, aut exitium, puniendo punietur, quemadmodum imposuerit illi maritus mulieris, dabitque juxta judices. Sin autem mors fuerit, dabit animam pro anima.* Neque aliter habet Onkelos, sive Chaldaicus interpres, in translatione, quam Targum vocat. Verba enim illa, אִם לָא יְהֵי מוֹתָא. *si non fuerit mors*; & postea אִם מוֹתָא יְהֵי *si fuerit*
56 *mors*; indefinite proferuntur, ut propterea & Rabbi Abenezra, & Rabbi Salomon, in Comm. & Latinus Interpres, male ea
57 ad mortem solius mulieris restrinxerint. Hoc enim vult & Chaldæus interpres: si percussionem mors nulla fuerit subsequuta, puta nec fœtus, nec mulieris, percussorem arbitraria pœna puniendum; quod præter voluntatem mulierem sibi occurrentem percusserit: sin mors alterutrius, aut etiam utriusque fuerit subsequuta, capitali supplicio adficiendum. Quanquam enim percussor imprudens matrem aut fœtum privarit vita; tamen animi atque intentionis ratio habenda, quæ
58 fuit vitam proximi petere. Hinc Dionysius Richel, Carthusianus, Comm. ad hunc locum, *mortem* interpretatur *vel matris vel fœtus jam animati*. Et Thomas de Vio, Cajetanus Cardinalis, *Pondera*, inquit, *Et non erit mors: quoniam negatur mors-*

tum

tam matris quam prolis. Considerat enim lex ista de percussore mulieris gravidæ duos casus. Alterum, si non erit mors, sive matris, sive prolis, & tunc punietur percussor pœna arbitraria: alterum, si intervenerit mors; & tunc punietur pœna homicidii. Neq; aliter sentiunt, aut rem explicant Corn. à Lapide, Thomas Fienus de format. fœtus, quæst. 11x. sub fin. Tremellius, Iunius, & doctissimus Sixtinus Amama, Anti-Barbari Biblici lib. 11. qui addit, *legem totam esse supervacaneam, si mors de sola muliere sit intelligenda; quum hujus occisor lege generali teneatur.* Quæ quidem omnia docent textum Hebræum, sive fontem ipsum, nihil discriminis ponere inter fœtum animatum, vel non animatum, nihilq; ex ipso elici posse, quod fœtus nondum animati excussionem suadeat, sive permittat, aut prædictę opinionis sectariis patrocinetur. Ponamus tamen, licere fœtum nondum animatum aliquam ob caussam perdere. Quęro, quo tempore is animetur? Si enim ex traduce, 59
ut loquimur, propagatur anima, statim traducta cum semine ab initio conceptionis aderit; licet propter organorum defectum operationes ne quidem minimas exercere possit; & propterea excussio ejus, quod conceptum est, etiam primis diebus non abibit ab homicidio. Sin divinitus creando infunditur, & infundendo anima creatur, quæ plurium & olim, & hodie est sententia, quæro iterum, quo tempore præcise infusio ista fiat, quam exacte sciri necessum est, ne animatus fœtus pro inanimato excutiatur? Dicunt communiter, fieri id intra xxx & 60
xlv. diem, quod temporis spatium Hippocrates lib. de nat. fœtus, & ex hoc Medici cæteri, id definiverunt, quo fœtus jam plene conformatus est, omnibusque partibus, quas informare anima debet, insignitus. At quid prohibet, animam 61
etiam ante id tempus infundi, partibus tantum præcipuis delineatis, operationes tamen suas tum primum exercere, ubi organa debitam pro operationibus perfectionem fuerint indepta? Neque enim fœtus. xL. aut circiter dierum, licet plene conformatus, ratione utitur, quæ rationalis animæ propria est

 opera-

operatio; immo nec ſtatim in lucem editus, licet pridem anima id temporis corpori putetur infuſa; ut propterea ex partium perfecta conformatione, de animæ præſentia, aut abſentia, nihil certi colligi poſſit. Itaque difficultates haſce perpendens Ferdinandus Mena, Comm. ad lib. Hipp. de ſeptim part. cap. XIV. fœtum voluit animari anima rationali die ſeptimo. Nuper vero Thomas Fienus, vir doctiſſimus, lib. de fœtus format. quæſt. IIX. conclus. XI. pluribus docuit, fœtum animari rationali anima circa diem tertium, aut etiam citius. Im-
62 mo Sennertus ὁ πάνυ, Hypomn. Phys. IV. cap. X. ſolidiſſimis fundamentis oſtendit, animam humanam, ſive per traducem propagetur, ſive à ſummo Numine inſpiretur, ſtatim ab initio, & in ipſa conceptione, aut conceptionis momento adeſſe, operationeſque ſuas exercere. Qua de re etiam vide virum doctiſſimum, Vop. Fortun. Plempium, lib. II. de fundam. Medic. cap VII. Conſideret vero hæc Medicus, atque id eligat, quod eſt tutius, neque ullo tempore abortum provocare
63 in animum inducat. Rectiſſime enim cenſuiſſe autumo Sixtum V. in Bulla, cujus paullo ante meminimus, *ut ſine diſcrimine tum illi, qui fœtum ſive animatum, ſive inanimatum abegerint, ut homicidæ punirentur: tum ii etiam, qui ſterilitatis venena, & potiones mulieribus propinaverint; vel quo minus fœtum concipiant impedierint; aut talia facienda vel exequenda curaverint, ſive quovis modo in his conſuluerint.* Ac, licet minus omnino videatur peccatum, ſterilitatem inducere, aut effluxiones ciere, quam abortum prolicere; aliudque ſit peſſus corruptorius, aliud effluxio, aliud ἀτόκιον, ſeu *ſterilitatis medicamentum*: tamen Pontificem, ut æquali pœna in delicta ſingula animadverteret, vel illud moviſſe puto, quod tum effluxionum citatio, tum ſterilitatis inductio, ſit res mali exempli, quod in cauſſa eſſe ſolet, ut gravius crimina puniantur, arg. Can. præcipue. XI. quæſt. III. Siquidem *plus aliquando malo exemplo, quam peccato,*
64 *noceatur*, ut ait Cicero lib. III. de Leg. Itaque ut finiam, ſive abor-

abortum Medicorum quispiam procuret, aut effluxiones proliciat, aut sterilitatem inducat, idque animo deliberato, quocunque etiam modo id fiat, quibusve mediis, sive etiam ejus rei conscientiam saltim habeat; is nefario scelere vitam artemque contaminabit, dignus eas sustinere pœnas, quas criminibus istis leges ultrices destinarunt. *Sunt enim cæli qui arguunt, elementa quæ sæviunt, & si non aliud, superest in posterum cruciatus gehennæ*, ut ex Jo. Mesue, in præf. lib. de morb. particul. Iason à Pratis hic ait, lib. 11. de uteris. cap. v. Caveat vero Medicus ab astutis etiam mulierculis, nec nimium iis sit credulus, dum varia sæpe remediorum genera, sub prætextu gravium morborum, pro absentibus à Medicis petunt. Nec facilis sit in vehementioribus purgantibus, aut menses ducentibus præscribendis remediis, nisi omnia prius exacte perpenderit & de laborantis persona, morboque ipsi constiterit, ne abutantur iis malitiosæ istæ ad fœtuum expulsiones nefarias, & festina homicidia. Elegans vero est, & aurea Hippocratis sententia, qua ea, 65
quæ præsenti ac superiori capite explicavimus, cõcludit, rationemque reddit; quare nec medicamentum mortiferum, nec pessum suppositorium, aut dare aut commonstrare velit; aitque, ἁγνῶς ϗ ὁσίως διατηρήσειν τὸν βίον τὸν ἐὸν, ϗ τέχνην τὴν ἐμὴν, *tum vitam suam, tum artem, castam & ab omni scelere puram se præstiturum.* Et Α῾γνῶς *quidem*, ut ait Zuingerus in Comm. *ut semet ip-* 66
sum castum atque purum conservet ab omni animi libidine. Ὁσίως *vero, ne quem artis suæ operibus quomodocunque lædat.* Eruditissimus tamen, Heurnius, Notis ad Iusjur. τὸ ἁγνῶς ϗ ὁσίως etiam de illis accipit, qui *Innocentia & Iustitia duce medicinam faciunt, non vero gemmatis & inique appreciatis remediis in alienas opes degrassantur.* Quales hodie sunt vulturii illi, & noctuæ ad aucupia crumenarum, qui credulos magnates & imperitum vulgus circumducunt passim, & pecunia περιμύσσουσιν, sive *emungunt*, quo verbo apposite hac in re utitur Hippocrates in παραγγελίαις. Qui non auri tantum ac gemmarum, sed quarumvis aliarum

rerum mera jactant secreta chymica, quæ non nisi à se solis peculiari cheirotechnias, & pynotechrias modo elaborari queant. Qui his iisdem miracula se confecisse gloriantur, ac propterea *αἰετοὶ ἐν νεφέλαις* haberi volunt, præ quibus alii velut umbræ volitent. Quorum tamen si scrinia excutiendi facultas forte se sistat, aut occasio, mera saltim deprehendas aliorum inuenta, ac remedia in vulgus etiam nota, quæ si tollas,

Aut si forte suas repetitum venerit olim
Grex avium plumas,

nihil offendas reliqui præter jejunam maciem,

Aut apinas tricasque, & si quid vilius istis,

quibus eruditiorum choro

——— ——— *deplumis moveat cornicula risum.*

Sed revertamur ad Hippocratem, & ad ejus mentem cum Erasistrato, ex Sorani Ephesii Isagoges cap. 1. dicamus, *felicissimum esse si utrumque coincidat, ut & in arte sit Medicus perfectus, &*
67 *moribus optimus*. Talis post Hippocratem nostrum, quem propterea in Hipp. vita σεμνὸν τρόποις vocat, fuerit Zeno apud Alexandrinos. Eum Iulianus Imp. in Epist. ad ipsum scripta, ait non tantum ἰατρικῆς τέχνης εἰς τὰ πρῶτα ἀνήκειν, verum etiam καὶ ἤθους, καὶ ἐπιεικείας, καὶ βίου σωφροσύνης, συμφώνως πρὸς τὴν τέχνην ἔχειν. *non ad summum tantum medicæ artis gradum pervenisse, sed et parem morum moderationem, ac vitæ temperantiam adjunxisse*. Ta-
68 lis Daphnus Ephesius, quem unum ex interloquutoribus facit Athenæus in Dipnosoph. & Auctor Epitomes in Athenæum ait fuisse, ἱερὸν τὴν τέχνην καὶ τὰ ἤθη, *qua vitam qua mores*
69 *sanctum*. Talis demum Iamblichus in quem sequens Leontii Scholastici tetrastichon exstat, Epigrammatum Græcorum lib. IV.

Ὁ γλυκὺς ἐν πάντεσσιν Ἰάμβλιχος, ὅς ποτὶ γῆρας
Ἤλυθεν, ἁγνὸς ἐὼν κυπριδίων ὀάρων.

Ἔργα

Ἔργα τ' ἀκεστορίης ἐφέπων, σοφίην τε διδάσκων,
Κέρδεσιν οὐδ' ὁσίοις χεῖρας ὑποστορέσεν.
In cunctis Iamblichus amabilis, attigit avi
Vltima, contemtis illecebris Veneris.
Idem artem exercens, Sophiamque professus, iniquis
Dicitur à lucris abstinuisse manus.

Loquitur tamen Hippocrates in textu jam explicato, potissimum de animi castitate & morum puritate; nam de corporis castitate infra monebit.

CAPUT SEXTUM DECIMUM.

Οὐ τεμέω δὲ οὐδὲ μὴν λιθιῶντας. ἐκχωρήσω δὲ ἐργάτῃσιν ἀνδράσι πρήξιος τῆσδε.]

SUMMARIA.

1. *Calculi in quavis corporis parte generantur.* 2. *Calculus in gena generatus.* 3. *in lingua ligamento.* 4. λιθὶς & λιθίασις. 5. λιθῶντες, & λιθιῶντες, *an differant?* 6. *Quos Hippocrates hic intelligat per* λιθιῶντας. 7. *Renum sectio.* 8. *An remedium calculo infringendo noverit Hippocrates?* 9. *An* λιθίασις *citra sectionem curabilis?* 10. *An Chirurgia, seu manuum operatio ad Medicinam pertineat?* 11. *Avenzoaris sententia, & Oribasii.* 12. *sententia vera.* 13. *Chirurgia pars Medicinæ.* 14. *Chirurgiæ auctores.* 15. *Machaonis & Podalirii studium diversum.* 16. *Apollo* ἠπιόχειρ. 17. *Medici Clinici & Chirurgi.* 18. *Operationes Chirurgicæ Medicis adscriptæ.* 19. *& instrumenta Chirurgica.* 20. *Hippocratis scripta Chirurgica.* 21. *Galenus Chirurgiam exercuit.* 22. *Medicus etiam Chirurgus.* 23. *Minister Medici & Chirurgi.* 24. *Hujus requisita.* 25. *Barbatores hodierni, an mereantur nomen Chirurgi?* 26. *Medici carnifex.* 27. *Medicus quo respectu manibus operetur?* 22. *Medici certarum partium.* 29. *Medici Ocularii, Dentarii, Auriculares.* 30. *Ex horum censu lithotomi.* 31. ἐργάτης *qui?* 32. *Medicus* ἐγχειρήσεως *sit peritus.* 33. *An Hippocrates intuitu crudelitatis calculi sectionem abs se removerit?* 34. *Caussa verior.* 35. *Duplex verborum Hippocratis sensus.*

Calcu-

1 Calculos in quavis corporis parte progigni experientia docet, rerum omnium magiſtra. Prolixum catalogum ex pluribus auctoribus recenſet Clar. Sennertus noſter, Inſtit. Med. lib. II. part. II. cap. IX. quem repetere heic loci ſupervacaneum
2 foret. Vidimus nos ante quadriennium, & quod excurrit, ex vitrorum conflatoris gena dextra, à balneatore Lubecenſi exemptum lapidem teretem, colore ſubruffum, magnitudine oſſis dactylorum, quem per triennium fere æger geſtaverat. Primis annis tumorem hic tantum ſenſit durum, & ex eo non nihil incommodi, cui emolliendo & tollendo, multis uſus fuit inunctionibus, cataplaſmatibus & emplaſtris, ſed fruſtra. Tandem proceſſu temporis ſorex ſuo indicio ſe prodidit, vel exitum potius ipſe quæſivit, dirupta parum cute; quam mox balneator paullatim latius diduxit, hoſpitemque latentem in
3 lucem protraxit. Plures ſunt anni, quum Helmæſtadii ad huc agerem, Ioanni Ludero Icto, Profeſſori, Collegæ & amico meo, dum in vivis erat, ſincero lapidem calcis induratæ colore & conſiſtentia, duorum hordei granorum magnitudine, in linguæ ligamento genitum, pollice atque indice digito linteolo involutis, compreſſum extraxi. Subinde in aliis etiam corporis partibus calculos pronaſci poſſe, nemo puto dubitaverit. Peculiariter tamen & frequentius in renibus & veſica proveniunt; quæ proinde *κατ' ἐξοχὴν* calculo laborare dicuntur. Ad-
4 fectionem ipſam Hippocrates & λιθιᾶν, & λιθίασιν vocat. Et λιθιάσιος quidem paſſim, λιθίδος vero lib. IV. de morb. mentionem facit. Cælius Aurelianus Chron. paſſ. lib. v. cap IV.
5 *Calculationem*; Lexicon Græco Latinum *Calculoſitatem* nominat. λιθῶντας tamen Hippocrates maxime eos appellat, qui vel in renibus, vel in veſica calculos habent: λιθιῶντας, qui in veſica ſolum. Eſt vero ubi & λιθίασιν renibus tribuit, & λιθιῶν renem dicit, lib de morb. int. ſecus, quam putavit Io. Gorrhæus in Definit. Med. Communiter nihilominus λιθιᾶν, & λιθίασις,

de

de renum calculo usurpatur. Unde & hoc in loco Interpretes per λιθιῶντας vesicæ calculo laborantes intelligunt, idque propterea, quod his solis sectione subveniri queat. Quanquam non sim nescius in renum etiam adfectionibus, calculi 7
sectionem ab Hippocrate non improbari, lib. de intern adfect. de qua & Avicenna lib. III. Fen. XIIX. tract. II. cap. XIIX. & Serapio Pract. tract. IV. cap. XXII. meminerunt, quam rationabiliter insuper fieri posse contendit Fr. Roussetus lib. de partu Cæsar. sect. III. cap. VII. & Jo. Riolanus filius Anthropographiæ lib. II. cap. XXVI. Colligit autem 8
ex præsenti textu Lud. Duretus, lib. I. de morb. int. cap. XLIX. Hippocratem, quia medicamentis & diæta ægris se præsto futurum jurat, calculo autem laborantes ad λιθοτόμους dimittit, nullum scivisse remedium, quo vesicæ calculus confringi posset: disertisque deinde verbis adfirmat, λιθίασιν, præsertim primogeniam, non nisi sectione percurari posse. Rationes rei confirmandæ addit ex Iac. Silvii explicat. in Gal. 9
loc. de lap. Iudaico: quod medicamentum calculo atterendo destinatum, integris viribus ad vesicam pervenire nequeat, aut si pervenire posse fingamus, infringi tamen ejus vim solere, tum vesicæ amplitudine, tum urina cui remiscetur, tum calculi duritie & ejusdem involucro, & pituita, qua circumvolvitur. Neque aliter sentiunt Io. Heurnius Notis in ὅρκον, Horatius Augenius, Tomo II. lib. IX. Epist. IIX. Andreas Dudithius, in Epist. Scholtzianis Ep. XIV. Nic. Monardes, Simplic. med. Novi Orbis, lib. III. cap. de Cachos. Sanctorius, lib XIII. Meth. vitand. error. cap. IV. atque alij. Porro quia idem Hippocrates 10
omnem hic operationem in calculo exsecando abs se removet, & viris rei ejus operariis transscribit, colligere inde alij volunt, Chirurgiam à Medicina, omnemque operationem manuariam prorsus separandam, veluti Medico indignam. Avenzoar certe, 11
lib. II. Theisir. tract VI. cap. I. in hæc verba prorumpit. *Ad Medicum nobilem & honoratum non pertinent operationes manuum, sed ad mini-*

ministros Medicorum, ut sunt phlebotomia, cauterium, incisio arteriarum. Immo & alia debent facere ministri illi Medicorum, ut est incisio palpebrarum, & elevatio venarum in albedine oculorum, & sublatio cataractæ. Ad Medicum autem honoratum nihil aliud pertinere dicimus, nisi ut consilium solummodo præstet ciborum medicinarumque infirmo, absque operatione manuum. Hæc Avenzoar. Et simpliciter Oribasius de omnibus Chirurgicis operationibus, *Quæ manuum*, inquit, *opera curantur, melius ab exercitoribus obeuntur,*

12 Synops. lib. I. cap. I. Vt ex quæstione hac nos expediamus, sciendum est Medicinæ partes principes à fine desumptas (de cæteris enim nunc nihil dicimus) duas esse, ut Galenus lib. I. de san. tuenda. cap. I. & ad Trasybulum cap. XXX. Averrhoës lib. I. Coll. cap. I. & Halyabbas lib. I. Theor. cap. IV. docent, ὑγιεινὴν & θεραπευτικήν; quarum illa sanitatem in corpore præsentem conservat, hæc amissam restituit. Posterioris tres vicissim sunt species, διαιτητική, quæ victus præscriptione, φαρμακευτική, quæ medicamentis, & χειρουργική quæ manuum adjumento medetur. De harum postrema, res in quæstione est,

13 an ad Medicum spectet. Quidni vero? si Medicinæ pars est, si iisdem nititur fundamentis & præceptis, si easdem habet demonstrandi leges, eandem methodum, sub iisdemque auctoribus fuit prognata? Sane qui primam Medicinæ originem spectarit, à Chirurgia & manuum operatione bonam partem

14 cœpisse advertet, ut ab ea, quæ magis incurrebat in sensus. Et ne ulterius rem arcessamus, à Chirone, qui in Græcia communis fere Medicorum plurium fuit præceptor, Chirurgiam maxime excultam, *ulcera Chironia* docere poterunt, quæ id nominis acceperunt, quod Chiron solus ipsis mederi crederetur, ut Paullus Ægineta lib. IV. cap. XLVI. testatur. Hujus discipulus Æsculapius dentium evulsionem invenit, si Ciceroni credimus, lib. III. de nat. Deor. atque ut de ipso Pindarum audiamus, in Pythiis Ode II. qui & morbos recenset quos curavit, & medicinæ modum declarat.

Ὅσοι

Ὅσσοι μόλον αὐτοφύτων
Ἑλκέων ξυνάονες, ἢ πολιῷ
Χαλκῷ μέλη τετρωμένοι,
ἢ χερμάδι τηλεβόλῳ,
ἢ θερινῷ πυρὶ περ-
θόμενοι δέμας, ἢ
χειμῶνι· λύσαις ἄλλον ἀλ-
λοίων ἀχέων
ἔξαγεν· τοὺς μὲν μαλακαῖς
ἐπαοιδαῖς ἀμφέπων·
τοὺς δὲ προσανέα πί-
νοντας, ἢ γυίοις περιάπτων πάντοθεν
φάρμακα, τοὺς δὲ τομαῖς ἔστασεν ὀρθούς.

Quotquot venerunt, sponte natorum
Vlcerum participes, aut corusco
ferro membra sauciati,
aut saxo eminus misso,
vel quibus æstivus ignis de-
populabatur corpus, aut
frigus; liberans alium a-
liis doloribus
eripuit: hos quidem mollibus
incantamentis tractans;
illos vero lenia bi-
bentes, aut membris aptans undique
medicamina, alios etiam sectionibus restituit sanitati.

Parentem æmulati filii, Podalirius & Machaon, atque Agamemnonem ad Troiam sequuti, commilitonibus suis non mediocrem attulerunt opem, nec tamen in pestilentia aut aliis morbis, sed vulneribus tantum, ferro aut medicamentis curandis, ut notant Cicero lib. 11. de orat. & Celsus lib. 1. in præf. Exemplum est Iliad. δ. ubi Machaon Menelao jaculum eximit, mox vulnus dispicit,

Αἷμ' ἐκμυζήσας, ἐπ' ἄρ ἤπια φάρμακα εἰδὼς
Πάσσων.
Sanguine deterso, medicamina lenia doctus
Inspergens.

Quanquam Eustathius Machaonem saltim Chirurgiæ, Podalirium vero abditorum & latentium morborum curationi incubuisse, hosce Homeri versus argumento esse notet:

—— Ἕτερον δ' ἑτέρου κύδιον ἔθηκεν·
Τῷ μὲν κουφοτέρας χεῖρας πόρεν, ἐκ τε βέλεμνα
Σαρκὸς ἑλεῖν, τμῆξαί τε, καὶ ἕλκεα πάντ' ἀκέσασθαι.
Τῷ δ' ἄρ ἀκριβέα πάντα ἐνὶ στήθεσσιν ἔθηκεν,
Ἄσκοπά τε γνῶναι, καὶ ἀναλθέα ὠϊσασθαι.

—— *Aliumque alio præcellere jussit;*
Huic agiles dedit esse manus: si quando sagittas
Extrahere hærentes opus, aut exscindere ferro,
Aliaque vel peterent medicatum vulnera succum:
Ast alius melior morborum arcana sagaci
Indagare animo, placidamque afferre medelam.

16 Certe Apollo ipsus non aliam ob caussam ἠπιόχειρ, quam quod *manu delinifica* fuerit *præditus*, ab Orpheo in hymno salutatur. Ex hoc autem liquido patet, Chirurgiam apud antiquos præcipue floruisse, & fere primo omnium inventam fuisse & excultam. Ac licet illa artis pars, per interna medicamenta morbos internos curandi, quam φαρμακευτικὴν diximus, non prorsus veteres latuerit, ut exemplo Podalirii jam ex Eustathio ostendimus, & porro liquet exemplo Melampi, qui melampodio, sive helleboro Proëti Thraciæ Regis filias ab insania liberavit (ut præter Hippocratem in Epist. ad Cratevam, habet Diodorus Siculus Biblioth lib. IV.) & Helenæ, quæ apud Homerum, loco citato, pharmaco suo, (quod habebat

Νηπενθές τ' ἄχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων.
Nepenthes, reprimensque iram, mala cunctaque pellens.)

tristitiam curasque abigebat: licet etiam procedente tempore à

Medi-

Medicis posterior hæc artis pars felicius excoleretur; tamen nunquam hæc ab illa, aut illa ab hac sequestrata mansit, sed ut geminæ germanæ sorores, una docebantur, atque uno Me- 17
dici nomine & *Clinici* & *Chirurgi* censebantur, quod notat Plinius lib. XXIX. cap. I. Hinc passim Chirurgorum operatio- 18
nes Medicis adscribuntur. Ælianus Var. Hist. lib XI. cap. XI. de Dionysio Siciliæ Tyranno loquens, quod Medicinæ operam navarit, ait: *curationes, sectiones, ustiones, & reliqua, ipsummet, exercuisse.* Appianus lib. II. de bell. civil. de Catone agens, qui vulnus sibi inflixerat: *Medici*, ait, *recentia adhuc intestina in vulnus retruserunt, consutumque obvinxerunt fasciis.* Et Var- 19
ro Quinquatribus, quam Satyram in sui temporis Medicos scripsit, inter Medici instrumenta connumerat

Bipensiles forcipes, dentharpagas:

& Lucillius Satyr. lib. XIX.

Scalprorum forcipumque millia viginti.

Paullus vero I C. L. XIIX. §. x. D. de instructo. inter eadem Medici instrumenta recenset, *collyria, emplastra & ferramenta:* Quæ Herodot. lib. III. de Democede Crotoniensi Medico agens, τὰ πρὸς τὴν τέχνην ἐργαλήϊα, *instrumenta ad artem pertinentia* nuncupat. Et prolixius enumerantur Polluci, lib. IV. c. XV. σμίλη, ψαλὶς, τομεὺς, ὑπογραφὶς, ὠτογλυφὶς, μήλη, βελόνη, ξυστὴρ, ὀδοντοξεστὶς, ὀδοντάγρα, κλειδίον. *Scalpellum, forfex, sector, scarificatorium, auriscalpium, mele, acus, novacula, dentiscalpium; dentium extractorium, evedium.* Atque ea respicit Tertull. lib. II. adversus Marcionem, *Quid enim*, inquit, *si Medicum dicas esse, & ferramenta ejus accuses, quod secent, & inurant, & amputent, & constringant? quia sine instrumento artis medicus esse non potest.* Et Seneca Epist. XCI. *Non opus erat tã magna suppellectile, nec tot ferramentis, nec pyxidibus.* Ac ne alios operose in testimoniũ citemus, Hippocrates ipse, lib. de Medico, & lib. de Elegantia, inter ea, quæ Medicũ in parato habere fas est, *lintea* enumerat *puris detersoria, spongias, deligacula, emplastra, cucurbitulas, gladiolos, volsellas, machinas,*

nas, atque inſtrumenta alia, convenienti ſingula magnitudine,
20 gravitate, aut tenuitate, ad uſum apte comparata. Idem ille de *Fracturis, Vlceribus, Articulis*, & *Vulneribus capitis* ſcripſit, quæ
21 ad Chirurgiam ſpectare nemo negaverit. Galenus denique lib. VI. Meth. med. cap. VI. diſerte fatetur, ſe opera Chirurgica, citra alterius opem, ſuis manibus exercuiſſe, præſertim in Aſia. Nam Romæ agens, ait *ſe Vrbis morem ſequutum, permiſſa Chirurgis, quos ita vocabant, maxima manualium operationum*
22 *parte*. Vt jure optimo concludere liceat, Medicum & Chirurgum unum eundemque eſſe, aut ſaltim eſſe debere, nec per rerum naturam eſſentiales has Medicinæ partes ab invicem ſeparari poſſe, fruſtraque eſſe, qui inter ipſas diſtractionem aut diſſidium volunt, adeo arcte cohærent, alteriuſque

Altera poſcit opem pars, & conjurat amice.

Unde recte Corn. Celſus in præf. lib. V. *illud ante omnia ſcire convenit, quod omnes medicinæ partes ita innexæ ſunt, ut ex toto ſeparari non poſſint.* Et ex Celſo Scribonius Largus cap. LXIIX. *Implicitas medicinæ partes inter ſe, & ita connexas eſſe conſtat, ut nullo modo diduci, ſine totius profeſſionis detrimento, poſſint. Ex eo intelligitur,* pergit, *quod neque Chirurgia ſine diætetica, neque hæc ſine Chirurgia perfici poſſint: ſed aliæ ab aliis adjuvantur, & quaſi conſummantur.*

23 Interim tamen hoc quoque notandum; quemadmodum Hippocrates, lib. de Medico, ei qui medicamentis & diæta curat, præſto ſemper eſſe jubet ex diſcipulis quempiam, in arte non inexcercitatum qui operam det, ut ipſo abſente ægri imperata faciant, & præſcriptis recte utantur: ita idem lib. de officina. Med. ei quoque, qui circa manuum operationes verſatur, miniſtrum addit, qui ipſum ſublevet, atque ea quæ à Medico fieri artis dignitas non admittit, exſequatur; ut ita, niſi velint, neque ille, neque iſte manu operari neceſſum
24 habeant. Debet vero Chirurgi miniſter adoleſcens eſſe, aut adoleſcentiæ propior, manibus promptus, nihilque tremens, animo intrepidus, immiſericors: quum contra Medicus Clinicus,

nicus, ut vocabant Romani, ſive etiam Chirurgus, ſenior eſſe debeat, atque in arte exercitatus, ut recte diſcipulis miniſtriſque, ex uſu quod ſit, poſſit imperare. Hinc apud Gallos proverbio dici conſuevit:

Ieune Chirurgien, vieil Medecin;
S'ils ſont autres, ne valent pas un brin.
Iuvenem Chirurgum laudo, ſed Medicum ſenem:
Ejusmodi qui non ſient, nihil valent.

Tantum tamen abeſt, ut *barbatores*, aut *barbitonſores* noſtri, me- 25
reantur nomen Chirurgi, ut ejus, quem miniſtrum diximus, perſonæ ſuſtinendæ ipſorum plurimi vix ſint ſatis. De his enim, aliiſque Chirurgi Medicique miniſtris, accipiendus Plinius Valerianus, de re Med. lib. I. cap. LVI. quando ait: *Atque ita potes curari, ut nec ſanguiſugas ponas, nec carnificem Medici patiaris.* Vbi recte advertit Caſp. Barthius, Adverſar. lib. II. 26
cap. XIV. *Carnificem Medici*, eſſe *ſectorem*, quem adhibet, ſive *miniſtrum*. Si tamen, quod ſæpius contigit, & contingere ſæpe 27
poteſt, Medicus ipſe manum ad hibeat, facit id ille non officij ratione, ſed eum in modum, quo aliquando Imperator militis gregarii munus obit. Id à Mario, Romano Duce, ſubinde factum Salluſtius in bello Ingurth. & Plutarchus in Mar. teſtantur, & de Hannibale auctor eſt Polybius, Hiſtor. lib. V. de Antonino Caracalla Imp. Herodianus, lib. IV. De Philippo atque Alexandro Macedonum Regibus idem commemorat Galenus, lib. VI. Epidem. comm. V. text. I. cujus verba, quia maxime huc faciunt, ipſamet ſubiungo. *Multi Imperatores*, inquit, *ſæpe & arcu uti, & jaculari & pugnare gladio haſtaque ſciunt, & faciunt, & Reges pariter, ſed non ut Rex, ut Imperator erat Alexander Macedo, aut ejus pater Philippus; ſed per alias artes, imperatoriæ atque regiæ ſubſervientes, hæc militaria munera obibant. Ita & nos, ut Medici, cujuſque auxilii qualitatem, quantitatem, occaſionem & utendi modum cognoſcimus: ut miniſtri vero venam reſcindimus, & cucurbitulas admovemus, &*

reliqua

reliqua manibus operamur. Adde quæ in eandem ſententiam habet Palladius Sophiſta, Comm. in eundem locum. Verum ad Hippocratem revertamur, & videamus quare is calculi
28 ſectionem ab ſeſe prorſus amoveat. Sciendum autem hic eſt, primum apud Ægyptios, mox alias etiam gentes, certarum partium corporis humani, morborumque in iiſdem, certos olim fuiſſe Medicos, qui ex partibus etiam quas curabant,
29 denominationem ſortiebantur, ut *Ocularii*, *Auricularii*, *Dentales*, aut aliter, dicerentur. De Ægyptiis audiamus Herodotum, Hiſtor. lib. II. ἡ δὲ ἰητρικὴ κατὰ τάδε σφι διέδασται· μίης νούσου ἕκαστος ἰητρός ἐστι, καὶ οὐ πλειόνων· πάντα δ' ἰητρῶν ἐστι πλέα. οἱ μὲν γὰρ ὀφθαλμῶν ἰητροὶ κατεστέασι· οἱ δὲ κεφαλῆς. οἱ δὲ ὀδόντων. οἱ δὲ κατὰ νηδὺν· οἱ δὲ τῶν ἀφανέων νούσων. *Medicina apud eos in hunc modum eſt diſtributa, ut ſingulorum morborum ſinguli ſint medici, non plurium, mediciſque referta omnia. Alij enim ſunt oculorum Medici, alij capitis, alij dentium, alij alvi & vicinarum partium, alij occultorum morborum.* Et lib. III. idem Herodotus meminit Medici *Opthalmici*, qui in Ægypto fuerit, ab Amaſi judicatus omnium optimus. Corn. Celſus Evelpidis Chirurgi, & *Medici Ocularii*, mentionem facit lib. IV. Suo etiam tempore Medicos Romæ fuiſſe, qui *Ocularios* ſe nominarent, ſeu *Opthalmicos*, teſtis eſt Galenus lib. X. de uſu part. cap. XI. Vnde etiam *Ocularii Medici* in Inſcriptionibus vetuſtis; ut Romæ in hortis Carpenſibus.

TI. JULIVS.
AVG. ET.
AVGVSTAE. L.
CVTISONVS
MEDICVS
OCVLARIVS
H. S. E.

Et

Et ibidem in Museio Carpensi.

P. ATTIVS. ATIMETVS
AVG. MEDICVS
AB. OCVL.
H. S. E.

Et de hoc Medicorum genere agit Vlpianus L. III. D. de extraord. cognit. *Medicos*, inquit, *fortassis quis accipiet etiam eos, qui alicujus partis corporis, vel certi doloris sanitatem pollicentur: ut puta si auricularius, vel fistulæ, vel dentium.* Facete in eos ludit Martialis lib. x. Epigr. LX.

Eximit, aut reficit dentem Casellius ægrum,
Infestos oculis uris, Hygine, pilos.
Non secat, & tollit stillantem Fannius uvam;
Tristia saxorum stigmata delet Eros.
Enterocelarum fertur Podalirius Hermes;
Qui sanet ruptos, dic mihi Galle, quis est?

Ad hanc vero classem *Lithotomi* etiam pertinebant, seu *Calcularii* 30
Medici. Vt enim isti omnes Empirici tantum erant, nec quid quam aliud norant, quam quod in certa aliqua parte manu operandi, & medicandi peritiam haberent: ita hi quoque de solo hoc remedio, in calculi curatione extremo, arduo, difficili & cum maximo periculo conjuncto, dextre administrando fuere solliciti. Hos itaque ἐργάτας vocat Hippocrates, seu 31
operarios. Jul. Pollux Onomast. lib. I. sect. I. cap. v. interpretatur χειροτέχνας, seu *manuarios.* Hesychius ἐργαστικὰς, in Lexico. Hos tanquam veri Medici, sive Clinici, sive etiam Chirurgi nomine indignos, & potius ministros, à veris Medicis Hippocrates separat, artisque discipulum adigit, ut omnes istorum operationes ejuret, atque exercere nolle promittat; sed viris circa illas versatis, easque profitentibus, quique istis rebus particulatim navant operam, quidquid muneris ejus est, committere. Interim tamen, dum operæ ejuscemodi suis 32

exercitoribus committuntur, quique ferio eas profitentur, ἐγχείρησιν ipsam non ignorare Medicum par est, ut eam operariis imperare possit; ne auxilium implorantibus defuisse, aut id videatur non intellexisse, quod quis varicosis pedibus, aut callosis manibus feliciter præstet. *Quæ enim servum, sive ministrum, scire facere oportet, Dominum oportet scire jubere* dicebat Aristoteles lib. I. Polit. cap. VII. Qui vero aliis agendi & operandi modum præscribere aut dictare poterit, qui eundem nec calleat ipse, nec unquam didicerit? Non itaque cum Avenzoare hic facere possum, qui calculi extractionem è vesica, *tam turpem rem, & abominabilem, miseramque* esse ait, *ut non tantum non exerceri, sed ne adspici quidem ab honorato viro debeat.*

33 Nec simpliciter adsentior Theod. Zuingero, Proscen. Med. cap. II. Scævolæ Sammarthano, in Metaphrasi Poet. jurisjur. Hipp. atque aliis, qui saltim ideo Hippocratem calculi sectionem abs se amoliri putant, quod ab omni crudelitate abhorrens, noluerit morbum vulnere, novoque morbo, aut dolorem dolore curari: sed, quidquid ejus sit, cædentibus operariis relinquere, generi hominum duro ac crudeli. Etenim si id crudele est, morbum morbo, aut vulnus vulnere sanare, ac dolorem dolore mitigare aut tollere, multa profecto essent, quæ simili modo à se spernere atque ejurare haberet Medicus. Æque enim crudele est cauterium inurere, sanis etiam partibus, & immedicabile vulnus ense recidere, ne pars sincera trahatur, aut ulcera vulneraque parva immissis medicamentis acribus, aut denique ferro dilatare, vel febres in morbis à materia frigida excitare; quæ tamen subinde à Medico fieri jubentur, quædam etiam aliquando ab ipsomet fiunt, ubi collubitum fuerit, & usus postularit. *Ita nullum est auxilium Medicum, quod non laceret, quod noxam animo & corpori non inferat*, inquit, Sanctor. Sanctorius vitand. error. lib. XIII. cap. X. Et *circumspecti est Medici*, dicebat Celsus lib. III. cap. IX. *novare interdum, & augere morbum & febres accendere.* Si nempe bono fini id fiat, atque

atque in ſalutem ægri, aut ad majus malum, morbumque vehementiorem averruncandum. *Nulla* enim *dura videtur*, ut Seneca ait, *curatio, cujus ſalutaris effectus eſt*, lib. I. de Ira. cap. V. Itaque ut dixi, eam potius ob cauſſam Hippocrates ſectionem 34 calculi à Medicis amolitur, quod ſciat operationem iſtam tum artis dignitatem dedecere, tum adeo difficilem eſſe, ut in uſum trahi nec poſſit, nec debeat à quoquam, qui non particulatim ac ſedulo in ea dudum ſe exercuerit, modum operandi legitimum exacte callens, & dextre adminiſtrare ſcius. Ejusmodi vero operatores, quum cætera Medici non ſint, atque in prædicta ſaltim operatione ἐμπειρίαν, peritiamque nudam habeant, verorum Medicorum nomine venire nequeunt. Vulgi tamen errore, & per abuſum vocabuli, non ſecus atque Ocu-lariis, aliiſque, Medici iis nomen aliquando tribuitur, quod partem aliquam in medicando videantur obire. Ita enim & *Obſtetrices*, *Medicæ* ſubinde dicuntur, *quod*, ut Ulpianus ait, L. I. §. XI. D. de extraord. cognit. *medicinam utique exhibere videantur.* Cæterum duplex videtur eſſe ſenſus in verbis illis Hippo- 35 cratis (ἐκχωρήσω δὲ ἐργάτῃσιν ἀνδράσι πρήξιος τῆσδε) quod etiam obſervavit Jo. Obſopœus in Comm. Vel enim hoc dicit, *ſe ceſſurum* ἐργάτῃσιν πρήξιος τῆσδε, ſive *magiſtris ejus operationis*: vel ſe ἐκχωρήσειν πρήξιος τῆσδε, ſeu *ceſſurum hoc munere, ſive operatione, operatoribus*, locumque calculi ſecandi & facultatem daturum. Quod ſi cui aliorum de prædicta quæſtione ſententiam noſſe libuerit, is adire poterit Jo. Bapt. Silvaticum, Controv. Medic. XCIV. Franc. Valleriolam, Enarrat. Medic. lib. VI. enarr. IV. Leonh. Botallum, lib. de Medici & ægri munere. Mich. Doringium, de Medicina & Med. lib. II. part. III. ſect. VI. cap. III. Jo. Freitagium, Noct. Med. cap. XIII. Rod. à Caſtro, Med. Polit. lib. II. cap. III. Theod. Zuingerum, in Proſcen. Med. & poſt hos P. Laurenbergium, Porticu Æſculapii cap. IX. &c.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

Εἰς οἰκίας ᾗ ὁκόσας ἂν ἐσίω, ἐσελεύσομαι ἐπ' ὠφελείῃ καμνόντων, ἐκτὸς ἐὼν πάσης ἀδικίης ἑκουσίης, καὶ φθορίης, τῆς τε ἄλλης, καὶ ἀφροδισίων ἔργων.]

SUMMARIA.

1. *Pleonasmi Græcis familiares.* 2. *Malorum Medicorum mos.* 3. *Plinio Secundo adscripta Epistola.* 4. *Præmii inter morbi cruciatus extorsio.* 5. *Martialis jocus.* 6. *& Philippi Macedonis.* 7. *Medicis prohibitum durante morbo cum ægroto pacisci.* 8. *Medicorum infamia summa, opus quærere.* 9. *Ægri salus, suprema Medici Lex.* 10. *Medicus etiam doctus leviter aliquando errare potest.* 11. *præsertim in morbi principio.* 12. *Hippocratis exemplum.* 13. *Galeni.* 14. *Avenzoaris, & Matthæi à Gradis.* 15. *Nec tamen qui ita errant imperitiæ tenentur.* 16. *Ægyptiorum Lex. à Bocchoride lata.* 17. *Austrigildis facinus.* 18. *Et Alexandri M.* 19. *Et Antonini Imp.* 20. *Medico imputatur, quod per imperitiam peccat.* 21. *& punitur, sed pœna extraordinaria.* 22. *Sensus verborum Hippocratis.* 23. *Varia in contextu lectio.* 24. *Gorrhæus notatus, item Glossæ Scaligeri.* 25. φθορίη, *corruptela.* 26. *Ulterior Hippocratis verborum sensus.* 27. *Gorrhæus iterum notatus.* 28. ἄλλη *quid?* 29. *quid planus.* 30. ἔργα ἀφροδίσια. 31. ἐργάζεσθαι, ἐργασία. 32. *opus, opera.* 33. ἐνεργεῖν. 34. ἐπ' αὐτοφώρῳ. 35. *Castitas Medico servanda.* 36. *Æsculapius Agnites* 37. κνίζα *apud Scholiasten Theocriti.* 38. *Zona lumbaris Medicorum quid notet?* 39. *Medici luxuriosi & adulteri.* 40. *Didymon.* 41. *Apollonides Cous, & ejus pœna.* 42. *Vectius Valens.* 43. *Eudemus.*

1 Εἰσιέναι & εἰσέρχεσθαι εἰς οἰκίας, dicitur pleonasmo Græcis familiari. Ita infra est ἐκλαλέεσθαι ἔξω. Ἐπ' ὠφελείῃ καμνόντων, est ad ægrotantium salutem, quo-
2 modo supra etiam loquutus est auctor. Repetit autem eadem verba hoc etiam in loco, ut removeat abs sese suspicionem, qua pseudomedicorum & agyrtarum greges laborant,

rant, qui augere morbos solent sæpe, ac cruciatus, tempusque curationum extrahere ut diutius ægros in reditu habeant, majusque miseris extorqueant præmium. De iis Corn. Celsus lib. v. cap. xxvi. *Histrionis est, parvam rem attollere, quo plus præstitisse videatur.* De iisdem Mimnermus, antiquissimus Poëta ait, quod ament dicere,

Τὰ φαῦλα μείζω, ἐς τὰ δεῖν' ὑπὲρ φόβον,
Πυργοῦντες αὐτοὺς·

Et Auctor Epistolæ de Medicina ad amicos, quam quidam Plinio Secundo apud Marcellum Empiricum inscripserunt; *Frequenter mihi*, inquit, *in peregrinationibus accidit, ut propter meam, aut meorum infirmitatem, varias fraudes medicorum experirer: quibusdam vilissima remedia ingentibus pretiis vendentibus: aliis ea quæ curare nesciebant, cupiditatis caussa suscipientibus. Quosdam comperi hoc genere grassari, ut languentes, qui paucissimis diebus, vel etiam horis possent sanari, in longum tempus traherent, ut & ægros diu in reditu haberent, & sæviores ipsis morbis existerent.* Ex qua cohorte is fuit, cujus meminit Vlpianus in L. III. D. de extraord. cognit. qui, *quum curandos quispiam ipsi commisisset oculos periculum amittendorum per adversa medicamenta inferendo, compulit ægrum, ut possessiones suas sibi contra bonam fidem venderet.* In angustiis enim constitutus æger nihil non promiserit Medico exigenti; ut optime in exactores istos id quadret, quod lepide se facturum ait Martialis, si quid à tonsore, novacula gutturi imminente, rogaretur, lib. xi. Epig Lix.

Quid si me tonsor, quum stricta novacula supra est,
Tunc libertatem divitiasque roget?
Promittam; nec enim rogat illo tempore tonsor,
Latro rogat. res est imperiosa timor.

6 Notusque est iocus Philippi Macedonis, qui quum vulneratus esset ea parte, qua collo adnectitur pectus, quæ Græca voce κλεὶς, sive *clavis*, Medicis *clavicula* dicitur, Medicoque uteretur avaro, & subinde aliquid flagitanti, insusurravit ipsi,

λάμβανε ὅσα βούλῃ, τὴν γὰρ κλεῖν ἔχεις; *cape quantum voles, nam*
7 *clavem habes*, referente Plutarcho in Apophthegm. Atque
huiusmodi bipedum caussa (licet Hippocrates in Præcep.
tion. à mercedis constitutione initium facere jubeat Medicum, quo fiduciam excitet in ægro, se eo derelicto non emansurum) Legibus caveri cœpit, ne durante ægritudine Medicus cum ægroto pacisceretur de precio. L. III. D. de extraord. cognit. L. IX. Cod. de profess. & Med. L. VI. §. I. & seq.
8 Cod. de postulando. De iisdem Medicis etiam capiendus Seneca lib. VI. de benefic. cap. XXXVI. *Gravissima*, inquit, *infamia est Medici, opus quærere. Multi quos auxerant morbos & irritaverant, ut maiore gloria sanarent, non poterant discutere, aut cum magna miserorum vexatione vicerunt.* Iidem sunt, quos Philemon ait,

κακῶς ἔχειν, ἐὰν κακῶς μηδεὶς ἔχῃ:

Male habere, nemo se quotiens habet male.

9 At noster salutem ægri supremam sibi legem dixerat, *longe satius esse* ducens, ut in Præception. ait, *à morbo servatis exprobrare ingratitudinem, quam perniciose habentes emungere.* Ideoque addit porro, *se* prorsus *alienum futurum ab omni injuria voluntaria.* Licet enim supra docuerim, ἀδικίην ex semetipsa esse injuriam, quæ ex destinata malitia proficiscatur, & voluntarie & præmediate alicui destinetur; nihilominus tamen, ut vim vocabuli pressius exprimat Hippocrates, eam hoc loco ἑκουσίην, seu *vo-*
10 *luntariam*, ex abundanti vocat. Quemadmodum enim, homines qui sumus, nihil humani alienum à nobis putare debemus: ita & Medicum aliquando humanitus quid pati credere licet, & vel doctissimum quemque, vel in primo ad ægrum accessu, primove morbi intuitu, aut alia ex caussa, circa ægrotantem aliquando labi, aut ipsam etiam morbi speciem non perfecte
11 apprehendere; *Ego*, inquit Galenus lib. IIX. meth. med. cap. III. *nec in omnibus ægrotantibus fateor exacte me scire primo die affectum, nec ullam diariam febrem me fugere.* Confusa autem morbi

morbi cognitio, qualis fere in principio est, confusas parit
indicationes; confusæ indicationes confusa auxilia. *Quum*
tamen *aliquid ignoratur ex iis, quæ scitu necessaria sunt, methodus*
medendi optima est: sequi indicationes eorum quæ sciuntur, inquit
Phil. Scherbius, Disp. Med. IX. Avicenna hoc casu, lib. I.
fen. IV. doct. V. cap I. *naturæ rem relinquere* jubet, *aut subtiliare*
regimen, sive *diætam*, ut loquitur lib IV. fen. I. cap. de curat.
febr. putr. in univers. *Ipse Hippocrates*, inquit Quinctilianus 12
lib. III. instit. Orat. IIX. *clarus arte Medicinæ, videtur hone-*
stissime fecisse, quod quosdam errores suos, ne posteri errarent, con-
fessus est. Atque id quidem *more magnorum virorum*, *& fiduciam*
magnarum rerum habentium, ut de hac ipsa Hippocratis con-
fessione ait Celsus. lib. IIX. cap. IV. *Lenia enim ingenia*, ita
pergit Celsus, *quia nihil habent, nihil sibi detrahunt. Magno in-*
genio, multaque nihilominus habituro, convenit etiam simplex veri
erroris confessio, præcipueque in eo ministerio, quod utilitatis caussa
posteris traditur, ne qui decipiantur eadem ratione, qua quis ante deceptus est. Itaque Hippocratem sequutus, etiam Galenus lib. II. 13
de loc. adf. cap. II. coli dolorem, quo laborabat, primum
pro nephritico se habuisse ingenue fatetur. Alii decepti ex 14
ignorantia imprægnationis, cathartica validiora, quanquam
sine periculo, gravidis exhibuerunt, ut de semetipsis testantur
Avenzoar, Arabum doctissimus, lib. II. Theisir tract. III.
cap. I. & Matth. Gradis, lib. de ægrit. uteri cap XXXIIX.
Simile exemplum Medici Itali notat Bruno Seidelius lib. de
morb. incurab. cui alia subiungere possem, nisi res odiosa
quidem esset, per se tamen satis liquida. *Difficile* enim *est*, in-
quit Galenus lib. II. κατὰ τόπους. cap. I. *ut qui homo est, in mul-*
tis non peccet. Vnde Hippocrates lib. de veteri Medic. *se* τοῦτον
τὸν ἰατρὸν ἐπαινεῖν, τὸν σμικρὰ ἁμαρτάνοντα; *eum laudare Medicum,*
qui minimum delinquat. Idque propterea, ut mox subjungit,
quod τὸ ἀκριβὲς ὀλιγάκις ἐστὶ καθιδεῖν. *exacta certitudo rara sit con-*
spectu:

spectu: quodque, ut Galenus scribit in fin. Comm. in Prognost.
nunquam errare, supra hominem sit, rarissime autem, solius artificis.
Quo etiam sensu optime Medicum monet Hippocrates lib.
VI. Epid. sect. II. text. L. *ut in morbis ad hoc se exerceat, quo vel*
15 *prosit, vel saltim non lædat.* Quæ tamen dextre intelligenda sunt
omnino, ne qui dicta ratione aliquando, & leviter quidem à
scopo aberravit, statim ex imperitia teneri existimetur, nec
vicissim prætensio levis erroris multorum imperitiæ patroci-
netur. *Quivis* enim *Medicus*, ut Plato vult, lib. IX. de LL.
ἂν ὁ θεραπευόμενος ὑπ' αὐτοῦ ἄκοντος τελευτᾷ, καθαρὸς ἔστω
κατὰ νόμον: *si is, cujus curæ præest, moriatur ipso invito, purus est secun-
dum legem;* nec Medico mortalitatis eventus imputari debet, si
nihil eorum intermiserit quæ ex artis præscripto, & medendi
16 methodo præstare potuit, aut debuit. Itaque Bocchoris,
Ægyptiorum Legislator antiquissimus, lege lata absolvebat
Medicos à culpa, *si sacri codicis normam*, hoc est, *medendi ratio-
nem longi temporis usu firmatam, & ab optimis artificibus probatam*
in curandis ægris fuissent insequuti, ut refert Diodorus Sicu-
17 lus lib. I. cap. LXXXII. Crudele vero facinus cluet Austrigil-
dis, uxoris Guntchramni, Gallorum Tetrarchæ, quæ dysen-
teria maligna laborans, quum morbus indies augeret, mari-
tum jurejurando adegit, ut par Medicorum, quo usa fuit, qui-
que omnibus adhibitis fatum exorare nequiverant, se etiam-
num spiritum ducente, morti addiceret: crudelius scelus, quod
maritus detestandæ uxoris voluntati, & legibus prohibitæ,
paruit, oculosque moriture innoxii sanguinis profusione, im-
pio ad posteritatem exemplo, satiari voluit. Referunt facinus
Aimoinus, lib. III. de reb gest. Francor. cap. XXXIII. Gregor.
Turonensis, Hist. Franc. lib. V. num. XXXV. Jo. Tritthemius,
Compend. Annal. lib I. Steph. Forcatulus, de Imp. & Phi-
18 los. Gallor. lib. IV. Parili infamia laborat Alexander. M. qui
Glaucum Medicum, Hephæstione mortuo, egit in crucem.
Neque

Neque enim hic Medici, ſed ſua ipſius culpa perierat, quod capit. XIII. monuimus. Sceleſtior omnibus Antoninus Caracalla Imperator, qui, quum fruſtra Medicis perſuadere conatus eſſet, ut Severum Imperatorem veneno tollerent, crimen recuſantes, mortuo ex intervallo Severo, ſupplicio adfecit, ſi Herodiano credimus, Hiſtoriarum lib III. Superiori etiam ſeculo Gabriel Zerbus, Medicus Italus doctiſſimus, in Illyricum vel Myſiam vocatus, quum ſanitati Satrapam Turcicum reſtituere non poſſet, Satellitum acinacibus crudeliter conciſus fuit, referente Brunone Seidelio, lib. de morbis incurabilibus. *Quidquid* tamen *Medicus per imperitiam commiſit, imputari ipſi omnino debet*, inquit Ulpianus, *nec prætextu humanæ fragilitatis, delictum decipientis in periculo, innoxium eſſe*. L illicitas. VI. §. ſicuti D. de officio Præſidis. *Imperitia enim culpæ annumeratur*. L. Si ſervus. XXVII. §. ſi calicem. XIIX. D. ad L. Aquiliam. Et jam olim actio in tali caſu data eſt in Medicum, affinibus juvenis cujuſdam, ut refert Galenus, lib. I. Prognoſt. in princ. Ac tametſi, qui ita peccant, non plectantur pœna ordinaria Legis Corneliæ de Sicariis, quæ in eos ſtatuta eſt, qui dolo interficiunt, extra ordinem tamen puniuntur, non corporali, aut capitali pœna niſi circumſtantiæ ſuadeant pœnam exaſperandam, ſed arbitraria:

20 (margin, beside "Quidquid tamen")

Nach geſtalt vnd gelegenheit der ſachen / vnd nach Rath der verſtendigen.

ut habent verba Caroli V. Imp. Conſtitut. Criminal. artic. XXXIV. Exilio quoſdam, vel interdictione medicinam in poſterum faciendi punitos, exemplis docent Julius Clarus in §. homicid. num. XVII. Petrus Heigius part. II. quæſt. XXVI. num. LVI. Verum ut eo revertamur, unde ſumus digreſſi, imperitiæ crimen nunquam cadit in eos, quos σμικρὰ ἁμαρτάνειν dixit Hippocrates, quum neque ſe ipſum horum numero eximere videatur, dum

in Epist. ad Democr. *se quanquam senem, artis finem*, summam nempe perfectionem, *nondum attigisse*, ingenue fate-
22 tur. Itaque sensus est verborum; utut leviter aliquando, etiam à perito Medico, errari possit, se tamen longissime abfuturum ab omni malitia injuriave voluntaria, nec daturum operam, ut prolongetur morbus, aut augeantur dolores, nec momentum illud καιρȢ, seu *occasionis curandi*, quod ὀξὺ vocat Hippocrates in princ. Aphoris. & caput sanationis, aut quidquam aliud, quod ex usu esse queat, maligne neglecturum: sed κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν, ut alias loqui solet, solam ægri salutem quæsiturum, neque alia in-
23 tentione ægrotantium ædes ingressurum. Videamus vero & cætera contextus verba, in quibus alia exemplaria pro φθορίης, legunt φθορῆς, sensu neutiquam diverso, si pres-
24 sius rem intueamur. Joannes Gorrhæus quidem per φθορίην abortivi fœtus ejectionem & corruptionem hic intelligit. At ego caussam non video, ob quam Hippocrates, qui concisus admodum esse amat, & plura paucis involvere, denuo recoquere heic loci id voluerit, de quo jam ante in præcedentibus rem satis expediverat. Postquam enim jurarat se mulieri pessum φθόριον non præscripturum, quid opus erat altera nunc vice, odiosa reiteratione, denuo φθορίην, si Gorrhæi sensu vocabulum capias, ejurare? Glossæ Scaligeri φθορίην interpretantur βλάβην. βλάβη autem *noxam, damnum* notat. Unde δίκη βλάβης, *actio damni dati*; & δίκη βλάβης τετραπόδων, *actio damni*, seu *pauperiei, quam quadrupes fecerit*; de qua Legem olim à Solone latam, Plutarchus auctor est, in ejus vita. Verum & hæc interpretatio ταυτολογίας insimulat Hippocratem. Qui enim ægrotantium ædes non nisi ad eorundem emolumentum, & ab omni injuria voluntaria alienum, se ingressurum dejerat; is eadem opera omnem si-

mul

mul damni illationem deteſtatur. Itaque cum Anutio 25
Foëſio per φθορὴν *omnem morum corruptelam*, & *vitam*
omni ſcelere inquinatam intelligo, nec tam animi, uti ſupra,
quam *corporis impuritatem*, & *pudorem devoratum*, aut *pudi-*
citiam proſtitutam, Hippocratem innuere æſtimo. Eſt enim
φθορὴ, idem quod φθορὰ, quam Gloſſarium vetus διαφθορὰν, & *ſtuprum* indigetat, quo ſenſu Apulejus, lib.
III. Florid. utitur vocabulo *corruptelæ*. Notumque alias
eſt, διαφθείρειν, & *corrumpere*, inter verba eſſe nupta. Ita
Plutarchus in Camillo, διεφθαρκὼς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα· qua
phraſi aliquotiens etiam in Galba, & alibi utitur. Heraclides de Politia Samior. τὸ γύναιον αὐτοῦ διαφθείρων, atque ita paſſim alii. E Latinis Suetonius in Julio Cæſare
cap. L. *Conſtans opinio eſt, plurimaſque & illuſtres fœminas corrupiſſe*. & in Domitiano cap. XXII. *poſt alii collocatam ultro*
corrupit. Juvenalis Sat. I.

—— —— *Nurus corruptor avaræ.*

Hanc genuinam Hippocratis eſſe ſententiam, verba do- 26
cent quæ ſequuntur, quibus ejurare diſcipulos adigit,
φθορὴν τὴν τε ἄλλην, καὶ ἀφροδίσια ἔργα. Hoc enim vult dicere, alienos eos oportere eſſe ab omni φθορὴ, ſeu *corruptela*, tum alia, tum maxime ea, quæ *res venerias* concernit. Fruſtra nempe hic iterum eſt Gorrhæus, & citra 27
neceſſitatem pro ἄλλης legendum cenſet ἄλης, ſimplici λ,
quam interpretatur *fraudem*. Sane non nego ἄλην, ut 28
Heſychius in Lexico. Erotianus in voce ἀλαζόνες. Suidas
in voce ἄλη, & Auctor Etymologici, explicant, idem
eſſe quod πλάνην. Et Phavorinus in Lexico: ἄλη, inquit,
ἡ πλάνη. παρὰ τὸ ἀλῶ, τὸ πλανῶ· & paullo poſt ἀλῶμαι, τὸ
πλανῶμαι. πλάνην vero idem eſſe quod ἀπάτην, ſeu *fraudem*, Heſychius iterum notat; quemadmodum viciſſim,

τὸ ἐξαπατήσειν, quod est apud Oppianum Halieut. lib. III.
29 Scholiastes Græcus explicat per ἐπλάνησεν. Neque aliunde est Latinum *planus*, quod *erronem* significat, *impostorem*, *circulatorem*. Cicero Orat. pro A. Cluent. *Hic ille planus improbissimus*. Balbus Catholico: *Implanare*, *decipere*, vel *in errorem ducere*. Antiqua bibliorum versio, in Siracidis cap. XV. *Non dicas, me implanavit*, & cap. XXXIV. *Qui implanatus est, abundat nequitia*. Sed de his alibi plenius. Hæc vero omnia opinioni Gorrhæi confirmandæ adducere possem, essetque ex ipsius mente sensus Hippocratis verborum; alienum se futurum ab omni fœtus corruptione, fraude, reique veneriæ cupiditate. Verum, ut dixi, neque tautologia hæc nobis placet, ab Hippocratis stilo aliena, nec lectio mutanda, quæ proba est, & priora
30 cum sequentibus recte & immediate connectit. Porro ἔργα ἀφροδίσια, honesta circumloquutione Hippocrates vocat ipsum Veneris usum, loquendi formula aliis etiam auctoribus familiari. Ita de virgine ἐρώτων ἀμυήτῳ (aut ut Musæus Heronem Leandri vocat, γάμων ἀδιδάκτῳ) Hesiodus ἔργων β.

> Οὔπω ἔργ' εἰδυῖα πολυχρύσου Ἀφροδίτης.
>
> *Aureolæ nondum congnoscens res Aphrodites.*

Quemadmodum Anthol. lib. III. tit. εἰς γυναῖκας. matura virgo dicitur,

> Ἀκμαίη πρὸς ἔρωτα, καὶ ἡδέα κύπρελου ἔργα.
>
> *Jam matura ad amorem, & jucundas Veneris res.*

Longus Sophista, Pastoral. lib. III. ἔρωτος ἔργα, eodem sensu non una vice dixit: quemadmodum & Lucretius lib. IV. fœminam viro ait jungi, per *jucundas Veneris res* Oppia-

pianus Halieut, lib. I. ἔργα εὐνῆς, τὴν συνουσίαν vocat: Homerus Iliad. ε. & Nonnus Dionys. lib. XLII. ἔργα γάμοιο, ipsas nuptias. Plutarchus in Solone, nuptiis senum deesse dixit ἔργον γαμήλιον, καὶ τέλος, ac propterea esse ἀώρους καὶ ἀχαρίτας ἐπιπλοκὰς, sive *incongruas ingratasque copulationes*. Vbi ἔργον γαμήλιον, est *patratio* ipsa *nuptialis*, τέλος, *liberorum procreatio*. Longus, quem dixi, Pastoral. lib. IV. & Anonymus Antholog. lib. II. titulo. εἰς ἀσελγεῖς. ἔργα γυναικῶν, appellant τὴν ἀσέλγειαν τῶν γυναικοπαθούντων. Neque 31
aliter fere Demosthenes non uno in loco utitur verbo ἐργάζεσθαι. Quemadmodum idem Orat. in Neæram, ἐργαστήριον, vocat tabernam meritoriam; & alibi ἐργασίαν, *quæstum corporis*: ut docet doctissimus Guilielmus Budæus in Commentario Linguæ Græcæ. Petronius Satyrico *opus* 32
dixit: *Qui muliebre opus in ergastulo fecit*; Plautus *operas*. Asinar. act. III. sc. III.

Opto annum hunc perpetuum mihi hujus operas.

Hinc Solon & Draco, ut est in L. XXIV. §. quod ait. D. ad L. Iul. de adult. ἐν ἔργῳ deprehendi dixerunt *in ipso opere* 33
venerio, aut *patratione*, sive ut loquitur L. XCVI. D. de verborum obligat. *in ipso facinore* Theocritus Eidyll. IV. hoc sensu honeste ἐνεργέοντα dixit senecionem illum, cui μύλλοντι ἐρώτιδα suam supervenerat Corydon. Græcis alias 34
est ἐπ' αὐτοφώρῳ, methaphora à furtis deducta, ut videre est apud D. Ioannem Evangelistam cap. IIX. versu IV. In lege Attica, quam recitat Lucianus in Eunucho, sic deprehensi dicebantur ἄρθρα ἐν ἄρθροις habuisse. Cæte- 35
rum de castitate Medico servanda, & pudicitia, quam non immerito *primum virtutis honorem* Horatius vocat, lib. I. Sat. VI. elegans alius est locus Auctoris nostri lib. de Medico. *Cum ægris*, inquit, *Medico non parum est commercii.*

Illi enim huic sese tractandos submittunt, isque nunquam non fere cum mulieribus & virginibus conversatur, resque magni pretij contrectat, à quibus omnibus sibi temperare debet. Atque eodem respicit Galenus, quando lib. quod opt. Med. sit Philos. ait, *non licere cuiquam esse industrio, qui se aut vino obruat, aut cibis expleat, aut Veneri didat, pudendis denique & ventri indulgeat.* Idem inculcat Arnaldus Villanovanus, *Medicus*, inquit, *sit honestus in thalamis; delitescat in eo flamma libidinis.* lib. de calculo cap. III. Atque iterum, lib. de cautelis Medic. *Hoc unum*, inquit, *praeterea moneo, ne Medicus aegroti vel ancillam, vel filiam, vel uxorem respiciat oculo sinistro, nec cupido, nec funis eum decipiat mulierum.* Nec, quod Franciscus Ripa ait, tract. de remed. ad curand. pestem. num. LXIII.

Morborum caussas per candida brachia quaerat;

aut Medicos imitetur illos apud Ioan. Baptistam Mantuanum, Ecloga VI.

——— ——— *qui tangere venas*
Non nunquam illicitas audent.

36 Lacedaemonii, ut castitatem Medico servandam innuerent, *Aesculapium* colebant *Agniten*, ut refert Pausanias in Laconicis. Ejus simulachrum erat ex ἀγνῷ (Latini *viticem*, & *agnum castum* vocant) frutice seu arbuscula castimoniae servandae & libidini restinguendae dicata: è cujus foliis iccirco olim matronae Athenienses in Thesmophoriis (quando segregatae cubabant à viris,

Terque novem noctes venerem tactusque viriles
In vetitis numerabant:

ut Ovidii verbis utar, ex lib. X. Metamorp. fabula XI) cubi-

cubitus sibi sternebant, quod Dioscorides lib. 1. cap. CXVI. Plinius lib. XXIV. cap. IX. Galenus lib. VI. de simpl. medicam. facult. Ælianus de animal. lib. IX. cap. XXVI. testantur. Scholiastes tamen Theocriti, ut obiter hoc no- 37
tem, ad Eidyllion IV. non *ἀγνὸν*, seu *viticem* nominat, cujus folia αἱ θεσμοφοριάζουσαι sibi substraverint, sed *κνίζαν*, sive, ut textus ipse habet, *κνύζαν*. Hanc vero, quo minus viticem credamus, addit, φυτὸν esse χορτῶδες, hoc est, *plantam herbaceam*, sive quæ *herba* sit, proprie dicta. Nam vitex arbuscula est rei herbariæ scriptoribus, sive frutex in arborem tendens. Κνίζαν autem porro Scholiastes ait esse *βοτάνην ψυχρὰν*, *herbam frigidam*, ac propterea ἐπέχειν τὰς πρὸς συνουσίαν ὀρέξεις, seu *cohercere appetitus venerios*. Sed alius 38
loci est de his inquirere. Franciscus Ranchinus comm. in jusjur. Hipp. Lege VII. castitatis necessitatem in Medicis denotare ait insigne illud, quod lauream Apollinarem adeptis, in Galliis atque etiam in Italia datur: Zona videlicet, cujus proprium sit renes coercere, lubidinis magnam partem habitaculum, ut alibi docuimus, & effrenatas lumborum cupiditates temperare. Quam tamen 39
sæpe parum pensi hæc habeat Medicorum non nemo, exempla testantur & historiæ. Didymonis cujusdam memi- 40
nit Laërtius in Diogene, qui & vulgo mœchus audiebat, & falso ob flagitia sua aliquando à Diogene tactus fuit. Quum enim puellæ forte oculum curaret, *vide*, inquit Diogenes, *ne τὴν κόρην corrumpas*; quæ vox & *pupillam* & *virginem* designat. Meminit Bartholomæus Brixiensis quæst. XXXII. medici adulteri, qui ægrotantis uxorem subagitarit, quod Hostiensis etiam retulit, Joannnes Andreæ, & Panormitanus, in cap. discretionem. de eo qui cogn. con. uxor. suæ. Exemplum aliud, & vindictam si- 41
mul addo ex Photio Patriarcha, Biblioth. Cod. LXXI.

CX

ex Ctesiæ lib. XVII. de reb. Perſ. *Mortuo Megabyzo*, inquit, *Amytis uxor* (Xerxis Perſarum Regis filia) *cum multis conſuetudinem habebat, & ante hanc ſimiliter mater Amyſtris. Apollonides vero Cous Medicus, cum Amytis leviter ægrotaret, & ipſe amore ejus captus eſſet, fore dixit, ut convaleſceret, ſi cum viris rem haberet; uteri enim eſſe morbum. Quæ cum illi ars ex voto ſucceſſiſſet, ac cum ea concubuiſſet, ubi fœminam contabeſcere vidit, abſtinuit à congreſſu. Igitur illa, morte adpropinquante, matri indixit, Apollonidem ut ulciſceretur. Hæc Regi ipſi Artaxerxi* (Xerxis filio, & Amytis fratri) *rem omnem expoſuit, ut ei conſueverit, ut poſt contumeliam abſtinuerit, & quomodo filia velle de Apollonide ſupplicium ſumi ſibi indicaſſet. Rex, quidquid matri viſum, agendi fecit poteſtatem: quæ cum vinctum Apollonidem integro bimeſtri excruciaſſet, vivum poſtea defodi eodem ipſo tempore cura-*
42 *vit, quo Amytis diem ſuum obiit.* Conſimili ſceleri obnoxius fuit Vectius Valens, celebris & inſignis cætera Medicus, ut in vitis Medicorum docuimus. Is Meſſalinæ, Claudii Imp. uxoris valetudinem regere ſolitus, adulterio ejus famam partam conſpurcavit, ſi Plinio credimus, lib. XXIX. ad ſupplicium tandem tractus à Narciſſo liberto, quod
43 Tacitus notavit, Annalium lib. XI. ſub finem. Neque aliud ob crimen male audit Eudemus, Liviæ Druſi Imperatoris uxoris Medicus, quem idem Tacitus Annal. lib. IV. *Liviæ amicum* vocat, *& ſpecie artis frequentem ſecretis*; nec omiſit Plinius loco dicto, in criminatione Medicorum. Sed artificum iſta ſunt vitia, non artis, neque huic imputari par eſt, quæ illi famæ, decoris & juramenti obliti, peccant.

CAP.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

['Επὶ τῶ γυναικείων σωμάτων, καὶ ἀνδρώων, ἐλευθέρων τε καὶ δούλων.]

SUMMARIA.

1. *Lectiones in textu diversæ.* 2. *Lex* ὕβρεως *Solonis.* 3. σῶματα οἰκέτικά. 4. *Servorum conditio apud veteres.* 5. *Quur Hippocrates etiam servis noluerit contumeliam fieri?* 6. *Iuris Consultorum opinio.* 7. *quæ in dubium vocatur.* 8. *Sententia propria.* 9. *Sensus verborum Hippocratis.* 10. *Quibus masculam venerem damnat.* 11. *Hujus impuritas, & crimen nefandum.* 12. *Sodomitis olim familiare.* 13. *& Græcis.* 14. *Persis.* 15. *Romanis.* 16. *Gallis.* 17. *Germanis priscis incognita.* 18. *Dubium de his, dilutum.* 19. *Pœna sceleris in sacris litteris.* 20. *Apud Græcos,* 21. *Gothos.* 22. *Romanos.* 23. *Lex Scantinia.* 24. *Exempla à Romanis punitorum.* 25. *Rescriptum Constantii & Constantis, & Iustiniani Imp.* 26. *Leonis & Constantini.* 27. *Valentini, Theodosii & Valentiniani.* 28. *Iustiniani alia sententia.* 29. *Censura Ecclesiastica in scelus illud.* 30. *Constantini & Constantis rescriptum explicatum.* 31. *Nubere in fœminam.* 32. *Porrigere, arrigere,* ἀφροδίσια. 33. *A Dionysio Gothofredo dissensum.* 34. *Charondæ Lex.* 35. *& Persarum.*

QUanquam præsens textus cum superiori proxime cohæreat, unaque opera de eo in præcedentibus agi potuisset, tamen quia plura de eo dicere habemus, peculiare ipsi caput dare voluimus. Pro ἀνδρώων autem, Ba- 1 siliensis editio legit ἀνδρείων; Zuingeri editio habet ἀνδρῶν, & in margine ἀνδρείων, quam lectionem etiam esse in MS. Mauritii Cordæi, notat Obsopœus. Rectius omnino ἀνδρώων legemus, aut ἀνδρείων, quam ἀνδρῶν: quod hoc non æque respondeat substantivo σωμάτων, jam ante cum adjectivo γυναικείων copulato, ut par erat. Ejurata autem in genere libidine, Hippocrates ulterius pergit, & pressius personas omnes tangit, notatque in quas libidinari Medicum futurum nolit. Digitum autem videtur intendere in Solonis Νόμον 2 τῆς ὕβρεως, sive *Legem Contumeliæ*, quæ apud Demosthenem

extat, Orat. in Midiam, & Æſchinem Orat. adu. Timarch.
Ea enim non tantum pueris ingenuis contumelia inferri prohibetur, ſed quibuſvis etiam perſonis aliis, quas uno com-
3 plexu σώματα Æſchines vocat οἰκετικὰ, ſeu *domeſtica*, aut *familia corpora*. Contumelia nempe omnis, ſive εἰς παῖδα, ἢ ἄνδρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τ ἐλευθέρων τινὰ, ἢ τ δούλων. Quæ verba eadem fere ſunt cum Hippocraticis. Erant quidem ſervi ſervæque olim apud gentes conditionis duriſſimæ, ut nec perſonam haberent, neque jus ullum, ut vult Paullus JC. L. quod attinet. D. de R. I. & L. III. D. de cap. dimin. ac propterea nec injuria adfici poterant, arg. §. ſervis. III. Inſtit. de
4 Injur. Quare non ſine cauſſa Æſchines ait, quæri poſſe, quur Legi Contumeliæ ſervorum nomen adſcripſerit Legiſlator, ſi injuria adfici nequeunt? Reſpondet autem ipſus. Non ſervos quidem tanti feciſſe Solonem; ſed quia Athenienſes conſuefacere voluerit, ut ab ingenuorum contumelia ſibi temperarent, adſcripſiſſe, ne ſervis quidem eam faciendam. Atque huc reſpexiſſe Solonem in alia etiam lege, qua ſpontaneam ſervi necem capitis ſupplicio luendam ſtatuerat, auctor eſt Diodorus Siculus lib. I. cap. LXXVII. Et Solonis quidem, leges illas laturi, mens ea eſſe potuit.
5 De Hippocrate, quem eodem reſpexiſſe dici poterat, aliter ſentio. Neque enim hunc adſcriptione ſervilis nominis in jusjurandum, tantum longius ab ingenuorum contumeliis diſcipulos abducere; ſed in utriſque idem crimen eſſe τὴν ὕβριν, maximeque deteſtandum, docere voluiſſe, perſua-
6 ſiſſimum habeo. Et ſi Juris civilis interpretes hic conſulere velimus, dicent illi, opinor, reſpexiſſe Hippocratem *Ius naturæ*, quo *omnes ſunt æquales*, L. quod attinet. XXXII. de R. J. *omnes liberi*, L. IV. de Iuſt. & jure, & Inſt. de libertin. *Iure* enim *gentium ſervitutem primum introductam*, vult Lex IV. §. I. de ſtatu hom. *& ab eo jus naturæ ſuppreſſum, & conſtitutam ſervitutem contra naturam*, ſ. ſervitus. Inſt. lib. I.

contra

contra libertatem naturalem, Cod. de SC. Claud. toll. Atque hoc ajunt velle Senecam Philosophum, quando ait Epist. xxxii. *Quid est eques Romanus, aut libertinus, aut servus? nomina ex ambitione aut injuria profecta*: & Philonem lib. de vita contempl. *Natura liberos omnes genuit, sed avaritia, legum contemtrix, servitutem induxit*. Itaque ex horum opinione Hippocrates Legis naturæ respectu non minus à servorum quam liberorum contumeliis abstinendum censuerit: quod, ut iterum loquamur cum Seneca, lib. i. de Clem. cap. xiix. *quum in servum omnia liceant, sit tamen, quod in hominem non licere commune jus animantum vetet; quia ejusdem naturæ sit, cujus omnes*. Verum sub judice adhuc lis pendet, nec Phi- 7
losophi Juris Consultis concedent, servitutem esse contra naturam, sed naturalem potius, quæ Aristotelis est sententia lib. i. Polit. cap. iii. & iv. quam sequuntur Jo. Sepulveda, Jo. Casus, Obertus Giphanius, Anton. Montecatinus, Jul. Pacius in Commentariis suis ad Arist. Franc. item Piccolhomineus Moral. virt. Gradu x. cap. vi. Dominicus à Soto de Iust. & Iure libr. iv. quæst. ii. artic. ii. Franc. Connanus lib. ii. Comm. Jur. Civil. cap. i. num. iv. & v. Jo. Bodinus lib. i. de Rep. cap. v. atque alii. Maxime tamen eam defendit CL. Henningus Arnisæus, amicus olim noster, & in Academia Iulia Collega, lib. i. de Rep. sect. iii. num. ii. & seqq. cumprimis vero Opusculo peculiari de servitute adversus calumniatorem quendam suum, quod opera heredum brevi nos habituros speramus. Præstabit itaq; 8
dicere, licet maximum semper fuerit dominium, magnaque potestas Dominorum in servos, semper tamen eos, qui Rebuspubl. præfuere, id operam dedisse, ut caverent prohiberentque, ne quis etiam servis privatis abuteretur pro libidine, ad contumeliam infamemque injuriam, ut patet ex Justiniano, Inst. lib. i. tit. iix. & Vlpiano L. ii. de his qui sunt sui juris. Licet enim operas Dominis negare nequeant

 servi,

ſervi, tamen per eas non aliæ intelliguntur, quam quæ honeſte fieri poſſunt. *Quæ enim ſecus ſe habent, & pietatem lædunt, exiſtimationem, verecundiam, & contra bonos mores ſunt, ea nec facere nos poſſe credendum eſt*, ait Papinianus L. filius. xv. D. de condit. Inſtit. Unde ad ſcelera & facinora vocati ſervi Dominis parere non tenentur, aut ſi pareant, non impune habent, ex mente Ulpiani, L. is qui puteum. xi. §. an ignoſcitur. D. quod vi aut clam. & Alfeni Vari, L. ſervus non in omnibus. xx. D. de obligat. & act. quum publica delicta prætextu domeſtici dominii excuſari non poſſint. Unde etiam ſervi, licet alias Dominos accuſare non poterant, ex Arcadii & Honorii Impp. reſcripto, L. ſi quis. xx. C. de his qui accuſare non poſſunt: tamen, ut verecunde expoſtulent coram Urbis Præfecto, ſi ad obſcœnitatem compellantur, conceſſit Ulpianus §. quod autem. iix. D. de Off. Præf. Urbis. Atque hoc eſt quod tangit Seneca lib. 1. de Clement. xiix. ubi ait: *In mancipio cogitandum eſt, non quantum illud impune*
9 *pati poſſit, ſed quantum tibi permittat æqui bonique natura*. Dicamus itaque, Hippocratem rem ipſam hoc in loco æſtimaſſe, & in diſcipulis deteſtatum, non perſonas: omnes tamen diſertim enumeraſſe, ut in nulla flagitium licere oſtenderet. Hoc tantum addo, ſi in priſcorum ſervilibus perſonis res ita habet, nemo ſequius quid de noſtri temporis ſervis præſumat, qui mitiorem longe, fereque diverſam ſervitutem
10 ſerviunt. Per corpora autem ſive ſerva, ſive libera, quia tam maſcula, quam fœminea intelligit Hippocrates; oſtendere porro voluit, ſe non eam tantum, quæ ſecundum naturam luxuriat inter mortales, damnare venerem, ſed & alteram illam, qua παρὰ φύσιν homines nequam operantur iniquitatem: de quibus Anthologia Græca, lib. 11. tit. εἰς ἀσελγεῖς, ait:

Ἀνέρας ἠρνήσαντο, καὶ οὐκ ἐγένοντο γυναῖκες·
Οὔτ' ἄνδρες γεγάασιν, ἐπεὶ πάθον ἔργα γυναικῶν.
Οὐδὲ γυναῖκες ἔασιν, ἐπεὶ φύσιν ἔλλαχον ἀνδρῶν.
Ἀνέρες εἰσὶ γυναιξί, καὶ ἀνδράσιν εἰσὶ γυναῖκες.

quæ

quæ interpretari latine non libet. Est enim flagitium exe- 11
crandum, ut & *abominatio* in sacris vocetur, Levitic. cap. XIIX. vers. XXII. Justinianus Imp. *luxuriam illicitam atque diabolicam, actum & ausum sacrilegum & impium, actionemque abominabilem & Deo exosam*, vocat Novella prædicta, & Novella CXLI. Plutarcho in ἐρωτικῷ, actio est νόμῳ πεπραγμένος, ἄχαρις παντάπασι, καὶ ἀσχήμων, καὶ ἀναφρόδιτος. *Actio* profecto ea, *propter quam ira Dei venit in filios diffidentiæ*, ut ex D. Paulo ad Ephes. V. vers. VI. & ad Coloss. III. vers. VI. docent Canones, cap. ut Clericor. de vita & honest. Cler. & cap. Clerici extravag. de excess. prælat. & *quo ipsa societas, quæ cum Deo esse nobis debebat, violatur, dum eadem natura, cujus ipse est auctor, libidine polluitur.* Can. flagitia. XXXII. quæst. VII. cujus dedecus ex Ethnicis Paullus IC. L. isti quidem. IIX. D. de eo quod metus caussa. tantum esse censuit, ut mortem potius eligendam, quam id patiendum, responderit. Scelus 12
id Sodomitis familiare fuisse, atque ex eo *Sodomiæ* nomen defluxisse, sacrarum litterarum docent interpretes, & Canones cap. hoc ipsum. ʃ. hoc autem. XXX. quæst. II. Inter profanos auctores, ejus nefariam inventionem Scholiastes Æschyli, ἐν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις, Laio tribuit, Oedipi patri, de quo ait, quod πρῶτος ἐν ἀνθρώποις τὴν ἀρρενοφθορίαν ὑπέδειξεν. Heraclides in Politiis, Cretensibus adscribit, nihilque ait 13
eam rem apud ipsos ignominiæ habuisse aut turpitudinis. Heraclidi adstipulatur Timæus, apud Athenæum lib. XIII. & post Cretenses, multas Græciæ civitates, licet cætera legibus recte administrarentur, idem crimen recepisse addit, & probasse. A Græcis flagitium ad Persas ivit, Herodoto 14
auctore lib. I. quanquam Græcos à Persis habere contendat Plutarchus, lib. de Herodoti malignit. A Græcis recta tran- 15
siit ad Romanos, ab initio pro delicto adeo tenui habitum, ut Seneca Rhetor lib. IV. Controvers. ex Aterii tamen Declamatoris sententia, non vereatur dicere, *impudicitiam illam in ingenuo quidem crimen esse, at in servo necessitatem, in liberto officium.*

16 *officium*. Demum & Gallis, à Massiliensibus Græcis edoctis,
sive infectis, tantopere idem flagitium complacuit, ut nulli
apud ipsos fuerit pudori, aut se aut alios eo contaminasse.
Aliquando etiam apud eosdem rem eo devenisse, ut nefa-
riam sancirent legem, ne cui duxisse uxorem liceret, qui prius
uxoriam non implesset functionem, refert Cæl. Rhodogi-
nius, antiqu. lect. lib. XV. cap. X. Hinc Celtas hoc nomine
traducunt passim Aristoteles, lib. II. Polit. cap. IX. Dio-
dorus Siculus, Biblioth. lib. V. Strabo, Geogr. lib. IV. A-
17 thenæus, lib. XIII. De majoribus nostris, priscis illis Germa-
nis, Quinctilianus in Declamat. pro Mariano milite, cujus
pudicitiam tentaverat Tribunus; *nihil tale*, inquit, *novere Ger-*
18 *mani: & sanctius ad Oceanum vivitur*. De Taciti tamen loco,
qui est lib. de German. cui similis est alius apud Sextum
Philosophum, Pyrrhon. Hypotypos lib. III. cap. XXIV.
qui nostræ nationi à non nemine objici solet, adi I. Lipsium
in Comm. ad Tacit. & præ aliis Phil. Cluverium, qui de
Gallis id accipiendum, aut Gallorum accolis Germanis,
pluribus ostendit, German. antiq. lib. I. cap. XIX. Pro-
gressu vero temporis graviter à plerisque, & ut magnitudo
19 sceleris postulabat, in delinquentes animadversum fuit. Di-
vinis sane legibus morti jam olim præstinabantur. Levit.
20 cap. XX. vers. XIII. Athenis capite plecti solitos, Æschines
loco laudato ex Solone notat. De Spartanis ait Ælianus,
Histor. Var. lib. III. cap. XII. *Sive adolescens ausus sit stu-*
prum pati, aut amator inferre, neutri consultum fuerit Spartæ mane-
re: aut enim è patria discedendum eis, aut, quod gravius, è vita.
21 Gotthi partem illam, quæ potissimum peccarat, præseca-
bant, ut est in L. III. Cod. Wisigotthi. de incest. L. III. tit.
V. Legem eam à Chindiswaldo, Gotthorum Rege latam, re-
22 citat Petrus Gregorius Syntagm. lib. XXVI. cap. X. Ut ad
Romanos transeamus, scribit quidem Clemens Alexandri-
nus, Pædag. lib. III cap. III. eum qui contra naturam fæmi-

nis

nis abusus fuisset, vivum defodi censuisse veteres Romanos Legislatores. Quinam vero hi fuerint, me quidem latet. Hoc scio Romanos ab initio cum ἀῤῥενοφθόροις egisse *Lege* 23
Scantinia, cujus mentio apud Ciceronem lib. IIX. Epist. XII. Suetonium in Domitiano cap. IIX. Ausonium Epigramm. LXXXIIX. nomenque obtinuit à C. Scantinio Capitolino, Trib. plebis, apud Valerium Maximum lib. VI. cap. I. & Plutarchum in Marcello: cui dies dictus erat à M. Claudio Marcello, Ædili Curuli, quod hujus filium de stupro compellasset. Ejus tamen pœna non erat capitalis, sed pecuniaria, decem millium, ut habet Quinctilianus, lib. IV. cap. V. sub fin. quod crimen, ut dixi, leviculum censeretur. Atque ita censuisse etiam arbitror Ulpianum, L. I. §. remanet. D. de postul. quando muliebria passum non alia pœna adfici à Prætore notat, quam remotione à subselliis. At post- 24
modum pœna cœpit exasperari, factumque, ut primum C. Marius Imp. Clusum sororis suæ filium, Tribunum militum, à Cælio Plotio manipulario milite, quem Clusus de stupro compellarat, juste cæsum pronunciaret, referente Cicerone, Orat. pro Milone. Valerio Maximo, lib. VI. cap. I. Plutarcho in Mario. Lucullus porro Consul, Romanum, Chæroneæ præfectum, à Damone Peripolta, cujus pudicitiam tentarat, mox recusantem vi cogere conatus fuerat, in foro sacrificantem, juste ob turpem injuriam cæsum judicavit, Damonemque & adolescentes aliquot alios, cædis adjutores absolvit, ut Plutarchus habet in Lucullo. Cajus Latorius item, cognomento Marcus, militum bello Samnitico Tribunus, quod contubernali, libidini ejus morigerari nolenti, vim parasset, apud Pop. Rom. accusatus, capitis damnatus fuit, auctore Suida in Λατώριος. Et C. Fescenninus Triumvir, C. Cornelium militem fortissimum, quod cum adolescente stupri commercium habuisset, vinculis primum oneravit; mox, licet Cornelius prætenderet, quod puerum non

non primus corrupisset, qui pridem vulgo quæstum corpore fecisset, atque adhuc faceret, in carcere mori coëgit: nefas illud, quia natura, legibus, & moribus sit prohibitum, neque in volentem committi oportere censens, ut ait Valer. Maximus, loco adducto. Quin etiam, quum Cominius, Tribunus plebis, M. Lectorio Mergo, Tribuno militum, qui Cornicularium suum stupri caussa appellarat, diem ad Populum Rom. dixisset, atque hic metu ferendæ sententiæ ante diem judicii primum fuga se subtraxisset, mox etiam vita privaret: fato tamen functus, post mortem adeo universæ plebis sententia crimine impudicitiæ est damnatus. *Atque illum*, ut iterum inquit Val. Maximus, *militaria signa, sacratæ aquilæ, & certissima Romani Imperii custos, severa castrorum disciplina, usque ad inferos prosequuta est. Quoniam cujus virtutis magister esse debuerat, sanctitatis corruptor tentavit exi-*
25 *stere.* Deinceps id genus scelerosos Constantius & Constans Impp. ultore gladio puniri, peculiari Rescripto jusserunt; quos sequitur Justinianus Imp. §. item Lex Julia. Inst. de publ. judic. & in Novellis laudatis subdi præcipit acer-
26 bioribus & ultimis suppliciis. Eclogæ etiam Leonis, & Constantini Augg. tit XXIIX. L. XXI. de pœnis criminal. delict. Romanas leges sequutæ, τοὺς ἀσελγεῖς, τόν τε ποιοῦντα, καὶ τὸν ὑπομένοντα, ξίφει τιμωρεῖσθαι jubent: nisi ὁ ὑπομένων minor sit annis XII. hujus enim ætatem indicio esse, non scire eum quæ pa-
27 titur. Valentino, Theodosio & Arcadio Imppp. comburi
28 eos placuit, ut est in L. VI. Cod. Theodos. Immo & Justinianus, quod de Gotthis diximus, partem illam, qua sumus id, quod sumus, amputari impuris istis voluit. Caussam rogatus, *annon*, inquit, *si sacrilegium commisissent, manus illis fuissent amputandæ?* referente Zonara Annal. Tomo III. & Paullo Diacono lib. XVI. Quumque anno Imperii ejus secundo Esaias Rhodi, & Alexander Diospoleos Thraciæ Episcopi, aliique multi hoc scelere inquinati deprehenderen-

tur,

tur, aliis quidem idem Imperator veretrum præſecari, aliis calamos acutos in meatus genitalis inſeri, ac nudos quaſi in triumpho produci juſſit. Senatorum quoque, civium, & ſummorum Pontificum multi, eidem culpæ obnoxii, caſtrati & publice nudi in forum producti, miſerabiliter perierunt, ſuoquê exemplo alios pudicitiam colere docuerunt, inquit Cedrenus. Cenſura vero Eccleſiaſtica τ̃ ἀῤῥενοφθόρων, 29
ſub Orientis Imperatorum regimine graviſſima erat. Domum enim precationis, ut Harmenopulus refert, in Epitome SS. Canonum. ſect. v. tit. III. num. XLI. non ante ipſis ingredi licebat, quam à nefario ſcelere deſtitiſſent; & tunc ploraſſenr triennium (hoc eſt, ut Philotheus Patriarcha explicat in ſchol. ſtantes extra Eccleſiam, & rogantes eos, qui ingrediebantur, ut pro ſe orent) triennium deinde ſuccubuiſſent (hoc eſt, ſtantes intra Eccleſiam poſt ſuggeſtum, & cum cathechumenis ante κοινωνίαν exeuntes) & demum triennium ſtetiſſent (ſcilicet cum fidelibus orantes, necdum tamen ſacramenta percipientes, niſi triennio iterum exacto) atque ita demum rurſus admitterentur in ſinum Eccleſiæ, & ad κοινωνίαν, atque ἁγιάσματα, ut vocant Græci, ſive *ſacrorum communionem*. Cæterum Conſtantini & Conſtantis Re- 30
ſcriptum, cujus meminimus, extat Codicis lib. IX. tit. IX. quod quia elegans eſt, & quædam in eo minus liquent, non pigrabor adſcribere. Ita autem habet: *Quum vir nubit in fœminam viris porrecturam quid cupiatur ubi ſexus perdidit locum? ubi ſcelus eſt, quod non proficit ſcire? ubi Venus mutatur in aliam formam? ubi amor quæritur, nec videtur? Iubemus inſurgere leges, armari jura gladio ultore, ut exquiſitis pœnis ſubdantur infames, qui ſunt, vel futuri ſunt rei.* Jac. Revardus lib. IV. Variar. hic legendum cenſet, *in fœmina viris porrectura*, caſu ſexto; alii, *in fœmina viris projectura*; alii, *paritura*: omnes male. Etenim vulgata lectio rectiſſime habet, liquido manifeſtoque ſenſu. *Nubere* enim *in fœminam* vir dicitur, quando γυναικο- 31

παθεῖ; additurque *viris porrecturam*, ut plenius res exprimatur.
32 *Porrigere* enim in fœminis, & *arrigere* in viris, inter ea ſunt, quæ honeſte apertius dicere non licet. Quod vero dicitur *venerem mutari in alteram formam*, eſt id, quod D. Paullus Epiſt.
33 ad Rom. cap. I. verſ. XXVI. & XXVII. ait: μετάλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν; ut non opus ſit hoc interpretari de mutatione habitus, qua οἱ παθοῦντες fœminarum in morem veſtiebantur, ut Dionyſ. Gothofredus ad d. L. pluribus ex Lampridio, Dione ac Martiali probare ſatagit. Quod placuiſſe etiam video Rævardo, loco adducto, & Jac. Menochio arbitrar. Judic. lib. II. centur. III. caſu CCLXXVI. num. XI. Pro *videtur*, rectiſſime ex MSS. reponas, *invenitur*. Volunt enim Impp. *quæri, non inveniri amorem*: quod talis ſit,

—— qui non utrinque reſolvat,

ut Ovidius, à flagitio hoc averſus, judicat, lib. II. de arte. qua de re adeat qui volet, & videat Lucianum Dialogo, quem Amores inſcripſit. Mihi plenius iſta non lubet, nec operæ fuerit precium, explicare. Stobæus Charondæ legem
34 oggerit: ΜΗΔΕΙC ΑΙCΧΡΟΡΡΗΜΟΝΕΙΤΩ. Idem Per-
35 ſarum lex volebat, quam commemorat lib. I. Herodotus: Ὁκόσα ποιέειν οὐκ ἔξεστι, ταῦτα οὐδὲ λέγειν ἔξεστι; *quæ facere eſt nefas, ea nec profari licet*: & Iſocrates repetit Paræneſi ad Demonic. Ἃ ποιεῖν αἰσχρὸν, ταῦτα νόμιζε μηδὲ λέγειν εἶναι καλόν; *quæ factu turpia, ea nec dictu pulchra arbitrare*. Verum jam pridem ſatis dixi, quum recte, quidquid hujus eſt ſceleris, id eſſe dicant optimi Impp. *quod non proficiat ſcire*. Quod ſi cui tamen ſcire libeat, is una & pœnas diſcat nefandi flagitii; cui fini iſta diximus.

CAPUT

CAPUT DECIMUM NONUM.

Ἃ δ' ἂν ἐν θεραπείῃ ἢ ἴδω, ἢ ἀκούσω, ἢ καὶ ἄνευ θεραπείας κατὰ βίον ἀνθρώπων, ἃ μὴ χρή ποτε ἐκλαλέεσθαι ἔξω, σιγήσομαι· ἄρρητα ἡγεύμενος τὰ τοιαῦτα.]

SUMMARIA.

1. Diversa in textu lectio. 2. Anacharsis Scytha quo schemate dormierit. 3. Hippocratis monitum de silentio servando. 4. De silentio consilium Periandri. 5. & Siracidis. 6. & Agamemnonis. 7. Silentii usus. 8. Garrulitatis noxæ. 9. Ejus abominatio. 10. Philosophorum silentii indictio. 11. ἐχεμυθία. *12. Pythagoricorum silentium. 13. Medico maxime convenit silentium. 14. Harpocratis simulacbrum in templis Isidis & Sarapidis. 15. Silentium Medicorum fundatur in Iure naturali. 16. Medicus à Judice interrogatus an secreta ægrotorum revelare teneatur? 17. Scrupulus à Valleriola injectus. 18. qui amovetur. 19. Virgilii Medicina quur muta dicta. 20. Sententia quorundam. 21. Sententia propria. 22. Hippocratici textus sensus. 23. Hippocrates ex D. Hieronymo illustratus.*

Libri alii in textu habent ἐν θεραπίῃ, & ἄνευ θεραπίης, 1
quam vocem Hippocrates etiam in Præception. & alibi usurpavit; & magis ad Jonicam dialectum. Sed ad textus explicationem progrediamur. *Anacharsin* 2
Scytham dormientem, Clemens Alexandrinus Strom. lib. v. refert, *sinistra manu continuisse pudenda, os dextera; ut significaret, utrumque oportere quidem, majus tamen esse linguam cohibere, quam voluptatem.* Fallor, an ejusdem fuerit sententiæ Hippocrates? 3
Certe postquam satis de libidine coërcenda egerat, ultimo nunc tandem loco de linguæ continentia discipulos monet, & serio quidem. Agit autem de silentio servando, quod etiam lib. de Medico, ab artis studioso exegerat: agit de linguæ continentia, quam non immerito Plutarchus lib. de cap. ex inim. utilit. Οὐ μικρὸν ἀρετῆς μέρος, *non minimam virtutis partem* esse ait. Et profecto rationem habere unumquemque

decet, ut dicenda, tacendaque calleat, nec temere statim
4 aliis eloquatur, quod norit. Sequatur potius Periandri
præceptum apud Laërtium lib. I. quo λόγων ἀπορρήτων ἐκφο-
5 ρὰν ποιεῖν vetat; aut Siracidis qui cap. XLII. vers. XXIX. & XXX. quemvis jubet *αἰσχύνεσθαι ἀποκαλύψεως λόγων κρυφίων*, *erubescere à revelatione verborum occultorum*: ita enim ἔσεσθαι αἰσχυντηρὸν ἀληθινῶς, καὶ εὑρήσειν χάριν ἔναντι παντὸς ἀνθρώπου, *futurum sine confusione, & inventurum gratiam in conspectu omnium homi-*
6 *num*. Consilium non dissimile Agamemnonis umbra Odyss. λ. dat Ulyssi, consuadetque

> Οὐ μὲν μῦθον ἅπαντα πιφαυσκέμεν, ὅν κ' εὖ εἰδῇ·
> Ἀλλὰ τὸ μὲν φάσθαι, τὸ δέ τι κεκρυμμένον εἶναι.
> *Non temere ore loqui, quod fors sub pectore condat:*
> *Sed quædam effari, quædam secreta tenere.*

Siquidem ut Menander olim dicebat,

> Οὔτ' ἐκ χερὸς μεθέντα καρτερὸν λίθον
> Ῥᾷον κατασχεῖν, οὔτ' ἀπὸ γλώσσης λόγον.
> *Retineri ut à te non potest jactus lapis:*
> *Sic ore emissa verba quæ semel tuo.*

Ex quibus suum illud deprompsit Horatius, Epist. lib. I. Epist. XIIX.

> *Et semel emissum volat irrevocabile verbum.*

7 *Silentii* contra *tutam esse mercedem*, seu ἀκίνδυνον γέρας, ait Aristides in defens. Periclis. & *tacere*, dicente Plutarcho lib. de curios. in fin. *non sitim tantum tollit*, quod volebat Hippocrates VI. Epidem. sect. III. *sed molestia insuper & dolore*
8 *liberat*. Contra vero multiloquentia & garrulitas multis obfuit, multosque perdidit, ut recte Xenocrates apud Valer. Maximum lib. VII. cap. II. aut Simonides apud Stobæum, Serm. XXXIII. responderit: *Dixisse me aliquando pœnituit, tacuisse nunquam*, Recte etiam Ovidius lib. II. de arte amandi:

> *Eximia est virtus præstare silentia rebus:*
> *At contra gravis est culpa, tacenda loqui.*

Neque

Neque ſine ratione eum, qui, ut Terentius loquitur, Eunu- 9
cho act. I. ſc. II.

Plenus rimarum eſt, hac atque illac perfluens,

Horatius *nigrum* vocat, & *caveri* jubet lib. I. Sat. IV.

——— ——— *commiſſa tacere*
Qui nequit, hic niger eſt, hunc tu, Romane, caveto.

comitemque in eadem aut navi aut domo habiturum pernegat, lib. III. Carm. Ode II.

——— *Vetabo, qui Cereris ſacrum*
Vulgarit arcanæ, ſub iiſdem
Sit trabibus, facilemque mecum
Solvat faſelum.

Hanc taciturnitatis & ſilentii utilitatem conſiderantes Phi- 10
loſophi, quotquot perfectiorem doctrinam profitebantur,
diſcipulis ſilentium imperabant, uſque dum ſincero doctri-
næ guſtu imbutis, id tandem liceret rumpere. Id genus ſi- 11
lentii Lucianus in Gallo, vocat ἐχεμυθίαν, quam explicat A-
gellius Lib. I. cap. IX. Cumprimis *Pythagoras* ſapientiſſimus 12
Philoſophorum, *nihil prius diſcipulos ſuos docuit,* ut verbis utar
Apuleji, ex lib. Florid. *quam tacere, primaque apud eum meditatio ſapienti futuro, linguam coërcere; verbaque, quæ volantia Poëtæ appellant, detractis pinnis intra murum candentium dentium premere.* Homerus Iliad, ξ. ἕρκος ὀδόντων, ſeu *vallum dentium* vocat. Atque iſtis Pythagoræ meditationibus Apuleius addit, *utrumque ſe didiciſſe: & cum dicto eſt opus impigre dicere; & cum tacito opus eſt, libenter tacere*: quod pridem Menander dixerat breviſſime:

Οὗ δεῖ, σιωπᾶν· καὶ λαλεῖν ὅπου χρεών·
Tacere, quando opus: & quando eſt opus, loqui.

Cumprimis tamen Medico ſilentium eſt ſervandum, quod 13
multa ſæpe in praxi occurrant, quæ omnium auribus inſtillari non decet: multis ægri morbis graventur, quos curari, non divulgari, ſtudioſe cupiunt: multa ſæpe Medico com-

mittant concredantque ægroti, quæ tacere ipsum prorsus, nullique hominum unquam revelare discupiant, sed ut Poëta ait:

Ἔξειν ἠΰτε περ κρατερὴ δρῦς, ἠὲ σίδηρος·

Tam tacita ut ferrum, vel quercus dura tenere.

Aut ut Herodotus lib. III. de Prexaspe, jurisjurandi religione à Magis constricto, loquitur, ἕξειν παρ' ἑαυτῷ, μηδ' ἐξοίσειν παρὰ μηδενὶ ἀνθρώπων: *intra se habiturum, neque cuiquam mortalium patefacturum.* Hinc est quod Iudæus Medicus, cujus crebra apud Arabes mentio, *Medicum* jubet *esse pium, sepelientem privata, revelata ipsi,* ut habet Rhases, lib. xxv. Cont. cap. IX. Petrus Aponensis conciliat. diff. II. jubet esse *passionum ignominiosarum, sibi revelatarum, occultatorem sagacem.* Ludoicus de Avila, lib. IV. delle infermita cortegiane, cap. CXXVII. ait: *Deve il Medico esser diligente, studioso, di buona conscienza, honesto, & secreto, come un confessore*: hoc est; *Diligentem fas est esse Medicum, studiosum, conscientiæ puræ, honestum, & Confessionarii instar taciturnum:* qui

—— quod suæ concreditum est
Taciturnitati clam, fidei & fiduciæ,
Non enunciet cuiquam, neu faciat palam,

14 ut Plauti verbis utar, ex Trin. act. I. sc. II. Atq; hæc fuit caussa, ob quam Ægyptii in Isidis & Sarapidis tēplis, Præsidum apud ipsos Medicinæ Deorum, Harpocratem Silentii Deum, labia digito comprimentem, adorarint, ut est apud Augustinum, lib. XIIX. de C. D. cap. V. *Quæ* enim *Medicus in morborum curationibus viderit, quæque retecta, notam sunt ægro allatura, ceu arcanum contineat, nec cuiquam pandat: quod ignominiæ sit plenum, ægri famam prodere, & fidei suæ commissa continere non posse,*
15 inquit Fr. Valleriola Enarrat. Med. lib. IV. enarr. X. Atque hæc, tenore jurisjurandi Hippocratici, silentii exactio & promissio, fundamentum habet in jure naturali, quod obligationem inducit servandi secretum, in cujus revelatione fama ho-
16 norque proximi alioquin periclitaretur. Quamobrem re-

&te Joan. Azorius Instit. Moral. part. III. lib. III. cap. XXIIX. dubit. II. statuit Medicos & Chirurgos, interrogatos à Judice, sive per denunciationem, aut inquisitionem procedat, non obligari ad testificandum de secretis, quæ secreto ipsis detexerint ægroti, consilium petentes. Majus enim est vinculum Juris naturalis, servare secretum, quam parere Judici interroganti. Judex enim, si legitimo modo interroget, nihil, quod contra jus naturale sit, quemquam interrogare debet; minime omnium eum, quem jurejurando ad silentium servandum jam ante norit constrictum. Vide etiam Io. Nevizanum, Silvæ Nupt. lib. III. num. XLV. Scrupulum tamen 17
hic nobis injicit Franc. Valleriola, Enarr. Medic. lib. VI. Enarr. V. Ait enim Magistratuum esse, ne extreme contagiosi, ut sunt Elephantiaci, à quibus infici alii possunt, in civitate habeantur. Et quærit proinde, si quis elephantiasi laborans consulat Medicum, auxiliumque poscat, an non Medicus indicare illum Magistratui debeat, atque ita cavere, ne alii per ipsum inficiantur. Distinguit autem Valleriola ipse, inter 18
dispositum atque in Elephantiasin pronum, & Elephantiacum consummatum. Quantum ad priorem, abesse jubet à sancta Medicorum fide & probitate flagitium indicinæ. *Impietati enim proximum videri,* ait, *quem consilio regere, fide tueri, arte servare debes ac potes, hunc exilii reum mendacio facere, maximi mali insimulare, fama spoliare, & contemptibilem vulgo facere.* Talis secretim potius à Medico admoneatur, ut sibi sapiat, Medici dicto audiens sit, ejusque præceptis consiliisque pareat, & à Deo Opt. Max. auxilium & sanitatem expectet. Quem vero Medicus perfecte Elephantiacum primo intuitu ex signis omnibus deprehenderit, eum citra jurisjurandi violationem Magistratui indicare non dubitabit, si super veritate fuerit interrogatus. *Nam* inquit porro Valleriola; *ut impietatis est, nondum lapsum* (plane infectum) *noxæ dare: sic certe proditæ fidei, jam inquinatum, jam Elephantiacum factum,*

non

non ab hominum cætu removere, ne majorem privati hominis, quam Reipub. curam habuisse videri queat. Salus enim Reipub. suprema lex omnibus esse debet. Cæterum ad silentium Me-
19 dico servandum respexisse etiam Virgilium autumo, quando Æn. lib. XII. Medicinam *artem mutam* appellavit, ubi de Japide Medico ita fatur:

Ille, ut depositi proferret fata parentis,
Scire potestates herbarum, usumque medendi
Maluit, & mutas agitare inglorius artes.

20 Fulvius quidem Ursinus in Collation. Io. Raph. Moxius lib. I. Meth. med. morb. mul. per venæ sect. cap. XXXVII. Hieron. Mercurialis Variar. lect. lib. III. cap. XIII. Andr. Tiraquellus lib. de Nobil. cap. XXXI. num. CCCXC. Zacutus Lusitanus in Introitu ad praxin, præcepto III. atque alii, Medicinam ideo artem mutam dici putant, quod opere potius quam verbis niti debeat Medicus; quum *morbi non eloquentia*, ut loquitur Celsus, in præfat. lib. I. *sed remediis curentur*, & juxta Menandrum:

Ἰητρὸς ἀδόλεσχος νοσοῦντι πάλιν νόσος:
Medicus loquutor morbus ægro sit novus.

Ac proinde recte dicat Seneca Epist. LXXV. *Non quæri ab ægro Medicum eloquentem, sed sanantem: si vero ita competat, ut idem ille, qui sanare potest, compte de his quæ facienda sunt disserat, boni consulendum: non tamen esse quare æger gratuletur sibi quod inciderit in Medicum etiam disertum; hoc enim tale esse, quale si peritus*
21 *gubernator etiam formosus sit.* At ego quod pace aliorum interpretum dixerim, non ineptum putaverim, si quis artem nostram, etiam hanc ob causam à Poëta mutam vocari censeat, quod taciturnum Medicum esse oporteat, & cum primis silentio ea premere, quæ ab ægris ipsi concreduntur, quæque secreta hi esse cupiunt, & aliis, aut in vulgus esse
22 nota, minus conducit. Hippocrates sane duo à futuro Medico stipulatus, jurejurando eum adigit, ut non minus ea, quæ in com-

in communi vita, quam artem factitando, sive viderit, sive audierit, tacita habeat. Itaque, quod de servo dicebat Plautus Mostellar. act. III. sc. v. de se omnino dictum putet γνήσιος Hippocratis sectator;

Plus oportere scire Medicum, quam loqui.

Concludo autem totum hunc locum elegantibus verbis D. 23
Hieronymi, Epist. III. ad Heliodorum, quem Hippocratis exemplo admonet, hortaturque, ut silentio studeat, & secreta non revelet. *Officii tui est*, inquit, *visitare languentes, nosse domos matronarum, ac liberos earum, & nobilium virorum custodire secreta. Officii tui est, non solum oculos castos servare; sed & linguam. Nunquam de formis mulierum disputes: nec quid agatur in alia, domus alia per te noverit. Hippocrates adjurat discipulos, antequam doceat, & in verba sua jurare compellit; extorquet sacramento silentium; sermonem; incessum; habitum moresque praescribit. Quanto magis nos, quibus animarum cura commissa est, omnium Christianorum domos debemus amare, tanquam proprias.* Haec Hieronymus.

CAPUT VICESIMUM.

Ὅρκον οὖν μοι τόνδε ἐπιτελέα ποιέοντι, καὶ μὴ ξυγχέοντι, εἴη ἐπαύρασθαι βίου καὶ τέχνης.]

SUMMARIA.

1. *Iurisjurandi Hippocratis pars tertia.* 2. Ἐμμένειν ὅρκῳ. 3. εὐορκεῖν, εὔορκος. 4. *Formula finiendi juramenta.* 5. συγχέειν ὅρκον. 6. *Conturbatores.* 7. παραβαίνειν ὅρκον. 8. *Lectio in textu gemina.* 9. ἐπαύρασθαι. 10. *Votum Hippocratis duplex.* 11. *quod utrumque est consequutus.* 12. *Hippocratis longaevitas.* 13. *& in arte facienda successus.* 14. *An Medicus in artis exercitio peculiari indigeat fortuna.* 15. *Aliorum opinio.* 16. *& Astrologorum.* 17. *Fortuna quid?* 18. *Quaestionis decisio.* 19. *Vbi multum artis, ibi parum fortunae.* 20. *Chilonis Apophthegma.* 21. *Medico non semper res ex*

 voto

voto succedit. 22. Ἀκεσίας ἰάσατο. 23. *Medicina ars* στοχαστική. 24. *Finis non est in potestate operantis.* 25. *Aliud officium artificis, aliud finis.* 26. *Medicum ut nonnulli fortunatum putent?* 27. *ut vere fortunatus esse possit?* 28. *Medicina Diis concedit.* 29. *Iapidis Virgiliani exemplum.* 30. *Aliorum de fortuna Medici sententiæ.*

1 ABsolvimus & alteram nunc Hippocratici Jurisjurandi partem: restat ultima, quam absolvit κατάρα, seu imprecatio. Ea juraturi sibi jusjurandum sancte servantibus felicia quævis, pejerantibus contraria imprecantur.
2 Quid vero sit ἐπιτελέα ποιεῖν ὅρκον, supra diximus. Græci aliter id dicunt ἐμμένειν ὅρκῳ, ut Euripides Medea. Isocrates ad
3 Demonic. in Paragr. & alibi: & una voce εὐορκεῖν; εὔορκον vero vocant, qui juramentum sancte præstat servatque,

Ἀνδρὸς δ' εὐόρκου γενεὴ μετόπισθεν ἀμείνων.
Posteritas sancte jurantis læta vigebit;

inquit Hesiodus ἐν ἔργοις. atque ut vult Pindarus in Olymp. Ode 11.

——παρὰ τιμίοις
Θεῶν, οἵτινες ἔχαιρον εὐορκίαις
ἄδακρυν νέμονται
αἰῶνα:
Apud eos quos honorant
DI, qui felicitate gaudent jurisjurandi,
illachrumabili fruuntur
ævo.

4 Formulæ, ab Hippocratica hac, jusjurandum finiendi, & juramentum servantibus prospera quævis imprecandi, non abludentes, apud Auctores non uno in loco Lectori occurrent. Demosthenes Orat. adv. Cononem: εἰ μὲν εὐορκῶ, πολλά μοι ἀγαθὰ γένοιτο. *Si recte juravero, multa mihi eveniant bona.* Et Orat. adv. Timarch. ἐπαρῶμαι εὐορκοῦντι μὲν πολλὰ τ' ἀγαθὰ τοὺς Θεούς

Θεὸς: *recte juranti ut Dii bona multa faciant*, *exopto*. In Smyr-
næorum & Magnetum fœdere, apud Joan. Seldenum, in
Marmoribus Arondelianis: Εὐορκοῦντι μὲν μοὶ, εὖ εἴη. *Recte ju-
ranti bene sit mihi*. Polybius lib. III. Εὐορκοῦντι μὲν ποιεῖν τ' ἀγα-
θὰ τοὺς Θεοὺς· *sanctè juranti DI benefaciant*. In fœdere antiquo
in Creta reperto, apud Gruterum, Inscription. pag. DV. Εὐ-
ορκῶσι ἢ ἁμῖν τὼς τε Θεὼς ἱλέως ἦμεν, καὶ γίνεσθαι πάντα ἀγαθά: *recte
jurantibus nobis DI propitii sint*, *bonaque eveniant omnia*. Valens
Vettius Antiochenus, Anthologiωn lib. IV. Καὶ ταῦτα μὲν δια-
φυλάσσουσιν, οἱ προειρημένοι Θεοὶ πάντες εὐμενεῖς ἔσονται, καὶ βίος εὐ-
παθὴς, καὶ κατὰ θύμιον λογισμῶν συντέλεια. *Hæc servantibus DI
nominati benivoli erunt*, *& vita commoda*, *ac consiliorum ex animi
sententia consummatio*. Addit vero Hippocrates, μὴ ξυγχέοντι, 5
non confundenti. Hoc modo loquendi Isocrates quoque O-
rat. adv. Callim & Euripides Hippol. Coron. ὅρκους συγχέαι,
vel συγχῦσαι; & Thucydides lib. V. συγχέαι σπονδάς; *confun-
dere juramenta & fœdera*, dixerunt. Hinc illa lib. Δ. Iliados,
ex ipsa re nata inscriptio: Ὁρκίων σύγχυσις. Hesychius τὸ συγ-
χέαι, explicat per συγκόψαι, συντρίψαι· quod est, *discindere*, *dis-
solvere*; item *conterere*, *confringere*, & quasi *annihilare*, & *irri-
tum facere*. Eleganter autem hoc ita dicitur, & non sine
translatione ab iis, qui numerorum aut calculorum rationes
permiscent, confundunt, perturbant, & inanes reddunt. Qua 6
ratione & *Conturbatores*, dicuntur debitores, qui commiscent
& confundunt rationes omnes & fortunas, ut ea, quæ bonis
plurimis debent, non dissolvantur, nisi universis, aut ne uni-
versis quidem: quique id beneficii ab Impp. impetrare solent,
ut toto quinquennio, aut velut nuper novo exemplo intro-
duci cœpit, etiam octennio, atque ultra, à creditoribus com-
pellari non possint. Hoc sensu loquitur Terentius Eunucho
act. V. sc. II. *Conturbasti mihi rationes omnes*. Martialis lib. IX.
Epigr. IV. *Conturbavit Atlas*, *&c*. Nisi metaphoram malis de-
sumptam à rebus liquidis, quæ confundi & misceri solent,
Bb 2 idque

idque eo magis, quod juramenta in fœderibus dari ſolebant
7 præviis libationibus. Excerpta Scaligeri τὸ συγχέειν interpretantur παραβαίνειν ὅρκον, quod eſt *transgredi jusjurandum*. Sed
8 videamus cætera contextus verba. Baſilenſis editio, pro βίου, hic legit βίον, & pro τέχνης, τέχνην, caſu quarto: neutrum male. Licet enim verbum ἐπαύρεσθαι utplurimum cum ſecundo caſu jungatur, eſt tamen, ubi & quartum admittat, ut in hemiſtichio illo Homerico, Odyſſ. σ.

—— *μή πού τι κακὸν, καὶ μεῖζον ἐπαύρῃς·*

—— *ne forte malo majore petaris.*

9 Eſt autem ἐπαύρεσθαι, vel ἐπαυρέσθαι; nam utrumque Græcis dicitur, idem quod *frui*, aut, ſi in contrariam partem accipiatur, *luere*, ſive *participem fieri ſeu boni, ſeu mali*. Excerpta laudata, τὸ ἐπαύρεσθαι explicant per ἀπολαῦσαι; Heſychius per ἐπιτυχεῖν, ἐπιψαῦσαι: *fructum capere*, vel *commodum* ex re aliqua, aut etiam *damnum*: item *aſſequi*, *conſequi*. Βίος vero *vitam* hic ſignificat, non victum, aut ad victum neceſſaria, uti ſupra Hippocrates vocula hac utebatur, & nos eam explicavi-
10 mus. Igitur duo ab DIs optat Auctor, ſi juramentum ſervet; ut & felici vita, & proſpero in arte ſucceſſu utatur. Felicem vitam ſibi optat; ut diu ſuperſtes, & Reipub. civibuſque quibuſcunque ope operaque ſua prodeſſe poſſit: proſperum vero in arte ſucceſſum; tum ſui honoris, tum maxime ægrotorum cauſſa, quorum ſalutem ſibi ſupremam legem dixerat,
11 Deos poſcit. Utrumque in pietatis veræ & non fucatæ mercedem ex voto etiam fuit conſequutus, ut eam ob cauſſam non immerito *beatiſſimus* à Theodoro Priſciano appelletur, lib. IV. de ſcientia Phyſ. part. II. cap. I. Nam & vitam vixit beatam, quantum in his terris licet, & cum primis honoratam, cumulate neceſſariis omnibus fruens, ſine incommodo, æta-
12 tiſque annum attigit CIV. ut vult Suidas, in voce Hippocrates, ſive ut alios velle dixi, CIX. in quo vivere deſiit, facilem exitum ſortitus, & εὐθανασίαν; qualem Divus olim Auguſtus

ſibi

sibi optare solebat, & consequutus fuit, si credimus Suetonio, in Aug. cap. XCIX. In arte vero quam prospero successu 13
fuerit usus, Epidemiorum libri testantur, in quibus difficilium morborum felices sæpius eventus annotavit. Testantur Athenienses, quos à truculentissima peste artis dexteritate defendit. Testatur Perdiccas Macedonum Rex, quem ex amore erga Phylen, Alexandri Parentis demortui pellicem, graviter decumbentem, & ab aliis pro tabido derelictum, sanitati pristinæ mira restituit industria, ut in Hipp. vita, prolixius narrat Soranus. Et optime in ipsum quadrat. Nicomedis illud, aut Bassi distichon *παλίνδρομον*, quod est Anthol. Græcæ lib. I. tit. *εἰς ἰατρούς.*

> Ἱπποκράτης φάος ἦν μερόπων, ὃ σώετο λαῶν
> Ἔθνεα, καὶ νεκύων ἦν σπάνις εἰν ἀΐδῃ.
>
> *Lux hominum Hippocrates, populos tutatus, in orco*
> *Fecit, ut umbrarum copia rara foret.*

Quæri autem posset, quum *ἐυορκίας* suæ præmium deposcat 14
Hippocrates prosperum in arte successum, an Medicus etiam fortuna peculiari in arte factitanda opus habeat? Et sunt pro- 15
fecto, qui in illa plurimum hic situm arbitrentur, nec cum Plauti Pseudolo, act. II. sc. III. adserere dubitent,

> *Centum doctum hominum consilia solam devincere*
> *Fortunam, ac proinde, ut quisque ea utitur,*
> *Ita præcellere, atque exinde sapere eum.*

Sunt qui fortunam ab arte abesse non oportere, contentiose adfirmant, & Agathonis illud huc detorquent, quod est apud Aristotelem, lib. VI. Ethic. cap. IV.

> τέχνη τύχην ἔστερξε, καὶ τύχη τέχνην.
>
> *Fortuna ut artem, ita rursus ars fortunam amat.*

Nec desunt officio suo Astrologi, qui magnam vim in astris 16
positam, multumque referre credunt, quæ

> *Sidera te excipiant modo primos incipientem*
> *Edere vagitus, & adhuc à matre rubentem,*

 ut cum

ut cum Juvenali loquar, Sat. VII. Itaque bonum felicemque & fortunatum Medicum ajunt futurum, *in cujus primo ortu Mars & Venus, aut Venus & Mercurius corporaliter*, ut loquuntur, *aut benivolo aspectu fuerint conjuncti*: aut *cui Mars & Venus affulserint in sexta cœli domo*, seu congressus horum in Arietem incidat, ut ex Ptolomæo, & veteribus, notant Manfredus in Centiloquio, verbo III. Franc. Junctinus tractat. de Judiciis Nativit. doctissimus Casp. Peucerus, lib. de Divinat. cap. de Astrologia, Henr. Rantzovius Tractat. Astrolog.
17 part. II. cap. III. pluresque alii. Verum sciendum est, fortunam, si proprie vocabulo uti velimus, nihil aliud esse, quam *caussam per accidens eorum, quæ in iis, quæ per electionem fiunt, finis alicujus gratia, neque semper, neque ut plurimum, sine ordine, ac ut res forte ceciderit accidunt*; ut definit Aristoteles lib. II. Phys. cap. V. text. LI. & LII: & Ethic. ad Eudem. lib. II. cap. XIV. Ea ratione, qui, dum terram fodit, thesaurum invenit, fortuito ipsum invenisse dicitur. Recte itaque Philemon Comicus, apud Clementem Alexandrinum, Strom. lib. V.

Οὐκ ἔστιν ἡμῖν οὐδεμία τύχη Θεός;
Οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ ταὐτόματον, ὃ γίγνεται,
Ὡς ἔτυχ' ἑκάστῳ, προσαγορεύεται τύχη.
Fortuna nulla est ullibi nobis Deus?
Non est: sed unicuique si quid obvenit,
Casuque fit, fortuna nobis dicitur.

18 Atque hoc posito, rem totam non nostris, sed elegantibus Hippocratis verbis, quæ lib. de loc. in hom. habet, atque unice huc faciunt, decidemus: *Qui exactam*, inquit, *artis medicæ cognitionem habet, is minimum ex fortuna pendet; sed & citra fortunam & cum fortuna recte operatur. Neque enim ars ipsa, quæ certa est, aut præceptiones ex quibus constat, fortuna opus habent: neque medicamenta, quorum quidem vis & facultas comperta est, fortunam morantur, quo minus agant id, quod agere nata sunt, aut*

cui

cui fini destinantur. Si enim à sola fortuna istorum actio dependet, mirum, si non aliæ etiam res, præter medicamenta, cum fortuna adhibitæ, sanitatem non minus procurent. Et paucis interjectis. *Illi enim soli, vel potiuntur successu, vel frustrantur, qui bene vel male agere noverunt. Prospere enim succedere, est recte agere; recte autem agunt qui sciunt. Successu autem frustrari, est quando quis, quod minus novit, non recte facit. Ignaro etenim quid prospere succedat? Quin etsi quid forte succedat, non magni id erit æstimandum. Qui namque non recte agit, ei ex animi sententia succedere nihil potest; quum reliqua, quæ sunt consentanea, non faciat.*
Hactenus ille. Atque hinc quidem natum puto vulgatum 19
illud veriverbium, quo *parum fortunæ* esse dicitur, *ubi multum*
sit artis; sive ut Aristoteles habet, Ethic. ad Eudem. lib. II.
cap. IIX. *Ubi plurimum est mentis & rationis, ibi minimum est fortunæ: at ubi plurimum fortunæ, ibi minimum est mentis & rationis*. Et lib. I. Metaph. cap. I. *Experientia artem efficit, imperitia casum:* Immo ante Aristotelem Plato in Gorgia, in princ. *Peritia,* inquit, *efficit, ut vita nostra per artem incedat: imperitia ut per fortunam temere vagetur*. Huc respicit Juvenalis Sat. X.

Nullum numen abest, si sit prudentia: nos te,
Nos facimus fortuna Deam, cæloque locamus.

Lepide vero Chilon, unus ex VII. Græciæ sapientibus, quæ- 20
renti quid esset *fortuna?* respondit; *imperitus Medicus*: quod imperiti, non docti, fortuna opus habeant, fortuitoque sanentur, qui illis sese committunt curandos. Hoc innuit Hippocrates lib. de Arte, quando ait: *Existimo morbis, qui male curantur, ut plurimum infortunium accedere: qui bene, eos bonam*
fortunam nancisci. At illud interim hic notandum, sæpius qui- 21
dem, dum è Medicis, etiam doctissimus & experientissimus quisque, omnia ex artis præscripto agit, nihilque prætermittit omnino, quod ad rem faciat, ægrum nihilominus fatis concedere. Non quod fortuna hic Medico minus faverit,

aut

aut adverſata fuerit; ſed quod fatali neceſſitate eo devenerit morbus, ut vi medicamentorum omnium, atque omni artificis ſtudio ac cura, infringi non potuerit. *Adeo in Medicina*, inquit Corn. Celſus, lib. VII. cap. XII. *etiam ubi perpetuum eſt, quod fieri debet, non tamen perpetuum eſt id, quod ſequi con-*
22 *venit*. Itaque nec caſu hoc Medicus infortunatus dici debet, nec vulgatum illud in ipſum torqueri dicterium, quod eſt apud Suidam, Ἀκεσίας ἰάσατο; *Aceſias curavit*: quo in imperitos recte utaris, minime in eos, qui dum omnia dextre agunt, fine tamen ſuo non potiuntur. Ὑγιέας γὰρ ποιέειν ἅπαντας τοὺς ἀσθενέοντας ἀδύνατον, *ægros omnes ſanos facere impoſſibile*, dicebat lib. I. Prognoſt. Hippocrates: & *Medici, ſi quid tale ipſis liceret, Deorum potentiam anteirent*, inquit Aretæus morb. Chron. lib. VII. cap. V. Fatalis enim neceſſitas omnes tan-
23 dem tangit, & *calcanda ſemel via lethi*. Unde optime Medicina in earum diſciplinarum cenſum refertur, quas, ex Platonis Philebo, Galenus lib. ad Thraſyb. cap. IV. & Auctor Introductorii, στοχαστικὰς, ſive *conjecturales* vocant: quæ fine ſuo non ſemper potiuntur, ut eſt Oratoria, Logica, Navigatoria. Juriſprudentia, Militaris, ſimileſque aliæ, utcunque etiam harum artifices officio ſuo ſatisfaciant, omniaque ex artium ſi-
24 ve diſciplinarum præſcripto peragant. Officio enim ſuo ſatis facere poteſt artifex bonus, licet finem artis non ſemper conſequatur: Illud enim præſtare in artificis poſitum eſt arbitrio; hoc vero minime eſt in poteſtate operantis, quod quidem putavit Quinctilianus lib. II. Inſtit. Orat. cap. XII. & XIV. ex quo poſtmodum errorem eundem hauſit P. Ramus, & qui hunc ſequuntur, minorum aliquot gentium ſcriptores.
25 Propterea recte Cicero, lib. I. de invent. inter *finem artificis*, & ejuſdem *officium* diſtinguit; & *finem Oratoris* eſſe ait, *perſuadere*; *officium, bene dicere*. Et parili ſenſu jam ante Ariſtoteles, lib. I. Rhetor. cap. I. dixerat: *Perſuadere non eſt officium Rhetoricæ, ſed videre quid in ſingulis probabile, aut ad perſua-*

dendum

dendum idoneum, sicut & in aliis artibus. Neque enim, inquit porro Philosophus, *Medicinæ est sanare, sed laborare in sanitate restituenda. Licet enim & illos, qui non possunt recuperare sanitatem, bene curare, &c.* Unde Seneca lib. VII. de benef. cap. XIII. *Quædam ejus sunt conditionis, ut effectum præstare debeant: quibusdam pro effectu est, omnia attentasse, ut proficerent. Si omnia fecit, ut sanaret, peregit Medicus partes suas: etiam damnato reo, Oratori constat eloquentiæ officium, si omni arte usus sit.* Quæ brevius iterum Aristoteles lib. I. Topic. cap. II. *Nec Rhetor*, inquit, *omnibus modis persuadere solet, nec Medicus sanare; sed si nihil eorum, quæ adhiberi possunt, omiserint, recte artem suam scire dicemus.* Vide eam in rem alia etiam apud Senecam, Epist. LXXXV. quæ loco huic sint illustrando. Si quis tamen 26
fortunatum esse Medicum contendat, qui ad minus periculose adfectos, aut in morbi declinatione ad ægrotum vocetur, aut medicamentum exhibeat fini uni destinatum, geminique ad exhibitionem sequantur effectus. Ut qui febricitanti medicamentum ex amarioribus ad bilem subducendam exhibeat, & simul febrem eo jugulet, ac vermes expellat, quos adesse non suspicabatur. Si quis contra infortunatum esse aiat, qui sæpius ad lethaliter decumbentes vocetur, aut medicamentum quidem exhibeat ex artis præscripto, ac debito tempore; forte tamen, non vi medicamenti, sed alia ex caussa, vel vena rumpatur, vel abscessus latens, atque inde res ægri pessum eant. His sane adversari nolim, quum talia casu plane fiant, nec uni soli, aut semper, sed nunc huic, nunc illi, obvenire queant, vere autem felix, aut fortunatus, aut infortunatus ex iis nemo dicatur. Si quis vero prosperum o- 27
mnem in medendo successum à Deo Opt. Max. caussaque omnium prima dependere, atque hoc modo fortuna opus esse statuerit; is vocabuli quidem fortunæ genuino significatu abusus fuerit, nihil vero falsi, sed quod fas piumque est, dixerit. *A primo* enim *illo omnis medela, is Medicum creavit; is*

Medicinam ex terra produxit, ut est apud Siracidem, Ecclesia-
28 stici cap. XXXIIX. vers. II. & IV. Neque aliter, quanquam Ethnicus, hac in re sensit Hippocrates, quando lib. de Elegantia ait: *Scientia profecto de DIs penitissime Medicinæ animo implexa est. Cumque in aliis adfectibus & symptomasin Medicina erga Deos valde reverenter se habere comperitur: tum vero Medici DIs locum dant, numenque omnia regens, in Medicina minime superfluum & otiosum esse animadvertunt, & in iis morbis, quos ipsimet aggrediuntur, & in iis, quos per se absq; sua opera superari vident. Quotquot enim Medicina vincit, Deorum ope vincit. Nam & Medicinæ via secundum sapientiam, est Deorum munus: & remedio-*
29 *rum efficacia ab iisdem pendet*. Neq; aliter se gerit *Iapis Virgilianus*, vivum boni Medici exemplar; qui lib. Æn. XII. quum Æneæ vulnerato operam suam commodaret, atque omnia, quæ fieri par erat, ex artis præscripto administraret, prudentique diligentia in gravi casu maxime trepidaret, libere fatetur, se omni opera sua vix quidquam proficere. Vulnere vero consolidato, atque opere perfecto, Numini supremo

Lætus, lubens, laudes agit, & grates gratiasque habet,

ut Comicus loquitur; elegantique & pio epiphonemate curationem totam divinæ potestati acceptam defert:

Non hæc humanis opibus, non arte magistra
Proveniunt, neque te, AEnea, mea dextera servat:
Major agit Deus, atque opera ad majora remittit.

Quod tanto plus nobis, qui Christiani audimus, faciendum fuerit, quanto plus Ethnicis vera pietate nos præstare con-
30 veniebat. Si quis plura de prædicta quæstione, quidque alii statuant, scire haveat, adire poterit CL. Dan. Sennertum Instit. Medic. lib. V. part. III. sect. III. cap. ult. CL. Joan. Freitagium Noct. Medicar. cap. IIX. IX. X. Brun. Seidelium lib. de morb. incurabilib. Joan. Matthæum quæst. Medic. III. Roder. à Castro, Medico Polit. lib. II. cap. XIV. Mich. Doringium de Medicina & Med. lib. II. part. III. sect.

sect. III. cap. II. III. IV. & V. Guil. Ballonium Consil. Medic. lib. I. cons. CVI. Raym. Mindererum Threnod. Med. cap. IV. Zacutum Lusitanum, Histor. Princip. Medic. lib. VI. Hist. I. Quæst. I. &c.

CAPUT VICESIMUM PRIMUM.

Δοξαζομένῳ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις, εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον.]

SUMMARIA.

1. Δοξαζόμενοι παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις. 2. εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον, *Græcismus.* 3. *Hippocrates gloriæ amans.* 4. *Gloria virtutis præmium.* 5. *Hippocrates gloriosus.* 6. *Atheniensium SC. de Hippocrate.* 7. *Prytaneium Athenis.* 8. *Artaxerxes Rex Hippocratem accersit.* 9. *Coorum responsum masculum pro Hippocrate.* 10. *Abderitanorum Hippocrati habitus honor.* 11. *Hippocratis encomia.* 12. *Cos insula dicta,* θεοῦ φέρειν. 13. *Paracelsici Hippocratis auctoritate se tueri satagunt.* 14. *Sepulchro Hippocratis insidentes apes, mel medicatum stipant.* 15. *Apes insidentes ori Platonis & Stesichori.* 16. *Epigraphe imaginis Hippocratis, Vrbini.* 17. *Inscriptio Tumuli Hippocratis.*

Δοξαζομένους παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ex Marciano in periegesi vocaveris, 1

—— ὧν ἡ δόξα καὶ τεθνηκότων
Παρὰ πᾶσιν ἡμῖν ζῶσα διὰ παντὸς μένει.
Quorum, licet demortuorum gloria
Vbique gentium perennat perpetim.

Quod vero addit Hippocrates, εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον, id loquutione 2
Græcis familiari protulit, qua Isocrates etiam dixit, διὰ παντὸς ἀεὶ τοῦ χρόνου. His adfinia sunt, quæ alias Græcis in usu, ἐν τοῖς ἐπέκεινα χρόνοις, ἐν τῷ ἔμπροσθεν, ἢ πρόσθεν χρόνῳ, *præterito tempore*; ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις, *superiori tempore*; ἐν τοῖς πρότερον χρόνοις, *priori tempore*: Multa enim hujusmodi Isocratem & Demosthenē perlustranti occurrent, ubi articulus adverbio additus

 vim

3 vim habeat adjectivi. Præter vero prosperitatem in facienda arte, & felicitatem in vita, quas sibi juramentum sancte servanti optat Hippocrates, recte gloriam quoque addit & famam nominis sempiternam, atque ut perpetuo apud omnes bene audiat. Ut enim Pindarus ait, Pyth. Ode I.

Τὸ παθεῖν εὖ, πρῶτον ἀέθλων·
Εὖ δ' ἀκούειν δευτέρα μοι-
ρ'· ἀμφοτέροισι δ' ἀνὴρ
ὃς ἂν ἐγκύρσῃ, καὶ ἕλῃ,
στέφανον ὕψιστον δέδεκται.

Fortuna bene frui, primum est inter præmia:
Bene audire autem secuuda felici-
tas, in utrumque autem vir
qui inciderit, & obtinuerit,
coronam supremam nactus est.

Itaque non ambitione, aut φιλοτιμίᾳ ductus, hæc sibi optavit Hippocrates, aut animi quadam elatione. Galeni enim testimonio, omnia ista sprevit abs se procul, *non honoris,* ut ait, *aut inanis gloriæ, sed veritatis amator*, lib. de atra bile, cap. VII. ut qui eam ob caussam domi privatim agere maluerit, quam apud Persarum Regem Principis loco censeri, ut mox dicemus. Verum, ut virtutis suæ laborumque testem haberet & mercedem,

Arripuit traxitque Virum fax mentis honestæ
Gloria, & *quæ sola animum mentemque perurit,*

4 ut Silius Italicus loquitur lib. I. & VI. *Gloria* enim, inquit Cicero, lib. III. Tuscul. quæst. *est solida quædam res, & expressa, non adumbrata. Ea est consentiens laus bonorum, incorrupta vox bene judicantium de excellenti virtute: ea virtuti resonat, tanquam imago. Quæ quia recte factorum plerumque comes est, non est bonis viris repudianda.*

Ἀνέρι γὰρ πινυτῷ, καὶ ἐπίφρονι, πολλὸν ἄμεινον
Κῦδος καὶ χρυσοῖο, καὶ ὄλβου, ἠδὲ καὶ ἄλλων

'Εσθλῶν, ὁππόσα ἐστὶ, καὶ ἔσσεται ἀνθρώποισιν.
Namque cato gnaroque viro præstantior auro,
Et fundis, aliisque bonis, est gloria, quotquot
Vel sunt vel poterunt nobis mortalibus esse.

ut versus habent Quinti Calabri lib. XIV. Ac propterea, ut iterum ait Cicero, lib. III. de Finib. *ingenui hominis est, & liberaliter educati, consectari justam gloriam, quæ est veræ virtutis fructus honestissimus.* Et, teste eodem, lib. I. de Offic. *vix invenitur qui laboribus susceptis, periculisque aditis, non quasi mercedem rerum gestarum desideret gloriam. Hac vero detracta*, ut iterum Orat. pro Archia inquit, *quid est, quod in tam exiguo vitæ curriculo, & tam brevi, tantis nos laboribus exerceamus?* Itaque homini virtuoso ἥδιστον ἄκουσμα εἶναι ἔπαινον, monebat Xenophon in Hierone; *nullamque humanam voluptatem numini propius accedere, quam ea sit, quæ ex honoribus percipiatur, delectatio.* Quam ob caussam etiam Lucillius Satyr. lib. XXIX. unumquemque jubet,

Hunc laborem sumat, laudem sibi qui ac fructus ferat.

Quemadmodum autem sanctissime jusjurandum suum Hip- 5
pocrates servavit: ita idem voto etiam suo, neque hac in parte excidit, sed summam, si quis unquam, jure merito apud omnes adeptus gloriam, vivus vidensque non Medicos sibi honores haberi gavisus fuit, & κατὰ σύμπασαν Ἑλλάδα θεραπεύων ἐθαυμάσθη, ut de ipso ait Soranus in vita. Eademque gloria etiamnum hodie post funera, & bis mille ferme annorum decursus, citra invidiam fruitur: εὐκλεὴς, ut alia in re ait Philo, in explic. Gen. τῇ μὴ κολακείᾳ νοθευομένον, ἀλλὰ βεβαιούμενον ἀληθείᾳ καρπούμενος ἔπαινον; *clarus nominis, laude non adulterata per blanditias, sed stabilita per veritatem fruens.* Atque ut ex plurimis pauca saltim delibemus, cum S. P. Q. Atheniensis honoribus fere divinis atque ut numen quoddam tutelare sunt prosequuti, ut partim Soranus in Hipp. vita, & Pætus in Epist. ad Artaxerxem Regem, testes sunt, partim Plinius attingit

lib. VII. cap. XXXVII. plenius vero ex ipso Atheniensium SC^to^ liquet, quod eam ob caussam integrum adscribemus.

6 S.P.Q. ATHENIENSIS

sic censuit.

Quandoque Hippocrates Cous, Medicus ab AEsculapio oriundus, summam benivolentiam in servandis Græcis ostendit, quum peste à Barbaris in Græciam pervadente, dimissis per loca suis discipulis, medelas indicavit, quibus qui uterentur, instantem pestem secure effugere possent, & quonam modo Medicina Græcis tradita eos laborantes tuto servaret. Quin & exacte à se scripta de re medica in publicum emisit, quum multos cuperet esse Medicos, qui servare possent. Persarum etiam Rege ipsum ad honores suis optimatibus æquales, & munera, quæ ipse Hippocrates optaret, accersente, Barbari policitationes, quod hostis & communis Græcorum inimicus esset, contemsit. Vt igitur constet, Populum Atheniensem Græcis semper utiliter consuluisse, utque dignam pro meritis gratiam referat, decrevit Populus, ut is magnis mysteriis, non secus ac Hercules Iovis filius, publice initiaretur, & corona aurea mille aureorum coronaretur, coronam ipsam Quinquatribus magnis, in gymnico certamine, præcone proclamante: & omnibus Coorum liberis liceat, non secus ac Atheniensium Athenis pubertatem agere, quod eorum patria ejusmodi virum procreavit. Hippocrates vero, ut civitatis jure, & victu in Prytaneio, toto vitæ tempore donetur.

7 Erat autem *Prytaneium,* ut hoc obiter notem, locus Athenis, in quo Iudices Reipub. jus dicebant, atque οἱ εὐεργέται. ut Demosthenes vocat, Orat. de falsa legat. sive ii, qui de Rep. optime meriti fuerant, alebantur: quem honorem omnium maximum fuisse ex Cicerone lib. de Oratore colli-

8 gere licet. De vocatione vero Hippocratis ad Persarum Regem, cujus mentio in Atheniensium SC^to^, res ita habet. Artaxerxes Magnus, Persarum Rex, ad Hystanidem Hellesponti Præfectum scripserat, *Hippocratis Coi AEsculapio oriundi gloriam ad se pervenisse; sumeret igitur auri quantum is voluerit,*

ac qui-

ac quibus indiguerit effuse, atque ipsum ad se mitteret. Cum optimatibus enim Persarum in pari honore futurum. De Regis hac voluntate, quum certiorem Hippocratem reddidisset Hystanes, rescripsit huic ille; *se victu, vestitu, domo, omnique re ad vitam necessaria cumulate frui, Persarumque opibus non indigere, nec Barbaros, qui Græcorum sint hostes, à morbis liberare velle.* Hoc responsum, licet ægre ferret Rex, & Cois per litteras minaretur, se urbem & insulam ipsam eversurum, & pelagus effecturum, ut sciri non posset, urbs an insula eo loci sita fuisset, nisi confestim Hippocrates sibi traderetur. Responderunt 9
tamen Coi mascule, *se minime id facturos, etiam si universis pessimo letho esset moriendum; Deos vero sui rationem habituros.* Extant etiamnum hodie, tum Regis, tum Hystanis, tum Hippocratis Epistolæ, lectu quidem jucundæ, sed quas singulas hic describere nimis longum foret. Eidem porro Hippo- 10
crati, Abderam vocato ad Democritum, Philosophum id temporis summum, animi morbo laborantem, ut vulgo putabatur, S. P. Q. Abderitanus extra portas obviam occessit, & *Patrem Patriæ* salutavit. Eidem Coos quotannis, die XXVI. mensis Agriani, ad sua usq; tempora parentasse, auctor est Soranus in Hippocr. vita. Idem vere est Homeri Medicus 11
ille, Iliad. λ. *πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων*; & Odyss. δ. *ἐπιστάμενος περὶ πάντων*. Pætus in Epist. ad Artax. vocat *divina natura ingenioque præditum*, & *ὑγείας πατέρα, σωτῆρα, ἀκεσώδυνον, καὶ ἁπλῶς ἡγεμόνα τῆς θεοπρεποῦς ἐπιστήμης. sanitatis parentem, servatorem, dolorum sopitorem, & summatim dicendo divinæ scientiæ manuductorem*, Corn. Celsus in procem. lib. I. *virum arte & facundia insignem*, lib. VI. cap. I. *omnis Medicinæ parentem*, & lib. IIX. cap. IV. *professorem magnum*, Theodorus Priscianus lib. IV. de scientia Phys. part. II. cap. I. *Medicorum primarium*, Paullus IC^tus L. XII. D. de statu hom. *virum doctissimum*, Seneca lib. de brevit. vitæ. cap. I. & Epist. XCV. *Medicorum maximum, & Medicinæ scientiæ conditorem, & naturæ*

peritissimum, Plinius lib. VII. cap. LI. *Medicinæ Principem*, Galenus lib. quod an. mores seq. temper. corp. cap. VII. & lib. I. de facult. nat. cap. XIII. *Medicorum & Philosophorum omnium primum*; lib. II. de temperam. cap. II. & lib. de Theriaca ad Pison. cap. XI. *virum admirabilem*, lib. I. de sem. cap. IV *speculationis subtilitate & verborum, suavitate præstantem*. Trallianus vocat θειότατον lib. VI. cap. ult. Largius Designatianus *Medicinæ auctorem peritissimum*, Epist. ad filios. Garyopontus lib. V. cap. XXX. *sapientissimum*, & lib VI. cap. XI. *omnium peritissimum*, D. Augustinus *Medicum nobilissimum*, lib. V. de Civit. Dei cap. II. Censorinus de die natali. cap. VI. *naturæ scrutatorem egregium*, Theoph. Protospaltiarius lib. V. de fabrica hum. corp. cap. XIX. *Medicinæ Prometheum*, Suidas, in voce Ἱπποκρ. ἀστὴρ καὶ φῶς τῆς βιωφελεστάτης ἰατρικῆς, *sidus ac lumen Medicinæ utilissimæ*, Galenus lib. II. de nat. fac. cap. IX. *in rerum naturæ speculatione nullo inferiorem*, lib. III. Meth. med. cap. II. & lib. I. de nat. facult. *nec falsi quidquam, nec quod fieri non possit, præcipientem*, lib. I. de usu part. cap. IIX. *nihil falsi scribentem*, Oribasius *in omnibus veracem*, Comm. in Aphor. Hipp. *tam fallere, quam falsi nescium*, & *experimenti certum*, Macrobius in Somn. Scip. lib. I. cap. VI. *Æsculapii successorem*, Plato in Protagora. *maximum Medicinæ auctorem*, Macer. lib. de herb. virtut. cap. XIII. *cujus dogmata recta sint & vera*, Galenus lib. I. de fac. nat. cap. XIII. *cujus sententiæ Dei vocibus æquiparentur*, lib. I. de usu part. cap. IIX. *nec humano ore putentur prolatæ, sed humanum ingenium excedant*, Suidas in voce Ἱπποκρ. *cujus de natura rationum interpres sit Aristoteles*, Galenus lib. I. Meth. med. cap. II. *qui omnium posteriorum judicio Æsculapii gloriam sit indeptus*, lib. de subfig. Empirica. cap. XIII. *primus præcepta medendi clarissime condiderit*, Plinius lib. XXVI. cap. II. *primus quæ ad artis officia pertinent prodiderit*, Galenus lib. de atra bile. cap. I. *primus perfectam apud Græcos Medicinam in lucem protulerit*, Auctor. Introductor.

troductor· cap. I. *eandemq; ex parvis initiis in magnam artem provexerit*, Pætus Epist. ad Artaxerx. *primus recta via institerit*, Galenus lib. II. Meth. med. cap. VI. *& firmis certisque usus fuerit demonstrationibus*, lib. quod an. mores seq. temp. corp. cap. IX. *omnium in Medicina bonorum, optimarumque disciplinarum dux nobis & auctor*, lib. de præcogn. ad Posthum. cap. I. lib. III. de Crisib. cap. XI. lib. I. de curat. ad Glauc. cap. I. lib. de venæ sect. adv. Erasist. cap. I. *vir honestus bonusque, non gloriæ aut honoris, sed unius veritatis amator*, lib. de atra bile cap. VII. *cujus diligentiam omnes Medicos, non gloriæ aut lucri studiosos, imitari oporteat*, lib. VI. Epid. comm. II. text. XXIV. *Medicorum omnium* A *&* Ω, *cujus monumentis, sanctis præcipue insudamus*, Theophilus in præf. lib. de urinis.

Cos demum ipsa, urbs & Insula, quod Hippocratem luci 12
dederit, cæterosque Asclepiadas, & Ptolomæum Philadelphum Ægypti Regem, (qui, æterna omnes memoria digni, cœlum veluti virtute sua sibi aperuerunt, ut prisci loquebantur) à Damoxeno Comico apud Athenæum lib. I. dicta est Θεοὺς φέρειν. De recentiorum encomiis, quæ in divinum Senem infinita exstant, ὅση κόνις, nihil dicam. Etenim μᾶλλον, ut de Marco Antonino dicebat Suidas, αὐτὸν ἐκπλήττεσθαι σιωπῇ, ἢ ἐπαινεῖν ῥᾴδιον· οὐδενὸς λόγου τὰς τοῦ ἀνδρὸς ἀρετὰς ἐξισουμένου· *Facilius multo est, tacite ipsum admirari, quam laudare: quod oratio nulla viri virtutibus exæquari possit.* Nec enim vitio verti cuiquam potest, si minus digne laudet, quem omni laude majorem universus orbis suspicit & veneratur. Hoc addo; 13
Paracelsi sequaces, licet qua principia artis, & medendi methodum, à vera veterique & Hippocratica Medicina divortium ac secessionem fecerint; tamen, quum tantam viri auctoritatem, tot seculorum adsensu stabilitam, videant, ne caussa ob dogmatis novitatem cadant, hoc unum agere, ut Hippocratis nomine se suaque tueri videantur, quæq; somniant deliramenta, eidem minime ignota, aut etiam ad-

 serta,

ferta, collectis hinc inde, & perverſim explicatis ſententiolis, imperitioribus perſuadeant. Hæc nempe vis eſt veritatis; hæc Adraſteias pœna. Id vero miraculi inſtar habet, quod
14 de tumulo Hippocratis Soranus in Hipp. vita prodidit. *Sepulchro ejus*, inquit, *diu poſt mortem apes inſederunt mellificantes, quo melle infantium oris ulcuſculis juxta tumulum illito, nutrices ea perſanabant.* Ac ſi natura ex ipſo ſepulchro quaſi clamaret, per Hippocratem hominibus Deum veram Medicinam
15 monſtraſſe. Quod nemo minus miretur, quam quod de Platone & Pindaro Ælianus, Hiſt. Var. lib. XII. cap. XLV. de Virgilio Focas Grammaticus, in Virg. vita. de Steſichoro poëta Plinius, lib. x. cap. XXIX. & Anonymus Anthol. Græc. lib. v. narrant, ipſis in lucem editis examen apum in os conſediſſe, bombiſque ſuis perſtrepuiſſe, aut luſciniam in infantis ore ceciniſſe, & eloquentiam futuram, & linguæ facun-
16 diam ſuavitatemque jam tum præſagiiſſe. Concludo tamen hæc tandem, & Epigraphen ſubjungo, quæ Urbini in aula, quam Fredericus Dux præſtantium Virorum imaginibus exornavit, Hippocratis imagini addita hodie legitur:

HIPPOCRATI. COO.
OB. SALUBRITATEM. HUMANO. GENERI. DATAM. BREVIBUSQUE. DEMONSTRATAM. COMPREHENSIONIBUS. BONA. CORPORIS. VALITUDO. DICAT.

17 Cui Tumuli addo inſcriptionem, quæ extat Anthol. Græcæ lib. III. tit. εἰς ἰατρούς.

Θέσσαλος Ἱπποκράτης, Κῷος γένος, ἐνθάδε κεῖται,
Φοίβου ἀπὸ ῥίζης ἀθανάτου γεγαώς.
Πλεῖστα τρόπαια νόσων στήσας ὅπλοις Ὑγιείης·
Δόξαν ἑλὼν πολλὴν, οὐ τύχῃ, ἀλλὰ πόνῳ.

Theſſa-

Thessalus Hippocrates, Cous genere, hac jacet urna,
Phœbi immortalis germine progenitus.
Crebra trophæa tulit morborum armis Hygieiæ;
Laudem aptus nulla sorte, sed arte suam.

CAPUT VICESIMUM SECUNDUM.

Παραβαίνοντι δὲ ἐπιορκοῦντι τ' ἀναντία τουτέων,]

SUMMARIA.

1. παραβαίνειν ὅρκον. 2. *aut* ἐκλείπειν. 3. ἐπιορκεῖν. 4. *Ius pejeratum.* 5. ἐπίορκον ὀμνῦναι. 6. ψευδορκεῖν, *differt ab* ἐπιορκεῖν. 7. *ut mentiri, à mendacium dicere.* 8. *perjurium quid?* 9. *à mendacio facilis descensus ad perjurium.* 10. *Medico aliquando mentiri licet.* 11. *Palladius Sophista notatus.* 12. *In Medicis humanitas laudata.* 13. *Callianactis Medici austeritas.* 14. *Medicus mendacium licitum perjurio non confirmet.* 15. *Medico ægros decipere licet.* 16. ἀραὶ *in juramentis.* 17. *earum formulæ & exempla.* 18. *Perjurium, scelus gravissimum.* 19. *& omnino puniendum.* 20. *Per genium Principis jurantis pœna.* 21. *In Deum perjuris nulla de jure civili definita pœna.* 22. *Censores tamen apud Romanos de perjurio cognoscebant.* 23. *Et Pontifex Maximus.* 24. *Perjuros qui capite plectebant?* 25. *& quare?* 26. *ratio alia.* 27. *Canones perjurium æquiparant homicidio.* 28. *& perjuros infames pronunciant.* 29. *quod & Carolus V. facit.* 30. *& digitos præcidi jubet.* 31. *ut Indi olim solebant.* 32. *Deorum gentilium pejerantium pœna.* 33. *eam cur finxerit vetustas?* 34. *Hippocratis imprecatio in pejerantes.* 35. *Admonitio ad artis initiatos.* 36. *quos citra juramentum satius erat τοῦ ὅρκου præcepta servare.* 37. *quod morum probitas potior sit juramento.* 38. *Operis Conclusio.*

Παραβαίνειν ὅρκον, est *transgredi*, seu *violare jusjurandum.* 1
Utitur eadem phrasi Ælianus, Histor. Var. lib. XIII. cap. II. Demosthenes Orat. adv. Timocrat. Thucydides lib. II. atque alii. Euripides Supplic. & Iphigen. in Taur. 2
dixit ὅρκον ἐκλείπειν. At ἐπιορκεῖν, est *pejerare* Latinis, & ἐπίορ- 3
κος seu ἐπιορκία, *perjurium.* Horatio lib. II. Carm. Ode IIX. 4
jus pejeratum, & Ode XVII. *sacramentum perfidum,* Plauto

5 Pseud. act. I. sc. II. *jusiurandum malum*. Diciturque ἐπίορκον
ὀμνῦναι, quod Latine esset, *perjurium iurare*, Homero Iliad τ.
Aristophani in Ranis. Hesiodo in Theog. plurimisque aliis,
eodem pleonasmo, quo ὅρκον ὀμνῦναι dici ab initio docuimus.
6 Cum τῷ ἐπιορκεῖν, sunt qui idem esse putent, quod alias
Græci dicunt ψευδορκεῖν. Recte tamen jam olim Chrysippus
apud Stobæum serm. de perjurio, inter ea distinxit, ut Nigi-
7 dius Figulus inter *mentiri* & *mendacium dicere*, apud Agellium
lib. XI. cap. XI. Qui enim jurat, duo præstare debet; primum,
ut verba animo congruant, quod ἀληθορκεῖν dicebat Chry-
sippus: alterum, ut factum congruat verbis, quod idem ap-
pellat εὐορκεῖν. Qui in illo peccat, ψευδορκεῖν, qui in hoc, ἐπι-
ορκεῖν Chrysippo dicitur. *Qui* vero *mentitur*, ait Agellius, *non
fallitur, sed alium fallere conatur: at qui mendacium dicit, ipse
fallitur.* De priori Cicero, lib. III. de Offic. *Non falsum ju-
rare*, inquit, *peierare est: sed quod ex animi sententia iuraveris, si-
cut concipitur more nostro, id non facere periurium est.* Quem-
admodum igitur, ut porro dicebat Figulus, *vir bonus præsta-
re debet, ne mentiatur, vir prudens ne mendacium dicat*: ita vicis-
sim, *vir bonus operam dabit ne peieret, vir prudens ne falsum ju-
ret.* Nec tamen tam subtiliter aut rigorose ista apud Aucto-
8 res semper distingui, sed sæpe confundi solent. Quid vero
proprie sit perjurium, ignorare non poterit, qui consideret,
quæ cap. II. de jurejurando diximus. Opposita enim si-
ve contraria invicem sunt ὅρκος & ἐπίορκος. Contrario-
rum autem eadem est ratio, eadem scientia, ut dicebat Ari-
stoteles sect. XXX. probl. IIX. & XII. atque ea natura, ut co-
gnito uno alterum penitus non ignoretur: quod rectum &
sui sit index & obliqui. Quemadmodum enim jusjurandum
ostendi esse religiosam adfirmationem, Deo adhibito teste:
ita *perjurium* nihil aliud erit, quam *mendacium falsa divini nu-
minis obtestatione firmatum.* Sive ut P. Lombardus habet, lib.
III, sentent. dist. XXXIX. *mendacium iureiurando firmatum*; eo
quod

quod insit in omni perjurio mendacium, ut docet Jo. Azorius Instit. Moral. part. I. lib. XI. cap. XII. quæst. II. facilisque à mendacio descensus sit in perjurium. *Qui* enim, ut 9
ait Cicero, Orat. pro Roscio Comœdo, *mentiri solet, peierare consuevit.* Et Orat. pro Rabirio Posthumo: *Quem ego, ut mentiatur, inducere possum; ut peieret, exorare facile potero.* Quæ 10
quamvis ita fere se habeant, est tamen, ubi Medico non liceat tantum, sed expediat quoque mentiri, ægri sæpe commodo & emolumento. Mendacium interim ejuscemodi perjurio firmare, minus convenire autumo, quanquam Palladius Sophista citra hæsitantiam id facere suadeat, Comm. ad 11
lib. VI. Epid. Hipp. sect. IV. aph. IX. Recte quidem Palladius hoc docet, officii Medicorum esse, ægrotos perniciose decumbentes consolari. φιλανθρωπίη enim est, & plenus mi- 12
sericordiæ animus, quem desiderant in Medico tum Hippocrates, lib. de Medico, & in præception. tum Scribonius Largus, Epist. ad C. Julium Callistum. Et bonum factum, si Medici id esse studerent, quod Basilius M. eos esse adfirmat, Epist. IIX. ubi ait: Ἔστι πᾶσιν ὑμῖν, τοῖς τὴν ἰατρικὴν μετιοῦσιν, φιλανθρωπία τὸ ἐπιτήδευμα. *Omnibus vobis, qui artem Medicam tractatis, humanitatis est studium.* Sane rationem, quur Medicos tales esse oporteat, reddit Hippocrates lib. de Elegant. *quod austeritas & sanis & ægris sit inaccessa.* Recte præterea Callia- 13
nactem, Herophileum Medicum, Palladius carpit, quod ægrotanti cuidam desperabundo, ac subinde ingeminanti, se moriturum, in os dixerit: *Male habes, & moriere*: sive ut Galenus de eodem refert, Comm. ad eund. Hipp. locum:

Κάτθανε καὶ Πάτροκλος, ὅπερ σέο πολλὸν ἀμείνων·
Et Patroclus obiit, qui te præstantior ipso:

aut, ut græcum versum παραφράζει Lucretius, lib. III.

Lumina sis oculis etiam bonus Ancu' reliquit,
Qui melior multis, quam tu, fuit, improbe, rebus.

Minus vero recte habet, quod addit Palladius: *Quod si te* 14
iure-

jurejurando adfirmare, quod dixisti, oporteat, perjurio uti non dubites, nam boni caussa id facies. Etenim mentiri apud ægrum, aut eundem decipere, si ejus bono & salute id fiat, Medico, ut dixi, sæpe licet. Et pluribus id ostendit Franc. Valleriola, Enarrat. Med. lib. VI. enarrat. VI. Salus enim ægri suprema Medici lex est, quacunque etiam ratione præstare eam possit. Nec male hoc sensu Neoptolemo, apud Sophoclem, in Philoctete, quærenti,

Οὐκ αἰσχρὸν ἡγῇ δῆτα, τὰ ψευδῆ λέγειν;
An turpe non videtur, falsa proloqui ?

respondet Vlysses:

Οὐκ· εἰ τὸ σωθῆναί γε τὸ ψεῦδος φέρει·
Non; si saluti conferat mendacium.

Ut propterea Clemens Alexandrinus Strom. lib. VII. etiam homini Christiano mentiri concedat, si *pro remedio* id fiat, sive ἐν θεραπείας μέρει, atque eo modo, quo ἰατρὸς πρὸς νοσοῦντας ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν καμνόντων ψεύσεται. *ut Medicus mendacio utitur ad ægrotantes, pro salute ipsorum.* In deceptione res consimili modo habet. Ut enim Maximus Tyrius ait, serm. III. Καὶ ἰατρὸς νοσοῦντα ἐξαπατᾷ, καὶ στρατηγὸς στρατόπεδον, καὶ κυβερνήτης ναύτας· καὶ δεινὸν οὐδέν. *Et Medicus ægrotum, & imperator exercitum, & gubernator nautas decipit: nec quidquam in eo est mali.* Utrobique enim, & in mendacio, & in deceptione, τὸ ἀγαθὸν κρεῖττόν ἐστι τῆς ἀληθείας· *id quod bonum est, melius est vero,* inquit Proclus ad Platonem IV. Socr. & ut porro ait Maximus; ἤδη καὶ ψεῦδος ὤνησεν ἀνθρώπους, καὶ τἀληθὲς ἔβλαψεν· *aliquando mendacium juvit mortales; & veritas iisdem obfuit.* Medicus nempe ἀπατᾷ μὲν, ἀπατεὼν δ' οὐκ ἐστιν· *decipit quidem, deceptor tamen non est.* Οὐ γὰρ τέλος ἔχει τὴν ἀπάτην τοῦ νοσοῦντος, ἀλλὰ σωτηρίαν· *Neque enim propositum sibi habet decipere, sed servare ægrotum,* ut optime olim distinguebat Andronicus Rhodius, Aristotelis vetus interpres. At mendacium ejuscemodi, aut deceptionem, licet ægri bono fiant, perjurio confirmare, quod volebat Palladius,

Non mihi tam prudens quisquam persuadeat auctor,

ut sequar, & conscientiam religione obstringam, etiam ibi, ubi nihil ejus rei facere necessum habeam. Sed pergit Hippocrates in contextu, & diras capiti suo, ac τ'ἀναντία seu contraria iis, quæ prius optarat, si pejeret, imprecatur. Simili formula utitur Cambyses, apud Herodotum lib. III, μὴδ' ἀναζωσαμένοισι, τὰ ἐναντία τούτοισι ἐπεύχομαι ὑμῖν· *non servantibus nobis, contraria his, quæ dixi, imprecor.* Et Valens Vettius, Anthologiων lib. IV. Ἐπιορκοῦσι δὲ τὰ ἐναντία. *Peierantibus contraria eveniant.* Fit autem hoc etiam more solenni, quo execratione jusjurandum veteres finire solebant, quam ἀρὰν & κατάραν dixere, sive *imprecationes & diras.* Πᾶν γὰρ ὅρκος εἰς κατάραν τελευτᾷ τῆς ἐπιορκίας. *Iusjurandum omne in diris & execrationibus periurii finit,* inquit Plutarchus Roman. quæst. XXXIX.

16

17 Exempla dirarum execrationum, δεινῶν τε καὶ φρικωδέων, & ut Synesius vocat, παλαμναιοτάτων, passim apud Auctores est invenire. Nos aliquas tantum adducemus, quæ exempli loco sint, & peculiari solemnitati jurijurando præstito subjungi solebant. Demosthenes Orat. adv. Conon. Εἰ τ' ἐπιορκῶ, ἐξώλης ἀπολοίμην, αὐτός τε, καὶ εἴ τι μοί ἐστιν, ἢ μέλλει ἔσεσθαι. *Si peiero, funditus peream & ipse, & si quid mihi est, aut futurum est.* Homerus Iliad. τ.

Εἰ δέ τι τῶνδ' ἐπίορκον, ἐμοὶ Θεοὶ ἄλγεα δοῖεν
Πολλὰ μάλ', ὅσσα διδοῦσιν, ὅτις σφ' ἀλίτηται ὀμόσσας.
At mihi DI superi tribuant, si peiero, quidquid
Ferre solent, quorum superos periuria lædunt.

Euripides Medea:

Med. —— τί δ' ὅρκῳ τῷδε μὴ μμένουσα πάθοις;
Αι. Ἃ τοῖσι δυσσεβοῦσι γίγνεται βροτῶν.
Med. *Sed quid lues, periurium si feceris?*
Ag. *Quod evenire suevit improbis viris.*

Demosthenes iterum, Orat. adv. Timocr. Ἐπάρωμαι ἐξώλειαν ἐμαυτῷ, καὶ οἰκίᾳ τῇ ἐμαυτοῦ, εἴ τι τούτων παραβαίνομαι. *Exitium mihi*

imprecor, meæque familiæ, si quid horum violavero. In fœdere Smyrnæorum & Magnetum, apud Io. Seldenum, in Marmor. Arondelianis: Ἐφιορκοῦντι δ' ἐξώλεια καὶ αὐτῷ, καὶ γένει τῷ ἐξ ἐμοῦ. *Peieranti vero exitium sit, & mihimet ipsi, & posteris meis.* Hippolytus apud Euripidem;

Ἦ τἂν γ' ὀλοίμην ἀκλεὴς, ἀνώνυμος,
Ἄπολις, ἄοικος, φυγὰς ἀλητεύων χθόνα·
Καὶ μήτε πόντος, μήτε γῆ δέξαιτό μου
Σάρκας θανόντος, εἰ κακὸς πέφυκ' ἀνήρ.
Ita occidam ipse inglorius, expers nominis,
Extorris, exul, sedibus dubiis vagans;
Nec pontus olim, terra nec meos sinu
Recondat artus; si scelus siem viri.

Propertius lib. II. Eleg. XXI.

Ossa tibi iuro per matris, & ossa parentis:
Si fallo, cinis, heu! sit mihi uterque gravis.

Et lib. IV. Eleg. VII.

——— *Si fallo, vipera nostris*
Sibilet in tumulis, & super ossa cubet.

Gravissima est execratio illa apud Æschinem, in Oratione, quam dixerunt Amphictyones & Athenienses, juramento mutuo se obstringentes in bello sacro, quod Solon, ut Plutarchus in ipsius vita habet, suadebat. *Si quis hæc non servaverit, sive civitas, sive privatus, sive gens, piaculum sit Apollini & Dianæ, ne ipsis terra fruges ferat, neque uxores liberos similes parentibus pariant, sed monstrosos, neque pecudes naturales fœtus edant, & succumbant in bellis, iudiciis & foro, & funditus pereant ipsi, & domus ipsorum & nunquam queant sacrificare Apollini*
18 *& Dianæ, neque illi sacrificia eorum respiciant.* Cæterum perjurium gravissimum esse scelus, nemo expectet, ut prolixe ostendam. *Deum* enim, ut ait Philo, lib. de Decal. μάρτυρα ποιεῖν ἐπὶ ψεύδει, ἀνοσιώτατον· *testem citare super mendacio, facinus est uefarium; &, ni fiat in veritatis favorem. scelus est haut expia-*

expiatu facile, ait idem, lib. de Special. Legib. Et Plato lib. II. de LL. Ψεῦδος μηδεὶς μηδὲν, μηδ' ἀπάτην, μηδέ τι κίβδηλον, γένος ἐπικαλούμενος Θεῶν, μήτε λόγῳ, μήτε ἔργῳ πράξειεν, ὁ μὴ θεομισέστατος ἔσεσθαι μέλλων, οὗτος δ' ἐστιν ὅς ἂν ὅρκους ὀμνὺς ψεύδεις, μηδὲν φροντίζει Θεῶν. *Nemo quisquam, invocatis DIs, falsum dolosum, depravatumque quidquam, vel verbis vel reipsa admittat, nisi DIs infensissimus esse velit, qualis est, qui sacrosancta numinis auctoritate insuper habita, falsum iuramentum dicit*. Tum Phocylides Nuthethico:

Μήτ' ἐπιορκήσῃς, μήτ' ἀγνὼς, μήτε ἑκόντι·
Ψεύδορκον στυγέει Θεὸς ἄμβροτος, ὅστις ὀμόσσῃ.
Ne iusiurandum violes nolensve, volensve:
Numen enim superum quemvis, qui peierat, odit.

Et prӕterea, ut Homerus ait Iliad. γ.

——— Χαλεπὸν τὸ λαθεῖν Θεὸν ἄνδρ' ἐπίορκον,
Difficile est hominem periurum fallere Divos.

Unde Agesilaus apud Ælianum Histor. Var. lib. XIV. cap. II. de Barbaris, perjurio fallentibus, sibi gratulabatur: *Ita enim*, inquiens, *Deos sibi ipsis infestos, mihi vero socios & amicos reddunt*. Quemadmodum vero *contra homines facta blasphe-* 19
miӕ non impunitӕ manent: ita multo magis, qui per Deum blasphemant, quod perjuri faciunt, *digni sunt supplicia sua sustinere*, ait Imperator Novella LXXVII. cap. I. At quӕ sint ista supplicia, nullibi quidem leges civiles exprimunt. Licet enim is, qui 20
per Genium Principis pejerasset, fustibus castigaretur, Prӕtore subinde occentante; προπετῶς μὴ ὄμνυε· *petulanter ne iurato:* ut est in L. si duo. XIII. §. fin. D. de jurejur. tamen 21
in Deum perjuris nulla certa de jure civili decernitur pœna, nulloque ordinario judicio videntur subjici, sed Deo ultori relinqui, L. II. Cod. de reb. cred. in quam sententiam etiam illa dicuntur apud Homerum Iliad. γ.

Οὐ μήν πως ἅλιον πέλει ὅρκιον, αἷμά τε ἀρνῶν,
Σπονδαί τ' ἄκρητοι, καὶ δεξιαὶ ᾗς ἐπέπιθμεν·

Εἴπερ γάρ τε καὶ αὐτίκ' Ὀλύμπιος οὐκ ἐτέλεσεν,
Ἔκ τε καὶ ὀψὲ τελεῖ· σύν τε μεγάλῳ ἀπέτισαν,
Σὺν σφῇσι κεφαλῇσι, γυναιξί τε, καὶ τεκέεσσιν.
Non fallet jusiurandum, sanguisque profusus
Agnorum, dextræque datæ, & libamina sparsa.
Quod si non subito Saturnius omnia faxit,
Perficiet tamen, & magno perjuria solvent,
In proprio capite, & teneris cum conjuge natis.

Quæ brevius complectitur Tibullus lib. I. El. IX.

Ah miser & si quis primo periuria celat;
Sera tamen tacitis pœna venit pedibus.

22 Cicero tamen lib. II. de Leg. *apud Romanos periurii pœnam divinam exitium esse* ait, *humanam dedecus*. Ubi per *dedecus* intelligo *censorias notas*, quibus affici solitos perjuros à Censoribus, idem Cicero testatur lib. III. de Offic. & exemplum censuræ in duos captivos, ad Hannibalem reverti recusantes, habet
23 Agellius lib. VII. cap. XIIX. Pontifex quoque Maximus, rerum divinarum & humanarum apud Romanos, ut Festus vocat, arbiter & judex, controversias de juramentis solebat decidere. Unde illud Lenonis Plautini, Rudente, act. V. sc. III.

Libet iurare. tun' meo pontifex perjurio es?

24 At Indorum lege, ut est apud Strabonem lib. XV. Scytharum, teste Herodoto lib. IV. & Ægyptiorum, apud Diod. Siculum
25 lib. II. cap. LXXVII. perjuri capite plectebantur; additurque à Diodoro ratio, quod *duplici teneantur scelere, ut qui & pietatem in Deos violent, & fidem inter homines tollant, maximum humanæ societatis firmamentum.* *Perjurus* enim, ut Isidorus inquit, lib. II. sentent. cap. XXII. quæst. V. *dupliciter reus fit, primum quia nomen Dei in vanum adsumit; deinde quia proximum dolo capit.* Contra, qui juramentum rite servare in animo habet, illi, ut ait alicubi Sophocles,

Ὅρκου προστεθέντος, ἐπιμελεστέρα
Ψυχὴ κατίστη· δισσὰ γὰρ φυλάσσεται,
Φίλων τε μέμψιν, καὶ εἰς θεοὺς ἁμαρτάνειν.

Atten-

Attentior mens redditur deiurio
Constricta, cogitet ut duo ista: proximi
Diras cavere, & in Deum delinquere.

Rationem tamen aliam, capitalis in periuris pœnæ, ex Canonum jure colligere liceat, quo *periurium æquiparari* videtur *homicidio*, cap. cum non ab hom. de judiciis. *immo superare homicidium* dicitur, XXII. quæst. V. cap. ille qui. *quod plus sit perdere animam, ut fit à periuris, quam corpus; uniusque animæ iactura gravior sit, quam multorum corporum*. XXIV. quæst. III. cap. si habes. Eodem etiam Canonum Jure *periuri infames* habentur, cap. infames. VI. quæst. I. & *arceantur à testimonio* cap. quicunque VI. d. quæst. I. quam infamiam iisdem etiam inurit Carolus V. Imp. in Ordinat. Criminali, hæc insuper addens verba, art. CVII. & CIIX. Nach dem im Heiligen Reich ein gemeiner gebrauch ist/ solchen falschen schwerern die finger damit sie geschwören/ abzuhawen/ dieselbe gemeine gewohnliche leibstraffen wollen wir auch nicht endern. 26 27 28 29 30

Sed de hac re plenius agentem vide Jo. Azorium Institut. Moral. part. I. lib. XI. cap. XII. quæst. VI. & VII. Digitorum 31
tamen abscissionem, cujus Imperator mentionem facit, jam olim apud Indos in usu fuisse, quos manuum extremitates perjuris amputasse, auctor est Strabo, loco proxime adducto. Nec malo consilio quidem prisca antiquitas, ex quo Deos 32
suos per Stygem jurare commenta est, eosdem perjurii convictos, pœnis etiam subjacere voluit. Nam & per annum integrum muti & veterno oppressi, sine nectare & ambrosia, à perjurio commisso decumbere coguntur; novemque totos annos alios à DIs cæteris, eorumque contubernio, ac conviviis seorsim agere; donec decimo tandem anno in pristinæ primum dignitatis locum recipiantur: si Hesiodo in Theogon. fides arbitranda est, Deorum secreta revelanti. Sunt etiam, si recte memini, qui Deos pejerantes novem millibus annorum in Tartaro puniri, ex Orpheo referant. Non 33
alii nempe fini hæc fabulis, quæ seria tamen ducerent, immis-

cuit antiquitas, quam ut eo magis nos à perjurio committendo, homines qui ſumus, deterreret. Qui enim animo infixum haberet, nec DIs impune eſſe perjurium, quid ſe futurum eſſet, ſi idem committeret, conjectari facile poſſe arbitrabantur.
34 Sed ad noſtra revertimur. Divinus Senex, ut jusjurandum tandem finiat, ſibi diſcipuliſque ſuis, ſi pejerent, contraria iis imprecatur, quæ jusjurandum ſervantibus ab DIs optarat. Pro vitæ nempe fruitione proſpera, vitam miſeram atque infelicem, pro ſucceſſu in artis operibus ſecundo, infauſtum, pro gloria & exiſtimatione, dedecus atque infamiam, Deos perju-
35 rii vindices poſcit. Conſideret hæc artis tiro, medicinæq; faciendæ animum manumque adplicaturus, ita rem ſacram tractet, ita jurisjurandi hujus placita obſervet, ſervetq;, ut ſi vitam beatam, quantam agere quidem in his terris licet, felicemq; in arte ſucceſſum, & ex hoc gloriam, quæ Ethnicus ſaltim reſpicit, tanti non facit; at Deum Opt. Max. ſpectet, memorem fandi atque nefandi, qui ἔκδικον habet ὄμμα,

Et quæ nos gerimus, auditque & videt;

aut extremas tandem meritaſque in extremo judicio delicto-
36 rum exſpectet pœnas. Sane qui bonæ mentis eſt, non tam jurabit, quod nolit is eſſe non juratus, quem interveniente juramento ſe futurum ſpondet: quam ne de ipſius animo ac voluntate illi dubitare habeant, quorum valitudo operam ju-
37 rantis, atque auxilium, aliquando ſit imploratura. Alioquin morum probitas juramento quovis firmior habenda: quum ut Philo loco laudato ait, ἤδη ὅγε ὀμνὺς, εἰς ἀπιστίαν ὑπονοεῖται. *Etiam eius, à quo iuramentum exigitur, fides in ſuſpicionem venit.*
38 In qua ſententia finio, ac Deum veneror ſubmiſſe, precorque, ut unicuique gratiam ſuam, tum jusjurandum hoc recte præſtandi, tum vitam artemque ab omni ſcelere puram conſervandi, largiri clemens bonuſque dignetur, cui ſoli laus, honor & gloria ſit in omne ſeculum.

FINIS.

TYPO-

TYPOGRAPHUS LECTORI.

Finem operatum facturus, benivole Lector, non abs re fore, immo ex usu tuo putavi, si Indicem rerum verborumque, quæ notare operæ pretium fuisset, operi subjungerem. Sed & temporis intercessit angustia, & quædam supervenere alia, quo minus præstare id potuerim. Ne tamen plane μείουρος videatur liber, atque ut uno quasi intuitu res præcipuas perlustrare tibi liceret, Indicem Capitum omnium, & quæ in iis continentur singularia, continua serie heic loci subtexere volui, ut adcuratioris Indicis vicem is quoquo modo præstaret. Tu utere eo, vale & mihi fave.

INDEX CAPITUM COMMENTARII.

CAP. I.

CAP. II.

CAP. III.

1. *Iurisjurandi Hippocratici tres partes.* 2. Τοῦ ὀμνύειν ἔτυμον. 3. ὅρκον διδόναι. 4. *Iusjurandum dare.* 5. *dicere.* 6. *facere.* 7. *patrare.* 8. ὀμνύειν ὅρκον, *pleonasmus.* 9. ὁρκωμοσία, ὁρκωμοτέιν. 10. *Pleonasmi Græcis familiares.* 11. *Attestatio Numinum in jurejurando Hippocratico,* 12. *Caussa multitudinis Deorum apud Gentiles.* 13. *Caussa alia.* 14. *Macrobii sententia de DIS veterum plurimis.* 15. *Item Philippi Cluverii.* 16. *Sententia & propositum Auctoris.*

CAP. IV.

1. *Apollines quattuor, vel sex.* 2. *Tertius inter eos, medicinæ inventor.* 3. *Ab eo medicina ars Apollinea.* 4. *& Phœbea.* 5. *Apollinis nomen unde?* 6. *item Phœbi.* 7. *Apollo Medicus.* 8. *Apollo Paan.* 9. *ars paonia.* 10. *Paan hymnus.* 11. *Apollo* ἀκέσιος. 12. *cognomina & epitheta varia alia.* 13. *ejus in morbis invocatio.* 14. *Apollini sacrum apud Athenienses Gymnasium.* 15. *Eidem sacer numerus septenarius.* 16. *Apollini divinandi munus tributum.* 17. *Prognosis medica.* 18. Ἀπολλώνια *templa Apollinis.* 19. *Apollinis medici simulachrum.* 20. *quur imberbi facie pingatur?* 21. *apud Syros vero barbata?* 22. *quid additi serpentes notent?* 23. *item arcus?* 24. *& lyra?* 25. *quur Gratiis comitatus?* 26. *medicus* χαρίεις, *seu gratiosus.*

CAP. V.

1. *Æsculapii Ciceroni tres.* 2. *Æsculapius Hippocratis.* 3. *Hujus mater Coronis, Phlegyæ F.* 4. *vel potius Arsinoë Messenia.* 5. *quæ primum Coronis dicta.* 6. *Pater incertus.* 7. *Sed Apollo creditus.* 8. *Sacerdotum Apollinis fraudes.* 9. *Medicina olim Regum Principumque propria.* 10. *Æsculapius recens natus expositus.* 11. *Ejus nominis etymon varium.* 12. *Præceptores.* 13. *In factitanda medicina solertia.* 14. *laudes & præconia.* 15. *uxor & liberi.* 16. *fulmine ictus creditus.* 17. *de quo dubitatur.* 18. *quando divinis honoribus coli cœptus.* 19. Ἀσκληπιεῖα. 20. *Templa Æsculapii plurima.* 21. *Templi Romæ condendi occasio.* 22. ἐγκοίμησις, *seu incubatio.* 23. *AEsculapius quur barbatus?* 24. *& apud Phliasios imberbis?* 25. *ejus baculus nodosus.* 26. *Draco illi quur additus?* 27. *& canis?* 28. *AEsculapio capra immolari solita.* 29. *& gallina nigris rostris & pedibus, digitisque imparibus.* 30. *& gallus.* 31. *AEsculapii simulachrum.* 32. *cur pectore nudum, corpore reliquo tecto.* 33. *Vestitus medicus apud antiquos.* 34. *AEsculapius palliatus.* 35. *Item coronatus, & pileatus.* 36. *In AEsculapium hymnus.* 37. *Quur per Pæonem, Deorum Medicum, jusjurandum non conceperit Hippocrates?*

CAP. VI.

1. *Nominis Hygeiæ significatio triplex.* 2. *Sanitas apud Romanos.* 3. *in* ὅρκῳ *Hippocratis legendum* ὑγίεια. 4. *AEsculapii filii.* 5. *filiæ.* 6. *inter has* Ῥώμη, *seu Valentia.* 7. *Filiæ unde appellatæ.* 8. *omnes Medicinam doctæ, & professæ.* 9. *AEsculapius* σωτήρ. 10 *Fœminæ ad Medicinam admissæ.* 11. *Hygeiæ cultus & templa.* 12. *Salus apud Romanos.* 13. *Natalis Salutis, Porta Salutaris, Vicus Salutaris.* 14. *Hygeia cum Patre*

tre culta. 15. *etiam sola.* 16. Μεταύνιπῖον Ὑγείας. 17. *Salutis augurium.* 18. *Simulachrum Hygeia.* 19. *& habitus matronalis.* 20. *In eam hymnus Ariphronis.* 21. *& Orphei.* 22. *Meditrina & Meditrinalia.* 23. *Hygeia cum Minerva culta.* 24. *Minerva cognomina.* 25. *Minerva Medica.* 26. *Minerva in morbis supplicatum.* 27. *Minerva draco sacer.* 28. *Guidus Pancirollus notatus.* 29. *à M. Zuerio Boxhornio dissensum.* 30. *Hygeia Orpheo AEsculapii uxor.* 31. *Panacea.* 32. *Nepenthes Helena.* 33. *Panacea herba.* 34. *Panacea Paracelsistarum.* 35. *Panacea cultus.* 36. *Quur duas tantum in jurejurando nominarit filias AEsculapii Hippocrates?* 37. *Quur filios ejusdem praterierit?*

Cap. VII.

1. *Lectio in textu varia.* 2. *Hippocratis intentio.* 3. *Iurandi formula per Deos Deasque* συλλήβδην *omnes.* 4. *formula alia, ubi post aliquos primum nominatos deinceps jurabatur per omnes.* 5. *alia, per Deos Deasque plurimas promiscue testatas.* 6. *DI* ἴστορες *invocati.* 7. *DI* μάρτυρες. 8. *jurare DIS attendentibus.* 9. *DIS judicibus.* 10. ἐπικαλεῖν *&* ἐπικαλεῖσθαι Θεοὺς. 11. *D. Paulli jurandi formula.*

Cap. VIII.

1. Ὅρκος τέλειος, *&* τελεῦται ὅρκον. 2. *Sacrificium perfectum.* 3. ἐπιτελέα ποιεῖν ὅρκον. 4. ξυγγραφή. 5. συμφωνία. 6. χειρόγραφον. 7. *Syngrapha, Syngraphus.* 8. *Stipulatio.* 9. *Stipulatio & Syngrapha differunt.* 10. *Mens Hippocratis.* 11. κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν. 12. εἰς δύναμιν, εἰς δυνατὸν. 13. *pro nosse ac posse.* 14. *Secundum intelligentiam.* 15. *Sincero studio.* 16. **Trewlich vndt mit bestem fleiß.** 17. παντὶ σθένει. 18. *Ratio & caussa dictarum formularum.*

Cap. IX.

1. *Iurisjurandi pars secunda.* 2. *Lectio in textu varia.* 3. ἡγεῖσθαι *qui?* 4. *Parentes honorandi.* 5. *post illos maxime Praeceptores.* 6. *& merito.* 7. *Praeceptorum honoratorum exempla.* 8. *Praeceptoribus post Deos libandi mos.* 9. *Discipulorum in Praeceptores impietas.* 10. *Parentes alendi.* 11. ἀντιθρεπτήρια, ἀντιπελαργήματα. 12. *Praeceptores alendi.* 13. κοινοῦν βίου. 14. *Exhibere.* 15. *P. Memmius notatus.* 16. Βίος, πολύσημον. 17. Τὰ ἐπιτήδεια. 18. Χρεία, ἔνδεια. 19. *Siracidis locus à Goldasto explicatus.* 20. χρεῶν χρηΐζειν. 21. Μετάδοσιν ποιεῖσθαι. 22. *Exempla eorum qui Praeceptoribus benefecerint.*

Cap. X.

1. *Ingratitudinis vitium.* 2. *gratitudo Hippocratis.* 3. *Aristotelis.* 4. *Praeceptorum liberis quare benefaciendum?* 5. Ἀδελφοῦ ἶσον. 6. Ἀδελφοὶ ἄῤῥενες. 7. *Fratrum discordia.* 8. ἄῤῥην *Gracis quid?* 9. *quid masculum Latinis?* 10. *Hippocratis verborum sensus.* 11. *Diversa in textu lectio.* 12. *Praeceptorum liberi à discipulis docendi sine mercede.* 13. *Salariatus ut doceat, an* δίδακτρον *exigere queat?* 14. μισθὸς *&* δίδακτρον *differunt.* 15. *Gratis docentium praeceptorum exempla.* 16. *Praeceptoris pauperioris, etiam salariati, ratio habenda.* 17. *Praeceptori & Medico non rei meritum,*

sed opera locata solvitur. 18. *Sponte oblata à discipulis recipere Praeceptoribus licet.* 19. *Moderatio in acceptandis praemiis.* 20. *Iacobi Silvii avaritia.* 21. *Andr. Alciati error.*

CAP. XI.

1. *Lectio Hippocratis vulgatior adserta.* 2. παραγγελία. 3. ἀκρόασις. 4. *Priscorum mos excerpendi & colligendi.* 5. ἐκλογαὶ, παρεκβολαὶ, *excerpta.* 6. *Scriptorum genus priscis duplex.* 7. *Aristotelis exoterica & acroamatica.* 8. ἐξωτερικὰ *unde dicta?* 9. ἐγκύκλια. 10. *Vatablus, Montecatinus, Ramus, notati.* 11. *Sermones Pythagoricorum* μυστικοί. 12. *Democriti* χειροτόνητα. 13. *Heracliti opus* περὶ φύσεως. 14. *Darii ad Heraclitum Epistola.* 15. *Platonis scriptorum differentia.* 16. *& Pythagoraeorum* 17. *& Hippocratis.* 18. *Epidemiorum & Aphorismorum Hippocratis collatio.* 19. *quid* παραγγελία *&* ἀκρόασις *Hippocrati.* 20. *quid per* λοιπὴν ἁπάσαν μάθησιν *velit.* 21. *Hippocrates ex Aristotele explicatus.* 22. *& Galeno.* 23. *Sensus verborum Hippocratis*

CAP. XII.

1. *Discipulorum Hippocratis differentia.* 2. *Medicinae per Asclepiadas propagatio.* 3. ἰατρῶν παῖδες. 4. *Medicus ex Paonis familia.* 5. *Discipuli* συγγεγραμμένοι. 6. ὡρκισμένοι. 7. Νόμος *vocabulum* πολύσημον. 8. *Vocabuli Legis acceptio apud Plautum.* 9. *Discipulorum Hippocratis duplex juramentum.* 10. *Hippocrates non quosvis docere voluit.* 11. *Invidia è Medicina furcillanda.* 12. *Hippocrates invidiae expers.* 13. *Res sacrae profanis non revelandae.* 14. *Orgia & mysteria quid?* 15. *Artium solis initiatis tradendarum mos.* 16. *Mos Armeniorum.* 17. *Chaldaeorum.* 18. *Hebraeorum.* 19. *Druidarum.* 20. *Pythagoraeorum & Platonicorum.* 21. *Brachmanum.* 22. *Liber clausus & apertus Doctorandorum.* 23. *Initiati, non initiati.* 24. *Hippocrati Lux à Villanovano.* 25. *Tralliano.* 26. *Medicinae praecepta & remedia male vulgo revelantur.* 27. *& cum aegrotorum periculo.* 28. *Iuris Civilis translatio Germanica improbata.* 29. *Hippocrates vernacula sibi scripsit lingua, nec tamen omnibus, sed doctis.* 30. *Nec intelligitur nisi ex se ipso, & à Lectore in arte exercitato.* 31. *Caussa erroris Commentatorum in Hippocratem.* 32. *Etiam Galeni ipsius.* 33. *Cratonis sententia.* 34. *Medicorum quorundam supinitas, & hinc poenitentia aut poena.* 35. *Nec Galenus omnibus scripsit, quae edidit.* 36. *Nec ex Arabibus quidam, ut Haly Abbas.* 37. *& Averrhoes.* 38. *Rhasis sententia de aptis ad Medicinam.*

CAP. XIII.

1. *Lectio in textu diversa.* 2. ἐπ' ὠφελείῃ καμνόντων. 3. διαίτημα *quid?* 4. δίαιτης *vocabulum aequivocum.* 5. *ejus originatio.* 6. *Diaeta in* ὅρκῳ *quid notet?* 7. *ejus utilitas.* 8. *Dea Victa & Potua.* 9. *Paracelsi error, aut inscitia.* 10. *qui paucis refellitur.* 11. *& se ipsum refellit.* 12. *Hippocratis aetas.* 13. κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν. 14. *AEgrorum in diaetis peccata.* 15. *Impostorum latebrae sub verbis illis,* κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν. 16. *Magistratus in hoc passu officium.* 17. *Veneficia in cibis.* 18. δήλησις *quid.* 19. ἀδικία *&* ἁμάρτημα *differunt.* 20. εἴρξειν *quid.* 21. *Hippocratis verborum sensus.* 22. *Fabius Calvus notatus.*

CAP. XIV.

1. *Tres negationes apud Graecos summe negant.* 2. φαρμάκου *etymon duplex.* 3. *& significatio*

ficatio duplex. 4. ut & medicamenti. 5. & veneni. 6. & virus. 7. φάρμακον θανάσιμον. 8. Medicus nec hosti det venenum. 9. Iul. Alexandrinus notatus. 10. & Iustus Velsius. 11. sed dubitanter. 12. Hippocrates an in hoc passu aliquando peccarit? 13. Romani venenorum fraudes nec in hostes probarunt. 14. Fabricii Cos. Romani memorabile exemplum. 15. M. Aquilii factum improbatum. 16. Eudemi & Xenophontis Medicorum scelera. 17. & Fridanci. 18. & Zedechiæ Iudæi. 19. & aliorum. 20. Servi pius dolus in Domitium. 21. & Medici apud Apuleium. 22. Consimilis Cleophanti pietas. 23. Medici occidentis pœna. 24. συμβουλίην ἡγήσασθαι, & ὑφηγεῖσθαι. 25. in conscientiam adhibere, aut sumi. 26. De venenis ut agendum Medico. 27. Veneficus quis? 28. Etiam venditio veneni prohibita. 29. Statii Annæi Medici factum improbatum. 30. An differant exhibere venenum, & dare ut exhibeatur. 31. Archigenes Medicus an peccarit in jusjurandum Hippocratis? 32. An liceat Medicis veneni vim & alexipharmaci in morti damnatis experiri? 33. Herophili carnificina. 34. & Carpi. 35. & Fioravanti.

CAP. XV.

1. Πεσσοὶ & πεσσὰ *communiter. 2. Pessi & pessaria Medicis. 3.* προσθέτα. *4.* ἐγχυλισμοὶ *à pessariis differunt. 5.* πριαπίσκος, βάλανος. *6.* πεσσὸς φθόριος. *7.* φάρμακα φθόρια. *8. Ejicere. 9.* ἀμβλωθρίδια. *10.* ἀγώγιμα. *11. Poculum abortionis. 12. abortus. 13.* ἐκτρωσμὸς, ἔκρυσις, ἄμβλωσις. *14.* ἔκρυσις *differt à cæteris. 15. abortus & aborsus differunt. 16. Fæminarum maximum munus, accipere & tueri conceptum. 17. Abortum provocare, summum scelus. 18. Hippocratis religiositas. 19. Sub pesso corruptorio etiam alia* φθόρια *comprehenduntur. 20. Hippocrates ex Scribonio explicatus. 21. Galenus Hippocrati* ὁμόψηφος. *22. Excussi fœtus pœna in sacris litteris, 23. Ex Canonum jure. 24. Sixti V. Bulla. 25. Solonis & Lycurgi in abortionum auctores animadversio. 26. Iuris Civilis sanctiones variæ. 27. Valentiniani, Valentis, & Gratiani decretum. 28. Supponere pessum* φθόριον, *& dare ut supponatur, an differant? 29. Canonum sententia. 30. Conscientia ut consulendum? 31. Abortum quando procurandum nonnulli putaverint? 32. Et quidem Hippocratis exemplo muniti. 33. & Exodi loco super distinctione fœtus formati à non formato. 34. quam Canones etiam recipiunt. 35. & Constitutiones Imperii. 36. Non sunt facienda mala, ut eveniant bona. 37. Parvitas uteri non est caussa, ob quam excuti debeat fœtus. 38. Fœmina etiam parva sæpe sine periculo pariunt. 39. Vteri parvitatis an certa sint signa? 40. Angustia colli uteri non indicat fœtus corruptionem. 41. Fæmina* ἄτρητοι, *imperforata. 42. Sectionis Cæsariæ in gravidis administratio. 43. Ob vesicam imbecillem non provocandus abortus. 44. nec ob morbum matris acutum. 45. Abortus per se periculosi. 46. & magis accedente morbo acuto. 47.* ἔκρυσις *in gravida non solicitanda. 48. Tertulliani de hoc sententia. 49. Historiam Hippocratis de Psaltria, ut quidam excusent? 50. liber de natura pueri an Hippocratis? 51. Exodi locus sub trutinam vocatus. 52. Græci interpretis sententia. 53. & Latini. 54. Græca translatio non authentica. 55. Textus Hebraus ad verbum redditus. 56. Rabbi Avenezra & Salomon notati. 57. Hebraici textus sensus. 58. Dionysii Richel, & aliorum sententia. 59. Fœtus quo tempore animetur. 60. an circa xxx. vel xxxv. diem? 61. Probabilius esse, citius fœtum animari. 62. Et quidem in ipsa statim conceptione. 63. Sixti V. Bulla laudata. 64. Disputationis conclusio. 65. Hippocratis sententia aurea. 66. à Zuingero explicata. 67. Zenonis Alexandrini laus, 68. & Daphni Ephesii, 69. & Iamblichi.*

CAP. XVI.

1. *Calculi in quavis corporis parte generantur.* 2. *Calculus in gena generatus.* 3. *in lingua ligamento.* 4. λιθὶς & λιθίασις. 5. λιθῶντες, & λιθιῶντες, *an differant?* 6. *Quos Hippocrates hic intelligat per* λιθιῶντας. 7. *Renum sectio.* 8. *An remedium calculo infringendo noverit Hippocrates?* 9. *An* λιθίασις *citra sectionem curabilis?* 10. *An Chirurgia, seu manuum operatio ad Medicinam pertineat?* 11. *Avenzoaris sententia, & Oribasii.* 12. *sententia vera.* 13. *Chirurgia pars Medicinæ.* 14. *Chirurgiæ auctores.* 15. *Machaonis & Podalirii studium diversum.* 16. *Apollo* ἠπιόχειρ. 17. *Medici Clinici & Chirurgi.* 18. *Operationes Chirurgicæ Medicis adscriptæ.* 19. & *instrumenta Chirurgica.* 20. *Hippocratis scripta Chirurgica.* 21. *Galenus Chirurgiam exercuit.* 22. *Medicus etiam Chirurgus.* 23. *Minister Medici & Chirurgi.* 24. *Hujus requisita.* 25. *Barbatores hodierni, an mereantur nomen Chirurgi?* 26. *Medici carnifex.* 27. *Medicus quo respectu manibus operetur?* 28. *Medici certarum partium.* 29. *Medici Ocularii, Dentarii, Auriculares.* 30. *Ex horum censu lithotomi.* 31. ἐργάται *qui?* 32. *Medicus* ἐγχειρήσεως *sit peritus.* 33. *An Hippocrates intuitu crudelitatis calculi sectionem abs se removerit?* 34. *Caussa verior.* 35. *Duplex verborum Hippocratis sensus.*

CAP. XVII.

1. *Pleonasmi Græcis familiares.* 2. *Malorum Medicorum mos.* 3. *Plinio Secundo adscripta Epistola.* 4. *Præmii inter morbi cruciatus extorsio.* 5. *Martialis jocus.* 6. & *Philippi Macedonis.* 7. *Medicis prohibitum durante morbo cum ægroto pacisci.* 8. *Medicorum infamia summa, opus quærere.* 9. *Ægri salus, suprema Medici Lex.* 10. *Medicus etiam doctus leviter aliquando errare potest.* 11. *præsertim in morbi principio.* 12. *Hippocratis exemplum.* 13. *Galeni.* 14. *Avenzoaris, & Matthæi à Gradis.* 15. *Nec tamen qui ita errant imperitiæ tenentur.* 16. *Ægyptiorum Lex, à Bocchoride lata.* 17. *Austrigildis facinus.* 18 & *Alexandri M.* 19. *Et Antonini Imp.* 20. *Medico imputatur, quod per imperitiam peccat.* 21. & *punitur, sed pœna extraordinaria.* 22. *Sensus verborum Hippocratis.* 23. *Varia in contextu lectio.* 24. *Gorrhæus notatus, item Glossæ Scaligeri.* 25. φθορίη, *corruptela.* 26. *Vlterior Hippocratis verborum sensus.* 27. *Gorrhæus iterum notatus.* 28. ἄλη *quid?* 29. *quid planus.* 30. ἔργα ἀφροδίσια. 31. ἐργάζεσθαι, ἐργασία. 32. *opus, opera.* 33. ἐνεργεῖν. 34. ἐπ' αὐτοφώρῳ. 35. *Castitas Medico servanda.* 36. *Æsculapius Agnites.* 37. κνίζα *apud Scholiasten Theocriti.* 38. *Zona Lumbaris Medicorum quid notet?* 39. *Medici luxuriosi & adulteri.* 40. *Didymon.* 41. *Apollonides Cous, & ejus pœna.* 42. *Vectius Valens.* 43. *Eudemus.*

CAP. XVIII.

1. *Lectiones in textu diversæ.* 2. *Lex.* ὕβρεως *Solonis.* 3. σώματα οἰκετικά. 4. *Servorum conditio apud veteres.* 5. *Quur Hippocrates etiam servis noluerit contumeliam fieri?* 6. *Iuris Consultorum opinio.* 7. *quæ in dubium vocatur.* 8. *Sententia propria.* 9. *Sensus verborum Hippocratis.* 10. *Quibus masculam venerem damnat.* 11. *Hujus impuritas, & crimen nefandum.* 12. *Sodomitis olim familiare:* 13. & *Græcis.* 14. *Persis.* 15. *Romanis.* 16. *Gallis.* 17. *Germanis priscis incognita.* 18. *Dubium de his, dilutum.* 19. *Pœna sceleris in sacris litteris.* 20. *Apud Græcos.* 21. *Gothos.* 22. *Romanos.*

manos. 23. *Lex Scantinia.* 24. *Exempla à Romanis punitorum.* 25. *Rescriptum Constantii & Constantis, & Iustiniani Imp.* 26. *Leonis & Constantini.* 27. *Valentini, Theodosii & Valentiniani.* 28. *Iustiniani alia sententia.* 29. *Censura Ecclesiastica in scelus illud.* 30. *Constantini & Constantis rescriptum explicatum.* 31. *Nubere in fœminam.* 32. *Porrigere, arrigere,* ἀφροδίσια. 33. *A Dionysio Gothofredo dissensum.* 34. *Charonda Lex.* 35. *& Persarum.*

CAP. XIX.

1. *Diversa in textu lectio.* 2. *Anacharsis Scytha quo schemate dormierit.* 3. *Hippocratis monitum de silentio servando.* 4. *De silentio consilium Periandri.* 5. *& Siracidis.* 6. *& Agamemnonis.* 7. *Silentii usus.* 8. *Garrulitatis noxa.* 9 *Ejus abominatio.* 10. *Philosophorum silentii indictio.* 11. ἐχεμυθία. 12. *Pythagoricorum silentium.* 13. *Medico maxime convenit silentium.* 14. *Harpocratis simulachrum in templis Isidis & Sarapidis.* 15. *Silentium Medicorum fundatur in Iure naturali.* 16. *Medicus à Iudice interrogatus an secreta ægrotorum revelare teneatur?* 17. *Scrupulus à Valleriola injectus.* 18. *qui amovetur.* 19. *Virgilii Medicina quur muta dicta.* 20. *Sententia quorundam.* 21. *Sententia propria.* 22. *Hippocratici textus sensus.* 23. *Hippocrates ex D. Hieronymo illustratus.*

CAP. XX.

1. *Iurisjurandi Hippocratis pars tertia.* 2. Ἐμμένειν ὅρκῳ. 3. Εὐορκεῖν, εὔορκος. 4. *Formula finiendi juramenta.* 5. συγχέειν ὅρκον. 6. *Conturbatores.* 7. παραβαίνειν ὅρκον. 8. *Lectio in textu gemina.* 9. ἐπαυρέσθαι. 10. *Votum Hippocratis duplex.* 11. *quod utrumque est consequutus.* 12. *Hippocratis longævitas.* 13. *& in arte facienda successus.* 14. *An Medicus in artis exercitio peculiari indigeat fortuna.* 15. *Aliorum opinio.* 16. *& Astrologorum.* 17. *Fortuna quid?* 18. *Quæstionis decisio.* 19. *Vbi multum artis, ibi parum fortunæ.* 20. *Chilonis Apophthegma.* 21. *Medico non semper res ex voto succedit.* 22. Ἀκεσίας ἰάσατο. 23. *Medicina ars* στοχαστική. 24. *Finis non est in potestate operantis.* 25. *Aliud officium artificis, aliud finis* 26. *Medicum ut nonnulli fortunatum putent?* 27. *ut vere fortunatus esse possit?* 28. *Medicina Diis concedit.* 29. *Iapidis Virgiliani exemplum.* 30. *Aliorum de fortuna Medici sententia.*

CAP. XXI.

1. Δοξαζόμενος παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις. 2. εἰς τὸν αἰεὶ χρόνον, *Græcismus.* 3. *Hippocrates gloriæ amans.* 4. *Gloria virtutis præmium.* 5. *Hippocrates gloriosus.* 6. *Atheniensium SC. de Hippocrate.* 7. *Prytaneium Athenis.* 8. *Artaxerxes Rex Hippocratem accersit.* 9. *Coorum responsum masculum pro Hippocrate.* 10. *Abderitanorum Hippocrati habitus honor.* 11. *Hippocratis encomia.* 12. *Cos insula dicta,* Θεὸς φέρειν, 13. *Paracelsici Hippocratis auctoritate se tueri satagunt.* 14. *Sepulchro Hippocratis insidentes apes, mel medicatum stipant.* 15. *Apes insidentes ori Platonis & Stesichori.* 16. *Epigraphe imaginis Hippocratis, Vrbini.* 17. *Inscriptio Tumuli Hippocratis.*

Cap. XXII.

1. παραβαίνειν ὅρκον. 2. *aut* ἐκλείπειν. 3. ἐπιορκεῖν. 4. *Ius pejeratum.* 5. ἐπίορκον ὀμνύναι. 6. ψευδορκεῖν, *differt ab* ἐπιορκεῖν. 7. *ut mentiri, à mendacium dicere.* 8. *perjurium quid?* 9. *à mendacio facilis descensus ad perjurium.* 10. *Medico aliquando mentiri licet.* 11. *Palladius Sophista notatus.* 12. *In Medicis humanitas laudata.* 13. *Callianactis Medici austeritas.* 14. *Medicus mendacium licitum perjurio non confirmet.* 15. *Medico ægros decipere licet.* 16. ἀραὶ *in juramentis.* 17. *earum formula & exempla.* 18. *Perjurium, scelus gravissimum.* 19. *& omnino puniendum.* 20. *Per genium Principis jurantis pœna.* 21. *In Deum perjuris nulla de jure civili definita pœna.* 22. *Censores tamen apud Romanos de perjurio cognoscebant.* 23. *Et Pontifex Maximus.* 24. *Perjuros qui capite plectebant?* 25. *& quare?* 26. *ratio alia.* 27. *Canones perjurium æquiparant homicidio.* 28. *& perjuros infames pronunciant.* 29. *quod & Carolus V. facit.* 30. *& digitos præcidi jubet.* 31. *ut Indi olim solebant.* 32. *Deorum gentilium pejerantium pœna.* 33. *eam cur finxerit vetustas?* 34. *Hippocratis imprecatio in pejerantes.* 35. *Admonitio ad artis initiatos.* 36. *quos citra juramentum satius erat* τοῦ ὅρκου *præcepta servare.* 37. *quod morum probitas potior sit juramento.* 38. *Operis Conclusio.*

INDEX

INDEX AUCTORUM

quorum testimonio auctor operis usus fuit.

Mari-

FINIS.

LUGDUNI BATAVORUM,

Typis WILHELMI CHRISTIANI.

ANNO CIƆ IƆ C XLIII.